

914.77
N167
v.37

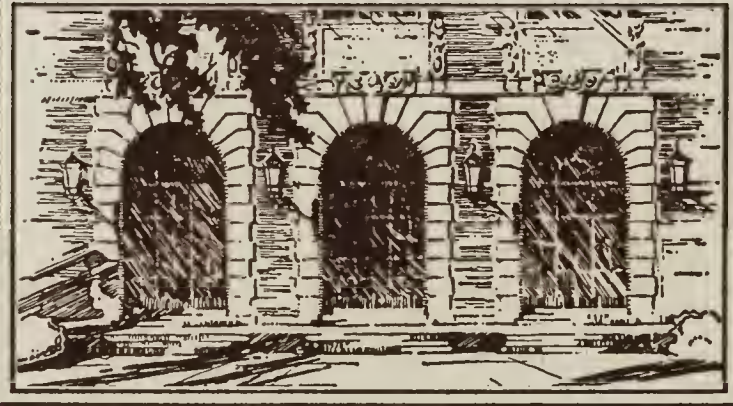
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

ELIAS CZAYKOWSKY
COLLECTION OF
UKRAINIAN CULTURE

914.77

N167

V.37

The person charging this material is responsible for its return to the library from which it was withdrawn on or before the **Latest Date** stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

MAY 31 1977

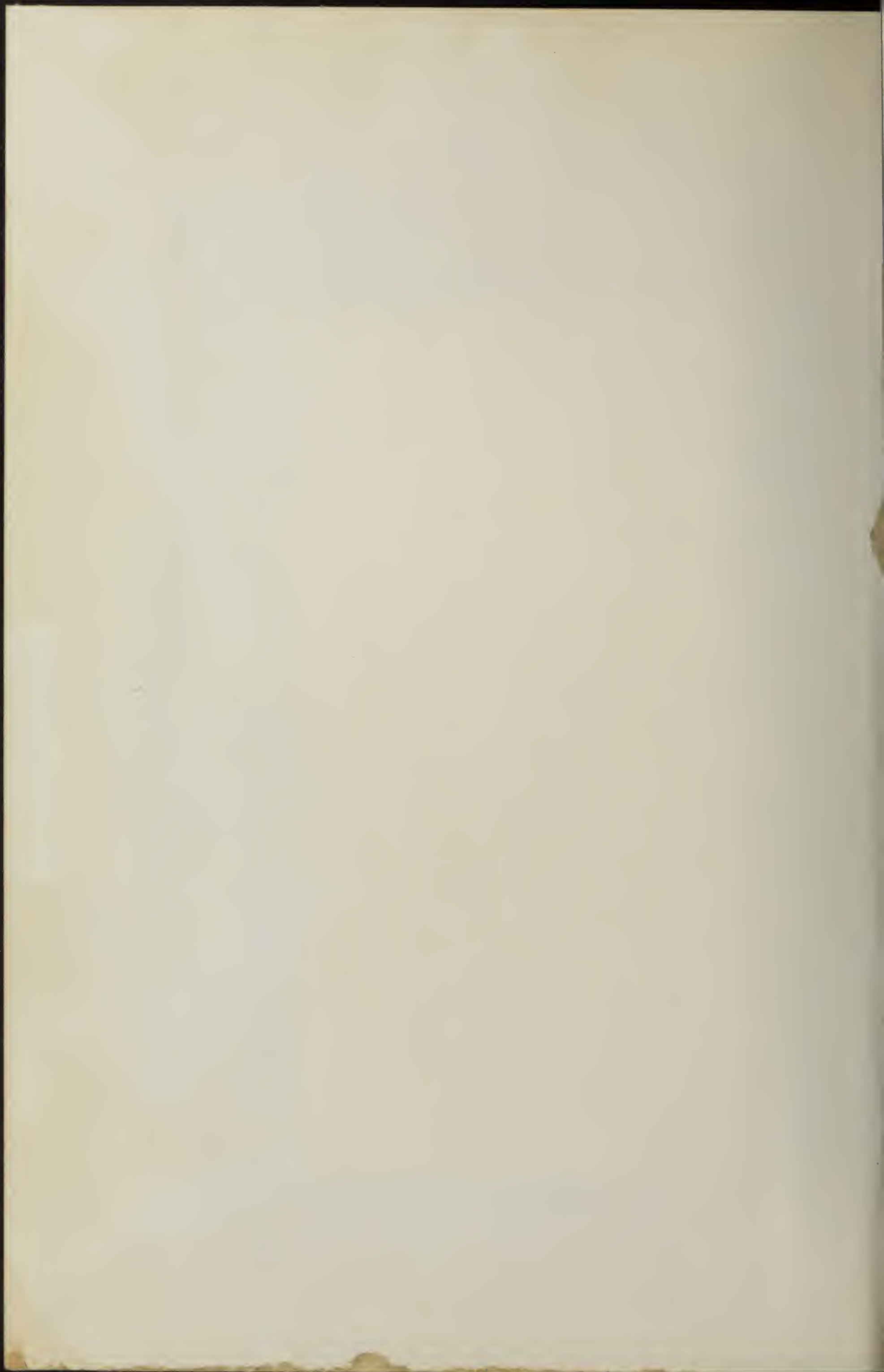
MAY 5 1977

AUG 20 1978

AUG 3 1978

NOV 03 1981

JUL 18 1981

422

КАЛЕНДАР ПРОСВІТИ

Мені тринадцятий минуло,
 Я пас ягнята за селом.
 Чи то так сонечко сіяло,
 Чи так мені чого було —
 Мені так любо, любо стало,
 Неначе в Бога...

1814

1914

Ukrainska Knyharnia
 534 Kinistino Ave.
 Edmonton - Alberta.

Маємо розкупити

22.771

метрів квадратових землі

на

УКРАЇНСЬКИЙ ГОРОД

У ЛЬВОВІ.

Люди розкупили вже **6.745** метрів.

Просимо купити вже свій метер!

„СОКІЛ-БАТЬКО“, ЛЬВІВ, улиця РУСЬКА ч. 20.

„SOKIŁ-BATJKO“, Lemberg, Ruskagasse 20. Europa. Österreich.

ІЛЮСТРОВАНІЙ
НАРОДНИЙ
КАЛЕНДАР

ТОВАРИСТВА

„ПРОСЬВІТА“

НА ЗВИЧАЙНИЙ РІК

—❧— 1914. —❧—

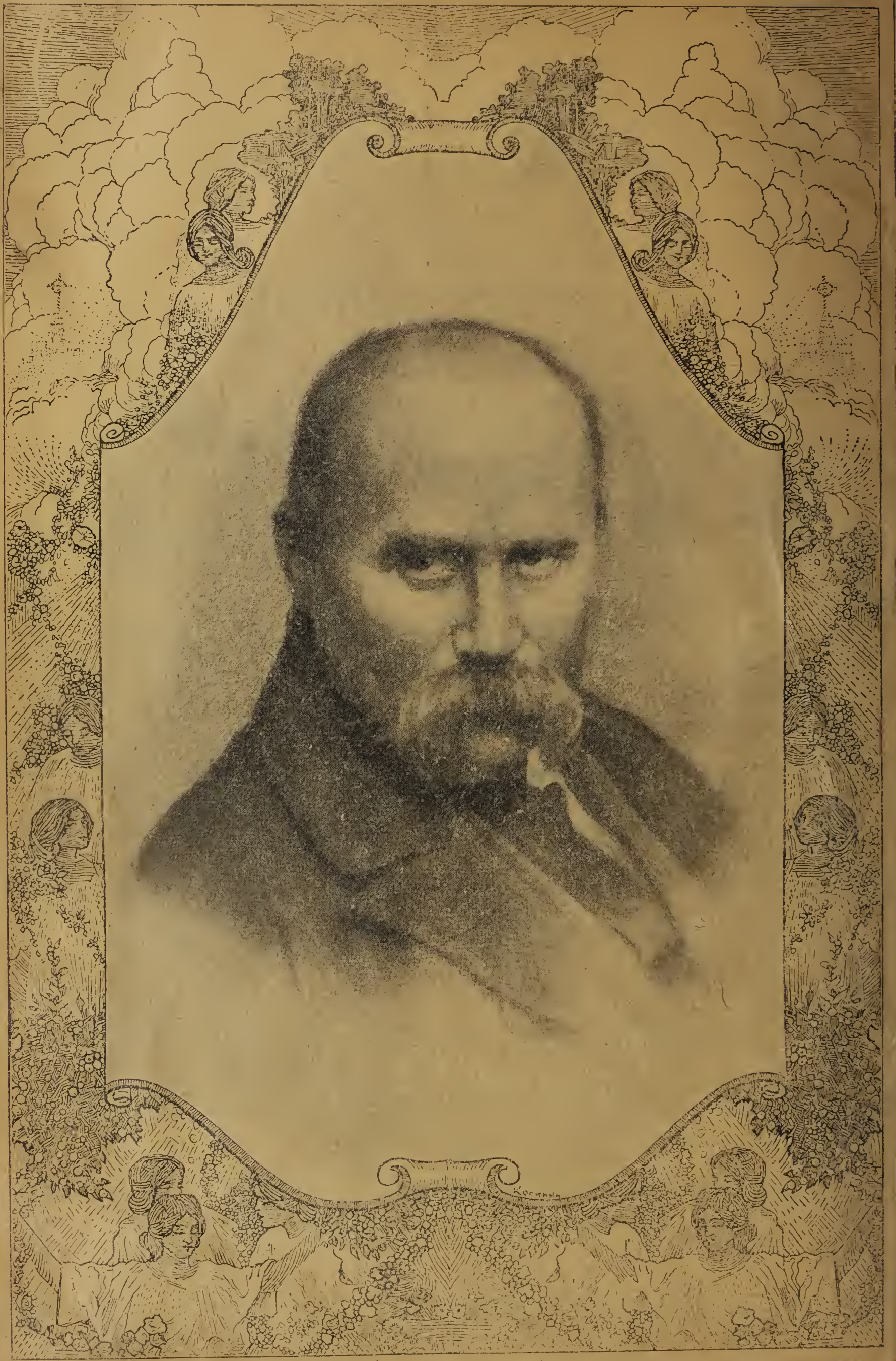
РІЧНИК XXXVII.

.....
Коштом Тов-а „Просьвіта“ у Львові.
.....

Ukrainska Knyharnia
534 Kingston Ave.....
Edmonton Alberta

ЛЬВІВ, 1914.

▼
З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

1814

Тарас Шевченко

1914

914.77
N167
v.37

„Просьвіта“, її цілі й засоби.

Куди не звернемо наших очей, споглядаємо, що людині, громаді, суспільности чи народови живе ся тим краще а світлі, чим більше вони просвічені. Трикра се правда, що сім десятих нашого народу не вміє читати ні підняти ся. Тому й гірко живе ся нашому народови, хоч українська земля урожайна й могла би теи медом і молоком, коли в нас стояла би просвіта як високо, як серед Німців Англіїців інших високо культурних народів. Умчасом наш темний нарід покидає свою рідну землю, скроплену потом кровію наших предків, і йде в світ за шукати красної долі, а його землю гортає наш національний противник.

Таке страшне положенє нашого народу заболіло дуже наших народолобців українську молодіж уже тому 45 літ вони заложили в 1868 р. товариство, се назвали „Просьвітою“, щоби вже самою назвою підчеркнути задачі товариства супроти свого нещасного народу. Своїми виданнями, книжочками часописями, школами і підручниками ця наша мала „Просьвіта“ підняти рівень просвіти серед нашого народу, далі навчити його гуртувати ся у всілякі просвітні й економічні кооперації тим способом виборювати для себе кращі умови життя, як не добробит.

З молодечим розмахом почала „Просьвіта“ свою роботу. Видавала щорічно літку, як на молоде товариство, силу

книжок, що їх розпродувано по цілім краю. Окрім того видало товариство багато українських підручників для гімназій і положило тим способом великі заслуги для розвою українського шкільництва. Стало навіть думати про піднесенє незвичайно важного для нас народнього шкільництва. Одначе зайшло нещастє, заборонено кольтуртажу видаць товариства й „Просьвіта“ ступила на нову дорогу. За дві корони річної членської вкладки давала членам так звані членські книжки, між ними й календар.

Ріжних мала членів „Просьвіта“: й урядників і священників і вчителів і селян і міщан і робітників і їх усіх хотіла вдоволити. Тому видавала ріжнородні книжочки, щоби члени одержали всього потрохи. Але хто хоче вдоволити всіх, певно нікого не вдоволить. Так і маєть ся справа з членськими книжками „Просьвіти“. Через них „Просьвіта“ не могла подати в приступнім виді нашому народови послідовно всіх галузей людського знаня, тільки давала виривки з них. Членські вкладки не все покривали кошти членських видань, ніяких інших грошевих засобів знов не мала „Просьвіта“, щоби могла заняти ся енергійно иншими чинниками народньої просвіти

Все таки „Просьвіта“ дуже заслужила ся для нашого народу своїми читальнями, торговлями, шпихлярами,

касами, а далі тим, що видала з себе всі інші товариства, які заснувалися пізніше від неї. І інші оточують її — матір сотні її доньок, що в сїм чи іншій напрямі працюють для красшої будучности нашого народу.

Недостача грошових засобів і ще більше потрібної моральної помочи з боку українського громадянства не дала „Просьвіті“ спромоги витворити в нас такої популярної літератури, щоби задоволила духові потреби кожного споміж люду як що до загальної освіти, так і що до фахових відомостей, потрібних якому членови нашого народу для щоденного хліба. З сих самих причин не мало товариство можности позакладати скрізь по селах і містах народних бібліотек, в яких мала би знайти українська читаюча громада кожду книжку, потрібну їй для науки і розваги. З причини нашої байдужности і неохоти взяти ся до зменшеня числа безграмотних журить „Просьвіту“ безмежно страшний процент анальфabetів серед нашого народу. А вже й мови не було про усуванє недостач нинішнього народнього шкільництва і закладанє наших шкіл по таких місцях, де їх досі нема.

Великі завданя „Просьвіти“, тяжкі їй журби. До сповненя сих задач потребує передусім гроший, гроший, гроший. У нас приняв ся зівсім хибний погляд, що „Просьвіта“ має тільки давати. Ні! „Просьвіті“ повинні приходити з підмогою щорічно передусім інші касові това-

риства і інші економічні, держава, край, повітові виділи громадські ради і цілий патріотичний загал. До одного польського просвітнього товариства, що не видає ніяких членських книжок, приступило в минулім році коло 8000 членів. Осей приклад для Українців. Коли в нас усе товариства відповідно до своїх матеріяльних обставин не забудуть на „Просьвіту“, коли посиплють ся щедрі записи на річ товариства, коли згадають на нього громадські ради при укладаню своїх бюджетів, коли ми будемо здібні на такі складки, як Поляки, і матимемо добру волю стати членами товариства, не жадаючи ніяких членських книжок (інакше се не член, а передплатник), тоді „Просьвіта“ буде обертати міліонами і тоді вона сповнить совісно свої задачі.

Попри матеріяльну поміч потрібна конче й моральна підмога. Бо ж „Просьвіта“ се згуртованє усіх сих людей української нації, що хочуть піднести рівень просьвіти нашого народу. І хто дає „Просьвіті“ гріш чи моральну поміч дає їй своїому народови. А хто знає наші національні обставини, хто дрожить на саму згадку винародовленя нашого народу, той зрозуміє, що працю під стягом „Просьвіти“ — се праця для самого себе, для його нащадків. До ніякого иншого товариства не можна так влучно приложити великого ключа „Народ собі!“

РІК 1914.

Рік 1914 є роком звичайним і числить 365 днів.

Ділить ся на чотири астрономічні пори: весну, літо, осінь і зиму.

Весна починає ся дня 21 марта о год. 11 мін. 11 рано, в хвили, в якій сонце вступає в знак Барана; тоді маємо весняне зрівнанє дня з ночьюю.

Літо — дня 22 червня о год 6 мін. 55 рано, коли сонце вступає в знак Рака; тоді відбуває ся літне пересиленє дня з ночьюю.

Осінь — дня 23 вересня о год. 9 мін. 35 в ночи, коли сонце вступає в знак Ваги; тоді відбуває ся осінне зрівнанє дня з ночьюю.

Зима — дня 22 грудня, о год. 4 мін. 24 пополуд., коли сонце вступає в знак Скоророга; тоді відбуваєть ся зимове пересиленє дня з ночьюю.

Затьміна сонця і місяця в 1914 р.

В 1914 р. будуть два затьміна сонця і два затьміна місяця.

1. Кружкове затьміне сонця дня 24 лютого — видиме в полудн. Америці, Тихім Океані, Новій Зеландії і підбігунових околицях.

2. Частинне затьміне місяця дня 12 марта, видиме в Арабії і Малій Азії, Європі, Африці, Америці, на Атлянтійськім Океані і Великім Океані. Початок затьміна о год. 2. в ночи, конець о год 5-тій.

3. Повне затьміне сонця дня 21 серпня — видиме в північній Америці, Європі, північній Африці, Азії, на Атлянтійськім і Індійськім Океані. Початок затьміна о год. 10 мін. 12 перед полуднем, — конець затьміна о год. 2. мін. 57 о полудни.

4. Частинне затьміне місяця дня 4 вересня — видиме в півн. Америці, Австралії, Азії, Африці, на Тихім і Індійськім Океані.

ПАСХАЛІЯ.

Обряду гр. католицького											Обряду латинського							
Рік	Ключ гран.	В руці літо	Мясниця		Неділя м'ясопустна	Неділя споропустна	Великдень	Вознесене	Зелені свята	Петрівка		Великдень лат. з нашим	Попелець	Великдень	Вознесене	Зелені свята	Боже тіло	Адвент
			нед.	днів						нед.	днів							
1914	О	к	6	5	9 лют.	16 лют.	6 цьвіт.	15 мая	25 мая	3	6	1 тиж.	25 лют.	12 цьв.	21 мая	31 мая	11 чер.	29 пад.
1915	И	г	4	4	25 січн.	1 лют.	22 март.	30 цьв.	10 мая	6	—	разом	17 лют.	4 цьв.	13 мая	23 мая	3 чер.	28 пад.
1916	Т	є	7	3	14 лют.	21 лют.	10 цьвіт.	19 мая	29 мая	3	2	разом	8 мар.	23 цьв.	1 чер.	11 чер.	22 чер.	3 гру.
1917	К	с	6	1	5 лют.	12 лют.	2 цьвіт.	11 мая	21 мая	4	3	1 тиж.	21 лют.	8 цьв.	17 мая	27 мая	7 чер.	2 гру.
1918	Ђ	з	9	—	25 лют.	4 мар.	22 цьвіт.	31 мая	10 чер.	1	4	5 нед.	13 лют.	31 мар.	9 мая	19 мая	30 мая	1 гру.
1919	П	л	6	6	10 лют.	17 лют.	7 цьвіт.	16 мая	26 мая	3	5	разом	5 мар.	20 цьв.	30 мая	8 чер.	19 чер.	30 пад.
1920	С	г	5	5	2 лют.	9 лют.	29 март.	7 мая	17 мая	5	5	1 тиж.	18 лют.	4 цьв.	13 мая	23 мая	3 чер.	28 пад.

Пости греко-кат.

Святий вечер перед Богоявл.
Великий піст.
Петрівка.
Спасівка.
В день Усікн. глави Йоана Крест.
В день Воздвиж. Чесн. Креста.
Пилипівка
Середи і п'ятниці кожного тижня
(кромі загальниць).

Пости римо-кат.

Великий піст.
Адвент.
Дні хрестні перед Вознесен.

Навечеря з строгим постом.

До Зелених свят — до св. Ап. Петра і Павла — до Успенія Пр. Д. М. — до Всіх Святих — до Непорочного Зачатя Пр. Д. М. — до Рождества Христового.

Знаки небесного звіринця.

Весняні знаки:

1. Баран.
2. Бик.
3. Близнюки.

Літні знаки:

4. Рак.
5. Лев.
6. Панна.

Осінні знаки:

7. Вага.
8. Скорпіон.
9. Стрілець.

Зимові знаки:

10. Козоріг.
11. Водолій.
12. Риби.

Купуйте і читайте: „Про землю, сонце і звізди“

(Популярна астрономія)

Дра Івана Раковського. :: :: Ціна 50 сот. :: :: Набувати в канцелярії „Просвіти“ у Львові, Ринок. 10 і в книгарнях.

Календар ловецький

для Корол. Галичини і Волод. враз з Вел. Кн. Крак.
після §. 55. зак. ловецького з 13. липня 1909.

для Буковини
після закона кравого з дня 20. грудня 1879.

Рід звірини	Січень	Лютий	Март	Цвітень	Май	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Падоліст	Грудень
Олені (Сернюки)			†	†	†							
Козли	†	†	†	†	†	†	†					
Заяці		†	†	†	†	†	†	†	†			
Орябки		†	†	†	†	†	†					
Тетереви, готури, когути					20 †	†	†	†				
Куропатви	†	†	†	†	†	†	15 †					†
Фазани	†	†	†	†	†	†	15 †					
Перепилиці і дикі голуби	†	†	†	†	†	†					†	†
Дрохви і степові птахи				15 †	†	†						
Болотні птахи				15 †	†							
Водні птахи: дикі гуси і качки				15 †	†	15 †						

На лані, молоді олені, серни і самиці тетерів і готурів не вільно полювати.

Рід звірини	Січень	Лютий	Март	Цвітень	Май	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Падоліст	Грудень
Олені	†	†	†	†	†	†					†	†
Козли (Сернюки)		†	†	†	†							
Заяці		†	†	†	†	†	†	†				
Орябки		†	†	†	†	†	†					
Готури і тетереви (когути)		†	†	†	†	†	†					
Куропатви	†	†	†	†	†	†	†					
Фазани	†	†	†	†	†	†	†					
Перепилиці і дикі голуби				†	†	†	†	†				
Дрохви і степові птахи				15 †	†	†	†					
Болотні птахи					†	†						
Водні птахи				†	†	†	†					

На лані, серни, молоді олені, кури, готурів і тетеревів не вільно полювати.

Календар рибацький

для Королівства Галичини і Володимирії враз з Великим Княжеством Краківським.

Рід риб	Січень	Лютий	Март	Цвітень	Май	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Падоліст	Грудень
Олень			15 †	†								
Опень, голова-тиця			15 †	†	15 †							
Пинка				†	15 †							
Срозуб				†	†							
Щ				†	†							
Сось, пструг					15 †	†			15 †	†	†	15 †

Рід риб	Січень	Лютий	Март	Цвітень	Май	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Падоліст	Грудень
Угор												
Бранка					15 †	†						
Чечуга												
Клень												
Язь												
Щука												
Рак (саміця)	†	†	†	†	†	†	†			†	†	†
Рак (самець)	†	†	†	†	†					†	†	†

Поле □ означає час ловів, † час охорони.

СІЧЕНЬ має 31 днів.

»
Перша чверть
дня 4. 0 год. 1
мінут 9 попол.

☾
Повня дня 12.
0 год. 5 минут 9
рано.

☾
Послідна чверть
дня 19. 0 год. 12
мінут 29 пополуд.

☾
Нів дня 26.
0 год. 6 минут 34
рано.

Дні	н.	ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця		Місяця	
					Схід г. м.	Захід г. м.	Схід г. м.	Захід г. м.
Ч.	1	19	Груд. 1913. Бон.	Новий Рік	7 23	3 33	8 25	3 49
П.	2	20	Ігнатія Пред. Рожд.	Макария пап.	7 23	3 34	9 09	4 57
С.	3	21	Юліяни мч. п. Рож.	Геновефи дів.	7 23	3 35	9 39	6 11
Н.	4	22	Н. с. От. і 29. п. Сош.	І. Н. по Р. Тит. ☽	7 23	3 36	10 02	7 27
П.	5	23	10 муч. Мина і пр.	Емілії і Телесф.	7 22	3 37	10 21	8 48
В.	6	24	Нав. Р. Хр. II. Евг.	Трох Королів	7 22	3 39	10 38	10 00
С.	7	25	Рождество Христ.	Лукиана мч.	7 21	3 40	10 52	11 18
Ч.	8	26	С. Пр. Богор. Йос.	Северина мч.	7 21	3 41	11 08	рано
П.	9	27	Сьв. перв. Стефан.	Юліяна мч.	7 20	3 42	11 25	12 39
С.	10	28	Мучен. в Никоид.	Маркияни вд.	7 19	3 43	11 45	2 03
Н.	11	29	Н. п. Рожд. і 30 по С.	І. Н. го 3 Кор.	7 19	3 44	вечер	3 29
П.	12	30	Анизії мч.	Гонорати д. ☽	7 18	3 46	12 52	4 56
В.	13	31	Мелянії римл.	Ілярія пап.	7 18	3 47	1 45	6 17
С.	14	1	Н. рік 1914. Василия	Фелікса з Нолі	7 17	3 49	2 56	7 21
Ч.	15	2	Сильвестра п. рим.	Павла пустел.	7 16	3 50	4 17	8 09
П.	16	3	Малахії пророка	Маркелія пап.	7 15	3 52	5 43	8 44
С.	17	4	Суб. пер. Бог. 70 ап.	Антонія пуст.	7 14	3 53	7 06	9 08
Н.	18	5	Н. п. Пр. Нав. Бог.	2 Н. по 3 Кор	7 13	3 54	8 23	9 26
П.	19	6	Богоявленє (Йорд.)	Генрика еп. ☾	7 12	3 56	9 37	9 44
В.	20	7	Соб. св. Івана Крест.	Фабіяна і Себ.	7 11	3 59	9 48	9 58
С.	21	8	Георг. Емил. і Домн.	Агнішки дівч.	7 10	4 00	11 58	10 12
Ч.	22	9	Полиевкт і Евстрат	Вінкентія мч.	7 09	4 02	рано	10 26
П.	23	10	Григор і Дометиян	Обр. Пр. Д. М.	7 08	4 03	1 09	10 42
С.	24	11	† Преп. Теодозия	Тимотея еп.	7 07	4 05	2 19	11 02
Н.	25	12	Н. по Пр. Татияни	3. Н. по 3 Кор	7 06	4 06	3 27	11 26
П.	26	13	Ермила і Стратон.	Полікарпа еп. ☽	7 05	4 07	4 30	11 59
В.	27	14	Отц. в Синаї і Раїті	Івана Хризос.	7 04	4 09	5 37	вечер
С.	28	15	Павла Тивейск пр.	Кароля вел.	7 03	4 10	6 27	12 43
Ч.	29	16	Покл. ок. св. Петра	Францішка Сал.	7 02	4 12	7 08	1 39
П.	30	17	† Антонія преп.	Мартини дівч.	7 01	4 14	7 40	1 40
С.	31	18	Атаназія і Кирила	Петра іспов.	7 00	4 15	8 05	1 50

Народні приповідки.

З новим Роком
січень морозить
а хлоп дрова злі-
су возить.

Тріщи не тріщи
— вже минули
Водохрепц.

Дми не дми —
не до Різдва йде
а до Великодня.

100-літний календар:

Морози до 11, від
12 до 18 хмарно.
потім погода і
зимно аж до 24.
опісля погідне
веремя.

Жидівський календар:

8. січня 10. Тебет 5674. Піст (Обляженє Єрусаліма.)

28. січня 1. Шебат.

Цілю товариства „Просьвіта“ є: просьвіта і піднесенє
культури та добробиту українсько - руського народу
у всіх його верствах і напругах життя.

Родинна хата Тараса.

За що, не знаю, називаєм
Хатину в гаї тихим раєм:
Я в хаті мучив ся колись.
Мої там сльози пролились.

Найперші сльози! Я не знаю.
Чи єсть у Бога люте зло.
Щоб у тій хаті не жило, —
А хату раєм називають!

(Т. Шевченко: Як би ви знали паничі...)

Записки:

Історичний календар.

Січень. 5. 1583 Львівський латин. архієпископ Соліковський велів позамикати церкви у Львові, щоб Русини не святкували Різдва після старого стилю. 10. 1675 Запорожці під проводом Івана Сірка побили яничар, що пізно закрали ся на Січ. 11. 1647 † Петро Могила київський митрополит і укр. церковний письменник: 1888 † Осип Юрій Федькович. 14. 1649 вїзд гетьмана Богдана Хмельницького до Кієва. 21. 1654 Переяславська рада. 21. 1703 Семен Палій розбив табор польського загального ополчення під Бердичевом. 22. 1803 †

Кирило Розумовський, останній гетьман України. 23. 1797 помер у поході на Персів Антін Головатий, кошовий що вивів Запорожців над Кубань (1792 р.). 23. 1667 Андрусівська умова. 25. 1769 Крїмґерай вивів з України послїдний ясир (40 тисяч народу). 28. 1734 † Данило Апостол, український гетьман: 1790 * поет Петро Артемовський Гулак: 1879 † Павло Чубицький, український письменник. 29. 1663 Милетий Смотрицький, укр. письменник і учений.

LIBRARY U. OF I. TORONTO - STAIRS LIBRARY

МАРТ

має 31 днів.

☽
Перша чверть
дня 5. о год. 5
мін. 3 рано.

☾
Повня дня 12.
о год. 4. мін. 18
рано.

☾
Послідна чверть
дня 18. о год. 7
мін. 39 вечер.

☾
Нів дня 26.
о год. 6 мін. 9
вечер.

Дні	н. ст.	ст. с.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця		Місяця	
					Схід г. м.	Захід г. м.	Схід г. м.	Захід г. м.
Н.	1	16	Лютій. Н. сироп.	1. Н. пост. вст.	6 05	5 07	6 48	5 36
П.	2	17	Теодора (II. посту)	Симпліція	6 02	5 08	7 04	6 55
В.	3	18	Льва папи римск.	Кунеґунди	5 00	5 10	7 19	8 16
С.	4	19	Архипа апост.	Казимира	5 57	5 11	7 35	9 39
Ч.	5	20	Льва еп. Катаньс.	Фридриха ☽	5 56	5 12	7 53	11 03
П.	6	21	Евстахія і Тимот.	Коляти дівн	5 54	5 15	8 16	рано
С.	7	22	Петра і Атаназія	Томи з Аквіну	5 52	5 17	8 45	12 29
Н.	8	23	1. Н. пост. Поликар.	2. Н. пост. суха	5 50	5 19	9 25	1 50
П.	9	24	† Обр. гол. Івана К	Францішки	5 48	5 20	10 22	3 01
В.	10	25	Тарасія арх. Конст.	40 мучеників	5 46	5 21	11 32	3 58
С.	11	26	Норфірія пр. арх.	Катарини Бон.	5 44	5 23	вечер	4 40
Ч.	12	27	Прокопія Декап.	Григорія ☽	5 42	5 25	2 12	5 10
П.	13	28	Власія постн. пр.	Никифора	5 39	5 26	3 33	5 33
С.	14	1	Март. Евдокиї пр.	Матильди	5 37	5 27	4 51	5 51
Н.	15	2	2. Н. пост. Теодата	3. Н. пост. глуха	5 35	5 29	6 06	6 07
П.	16	3	Евтропія і проч. м.	Любина	5 33	5 31	7 20	6 21
В.	17	4	Герасима і Павла	Гертруди	5 31	5 33	8 32	6 39
С.	18	5	Конона муч.	Кирила, Едв. ☽	5 28	5 34	9 44	6 49
Ч.	19	6	42 муч. в Аморві	Йосифа обручн.	5 26	5 35	10 56	7 05
П.	20	7	Василя, Єфрема	Йоахіма	5 24	5 37	рано	7 25
С.	21	8	Теофилякта преп.	Венедикта	5 22	5 39	12 06	7 51
Н.	22	9	3. Н. п. (Кр.) 40 муч.	4. Н. п середоп.	5 20	5 40	1 13	8 26
П.	23	10	Кондрата і проч. м.	Віктора	5 18	5 41	2 12	9 12
В.	24	11	Софронія патр. Єр.	Гавриіла	5 16	5 43	3 01	10 11
С.	25	12	Теофана іспов. пр.	Благовіщенє	5 14	5 44	4 39	11 20
Ч.	26	13	II. мош. Никифора	Теодора ☽	5 12	5 45	4 10	вечер
П.	27	14	Венедикта преп.	Руперта	5 10	5 47	4 33	1 51
С.	28	15	Агафія і 6 муч.	Сикста пап. р.	5 08	5 49	4 53	3 11
Н.	29	16	4. Н. пост Савина	5. Н. пост. чорн.	5 06	5 50	5 09	4 31
П.	30	17	Алексея чол. Бож.	Квірина	5 04	5 52	5 24	5 52
В.	31	18	Кирила Єрус. арх.	Корнилія	5 03	5 53	5 40	7 16

Народні приповідки.

Ще покаже марець, що змерзне старець.

Хто в марті сіяти не зачинає той про своє добро zapominaє.

Місяць март з трояка бика ріг збиває.

На теплого Олексія шука - риба лід хвостом розбиває.

Як почав орать, то вже в сошлук не грать.

100-літний календар:

До 5. непривітно і зимно. Від 6. до 9. тепло, 11. дощ. Від 12. до 16. гарно, від 17. до 19. ранками приморозки і остре веремя, потім дощ і вітри.

Жидівський календар:

11. Марта 13. Адар (Шіст Естерн) 13. Марта 15. Адар (Шушан Пурим)
12. „ 14. „ (Пурим або Гамап) 28. „ 1. Нізан.

**Обовязком кожного сьвідомого члена суспільности є,
бути членом тов-а „Просьвіта“.**

З родинних сторін Шевченка.

Коло хати Петра Шевченка знаходиться млинський камінь середньої величини з отвором в середині і з написом в пів круга, прописаною зеленою олійною краскою: „Тут була хата Т. Г.

Шевченка“. Жорновий камінь лежить на місці Тарасової хати, що по словам селян — згоріла 18 літ тому назад.

Записки:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Історичний календар.

Март. 3. 1811 * пост Антін Морильницький. 1827 * пост Леонід Глібів. 1861 знесення кріпацтва на Україні. 4. 1780 гр. Кирило Розумовський вибраний гетьманом України. 8. 1787 Сидір Білий, отаманом „Вірного війська Запорозького. 9. 1814* Тарас Шевченко. 10. 1861 † Тарас Шевченко.

21. 1907 † історик Володимир Антонович. 23. 1651 Вишницький полковник Богун потопив в полонках на Бузії під Вишницею много польського війська: 1842 * Микола Лисенко. 30. 1674 Правобічний гетьман Михайло Халенко віддав булаву Іванови Самойловичеві.

ЦВІТЕНЬ має 30 днів.

Д
Перша чверть
дня 3. о год. 7
мін. 41 вечер.

Повня дня 10.
о год. 1 мін. 28
вечер.

Послідна чверть
дня 17. о год. 7
мін. 52 рано.

Нів дня 25.
о год. 11 мін 21
вечер.

Дні	н.	ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця		Місяця	
					Схід г. м.	Захід г. м.	Схід г. м.	Захід г. м.
С.	1	19	Март. Хр. і Д. (Шок.)	Гугона еп.	5 01	5 53	5 57	8 44
Ч.	2	20	Отців убит. в Саві	Франца	4 59	5 55	6 17	10 14
П.	3	21	Якова препод.	Рихарда	4 57	5 57	6 46	11 19
С.	4	22	Васил. і Ісаак. С. Ак.	Ізидора еп.	4 55	5 58	7 22	рано
Н.	5	23	5. Н. п. Нікона і уч.	Нед. цвітна	4 53	5 59	8 14	12 56
П.	6	24	Пред. Благ. Захарії	Келестина	4 51	6 01	9 22	1 56
В.	7	25	Благовіщ. Пр. Д. М.	Епіфанія еп.	4 49	6 02	10 46	2 42
С.	8	26	Соб. Арх. Гавриїла	Дионізія еп.	4 47	6 04	11 59	3 15
Ч.	9	27	Матрони Сол. преп.	Марії В. Четв.	4 45	6 05	вечер	3 40
П.	10	28	Іляріона преп.	В. Пятниця	4 43	6 07	2 36	3 59
С.	11	29	Марка еп. Суб. Лаз.	Леона пап. В. С.	4 41	6 09	3 50	4 14
Н.	12	30	Н. цвіт. Івана ліст.	Великдень	4 38	6 10	5 04	4 29
П.	13	31	Іпатія еп. чудотв.	Понед. сьвітлий	4 36	6 12	6 16	4 41
В.	14	1	Цвіт. Марії ег.	Тибурція мч.	4 34	6 13	7 27	4 55
С.	15	2	Тита пр. і Амфіяна	Анастасії	4 32	6 15	8 39	5 10
Ч.	16	3	Никити і Т. (В. Ч.)	Лямберта	4 30	6 16	9 52	5 30
П.	17	4	Велика Пятниця Й.	Рудольфа	4 28	6 18	11 01	5 51
С.	18	5	Теодула. (Вел. Суб.)	Апольонії	4 26	6 20	рано	6 22
Н.	19	6	Воскрес. Христове	1. Н. по Вел. біла	4 24	6 21	12 03	7 03
П.	20	7	Понед. сьвітлий	Віктора	4 22	6 23	12 37	7 56
В.	21	8	Второк сьвітлий	Анзельма	4 20	6 24	1 39	9 01
С.	22	9	Евпсихія муч.	Кая і Сотера	4 18	6 26	2 11	10 12
Ч.	23	10	Терентія муч.	Войтіха	4 16	6 27	2 37	11 28
П.	24	11	Антипи сьвщмуч.	Георгія мч.	4 14	6 29	2 57	вечер
С.	25	12	Василя еп. преп.	Марка еван.	4 12	6 30	3 14	2 02
Н.	26	13	2. Н. по Воск. Томи	2. Н. по Вел. Кл.	4 10	6 32	3 10	3 22
П.	27	14	Мартина папи р.	Анастасія	4 08	6 34	3 45	4 45
В.	28	15	Аристарха і пр. ап.	Віталія	4 07	6 36	4 01	6 13
С.	29	16	Агафії Ірини муч.	Петра мч.	4 05	6 37	4 20	7 43
Ч.	30	17	Симеона. Акакія	Катарини	4 04	6 39	4 46	9 14

Народні приповідки.

Як жаби перед
Мартином кри-
чали, то потім
будуть мовчали.

Як на Мартина
погода, — буде
добре і на людній
і на врожай.

Як перед Марти-
ном крук в житті
ся сховає — то
є знаком доброго
року на збіже.

100-літний календар:

Від початку до 9.
похмарно і вітер,
від 10. до 13. дощ,
від 14. до 20. зим-
но, потім гарні
дні, до кінця
дощ.

Жидівський календар:

11. цвітня 15. Нисан (1. день Пасхи) 17. цвітня 21. Нисан (7. день Пасхи)
12. " 16. " (2. " ") 18. " 22. " (8. " ")
27. цвітня 1. Іяр.

Членська вкладка до „Просьвіти“
виносить річно 4 К.

Шевченкова калина.

В селі Кирпівці задержалось досі три куці славної калини, під котрою Тарас Шевченко складав свої поезії. Обережно і з ніетпзом піддержуєть ся ті освячені куці калини. Петро Микитович Шевченко, що коло його хати отся калина росте, сам доглядає її, сам підливає і обтинає сухі вітки.

В поезіях Шевченка часто згадуєть ся калина.

„Над Дніпровою сагою
Стоїть явір між лозою,
Між лозою з ялиною,
З червоною калиною“.

„Тече вода з під явора
Яром на долину,
Пшпаєть ся над водою
Червона калина.

Пшпаєть ся калинонька,
Явір молодіє,
А кругом їх верболози
Її лози зеленіють.“

Записки:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Історичний календар.

Цвѣтень. 2. 1111 побѣда кн. Володимира Мономаха над р. Сольницею над Торками. 7. 1889 * поет Володимир Шашкевич. 12. 1596 битва Наливайка та Лободи з Жолкевським на урочищі „Острий Камінь“. Жолкевський зазнавши великих страт мусів вертати до Білої Церкви: 14. 1340 смерть Юрія II. (Болеслава Тройдоновича), останнього самостійного галицького князя: отроїли його бояри за то що сиряв латинській вірі.

17. 1093 † князь Всеволод, батько Володимира Мономаха. 17. 1847 арештованє Тараса Шевченка. 19. 1885 † історик Микола Костомарів. 20. 1132 † князь Мстислав, син Володимира Мономаха. 21. 1113 † кїївський князь Свѣтополк. 25. 1622 † гетьман Петро Конашевич Сагайдачний: 1910 † письменник і драматичний артист Марко Кропивницький. 27. 1904 † письменник і драматичний артист Михайло Старицький.

МАЙ має 31 днів.

☽
Перша чверть
дня 3. о год. 6
мін. 29 рано.

☾
Повня дня 9.
о год. 9 мін. 30
вечер.

☾
Послідна чверть
дня 16. о год. 10
мін. 12 вечер.

☾
Нів дня 25.
о год. 2 мін. 34
в ночи.

Дні	п. ст.	с. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця		Місяця	
					Схід г. м.	Захід г. м.	Схід г. м.	Захід г. м.
П.	1	18	Цвѣт. Івана преп.	Филипа	4 01	6 40	5 18	10 39
С.	2	19	Івана ветхої лаври	Атаназ і Зигм.	4 00	6 42	6 05	11 50
Н.	3	20	3. Н. по В. Мирнос.	3. Н. по Вел. ☽	3 58	6 43	7 08	рано
П.	4	21	Януарія і пр. сьвщ.	Фльорихна мч.	3 56	6 44	8 25	12 42
В.	5	22	Теодора Сикеот. пр.	Пія папи р.	3 55	6 46	9 47	1 20
С.	6	23	† Георгія великом.	Івана в Олію	3 53	6 47	11 10	1 46
Ч.	7	24	Сави страт. мч.	Доміцелі	3 51	6 49	вечер	2 06
П.	8	25	† Марка Ап. і Єван.	Станіслава еп.	3 49	6 50	1 40	2 23
С.	9	26	Василя свщмч.	Григорія Бог. ☽	3 48	6 52	2 52	2 37
Н.	10	27	4. Н. по В. О розсл.	4. Н. по В. Ізидор	3 46	6 53	4 04	2 50
П.	11	28	Максим і Язона ап.	Беатрикси	3 44	6 54	5 15	3 03
В.	12	29	9 мучен. в Кизвці	Панкратія	3 43	6 56	6 20	3 17
С.	13	30	† Якова ап. Преп.	Серватія	3 42	6 58	7 38	3 34
Ч.	14	1	Май. Єремїі проп.	Бонифатія	3 40	6 59	8 49	3 55
П.	15	2	Атаназія вел. патр.	Софїї і 3 єї доч.	3 39	7 00	9 54	4 23
С.	16	3	† Теодозія печер.	Івана Цепом. ☾	3 38	7 02	10 51	5 00
Н.	17	4	5. Н. по В. О самар.	5. Н. по В. Пасх.	3 37	7 03	11 37	5 48
П.	18	5	Ірини муч.	Фелікса	3 36	7 04	рано	6 48
В.	19	6	Йова і Варвара	Келестин. } крест.	3 35	7 06	12 13	7 57
С.	20	7	Память св. Креста	Бернарда } дні	3 34	7 07	12 40	9 11
Ч.	21	8	† Івана Бог. і Арс.	Вознесенє Єлен.	3 33	7 08	1 01	10 26
П.	22	9	Ісаї П. м. с. Николая	Юлії дѣви	3 32	7 09	1 20	11 41
С.	23	10	† Симеона Зил. ап.	Дезидерія	3 31	7 11	1 35	вечер
Н.	24	11	6. Н. по В. О сліпор.	6. Н. по В. Іоани	3 30	7 12	1 50	2 17
П.	25	12	Епіфанія і Германа	Урбана п. ☽	3 28	7 13	2 05	3 40
В.	26	13	Глікерїї і Алексан.	Филипа Нер.	3 27	7 14	2 22	5 07
С.	27	14	Ісидора мученика	Івана папи р.	3 26	7 15	2 42	6 39
Ч.	28	15	Вознесеніє Госп.	Германа і Вільг.	3 25	7 16	3 11	8 10
П.	29	16	Теодора осьвщ. пр.	Максиміліна	3 24	7 17	3 52	9 31
С.	30	17	Андронїка апост.	Фердинанда	3 23	7 18	4 49	10 33
Н.	31	18	7. Н. по В. Сьв. Отц.	Зелені сьвята	3 22	7 20	6 04	11 18

Народні приповідки.

Коли прийде май, то за себе дбай.

На Юрія повинна бути паша й в дурня.

На Юрія сіна кинь та й вола закинь.

Почекай, маю — ще тобі вуха обшмигаю (ще буде холодно, значить).

Три в маю дощі добрих, дадуть хліба на три роки довгих.

Май холодний — рік хлібородний.

100-літний календар:

До 9. погідно і тепло, від 10. до 13. горячо, потім зпмно і дощ, від 14. до 27. хмарно, 28. і 29. зпмно, 30. і 31. тепло.

Жидівський календар:

14. Мая 18: Іяр (Ляг бегомер сьвято шкільне) 26. Мая 1. Сиван
31. Мая 6. Сиван (1 день Зелених Сьвят)

Вписувати ся в члени „Просьвіти“ можна в кожній філії товариства або в канцелярії „Просьвіти“ у Львові, Ринок 10. //

Т. Шевченко в Новопетровській кріпости під улюбленою вербою.

На салдатеькім городі Новопетровської кріпости росте одна-одною верба. Оповідать, що ту вербу засадив Шевченко. Як Шевченка переводили 1850 р. з Оренбурга до Новопетровська знайшов поет на улиці вербову ломаку, яку відтак уткнув на городі кріпости: в три роки потім уже сидів в тіні тої верби. Про сю вербу згадує поет часто в своїм дневнику, нпр. в 1857 р.: „сиджу або лежу мовчки цілими годинами під мовю любою вербою“ або: „по обіді я своїм звичаєм трошки заснув під вербою...“ а низше: „...зібравши ся, посідали знов під вербою“.

На образку бачимо поета сидячого під тою вербою.

Записки:

Історичний календар.

Май. 2. 1512 кн. Константин Острожський побив Татар під Вишневецем над Горинем; 1648 впровано Богдана Хмельницького гетьманом. 4. 1838 викуп Шевченка з кріпацтва. 5. 1886 * поет Сидір Воробкевич. 6. 1910 † поет Борис Грінченко. 13. 1648 реєстрові козаки під проводом Кречовського влучили ся з Хмельницьким. 14. 1648 битва на Жовтих Водах: 1857 Шевченко дістає амністію. 15. 1638 побіда Остришці над Поляками під Гол-

твою: 1848 знесене панщини в Галичині. 16. 1817 * історик і поет Микола Костомарів. 22. 1861 перевезено і похоронено тіло Тараса Шевченка на Чернечій горі коло Канева над Дніпром. 24. 1125 † князь Володимир Мономах. 25. 1125 князь Мстислав засів на великокняжім кпівськїм престолі. 26. 1648 побіда Богдана Хмельницького п. Корсунем. 28. 1722 заведено на Україні т. зв. „малоросійську колегію“.

ЧЕРВЕНЬ має 30 днів.

Д
Перша чверть
дня 1. о год. 2
мін. 3 попол.

☾
Повня дня 8. о год.
5 мін. 18 рано.

☾
Послідна чверть
дня 15. о год. 3
мін. 18 вечер.

☾
Нів дня 23.
о год. 3 мін. 33
вечер.

Д
Перша чверть
дня 30. о год. 8
мін. 22 вечер.

Дні	Н. ст.	С. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця		Місяця	
					Схід	Захід	Схід	Захід
П.	1	19	Май. Патрикія свщ.	П. Зел. сьв. ☾	3 22	7 21	7 27	11 46
В.	2	20	Талалея мч.	Еразма мч.	3 21	7 21	8 53	рано
С.	3	21	† Константина і Єл.	Кльотильди	3 21	7 22	10 14	12 13
Ч.	4	22	Василиска мч.	Квірина	3 20	7 23	11 31	12 30
П.	5	23	Михайла еп. преп.	Боніфатія	3 20	7 24	вечер	12 45
С.	6	24	Симеона С. за усоп.	Норберта	3 19	7 25	1 53	12 58
Н.	7	25	Зелені Сьвята	І. Н. по З. С. П. Т.	3 19	7 26	3 05	1 12
П.	8	26	Понед. Пр. Тройци	Медарда ☾	3 19	7 27	4 16	1 25
В.	9	27	Терапонта свщмч.	Фелицияна	3 18	7 27	5 27	1 41
С.	10	28	Никити преп.	Віктора	3 18	7 28	6 37	2 00
Ч.	11	29	Теодозії діви	Боже Тіло	3 18	7 28	7 46	2 26
П.	12	30	Ісаака преп.	Онуфрія	3 18	7 29	8 45	2 59
С.	13	31	Єрмія і Єрмея мч.	Антонія з Падви	3 18	7 30	9 34	3 45
Н.	14	1	Черв. І. Н. по Сош.	2. Н. по З. С. Вас.	3 18	7 30	10 14	4 42
П.	15	2	Никифора патр.	Віта і Мод. ☾	3 17	7 31	10 44	5 47
В.	16	3	Лукилияна муч.	Франца	3 17	7 31	11 06	6 58
С.	17	4	Митрофана патр.	Адольфа	3 17	7 32	11 25	8 12
Ч.	18	5	Пр. Евхар. Доротея	Марка	3 17	7 32	11 41	9 26
П.	19	6	Висариона преп.	Гервазия	3 17	7 33	11 55	10 41
С.	20	7	Теодота свщмч.	Сильверія	3 18	7 33	рано	11 56
Н.	21	8	2. Н. по С. Пр. Евх.	3. Н. по З. С. Ал.	3 18	7 33	12 09	вечер
П.	22	9	Кирила архиеп.	Павлина	3 18	7 33	12 25	2 36
В.	23	10	Тимотея свщмч.	Зенона ☾	3 19	7 33	12 43	4 04
С.	24	11	† Вартоломея і Вар.	Івана Крестит.	3 19	7 33	1 08	5 35
Ч.	25	12	Онуфрія От. Пр. Ев.	Проспера	3 19	7 33	1 40	7 01
П.	26	13	† Сост. Пр. Бог. Ак.	Івана	3 20	7 33	2 29	8 14
С.	27	14	Єлисея і Методія	Володислава	3 20	7 33	3 36	9 08
Н.	28	15	3. Н. по Сош. Амоса	4. Н. по З. С. Льв.	3 21	7 33	4 59	9 48
П.	29	16	Тихона еп. чуд.	Петра і Павла	3 21	7 33	6 27	10 14
В.	30	17	Мануїла Сав. і пр. м.	Емілії ☾	3 22	7 33	7 54	10 35

Народні приповідки.

На Кирила літо починаєть ся, на Ілію кінчаєть ся.

Як в житі стокло-лоса — буде хліба до паса, а як звонець — хлібови кбнець.

Як літом пролежиш — в зимі з торбою побіжиш.

Червень тому зеленить ся, хто працювати не лінисть ся.

До сьвятого Духа не скидай кожуха: та й по сьвятім Дусі ще такі в кожусі.

100-літний календар

З початку гарно. 4. і 5. хмарис і мрака, 7. дощ потім тепло аж до 26., від 27. до кінця дощ і холодно.

Жидівський календар:

1. Червня 7. Сиван 2. день Зелених Сьвят. 25. Червня 4. Тамуз.

Кождий діяльний член тов-а „Просьвіта“ повинен передплачувати орган товариства „Лисьмо з Просьвіти“.
Річна передплата виносить 3 К.

Дуб Шевченка в Звенигородці.

В українському селі Звенигородка росте на приходстві старезний дуб. Місцеві люди оповідають, що під тим дубом любив пересиджувати Тарас Шевченко. Д. Н. Сумцов ось так описує се дерево: „Дуб широкий і розложистий, кріпкий і могучий, кругом нього глухо, дико, запущено і безлюдно. Подібно, як і той народ, котрого поет творив під тим дубом, хоч і заріс буряном і хабазем, некультурний і непросьвічений, але спільний внутрішніми соками і ніщо не зломить його“.

Невеселе для нас порівнянє тай до того не можна вірити в те, що ніщо не зломить некультурного і непросьвіченого народа. Бо на ділі бачимо на кожному кроці що иншого. Нашими соками кріпшають инші народи, серед яких нам приходять ся жити, а ми лиш дуже поволи зростаємо в силу. Тому чим скорше вичищуємо бурян і хабазе, яким заросло наше поле, просьвічаймо ся і учім ся, щоб нарешті стати в однім ряді з культурними народами сьвіта.

ЦЕНТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІСТОРІОГРАФІВ

Записки:

Історичний календар.

Червень. 5. 1709 Іван Мазепа прибув до шведського табору. 6. 1224 нещасна битва руських князів із Татарами над р. Калкою. 7. 1843 † поет Маркіян Шашкевич. 8. 1653 перемога Богдана Хмельницького над Поляками під Батогом. 11. 1876 указ, яким заборонено в Росії друкувати українські книжки. 14. 1722. † гетьман Іван Скоропадський; 1891 † письменник Василь Мова. 17. 1895 † учений Михайло Драгоманів. 18. 1569 Люблинська Унія; 1709 зруйноване старої (чортом-

лицької) Січи. 23. 1870 † поет Амвросій Метлинський. 24. 1651 надав Б. Хмельницький привілей братській школі в Кіїві. 25. 1205 смерть кн. Романа в битві з Поляками під Завихвостом. 26. 1638 боротьба Гушії з Миколою Потоцьким коло Жоліїна. 27. 1663 Брюховецький вибраний гетьманом; 1672 Самійлович вибраний гетьманом. 28. 1768 Залізник і Гонта добули Умань. 29. 1651 початок битви під Берестечком.

ЛИПЕНЬ має 31 днів.

☉
Повня дня 7.
о год. 1 мін. 59
попол.

☾
Послідна чверть
дня 15. о год. 7
мін. 31 рано.

☽
Нів дня 23.
о год. 2 мін. 38
рано.

☽
Перша чверть
дня 30. о год. 12
мін. 49 рано.

Дні	н.	с.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця		Місяця	
					Схід г. м.	Захід г. м.	Схід г. м.	Захід г. м.
С.	1	18	Черв. Леонтия м.	Теобальда	3 23	7 33	9 51	10 51
Ч.	2	19	† Юди і Зосима	Пос. Пр. Д. М.	3 24	7 33	10 32	11 05
П.	3	20	Методия свщмч.	Геліодора і Ант.	3 24	7 32	11 44	11 18
С.	4	21	Юліяна Парсийс. м.	Флявіяна і Уд.	3 25	7 31	вечер	11 32
Н.	5	22	4. Н. по С. Евсевія	5. Н. по 3. С. Ів.	3 26	7 31	2 05	11 48
П.	6	23	Агрипіни муч.	Ісаї прор.	3 27	7 31	3 17	рано
В.	7	24	Рождест. Івана Кр.	Івана і Пул. ☽	3 28	7 30	4 28	12 06
С.	8	25	Февронії препмч.	Єлизавети	3 29	7 30	5 36	12 29
Ч.	9	26	Давида преп.	Кирила еп.	3 29	7 29	6 40	1 00
П.	10	27	Самсона преп.	Амалії і 7. бр.	3 30	7 29	7 33	1 41
С.	11	28	Пер. м. Кира і Івана	Пія і Пелягії	3 31	7 28	8 14	2 34
Н.	12	29	5. Н. по С. Петр. і П.	6. Н. по 3. С. Гв.	3 32	7 28	8 47	3 39
П.	13	30	† Собор 12 Апостол.	Маргарети д.	3 33	7 27	9 11	4 49
В.	14	1	Липень. Косми і Д.	Бонавентури	3 34	7 26	9 31	6 02
С.	15	2	† Пол. Ризи П. Д. М.	Розіслане Ап. ☾	3 35	7 25	9 47	7 17
Ч.	16	3	Якинта і Анатолия	Пр. Д. Марії	3 36	7 24	10 02	8 31
П.	17	4	Андрея кр. і Марти	Алексея	3 37	7 23	10 15	9 45
С.	18	5	† Кирила і Мет. ап.	Симеона і Фр.	3 38	7 22	10 30	11 01
Н.	19	6	6. Н. по С. † Атаназ.	7. Н. п. 3. С. Вінк.	3 39	7 21	10 47	вечер
П.	20	7	Томи і Акакия пр.	Ілії прор.	3 41	7 20	11 07	1 42
В.	21	8	Прокопія велмч.	Пракседи	3 42	7 19	11 35	3 08
С.	22	9	Панкратія свщмч.	Марії Магдал.	3 43	7 18	рано	4 35
Ч.	23	10	† Антонія печерс.	Аполінарія ☽	3 44	7 16	12 15	5 52
П.	24	11	Евфимії м. і Ольги	Христини д.	3 46	7 15	1 12	6 55
С.	25	12	Прокла і Ілярія	Якова ап.	3 47	7 14	2 27	7 41
Н.	26	13	3. Н. по Сош. і С. От.	8. Н. по 3. С. Анн.	3 48	7 13	3 53	8 13
П.	27	14	Авили і Онисима	Наталії д.	3 50	7 12	5 23	8 37
В.	28	15	† Володимира рав.	Інокентія	3 51	7 10	6 48	8 55
С.	29	16	Атиногена свщмч.	Марти дѣви	3 53	7 09	8 04	9 10
Ч.	30	17	Марини вмч.	Альдони ☽	3 54	7 07	9 27	9 24
П.	31	18	Якинта і Еміліяна	Ігнатія Льюол.	3 55	7 05	10 42	9 38

Народні приповідки.

По Петрі на дворі пусто, на полі густо.

На повни місяця пси казять ся.

Борис тай Гліб — поспів хліб.

Які гриби — такі хліби.

Богато жолудів на дубі — тепла зима буде.

100-літний календар

Дня 1. мрака від 3. до 6. злив, від 6. до 13. дощ і вітри, потім по года до кінця.

Жидівський календар:

11. Липня 17. Тамуз (Піст збуреня Єрусалима) 24. Липня 1. Аб.

Ширіть видавництва „Просьвіти“. Ілюстрований каталог видавництв „Просьвіти“ висилає канцелярія товариства даром і оплачено. // // // // //

СЕРПЕНЬ має 31 днів.

☉
Повня дня 6.
о год. 1. мін. 38
рано.

☾
Послідна чверть
дня 14. о год. 1
мін. 54 рано.

☉
Нів дня 21.
о год. 1 мін. 24
вечер.

☽
Перша чверть
дня 28. о год. 5
мін. 50 рано.

Дні	н.	ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця		Місяця	
					Схід г. м.	Захід г. м.	Схід г. м.	Захід г. м.
П.	1	19	Липень. Макрини	Петра в оков.	3 57	7 04	11 54	9 53
Н.	2	20	8. Н. по С. † Ілії	9. Н. по З. С. Ал.	3 58	7 02	вечер	10 12
П.	3	12	Симеона і Івана пр.	Знайд. св. Стеф.	4 00	7 01	2 16	10 31
В.	4	22	Марії Магдалини	Домініка	4 01	6 59	3 26	10 59
С.	5	23	Трофима і Теоф.	Пр. Д. Марії Сн.	4 02	6 57	4 32	11 37
Ч.	6	24	† Бориса і Гліба	Преобр. Госп. ☉	4 03	6 55	5 29	рано
П.	7	25	† Успеніє св. Анни	Каєтана і пр.	4 05	6 54	6 14	12 26
С.	8	26	Єрмолая свмч.	Кирияка і пр.	4 07	6 53	6 50	1 27
Н.	9	27	9. Н. по С. † Пантел.	10. Н. по З. С. Р.	4 08	6 52	7 16	2 36
П.	10	28	Прохора і пр. ап.	Лаврентія мч.	4 10	6 50	7 37	3 51
В.	11	29	Каливіка мч.	Сузанни мч.	4 11	6 48	7 55	5 07
С.	12	30	Сили і Силуана ап.	Кляри діви	4 12	6 46	8 10	6 20
Ч.	13	31	Євдокима П. П. Ч. К.	Іполіта	4 14	6 44	8 24	7 35
П.	14	1	Серп. † П. Ч. К. М.	Євзевія ісп. ☾	4 15	6 42	8 38	8 52
С.	15	2	Пер. моц. св. Стеф.	Успенє Пр. Д.	4 17	6 40	8 52	10 10
Н.	16	3	10. Н. по С. Ісаакія	11. Н. по З. С. Рох.	4 19	6 39	9 11	11 29
П.	17	4	Сімох мелод. в Еф.	Ліберага авп.	4 20	6 37	9 35	вечер
В.	18	5	Євсигнія. Пред. Пр.	Агап і Єлени	4 21	6 35	10 09	2 17
С.	19	6	Преображенє Гос.	Бенігні і Юлія	4 23	6 33	10 57	3 46
Ч.	20	7	Дометія преп.	Бернарда	4 24	6 31	рано	4 43
П.	21	8	Еміліяна еп.	Кирияка і Ів. ☉	4 26	6 29	12 04	5 34
С.	22	9	† Матія апостол.	Тимотея і Філ.	4 27	6 27	1 24	5 11
Н.	23	10	11. Н. по С. Лаврен.	12. Н. по З. С. З.	4 29	6 25	2 52	6 38
П.	24	11	Євила муч. архид.	Вартоломея ап.	4 30	6 23	4 19	6 58
В.	25	12	Фотія і Анкити	Людвіка кор.	4 32	6 21	5 43	7 14
С.	26	13	Максима ісп. От. П.	Зефірина і Рожи	4 33	6 19	7 04	7 29
Ч.	27	14	Михея Пред. Усп.	Йосифа К.	4 34	6 17	8 21	7 43
П.	28	15	Успенє Пр. Д. М.	Августина еп. ☽	4 36	6 15	9 36	7 57
С.	29	16	Пер. нерук. Обр. Г.	Усік. гол. Ів. Кр.	4 37	6 13	10 50	8 13
Н.	30	17	12. Н. по С. Мирона	13. Н. по З. С. Ф.	4 38	6 11	вечер	8 33
П.	31	18	Фльора і Лавра	Раймунда мч.	4 40	6 09	1 13	8 58

Народні приповідки.

Приїде Ілля — наробить у полі гнилля.

По Іллі — нехай рій сидить на гиллі.

До Спасівки мухи на пана роблять, а в Спасівку на себе.

Спасівка — ластівка, а Петрівка — голодівка.

Приїде Спас — берп рукавички про занас.

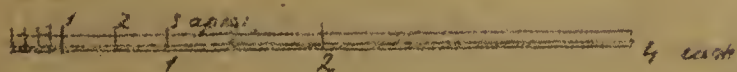
100-літний календар

До 8. тепло. 10 до 14. холодно і дощ. від 15. до 20. гарно і тепло від 21. до 26. дощ, потім погода до кінця.

Жидівський календар:

1. Серпня 9. Аб (Піст збуреня Сьвятині) 23. Серпня 1. Елюль.

Домагайте ся видавництва тов-а „Просьвіта“ у всіх філіях тов-а „Просьвіта“ і в кожній книгарни.

Проект дому Шевченка.

Поставлю хату і кімнату
Садок-райочок посажу:
Поспжу я і похожу,
В своїй маленькій благодаті
Та в одній — самотині
В садочку буду спочивати...

Приснять ся діточки мині,
Веселая приснить ся мати,
Давне-колишній та ясеній
Приснить ся сон мині... і ти!...
Ні, я не буду спочивати,
Бо й ти присниш ся...

Записки:

Історичний календар.

Серпень. 5. 1657 † гетьман Богдан Хмельницький. 1911 † письменниця Олександра Кулішева (Ганна Барвінок). 6. 1687 Іван Мазепа вибраний гетьманом. 7. 1648 борба Кривоноса з Поляками під Константиновом. 8. 1834 * поет Юрій Федькович. 10. 1680 † отаман Іван Сірко. 1907 † письменниця Марія Марковичка (Марко Вовчок). 11. 1792 переселення Запорожців над ріку Кубань. 13. 1723. Полуботок прибув до Петербурга. 1873 † поет Антін Могильницький. 15. 1856 * Іван Франко. 15—16. 1649 перемога Хмельницького під Зборовом. 16. 1657 Юрій Хмельницький вибраний гетьманом. 17. 1651 чорна рада Б. Хмельницького

на Масловім Броді: 1772 прилучено Галичину до Австрії. 18. 1836 * письменник Олександр Копицький: 1704 Козаки побити Поляків під Сенявою. 19. 1638 Гуня скапітулював над Старницею: 1245 кн. Данило побідив кн. Ростислава під Ярославом. 20. 1843 † письменник Григорій Квітка-Основ'яненко. 23. 1662. Юрко Хмельницький побив Москалів під Криловом. 25. 1399 битва Вітовта з Татарами над Вореклою. 27. 1589 Турки й Татари облягли Львів. 30—31. 1648 перемога Хмельницького під Пилявцями. 31. 1673 напад отамана Івана Сірка на Очаків.

ВЕРЕСЕНЬ має 30 днів.

☉
Повня дня 4.
о год. 2. мін. 59
вечер.

☾
Послідня чверть
дня 12. о год. 6
мін. 46 вечер.

☉
Нів дня 19.
о год. 10 мін. 31
вечер.

☽
Перша чверть
дня 26. о год. 1
мін. 1 вечер.

Дні	п.	ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця		Місяця	
					Схід г. м.	Захід г. м.	Схід г. м.	Захід г. м.
В.	1	19	Серпень. Андрея	Иди. Егидія	4 42	6 07	2 21	9 31
С.	2	20	Самуїла прор.	Стефана кор. уг.	4 43	6 04	3 21	10 17
Ч.	3	21	Тадея ап.	Броніслава	4 45	6 02	4 11	11 14
П.	4	22	Агатоніка м.	Розалії діви ☉	4 46	6 00	4 50	рано
С.	5	23	Луца муч. Іриней	Вікторина мч.	4 48	5 58	5 20	12 10
Н.	6	24	13. Н. по С. Евтих.	14. Н. по З. С. Зах.	4 49	5 56	5 43	1 33
П.	7	25	Вартоломея і Тита	Регіни мч.	4 51	5 54	6 02	2 49
В.	8	26	Адріяна і Наталії	Рожд. Пр. Д. М	4 52	5 52	6 17	4 04
С.	9	27	Пімена преп.	Северина і Горг.	4 54	5 50	6 31	5 21
Ч.	10	28	Августина і Мойсея	Николая	4 55	5 47	6 45	6 38
П.	11	29	† Ус. гл. Ів. К. <i>Ціст.</i>	Прота і Якова	4 56	5 45	7 00	7 56
С.	12	30	Александра, Павла	Гвідона ☾	4 58	5 43	7 17	9 18
Н.	13	31	14. Н. по С. П. Д. М.	15. Н. по З. С. Тов.	5 00	5 41	7 39	10 42
П.	14	1	Вересень. Симеон.	Воздвиж. Ч. Кр.	5 01	5 38	8 08	вечер
В.	15	2	Маманта і Івана	Нікодема мч.	5 03	5 36	8 51	1 28
С.	16	3	Антима і Теокт.	Корнилія мч.	5 04	5 34	9 50	2 38
Ч.	17	4	Вавили і Мойсея	Знак. Франц.	5 05	5 32	11 04	3 32
П.	18	5	Захарії і Єлизавет.	Томи і Йосифа	5 07	5 30	рано	4 12
С.	19	6	Чудо Арх. Михаїла	Януарія еп. ☉	5 09	5 28	12 28	4 41
Н.	20	7	15. Н. по С. і п. В. Ч. К.	16. Н. по З. с. Ев.	5 10	5 25	1 54	5 03
П.	21	8	Рожд. Пр. Д. Марії	Матея еванг.	5 12	5 23	3 17	5 20
В.	22	9	Йоакима і Анни	Томи з Вілян.	5 13	5 21	4 38	5 34
С.	23	10	Минодори, Нимф.	Теклі діви	5 15	5 19	5 57	5 48
Ч.	24	11	Теодори препод.	Волод. і Руперта	5 16	5 16	7 14	6 02
П.	25	12	Автонома сьвцм.	Клеоф. мч.	5 18	5 14	8 29	6 17
С.	26	13	Корнилія Пр. Воз.	Киприяна ☽	5 19	5 12	9 44	6 35
Н.	27	14	16. Н. по С. В. Ч. Кр	17. Н. по З. С. К.	5 22	5 10	10 39	6 57
П.	28	15	Никити вмч.	Вячеслава мч.	5 22	5 08	вечер	7 28
В.	29	16	Евфимії вмч.	Михаїла Арх.	5 24	5 06	1 12	8 08
С.	30	17	Софії, Віри, Над. і Л.	Єроніма діяк.	5 25	5 04	2 06	9 00

Народні приповідки.

В осени й горо-
бець багатий.

Хто рано сіє.
той не жаліє.

Посієш в пого-
ду — більше при-
плоду.

Прпйшла Пре-
чиста — буде по
деревах листу
чисто.

100-літний календар:

Аж до 7. погода.
8. іней, 9. хмарно
і зимно, від 13.
до 16. гарно, 18.
дощ, потім гарно
до 21., до кінця
дощ і хмарно.

Жидівський календар:

21. Вересня 1. Тишри 5675. Новий рік 22. Вересня 2. Тишри 5675. 2. день нового року
30. Вересня 10. Тишри 5675. Судний день.

**В рідній школі наша будучність! Посилайти діти
до українських шкіл!**

Тарасова могила над Дніпром коло Канева. (На право хата сторожа з сьвітлицею).

Як умру, то поховайте
Мене на могилі
Серед степу широкого
На Україні милій:

Щоб лани широкополі
І Дніпро і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий!

(Т. Шевченко: Заповіт.)

Записки:

Історичний календар.

Вересень. 1. 1652 Весілля Тимоша Хмельницького з донкою Розандою Лукулівною. 2. 1657 оборони Богдана Хмельницького в Суботові вибір Івана Виговського гетьманом; 1812 * письменник Іван Вагилевич. 3. 1657 Золотаренко полюбив Поляків під Сенелішцями; 1709 † гетьман Іван Мазепа. 5. 911 договір кн. Олега з Греками. 1672 П. Дорошенко здобув Каменець Подільський. 10. 1769 * поет Іван Котляревський. 11. 27. Даніло Апостол вибраний гетьманом. 12.

957 гостина кн. Ольги в Царгороді; 1903 відкрито торжественно в Полтаві пам'ятник Іванови Котляревському. 14. 1867 † письменник Опанас Маркович. 15. 1907 † письменник і драматичний артист, Іван Тобилевич (Карпенко Карий). 16. 1658 рада в Гадячі; 1845 * Іван Тобилевич. 17. 1660 Юрко Хмельницький побитий Поляками й Татарами під Слободищами. 27. 1651 білоцерківська угода. 30. 1769 вісьмох козаків узяло Хотин 184 арматами.

ЖОВТЕНЬ має 31 день.

☉
Повня дня 4.
о год. 6. мін. 57
рано

☾
Послідна чверть
дня 12. о год. 10
мін. 31 рано.

☉
Нів дня 19.
о год. 7 мін. 31
рано.

☽
Перша чверть
дня 25. о год. 11
мін. 42 вечер.

Дні	н. ст.	ст. с.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця		Місяця	
					Схід г. м.	Захід г. м.	Схід г. м.	Захід г. н.
Ч.	1	18	Верес. Евменія еп.	Ремігія	5 26	5 02	2 49	10 03
П.	2	19	Трофима і Саватія	Ангела ст. Леоп.	5 28	5 00	3 22	11 12
С.	3	20	Евстахія С. по Воз.	Кандида муч.	5 29	4 57	3 47	рано
Н.	4	21	17. Н. по С. Кондр.	18. Н. по З. С. ☉	5 31	4 55	4 06	12 27
П.	5	22	Фоки сьвщм.	Флявії	5 33	4 53	4 23	1 34
В.	6	23	Зачат. св. Івана Кр.	Брунона мч.	5 34	4 51	4 37	3 00
С.	7	24	Теклі первмч.	Юстини дѣви	5 36	4 49	4 51	4 17
Ч.	8	25	Евфрозинії преп.	Бригіди	5 37	4 47	5 06	5 36
П.	9	26	† Івана Богосл.	Дионізія еп.	5 39	4 45	5 22	6 51
С.	10	27	Калистрата мч.	Франца Борґ.	5 40	4 43	6 09	9 52
Н.	11	28	18. Н. по С. Харит.	19. Н. п. З. С. Гер.	5 41	4 41	6 48	11 17
П.	12	29	Кирияка преп.	Максиміліяна ☾	5 43	4 38	7 43	вечер
В.	13	30	Григорія свщмч.	Едварда кор.	5 45	4 36	8 53	12 32
С.	14	1	Жовт. П. Пр. Д. М.	Каликета п. р.	5 47	4 34	10 13	1 36
Ч.	15	2	Киприяна і Андрея	Ядвиги і Тер.	5 48	4 32	11 37	2 14
П.	16	3	Дионізія свмч.	Галя і Флора	5 50	4 30	рано	2 46
С.	17	4	Єротея сьвмч.	Марґарити	5 51	4 28	1 01	3 08
Н.	18	5	19. Н. по С. Харит.	20. Н. п. З. С. Лук.	5 53	4 26	2 21	3 27
П.	19	6	† Томи ап.	Петра ☉	5 55	4 24	3 38	3 41
В.	20	7	Сергія і Вакха мч.	Капра і Ірини	5 56	4 22	4 54	3 55
С.	21	8	Пелягії преп.	Уршулі муч.	5 58	4 20	6 10	4 08
Ч.	22	9	† Якова ап.	Кордулі муч.	5 59	4 18	7 25	4 22
П.	23	10	Евлямпія і Евлям.	Івана Капістр.	6 01	4 17	8 40	4 39
С.	24	11	Филипа діяк.	Рафаїла Арх.	6 03	4 15	9 53	4 59
Н.	25	12	20. Н. по С. Отц. 7С.	21. Н. п. З. с. ☽	6 04	4 13	11 01	5 27
П.	26	13	Карпа ап.	Евариства	6 06	4 12	11 58	6 03
В.	27	14	† Назарія і Параск.	Сабіни	6 08	4 10	вечер	6 49
С.	28	15	Лукияна пресв.	Симеон. і Юди	6 09	4 08	12 46	7 47
Ч.	29	16	Лонгина сотн.	Евзевія еп.	6 11	4 06	1 22	8 54
П.	30	17	Озія і Андрея	Альфонса	6 13	4 04	1 50	10 06
С.	31	18	† Луки апост. і ев.	Маркелія	6 15	4 06	2 11	11 20

Народні приповідки.

Хто сіє по Покрові, виводить по корові.

Покрова всю землю листом покрила.

Як журавлі до Покрови відлетіли — рання зима буде.

Сьвята Покровонько — покрий мені головоньку.

100-літний календар:

Веремя нестале аж до 14., 15. дуже зимно, від 22. до кінця дощ і зимно.

Жидівський календар:

5. Жовтня 15. Тішри (1. день кучок) 12. Жовтня 22. Тішри Шеміні Азерет
6. " 16. " (2. " ") 13. " 23. " Радість з права
11. " 21. " День пальмовий 21. " 1. Мархесван.

Хлібороби! Користайте з господарських шкіл товариства „ПРОСВІТА“!

ПАДОЛИСТ має 30 днів.

☾
Повня дня 3.
о год. 12. мін. 46
рано.

☾
Послідна чверть
дня 11. о год. 12
мін. 35 рано.

☾
Нів дня 17.
о год 5. вечер.

☾
Перша чверть
дня 24. о год. 2
мін. 36 вечер.

Дні	н. ст.	с. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця		Місяця	
					Схід г. м.	Захід г. м.	Схід г. м.	Захід г. м.
Н.	1	19	Жовт. 21. Н. по С.	22. Н. по 3. с. В. С.	6 16	4 01	вечер	рано
П.	2	20	Артемія вмч.	День задушн.	6 18	3 59	2 43	12 36
В.	3	21	Ілярiona преп.	Губерта еп. ☾	6 20	3 58	2 57	1 51
С.	4	22	Аверкія, 7 От. в Еф.	Кароля Бор.	6 21	3 56	3 10	3 09
Ч.	5	23	† Якова апост.	Захарія і Єлиз.	6 23	3 54	3 26	4 31
П.	6	24	Арети муч.	Леонарда Вел.	6 24	3 52	3 44	5 55
С.	7	25	Маркіяна і Март.	Геркуляна	6 26	3 51	4 09	7 25
Н.	8	26	22. Н. по С. Димит.	23. Н. по 3. с. С.	6 27	3 49	4 44	8 55
П.	9	27	Нестора мч.	Теодора мч.	6 29	3 48	5 33	10 16
В.	10	28	† Параскевії вмч.	Андрея з Ав.	6 31	3 47	6 40	11 24
С.	11	29	Анастасії мч.	Мартина еп. ☾	6 32	3 45	8 00	вечер
Ч.	12	30	Зиновія і Зиновії	Мартина п. р.	6 34	3 44	9 24	12 14
П.	13	31	Стахія, Амп., Урв.	Дидака	6 36	3 42	10 48	12 50
С.	14	1	Падол. Косми і Д.	Йосафата еп.	6 38	3 41	рано	1 16
Н.	15	2	23. Н. по С. Акинт.	24. Н. по 3. С. Л.	6 39	3 39	12 00	1 33
П.	16	3	Акепсими, Айтала	Едмунда еп.	6 41	3 38	1 26	1 49
В.	17	4	Йоанікія і Ніканд.	Григорія і С. ☾	6 42	3 37	2 41	2 03
С.	18	5	Галактиона і Епіст.	Романа і Одона	6 44	3 36	3 55	2 16
Ч.	19	6	Павла арх. Конст	Єлизавети кор.	6 46	3 35	5 10	2 30
П.	20	7	Єрона і Лазаря	Фелікса і Вол.	6 47	3 34	6 24	2 45
С.	21	8	Михаїла Арханг.	Вовед. П. Д. М.	6 49	3 33	7 38	3 04
Н.	22	9	24. Н. по С. Онисиф.	25. Н. по 3. С. К.	6 50	3 32	8 48	3 29
П.	23	10	Ераста ап.	Климентя п. р.	6 51	3 31	9 50	4 01
В.	24	11	Мини, Віктора і пр.	Івана з Кр. ☾	6 53	3 31	10 45	4 43
С.	25	12	† Йосафата свцмч.	Катирини діви	6 54	3 30	11 20	5 37
Ч.	26	13	† Івана Златоуст.	Петра і Сил.	6 56	3 29	11 52	6 40
П.	27	14	† Филипа ап. (П. н.)	Валеріяна	6 57	3 28	12 15	7 50
С.	28	15	Гурія і Самсон.	Руфіна	6 58	3 27	12 33	9 02
Н.	29	16	25. Н. по С. † Матея	І. Н. Адвен. Сат.	7 00	3 26	12 49	10 15
П.	30	17	Григорія чудотв.	Андрея ап.	7 01	3 25	1 02	11 28

Народні приповідки.

В Пилишівку — день до обіда.

Як на Зиновія день і ніч хмарні — зима буде нестала: як же погідно й чисто — зима буде моцна.

Як на Зиновія дощ паде і зараз потім мерзне — приносить засівам шкоду, а людям дорожнечу. Тумани під сей час людям шкідливі.

На Введенє зима вводить ся.

100-літний календар:

До 16. дощисто, від 17. до 23. погідно і зимно, від 24. до 28. лагідно, при кінци морози.

Жидівський календар:

19. Падолпета 1. Кіслев.

До борби з неграмотністю! Кожда читальня „Прогресивіти“ повинна уладити через зиму курс для дорослих неграмотних!

Гості з Галичини на Тарасовій могилі.

Як тільки настане літня пора року йдуть на Чернечу гору з цілої України тисячі народу. Йдуть туди інтелігенти, йдуть селяни — хлібороби, йдуть й міські робітники, а всіх їх провадить одна думка: поклонити ся тлінним останкам Великого Мученика за красну долю України. Із зростом національної свідомости серед закордонних Українців громадні поїздки на Тарасову могилу бувають щораз частійші і численнійші. Можна сказати, що не буває тепер погідного літнього дня, щоби не прибув хто на могилу. Говорить про те книга, до якої вписують свої назвиска гості. В останніх літах що раз частійше стали навідувати ся туди й Галичани та Буковинці.

На нашім образку бачимо як раз гурток Галичан в окруженю закордонних братів, переважно молоді з ріжних міст України а то й з Варшави й далекого Петербурга. В гурті бачимо й кількох селян.

Записки:

Історичний календар.

Падолист. 3. 1648 Богдан Хмельницький залишив облогу Львова; 1848 барикади у Львові; 1885 † поет Микола Устиянович. 6. 1811 * поет Маркіян Шашкевич. 10. 1709' здобуте Батурина Москалями; 1834 † Іван Котляревський. 11. 1893 † поет Леонід Глібів. 15. 1678 Б. Хмельницький облягає Замость. 15. 1625 куруківська угода;

1709 Іван Скоропадський вибраний гетьманом. 18. 1838 * письменник Іван Нечуй-Левицький. 19. 1698 * гетьман Петро Дорошенко. 20. 1709 цар Петро велів стягти полковника Чечеля за оборону Батурина перед московським військам. 23. 1883 † учений М. Максимович. 29. 1778 * Григорій Квітка-Основяненко.

ГРУДЕНЬ має 31 днів.

☾
Повня дня 2.
о год. 7 мін. 18
вечер.

☾
Послідна чверть
дня 10. о год. 12
мін. 29 вечер.

☾
Нів дня 17.
о год. 3 мін. 33
рано.

☾
Перша чверть
дня 24. о год. 9
мін. 23 рано.

Дні	н. ст.	ст. с.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.	Сонця		Місяця	
					Схід г. м.	Захід г. м.	Схід г. м.	Захід г. м.
В.	1	18	Падол. Плятон. і Р.	Елігія	7 03	3 25	1 15	12 44
С.	2	19	Авдія і Варлаама	Бабіяни д. ☾	7 04	3 24	1 29	2 01
Ч.	3	20	Прокла і Григорія	Франц. Ксав.	7 06	3 24	1 26	3 22
П.	4	21	Воведене Пр. Д. М.	Варвари муч.	7 07	3 24	2 07	4 48
С.	5	22	Филимона, Кикилії	Сави еп.	7 08	3 23	2 36	6 30
Н.	6	23	26. Н. по С. Амфил.	2. Н. Адв. Никол.	7 09	3 23	3 19	7 49
П.	7	24	Катерини муч.	Амброзия еп.	7 10	3 23	4 19	9 06
В.	8	25	Климентя і Петра	Н. Зач. Пр. Д. М.	7 11	3 23	5 37	10 04
С.	9	26	Алипія столп.	Валерії і Леок.	7 12	3 23	7 03	10 45
Ч.	10	27	Якова мч. і Паляд.	Пр. Д. М. Л. ☾	7 13	3 23	8 32	11 15
П.	11	28	Стефана преподмч.	Дамазія п. р.	7 14	3 23	9 50	11 37
С.	12	29	Парамона, Філум.	Синезія муч.	7 15	3 23	11 15	1 54
Н.	13	30	27. Н. по С. † Андр.	3. Нед. Адв. Лук.	7 16	3 22	рано	вечер
П.	14	1	Грудень. Наума	Спіридиона	7 16	3 22	12 09	12 24
В.	15	2	Авакума прор.	Евзевія еп.	7 17	3 23	1 46	12 37
С.	16	3	Софонія прор.	Аделяйди д.	7 18	3 23	2 59	12 55
Ч.	17	4	† Варвари муч.	Лазаря і Олім. ☾	7 18	3 23	4 12	1 10
П.	18	5	† Сави осьвщ.	Граціяна еп.	7 19	3 23	5 25	1 31
С.	19	6	Николая Чудотв.	Фавста мч.	7 20	3 24	6 37	2 02
Н.	20	7	28. Н. по С. Амбр.	4. Н. Адв. Теоф.	7 20	3 24	7 42	2 40
П.	21	8	Патапія преп.	Томи ап.	7 21	3 24	8 37	3 30
В.	22	9	Зачат. Пр. Д. Марії	Зенона	7 21	3 25	9 19	4 31
С.	23	10	Міни, Єрмогена	Вікторії діви	7 21	3 25	9 50	5 38
Ч.	24	11	Даниїла столп.	Віг. Адам. і Е. ☾	7 22	3 26	10 16	6 50
П.	25	12	Спіридиона преп.	Рожд. І. Хрис	7 22	3 27	10 36	8 02
С.	26	13	† Евстрат. і Евгена	Стефана пер.	7 22	3 28	10 51	9 14
Н.	27	14	28. Н. по С. і Праот.	І. Н. по Рож. Ів.	7 22	3 28	11 05	10 26
П.	28	15	Елевтерія свщмч.	Дітий уб. в Виф.	7 23	3 29	11 18	11 40
В.	29	16	Аггея прор.	Томи еп.	7 23	3 30	11 33	рано
С.	30	17	Даниїла прор.	Давида кор.	7 23	3 31	11 48	2 55
Ч.	31	18	Севастіяна мч.	Сильвестра п. р.	7 21	3 32	—	2 17

Народні приповідки.

Грудень землю
грудить, хату
студить.

Грудневе тепло,
як мачошене до-
бро.

Зима біла та не
їсть снігу, а все
сіно.

В грудні тепло,
як за лххим па-
ном.

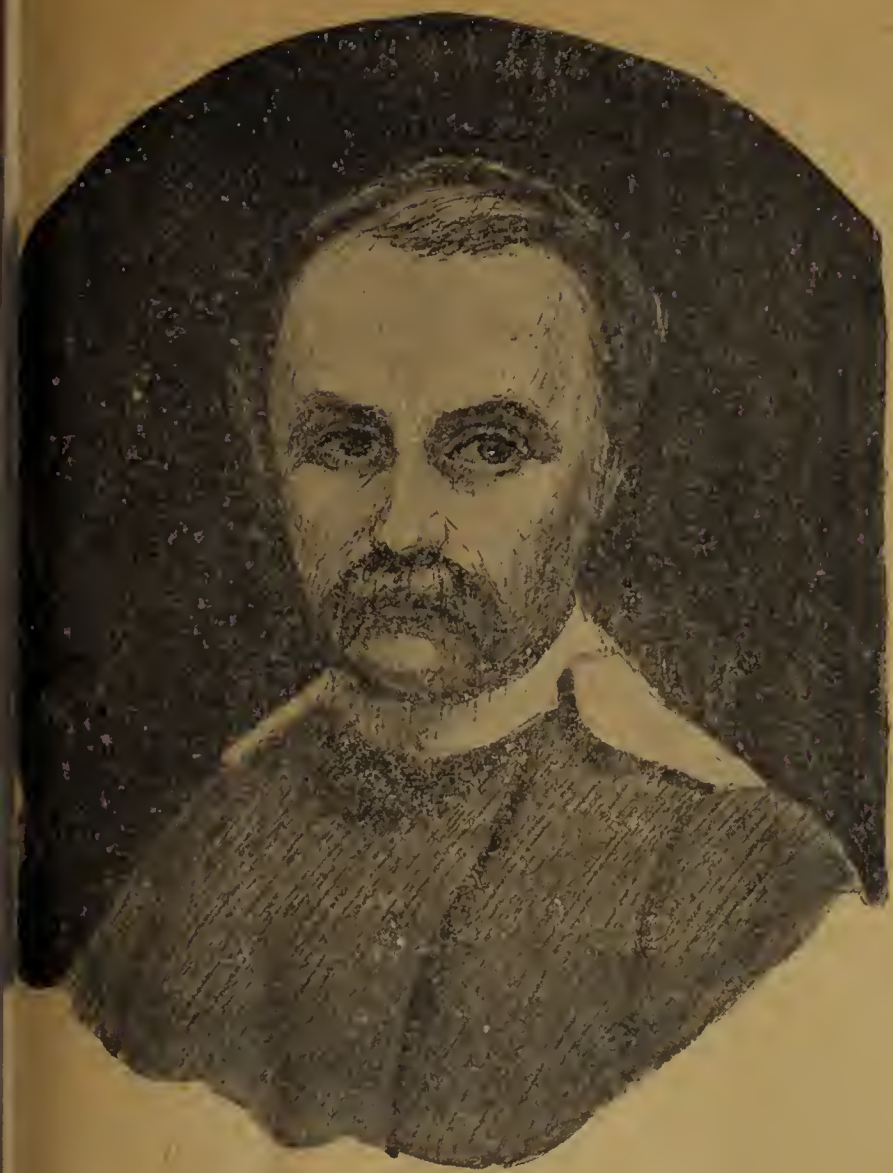
100-літний календар:

Дня 1. зимно, 4.
сніг, від 5. до
12. дощі, від 13
до 16. хмарно
і сніг, від 22. аж
до кінця мороз.

Жидівський календар:

13. Грудня 25. Кіслев 1. день Ханука 20. Грудня 3. Тебет 8. день Ханука
18. " 1. Тебет 6. " " 27. " 10. " (Піст обляж. Єрусалима)

**День 8-го грудня — день „Просьвіти“! Збирайте жертви
на почесний дар для „Просьвіти“.**

Т. Шевченко в жовнірським мундурі.

Сонце заходить, гори чорніють,
Пташечка тихе, поле німіє:
Радіють люде, що одпочнуть.
А я дивлю ся і серцем лину
В темний садочок на Україну:
Лину я, лину, думу гадаю,
І ніби серце одпочиває.
Чорніє поле, і гай, і гори.
На синє небо виходить зоря.
Ой зоре, зоре! — і сльози капуть —
Чи ти зійшла вже і на Україні?
Чи очі карі тебе шукають
На небі спім? чи забувають?
Коли забули, бодай заснули,
Про мою доленьку щоб і не чули!

1847.

Т. Шевченко.

Записки:

Історичний календар.

Грудень. 3. 1848 † Євген Гребінка. 4. 1803 † Іван Кальнишевський, останній кошовий Запорожа. 6. 1830 * письменник Данило Мордовець. 7. 1811 * поет Микола Устиянович. 8. 1868 засноване тов. „Просьвіта“ у Львові. 19. 1240 Батий Київ

зруйнував. 21. 1764 скасоване гетьманщини. 24. 1653 побіда Богдана Хмельницького під Жванцем. 26. 1637 нещаслива битва Павлюка з Потоцким під Кумейками. 28. 1824 † наказний гетьман Павло Полуботок. 31. 1637 † гетьман Павлюк.

Записки найважніших подій в родині.

ШЕВЧЕНКОВИ.

Колись рідну нашу хату
Темрява вкривала
А чужа сусідська хата
Світлами сіяла.

Та минав ти, наш Кобзарю,
Чужії пороги,
Орав свою вбогу ниву,
Рідні перелоги.

Гомоніла твоя кобза
Гучною струною
В кождім серці одбивалась
Чистою луною.

Спочиваєш ти, наш батьку,
Тихо в домовині,
Та збудила твоя пісня
Думки на Україні

Хай-же промінь твоїх думок
Поміж нами сяє, —
„Огню іскра великого“
Повік не згасає!

Щоб між нами не вгасало
Проміне величне,
Ти „поставив на сторожі“
Своє слово вічне.

Ми, як ти, минати будем
Чужії пороги,
Орать будем свої ниви,
Рідні перелоги.

Леся Українка.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

СПОМИНИ З ДИТИННИХ ЛІТ.

(з повісти „княгиня“.)¹⁾

Село!... О, кілька споминок любих та чарівних розбуджує ся в моїм старім серці при сїм сердечнім слові! Село!.. І от стоїть передо мною наша бідна, стара, біла хата, з потемнілою солом'яною стріхою і чорним димарем, а біля хати на причілку яблінка з червоними яблуками, а доколя неї цвітник, любимець незабутньої моєї сестри, моєї няньки терпеливої, ніжної; біля воріт стоїть стара розложиста верба з засохлим верхом, а за вербою клуня, а доколя неї стоги жита, пшениці і всякого збіжа, а за клунею по косогуру пійде вже сад. Та який сад! Бачив я на своїм віку чимало таки порядних садів, от хочби в Умані та в Петергофі²⁾; але щоб то за сади! шага лихого не варті, як прирівнаєш до нашого розкішного саду! Наш густий, темний, тихий — щоб й казати: другого такого на всім сьвіті нема! А за садом левада, за левадою долина, а в долині поточок, тихий, ледве журчить; верби та калина оточили єго, а темнозелені лопухи широколисті обкутали єго. В отсїм поточку, під навислими лопухами, купає ся білявий опецьковатий хлопчик; викупавшись, перебігає він через долину та через леваду, вбігає в тїнистий сад, падає під першою грушею або яблонею і засипляє здоровим безжурним сном. Пробудивши ся, він дивить ся на противлежну гору, дивить ся, дивить і питає ся сам себе: „а щоб там за горою? Там мусять бути желїзні стовпи, щоб підпирають небо. А щоб, якби піти та подивити ся, як там они єго підпирають? Піду та подивлю ся, адже-ж оно недалеко“. Встав і не надумуючись пійшов через долину та леваду просто на гору.

І от виходить він за село, минув царину перейшов з пів версти плем, а на полі стоїть висока чорна могила. Він видрапав ся на могилу, щоби звідти подивити ся, чи далеко ще до тих желїзних стовпів. Стоїть хлопчина на могилі і дивити ся на всі сторони: і по сей бік село, і по той бік село, а там з-за темних садів визирає церква з трома банями, покрит білою бляхою. Хлопчик задумав ся. „Нї думає він: „сегодня вже пізно, не дійд до тих желїзних стовпів, нехай завтра з Катрею. Она пожене до череди корови а я піду до желїзних стовпів; сегодня обдурю Микиту (брата), скажу, що бачив желїзні стовпи, ті, щоб підпирають небо“. І він скотив ся клубком з могили встав на ноги і пішов, не оглядаючись до чужого села. На щасте єго зустрїли чумаки і зупинивши спитали:

- А куда ти мандруєш, парубче?
- „До дому“.
- А де-ж твоя домівка, небораче?
- „В Кирилівці“.
- Так чого-ж ти йдеш у Моринці?
- „Я не в Моринці, я в Кирилівці йду“.
- А коли в Кирилівку, так сїдай на мою мажу, товаришу; ми тебе доведемо до дому.

Посадили єго на скринку, щоб бувати на передї чумацького воза, і дали єму

¹⁾ Повість „Княгиня“ написав Шевченко в роцї 1853. в Новопетровськїм фортї над Каспійським морем, де не смів писати по українськи. Зміст повісти подібний до його поеми „Княжна“. Друкована була ся повість перший раз в місячнику „Кіевская Старина“ в 1884 р.

²⁾ Умань = місто в Київській губернії, з пишним в поблизу садом „Зофіївка“, славною резиденцією Потоцких. — Петергоф, місто в петербурзькій губернії, лїтна резиденція російських царів з пишними садами огородами.

руки батіг; він поганяє собі воли, безтурний, мовби нічого не лучилось. Підджаючи до села, побачив він на провлежній горі свою хату і закричав весело:

— „Он-де, он-де наша хата!“

— А коли ти вже бачиш свою хату, казав хазяїн воза, то і йди з Богом!

Він зсадив хлопчину з воза, спустив його на землю і звернувши ся до товаришів сказав:

— Нехай іде собі з Богом!

вхопила мене на руки, понесла через двір і посадила в кружок вечеряти, сказавши; „Сідай вечерять, прибуду!“ По вечері сестра повела мене спати, положила на постіль, перехристила, поцілувала і усміхаючись назвала мене знов прибуду.

Я довго не міг заснути, події минулого дня не давали мені спати. Я думав все про залізні стовпи та про те, чи говорити о них Катерині та Микиті, чи ні? А вже-ж Микита був раз з батьком

Тарас з сестрою.

— Нехай іде собі з Богом! промовили чумаки, і хлопець побіг собі з Богом село.

На дворі вже смеркало, коли я (бо й опецьковатий білявий хлопчина був хто инший, як покірний автор сего повідання) підійшов до нашого перелазу; виллю ся через перелаз на двір, а там над хатою, на темнім, оксамітовім моріжжі, усі наші сидять собі кружком та вечеряють; тільки моя старша сестра і нянька Катерина не вечеряє, а стоїть собі коло дверей, підперла голову рукою і гейби позирає на перелаз. Як висунув голову з-за перелазу, она скрикнула: „Прийшов, прийшов!“, підбігла до мене,

в Одесі і певне бачив там ті стовпи; як же єму говорити про них, коли я їх зовсім не бачив! Катерину можна б одурити... та ні, я і їй не скажу нічого. І подумавши ще трохи про залізні стовпи, я заснув.

За два чи за три роки я бачу себе вже в школі у сліпого Совгиря (се так звали нашого нестихарного дяка¹⁾), складаючого тму-мну. Проскладавши бувало до тля-мля²⁾, вийду зі школи на

¹⁾ Нестихарним був той дяк, що його поставила громада з попом по давньому звичаю. Стихарним же дяком звав ся той, котрого назначила власть єпархіальна.

²⁾ Тму-мну, тля-мля = се зразок складання в давніх букварях на Україні.

улицю, подивлю ся на яр, а там мої ровесники щасливі грають ся собі на соломі біля клуні і не знають, що є на сьвітї і дяк і школа. Дивлю ся на них та думаю: чому-ж я такий безталанний? нащо мене сердешного мучать над сим проклятим букварем? І махнувши рукою дам драла через цвинтар в яр до сих щасливих на ясну, теплу солому, та тільки що зачну там вовтузитись по соломі, аж тут ідуть два псалтирники, беруть мене, раба божого, за руки і вертають назад, сиріч ведуть до школи. А в школі, самі здорові знаєте, що роблять з нашим братом школярем за утіканє.

Сліпий Совгир (він властиво не був сліпий, а так єго прозвали за те тільки, що був зизоокий) був у нашім селі дяком, та не стихарним, правдивим дяком, а так собі прибудуою. Єго попередник, Ничипір Хмара, також був у нас нестихарним дяком; тільки раз у титаря¹⁾ на меду занедужав в ночі, та до ранку, Бог єго знає через що, і вмер. Тогди власне був у титаря на меду і сліпий Совгир; от він, не довго думаючи, як прийшла неділя, став на крилосі, проспівав Службу Божу, прочитав Апостола, і то прочитав так, що громада і сам отець Касян тільки ззирнули ся межи собою та й більше нічого. Після Служби громада зараз оголосила сліпого Совгиря дяком і з честію, яка належала єго до стоїнству, ввела єго в школу як в єго дідівщину. Громада великий чоловік.

Поселив ся він в своїй школі, а школярі, між ними і аз невеличкий, пішли до нього на науку. Він був з себе великого зросту, широкоплечий і виглядав би як правдивий запорожець, коли-б не був зизоокий. Навіть свою незаплетену косу він носив якось на спосіб чуприни.

Вдача у нього була більше остра ніж лагідна, а що до потреб житя і взагалі вигід він був правдивим Спартанцем. Мені найбільше не подобало ся те, що, як прийде бувало субота, він після ве-

черні зачне нас всіх по звичаю годувати березовою кашою. Та се би ще ніщо нехай би собі годував, нам ся каша була в звичаю; але от-де був правдивий спиток: бє бувало, а самому каже лежати і не кричати та „не борзя ся“²⁾ виразно читати четверту заповідь. Справдішній Спартанець! Скажіть же, люде добрі, чи був коли на сьвітї такий богатир, що спокійно улежав під різками та ще „не борзя ся“ читав четверту заповідь? Ні я гадаю, що такого чоловіка земля щ не носила. Коли бувало дійде черга до мене, то я вже не благаю помилованя а прошу тільки, щоби він ради суботи сьвятої змилосердив ся та звелів хоч трошки мене придержати. Деколи бували змилосердить ся і звелить придержати та вже так випарить, що ліпше було би й не просити милосердія.

Мир душі твоїй, сліпий Совгирю! Ти небораче, і сам не знав, що діяв: теб так били, і ти так бив, та в просто своїй не добачав в тім гріха. Мир душі твоїй, бідолашний бурлако, ти був щіком безвинний!

І от я, на радість мою невимовно скінчив „Маль б'їхъ“, се-б то скінчив псалтир, поставив по звичаю братії каз з шагами та відправивши не гаючи сей сьвятий обряд зі всіми давними перказами, другого дня взяв ся виводити крейдою премудерні викрутаси на мальваній дощці, сиріч я вже був не якийсь там псалтирник, але скорописець.

В отсїй-то, майже щасливій для мене порі стала ся переміна в школі: прислали до нас з самого Києва стихарного дяка. Совгир сліпий став був зразу зм'ягати ся, але перед силою закона муш уступити; отже зложив всю свою міррю в одну торбу, закинув її на плече і взяв в одну руку патерицю а в дру-

¹⁾ Титар = щось таке як у нас старший церковний.

²⁾ Не борзя ся = не спішачи ся.

шиток з синього паперу, де були пописувані псалми або вірші Сковороди¹⁾, а й пішов шукати собі другої школи. Братія моя по науці „аки овцы отъ олка разсыпашася“, так і они від новоо дяка стихарного, „зане паница бѣ паче сѣхъ паницъ на свѣтѣ“. Против рожна яжко перти: щоб вже я був терпеливий а всю братію, але нарешті таки забрав воє знарядє: табличку, перо та каламар крейдою, та й помандрував во свояси миром, дивуючись тому, щоб стало ся.

Від сего часу зачинає ся довгий ряд амих сумних та невідрадних моїх споминок. Небавком вмирає мати, батько кенить ся з молодого вдовою та замість їна бере з нею троє дітей. Хто хоч далека бачив мачоху і зведеня, той, значить, бачив пекло в найогиднійшій го торжестві. Межи нами дітьми не було такої години, щоб ми не плакали та не біли ся; не було години, щоб батько з мачохою не сварились та не лаялись. Особливо ненавиділа мачоха мене, мабуть на те, що я часто поштуркував єї хирлявого Степанка. Того-ж року в осени батько поїхав чогось до Києва, в дорозі занедужав та вернувши ся до дому небавком і вмер.

По смерті батька оден з многих моїх дядьків, щоб вивести сироту в люди, як він мовив, предложив мені за яствіє питіє пасти літом стадо свиней а зимою помагати єго наймитови в господарстві; але я вибрав собі инший пай. Взяв свою табличку, каламар та псалтир та й рушив до п'яного стихарного дяка в школу і поселив ся там ніби школяр і робітник. Тут зачинає ся моє практичне житє. Пробуванє моє в школі було зовсім не достатне. Добре ще, коли трафили ся на селі небіщики (прости мене Господи!), тогди ще ми сяк-так перебивали ся, а як не було, то кілька днів з ряду просто голодували. Бувало деколи в вечер возь-

му я торбу, а учитель мій возьме в десницю міцну палицю а в шуйцю²⁾ глиняну посудину (ми і напоями не гордували, такими як грушевий квас і и.), та й підемо по-під вікнами заспівати „Богом избранную“. Деколи таки де-що прине-семо в школу, а иншим разом вернемось так на сухо, тільки що не голодні.

Я знав майже цілий псалтир на память і читав єго, як казали мої слухачі, виразно, се-б то голосно, через се не було в селі такого небіщика, щоб я над ним не прочитав псалтиря; за те давали мені книш і копу грішми. Гроші я віддавав учителеви, бо се був єго дохід, а він вже от щедрот своїх уділяв мені пятака на бублики. Се було єдине жерело, з якого я жив. З такими, можна сказати, помірними доходами годі мені було розкошувати та вбирати ся чепурно, як годило ся для школяря. Ходив я по всяк час в сивенькій діравій свитині та в вічно брудній сорочці, а про шапку та про чоботи і спомину не було, ні літом ні зимою. Раз якось дав мені якийсь мужик за читанє псалтиря на пришив ременю, але й те відобрав у мене учитель яко свою власність.

Ой богато, пребогато міг би я розповісти цікавого та поучаючого на сю тему, та якось сумно розповідати.

Так пролетіли чотири сумні роки над моєю дитинною головою.

Потім мої спомини стають ще сумнійші. Далеко, далеко від мого бідного, мого любого краю

Без любви, без радости
Юность пролетіла!

Не пролетіла, правда, а проволокла ся в бідности, в темноті і в пониженю. І все те тягло ся рівно двацять літ...

¹⁾ Псалми та пісні українського філософа Григорія Савича Сковороди (1732-1794) були розширені на Україні, а декотрі співали ся навіть лірникамп.

²⁾ Десниця і шуйця = правиця і лівниця.

В Е Ч І Р.

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть;
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матери вечерять ждуть.

Семя вечеря коло хати;
Вечірня зіронька встає;
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх,
Сама заснула коло їх.
Затихло все. Тільки дівчата
Та соловейко не затих.

Тарас Шевченко.

ОЛЕЛЬКО ОСТРОВСЬКИЙ.

ЗРУЙНОВАНЄ БАТУРИНА.¹⁾

ІСТОРИЧНЕ ОПОВІДАНЄ.

бо добути, або дома не
бути!

Горячкував ся генеральний писар Пилип Орлик, на генеральній радї гетьмана, Івана Мазепи, і військової старшини, котра відбувала ся в батуринськїм замку в ніч з 24. на 25. жовтня 1708 р.

Заклик сей горячо підхопили присутні на радї: полковники, сотники й значні козаки.

— А й справді, чого зволікати? — несли ся з усіх боків запитаня.

— Нема чого зволікати! — доказував Орлик. — До тебе, пане Гетьмане, і до вас панове: полковники, сотники й братчики-козаки, буде річ моя. Ви тільки подумайте хто були наші діди і нащо звели ся ми, їхні онуки?... Згадайте гетьмана Богдана... Земля нехай йому пером.

— Земля нехай йому пером! — проказала в один голос вся рада.

— В руках у Хмеля була Україна, було козацтво, була й чернь. З Хмелем зносились і листувались: царі, королі і державці. Хмель не був у московського царя в покорі не дивлючись на всі домаганя бояр, бо гетьман на доказ своєї правди, що він є тільки спільник царя, а не підданець міг кинути за московський кордон свою булаву, а з нею: сто... двіста, триста тисяч списів!

— Се правда! — крикнув сердюцький полковник Чечель.

— Але правда також і те — говорив Орлик далі — Хмель помер, а колеса нашої фортуни, покотили ся назад. Тільки 50 літ минуло, а така велика зміна! Чи ти пане гетьмане, маєш в руках таку владу, яку мав найперший з гетьманів і державців України, Хмель? А ви, панове полковники, маєте ті права і привілеї, що мали ваші діди? Ні й ні! Всі ми, вкупі взяті — є лише тіню наших великих попередників.

— Наші великі попередники померли, — сказав сухо Мазепа, — померли з ними й їх діла.

— Ніколи! Діла і вчинки людські, погані й добрі, ніколи не вмирають! — запротестував Орлик. — Вони справді можуть померти, коли ми власними руками задушимо їх! Коли ми власними руками забємо себе в кайдани, надінемо пута і віддамося голірuch Москві! Не дай Боже ні мені, ні моему родови, ні нащадкам навіть в десятім поколіню, дожити до такої ганебної днини!

Чечель не зміг далі мовчати; він вже давно поривав ся і собі сказати слово. І нарешті заговорив. Скільки ненависти було в його словах до Москви і всього московського. Ненависти тяжкої, глибокої так що в ній здається можна б утопити всю ворожу націю.

— Ратуймо ся від московської напасти! Ратуймо ся бо далі буде пізно! Україну — нашу неньку, вже й так не впізнати! Се труп: поприщений, обкиданий болячками та виразками. Смородом несе від такого трупа. І цар репе-

¹⁾ Колишня столиця України, а тепер місточко конотопського повіту.

тує: закопати Україну! поховати нашу неньку! Але у нас ще є ліки — наша міць і наші шаблі, і ми вилічимо нашу батьківщину від хороби. Мої панове! Прищі — се Москалі і все московське: їх порядки, для нас чужі і некорисні; їх сваволя гірша від ляцької. Болячки — се московські воеводи!... Сліпий хиба тільки не бачить для чого цар понасилав воевод на Україну. Москва завзялась обкраяти владу гетьмана й генеральної старшини. Гетьмана вона хоче замінити воеводою, котрий засів у Києві, а військову старшину — своїми генералами. Наша батьківщина залюднена московським війском, яке душить і нищить наші змаганя за права і привілеї!

— Сє правда! — прорвав ся крик між старшиною.

— Москва хоче в нівець знищити Україну, обмосковити її! — говорив Чечель далі, і наче каміня котив з гори на голови присутних. Старшину ви-нищити, козацтво завдати в москалі, а вільний люд повернути в кріпацтво! Ви ось ще тільки рік-два помовчіть, то й діждетесь.

Вже діждались! — запевняв сотник Дмитро Чигрин. Москва вічно воює, і наші козаки у всіх її потребах перед ведуть. Козацтво в походах гине, наче мухи в осени, а Москалі оташувались по козачих оселях, їдять козачий хліб, сплять на козачій постелі! Козаки руйнують ся походами, а в дома їхні жінки панькають ся з московськими салдатами!

Далі вже ніхто нікого не слухав, а всі присутні говорили разом. Болюче питанє зачеплено... У кожного так багато накіпіло в серці і на душі проти зрадливого спільника, що нічого було сподіватись, аби загальне ремствованє і наріканє само собою спинилось.

Мазепа бачив, який настрої опанував радою і підняв до гори булаву.

— До діла панове! — закликав гетьман. — І мала дитина знає, що Москва не спільник наш, а лютий ворог! Москва чужі фортеци здобуває лише козаками, але ж і свої будує руками козацькими. Славна Радо! Я думаю, що вже крайній час нам залишити терпіти наругу московську, а Москалеви — панувати на Україні.

Час! щира правда, пане гетьмане — закричала генеральна старшина.

І от серед загального обуреня зачуся голос в оборону московських порядків. Старшина прилуцького полку Іван Ніс, молодий ще на літа, але старий розумом, звернув ся до гетьмана із запитом:

— Для мене пане гетьмане багато неясного.

— А що саме? — здивував ся Мазепа.

— Двацять літ ти був таким вірним цареві, що всі тебе звали запроданцем московським, вибачай на сім слові. А тепер ти раптом відсахнув ся від царя, і намовляєш старшину до бунту. Отсе ти не гаразд робиш, ти із за своєї пихи, хочеш людей втопити. Та й хто сказав, що нам вже так погано під Москалем живеть ся?... Були часи, коли за ляцького панованя, зовсім не можна було животіти.

Більше не дали говорити Носови. Старшина закричала, затюкала. На него дощем посипались проклони і лайки:

— Шпиг московський!

Зрадник!!

— Запрсданець!!!

— Чесна радо! — протестував Ніс, склавши руки долонями до купи. — Ви мене не так зрозуміли... Я ваш... Я з вами!...

Тимчасом Мазепа прикликав до себе Чечеля.

— Сей чоловік проговорив ся, він небезпечний. Я його не візьму з собою, а лишу в Батурині під твій догляд пане полковнику.

— Буде все як ти сказав пане гетьмане — вклонився Чечель.

— Славна Радо! — звернувся потім гетьман до всіх; — я тільки що вислухав докір, що двацять літ був „запроданцем московським“... Панове! Свідчусь богом, що се неправда! Двацять літ я готуюсь до війни з царем, і що прикидався вірним йому, так же не раз так само прикидався перед Поляками і батько Богдан. Я ранійш не викликав до війни, бо ніяк було. Але

хід. Вже розвидняється; через годину я вирушу з вами. Батурин лишаю на ласку Божу і опіку пана Чечеля. В довідники йому призначаю: пана Кенігзена і сотника Чигрина.

Гетьман підвівся з крісла, на якому не рухаючись просидів цілу ніч... Ноги отерпли; перед очима наміть поплили круги. Орлик накинув на плечі гетьмана золотом мережану керею і той вийшов у парк освіжитись...

Сиві, непрозорі хмари, облягли небо

Генеральна рада військової старшини в Батурині.

і сей час використав у певній мірі: скрізь на Україні я побудував фортеці (ніби для царя) придбав гармати і гроші! А тепер коли Швед йде на Москву, отже прийшла нагода і нам взятись за шаблі. Так до зброї панове!

До зброї!

— На погибель Москві!

— За волю України!

— За наші привілеї!

— Раді кінець! — перекричав усіх Мазепа. — Панове полковники, побийте, щоб військо було готове в по-

і тяжіли над вогкою від невпинних дощів — землею... Сіяла уїдлива мигичка.

Широкі алеї гетьманського парку, потонули під жовтим листом, який скинули з себе дерева... Було слизько і сап'янці гетьмана не раз підсковзнулись, доки Мазепа дійшов до високого кам'яного муру. За тим муром тягся величезний сад генерального судії Василя Леонтієвича Кочубея!

Криваві спогади виринули в голові гетьмана.

— Що ж, ідея потребує жертв, крі-

вавих жертв... Ти Василю був моїм приятелем, але повстав проти чистих замірів і козацький присуд впав на твою голову. За зраду національній справі тебе скарано на горло...

Замислився гетьман... В низу журливо протікав Сейм... Згадав про Мотреньку, Кочубея дочку і забилося у старого гетьмана молоде юнацьке серце.

Згадав як Мотренька погнівалася із своєю матір'ю і втекла до його в палату, через сей самий мур.

Згадки про щасливо пережиті хвилини збунтували кров. Хотілось би ще раз все те пережити, та ба! Мотренька вийшла заміж за Чуйкевича, а він лишився з глибокою раною в серці.

Але чи час тепер думати про кохане?

Гетьман сердито смикнув себе за сивого вуса і відійшов від муру.

— Не треба гаяти часу! В дорогу!

Він повернувся і тією самою алеєю пішов до палати.

Дош не переставав падати. З ганку гетьмана угледіли; на зустріч йому бігли два козачки і дворецький.

Ясновельможний! Сніданок на столі; вклонився дворецький.

— Не буду їсти, — відказав гетьман, і пішов просто на подвір'я.

Тут вже стояли вишиковані в лави сердюцькі полки, а окремо ті козаки що мали йти з Мазепою у похід.

Гетьман зняв шапку, а у відповідь йому залунало голосне:

— Слава!

— Козаки, славні молодці! Моліться Богу, бо скоро ми рушимо в похід за Десну.

І ледви гетьман вимовив се, як між козаками зчинився великий гвалт.

— Не підемо за Десну!

— Не хочемо більше коритися царському наказу!

Гетьман не сподівався таке почути, се було для него новою, а рівночасно і ковінькою на руку.

А козаки тимчасом не вгавали.

— Коли нас немає дома, тоді клята кацапня чинить великі кривди нашим кривим!

Мазепа дав знак, що хоче говорити. Військо насторожилось слухати.

— Ми таки підемо за Десну! — сказав гетьман з натиском, але не для того щоб воювати із Шведом. Ми йдемо того, щоб із Карлом королем підписати спілку!... Будемо воювати із московським царем, гнобителем козацької вольности!...

Козаки мовчки слухали, жадені пари з уст не випустили. Не знали чи няти віри гетьманови, а ну ж він тільки ума вивіряє?...

— Цар хоче вас козаків повернути в москалів! — казав Мазепа далі. — Я сам довідався про се від царя. Цар хоче потоптати усі права і вольности України, а настановити у нашій землі московський уряд і завести московські звичаї!...

Гамір пішов по полках... Були тут старі сивоусі козаки, що ще за Хмельницького воювали, а сеж не так давно було. Отсі сивоусі ще не забули хто вони.

— Не раз я пильнував, — не вгавав Мазепа, відвернути царя від погібельних замірів для українського люду. Але з того нічого доброго не вийшло: тільки сам я підпав під його гнів та злобу; і не знайшов іншого способу спастись, як звернутись до шведського короля. Король Карло заприсяг шанувати наші права й вольности, і боронитиме їх від усіх тих, що зже й тепер зазіхають на них, та й далі будуть зазіхати. Братя! Наша пора прийшла! Скористаймо з нагоди: віддячмо Москалям за їх довгочасне насильство над нами, за всі жорстокости і неправду, котру ми терпіли! Оборонім на будучі часи нашу волю й права козацькі від їх зазіханя.

— Оборонім нашу волю й права! — Закричали сердюки і крик їх покотився через увесь Батурин.

— Ось коли прийшов час скинути із себе ненависне ярмо і нашу Україну зробити вільною і незалежною! От до якої будучини я вас кличу брата. Ви брата певно дося-

гнете сеї мети з вашим лицарством із допомогою шведського короля. Король Карло кличе вас воювати з ним Москалів! Нехай же вік жиє вільна й незалежна Україна! Королю Карлу vivat...

— Нехай вік живе Україна!... vivat!..

Гетьман аж помолодшав: з очей іскри сипались, лице горіло завзятем, а від всеї його статури віддавало — міцю!

Мазепа хутко пішов в палату, там не забарився. Вийшов при зброї, готовим у похід.

Два козачки підвели до ганку бехмета. Гетьман поставив ногу в стремено і вхопився на сідло. Баский кінь збився дуба, але в туж мить у гетьмана в руках опинились поводи і він скоро вгамував звірину.

До тебе полковнику Чечелю, буде моє останнє слово: глядиж, коли придуть Москалі не віддавай міста і замку,

а борони ся. Я не забарю ся із шведською потугою. Сам король прибуде зо мною!

Гетьман надавив острогами коня і виніс ся на улицю, а за ним військова старшина з пірначами, бунчуками, прапорами і все військо при зброї.

Ось гетьман вже далеко лишив позад себе Гончарівку і віхав у самий Батурин. На мить зупинився біля побудованої ним церкви „Воскресенє Христа“, щоб перехрестити ся, і погнав коня широким батуринським шляхом.

Високі, грубезні придорожні верби скинули своє листє, але і в осени Батурин здавав ся великим садом.

Поїхав гетьман для того, щоб вже ніколи не вернутись у столицю, і слід його змив осінний уїдливиий дощ...

* * *

В просторій та чисто прибраній кімнаті, на дубовім ослоні оббитім

червоним сукном, сидів сивоусий запорожець в попівськїм підряснику.

Тепер вже перевели ся такі дебелі та кремезні діди. Запорожець був наче малюнок: ніс орлячий, брови чорні і звисли над острими карими очима, котрі не дивлючись на старі літа го-

Замислив ся гетьман...

ріли юнацьким огнем... Уси були такі довгі, що сягали до половини грудий, а оселедець — обкручував ся аж двічі за ліве ухо, і кінець ще висів низше плеча.

Козарлюга хоч куди, одно тільки шпетило, що замість червоного жупана, на плечах у його був попівський під-рясник.

Запорожець морочив ся з бандурою: як він не підтягав на ній струни, а вони все піддавались. Нарешті після довгого випробовування, струни бандури задзвеніли мельодію: журливу та сумну, а запорожець голосом ще сумнійшим заспівав пісню:

Ой горе тій чайці,

Чайці небозі:

Що вивела діток

При битій дорозі... кігі... кігі...

Але котрась із струн так дивно кігкнула, що в другій кімнаті задзвенів веселий дівочий сміх.

Запорожець розгнівав ся:

— Нехай тобі аби-що!

З сими словами він повісив бандуру на гак, а сам встав і підійшов до стола.

— Прися, Прися!

— Я тут, тату. — Озвав ся з кімнати той же голосок, що сміяв ся.

— А-ну дочко, неси підвечірок, бо скоро треба йти вечерню правити.

— За хвильку, тату.

Доки Прися принесе підвечірок, не вадило б сказати скільки слів про си-воусого запорожця.

В самім Батурині, він був відомий як діякон побудованої Мазепою церкви „Воскресене Христове“ але на Гетьманщині, та й у Січи — слава про козака Сидора Чигрина, була велика...

В молодих літах, коли о. Сидір був ще хлопцем, вчив ся він у київській академії. Там познайомив ся з моторним студентом Івасем Мазепою. Чигрин і в голову собі не клав, що Івась, з яким він так потоваришував, що навіть на

однім ослоні сиділи, буде колись гетьманом.

По скінченню академії, доля розвела товаришів, для того щоб звести аж на старости літ. Мазепа попав у Варшаву в королівський двір, а Сидір — у Січ. Там знайшов він нове товариство і нового батька в особі кошового Сірка... І так майже весь вік Чигрина минув у кривавих чварах, та політичних за-верюхах. На ті часи захиститись поговір-кою пізнійше зложеною: „моя хата з краю“... ніяк не можна було. Геть-мани колотили Україною як вовк ота-рою, і мус не мус а треба було за ко-гось стояти. Таким робом Сидір пере-жив гетьмановане Виговського, Юрася Хмельниченка, Брюховецького, Самій-ловича... пережив Руїну і славутнього Дорошенка.

Здавалось Чигринови вже не жити спокійним житєм. Тимчасом одного разу переїздячи Гетьманщиною, він зупинив ся попасти коня. А поблизу брала плос-кінь молода удова Ганна. Слово по слову, розговорились... І вподобала Ганна 50 літнього запорожця, а запо-рожець вподобав її... Побрались. Сидір кинув січове товариство і переїхав жити у Батурин.

За рік знайшов ся син Дмитро. Хре-стним батьком був сам гетьман Мазепа... Через два роки знайшла ся донька Прися. А на третій рік, можеб був Гриць, або Олеся, коли ж на Вкраїну завітала з Московщини чума: половину людей наче мітлою вимела.

Під ту пошесть не стало й Ганни.

Після смерти жінки, Сидір дуже за-сумував, але житя не думав кидати: він вимадав дьогтем не тільки себе та ді-тий, а навіть хату і всі хатні річи; і та-ким робом виховав ся від чуми.

Чим дужше запорожець старів ся, тим все більше звертав ся до Бога; і нарешті одного разу, він вийшов з дому як звичайно у жупані, а вернув

ся в підряднику. Дітям Сидір нічого не сказав, але Дмитро від людей довідався, що їх батька гетьман іменував діяконом.

Отець Сидір і діяконом став, а проте бороди не запустив і із оселедцем не захотів попросити ся. Діти він сам виховав. З сина виховав моторного козака і гетьман давно вже дав йому сотенний уряд в самім Батурині. Прися викохала ся на хорошу дівчину; багато до неї залицяло ся козаків, але вона вдавала, що її серденько дівоче ще спить. Тимчасом...

...Прися поспішила з підвечірком.

Високого росту, свіжа на лиці: в статурі дебела і гнучка наче очеретина, з упругими грудьми... Вона увійшла, а з її приходом в кімнату завітала якась бадьорість. В її присутності навіть старий батько відмолод:

— Іжте тату.

Поставила Прися їжу на столі, а сама сіла біля вікна на ослоні.

На дворі вечеріло... На мить випогодилось: дощ перестав падати і навіть сонце виглянуло із за молочних хмар.

— О, хто вмер, то ще буде й каяти ся! — засміяла ся Прися.

В сю хвилю у сінях зачув ся неясний крик.

— Собака, чи що? — схопила ся Прися бігти.

— Стривай, — спинив батько, — хтось іде.

Старий відгадав. Двері відчинились, а поріг переступили Дмитро і полковник Чечель.

— Наші голови, батьку! — витав ся Чечель по запорожськи.

— Ваші голови! — відклонив ся о. Сидір.

— Чи приймаєте у хату?

— Ми завсігди раді гостям — ласкаво відказала Прися.

— У мудрого батька і дитина чемненька, — добряче усміхнув ся полков-

ник, розгладжуючи сивуватого вуса. — Але ми не за тим прийшли, щоб гостювати. По куценькій, але важній справі до тебе батьку.

— Я слухаю.

Прися встала, аби вийти у другу кімнату.

— Можеш і ти серце слухати; — задержав її Чечель за руку. Ось вже скоро тиждень як гетьман виїхав з Батурина, і козаки не покладаючи рук готують ся до зустрічі з Москалями. Але ти сам батьку знаєш, що в Батурині є багато і поспільства. Треба, аби у церкві хтось говорив до черни. Признаюсь тобі батьку, що я маю відомости з московського табору. Москалі вагають ся: генерали не можуть отямитись. Двацять один рік, наш гетьман був їм вірним, а тепер зрадив. Справу той виграє, за ким піде народ. А в тім то й річ, що народ і сам не знає за ким йому йти: Москалі залили багато сала за шкіру, але ж і гетьман через свою покору цареві, стратив у людей віру; прямійше сказати: чернь не любить його.

— А що ж робити? — розвів руками діякон: — любити нікого не всилуєш.

— То правда. Як ся сама чернь може полюбити заміри Мазепи і допомогти зробити діло.

Рація, — згодив ся о. Сидір.

— Я вже розіслав по Україні бандуристів і калік перехожих. Батуринську-ж чернь, візьми ся ти батьку просвітити. Важна тепер хвиля на Україні, — говорив Чечель далі трохи помовчавши. — Коли тепер програємо, то не знати чи вже коли виграємо. Цар тепер одною рукою гладить, а другою — давить. Зрадників манить ласкою, обіцянками, а неслухняних його волі — катує... Як думаєш батьку, чи витримає Батурин облогу?

— А витримає. Мури товсті, стрімкі, рів глибокий... Харчу, пороху і куль —

доволі. Та ще ж і гетьман обіцяв не забарити ся з підмогою... Ні, не взяти Москалям Батурина!

— Дай Боже, щоб так осталося... Одно мене лякає: зрадників є багато між нами; — сказав Чечель.

— Зрадників? На паль їх! — обурив ся о. Сидір.

— Не впіймав, то не кажи, що й злодій. А як ти від хатнього злодія вбережеш ся!

— Так ти полковнику не чекай доки пакість зробить — зрадить. Понюхай: як що смердить зрадником — так і на паль! Є вже хто на прикметі?

— Є один.

— Значний, чи простий?

— Кармазинник... Іван Ніс.

— Ніс?! — скрикнула Прися, наче не при собі.

— А тобі що? здивував ся брат.

— Чого пополотніла? — допитував ся і батько.

— Та так... — червоніла Прися. — Іван часто буває у нас, а люди можуть подумати, що й ми тої-ж думки.

— Не їла душа чоснику, то не буде й смердіти! Але мені здаєть ся, що ти одно говориш, а друге думаєш... Часто буває, а від нині я його і за поріг не пущу... Він мені теж здаєть ся непевним: недавно прибув з Прилуки, а перед тим кажуть був аж у Москві... Дуже його обвітрило московським духом.

Діакон довго ще гримав, а потім встав і взяв за шапку.

— Ох, забалакав ся з вами, а до вечерні давно передзвонили.

— То ходімо разом, — встав і полковник з місця.

— А ти сину? — спитав о. Сидор на відході Дмитра.

— Я тату, через пів години їду в Діхтярівці на чати.

Полковник і діакон вийшли з хати. Брат та сестра лишились самі... Сотник

збирав ся в дорогу, а Прися йому помагала.

— Братику, чого ти саме в Діхтярівці їдеш на чати?

— Бо Діхтярівці¹⁾ біля самого московського кордону. Там на високім узгірї, гетьман наш побудовав сигнальну церкву. Тепер темні ночі, от я вилізу на дзвіницю і буду давати червоним ліхтарем гасло аж у Батурин...

Скоро й сотник забрав ся з хати.

Прися зістала ся одна і туга стисла її за серце...

— Трохи не видала себе. Як зачула за Йвана, то скрикнула наче підрізана... Невже батько догадав ся, що я кохаю його? А ми ж як крились із своїм коханєм; правда до якогось часу, щоб потім виявитись, але певно не судилось... Кохати не сором, але треба знати кого кохати. А я покохала якогось ланця: і сором від людей, і гріх від Бога... Голова обертом іде... А може полковникови се тільки здаєть ся, що Іван може бути зрадником!... Коли б він сам швидше прийшов. Прийде, про все розпитаю.

Ніс не забарив ся прийти. Він вже давно чатував, чи о. Сидір пішов до вечерні.

Старшина увійшов по своєму звичаю: веселим, безжурним, виголеним, чепурно одягненим. Ще не встиг переступити порога, а вже схопив Присю за руки.

Козачка уперла ся.

— Пусти! Я маю з тобою про важне діло поговорити.

— Говори моя ясочко, я слухаю. — Шепотів Іван і пнув ся з губами.

— Але кажу тобі не поцілуєш насилком, хиба сама дам ся. Пусти!

Прися вже гнівати ся почала.

Іван обхопив її обома руками за стан і хотів притулити до себе. Прися

¹⁾ Тепер село Новгородського повіту.

вирвала ся. Рукою зачепила за жупан, так що на долівку посипались гузики і... жмут паперів з за пазухи.

— А се що? — здивувала ся Прися.

І доки Ніс встиг зміркувати, аби відповісти до ладу, Прися схопила один папірець, розвернула і на голос прочитала:

Прися прочитала і залила ся сльозами.

— То ти Йване такий! — Боже мій, Боже...

— Прися, моє золото...

— Геть від мене негіднику! — з огидою крикнула Прися.

— Ласки... краплиночку жалю...

Геть від мене негіднику! — з огидою крикнула Прися.

„Гетьман Мазепа забув страх Божий і свою присягу і поїхав до ворога, шведського короля, як ще ранійше умовив ся з Карлом та Лещинським, щоб з їх допомогою як й попереду піддати Україну під польську руку й віддати на унію церкви Божі та славетні монастирі.“

То був універсал царя Петра. У нім він просив, аби народ був обачним на „прелесті“ Мазепи. На слухняних царська ласка спочие, а на ворохобників упадуть тяжкі кари.

— Та я тобі каплі води не подам, коли ти завтра на палі матимеш прагніня. Волося у Носа полізло до гори.

— То ти виявиш мене?... Прися, благаю тебе...

Впав на вколішки і вчепив ся руками за плахту. — Прися...

— Не взивай мене. Не хочу я з тобою говорити!

— Вислухай!

— Завтра козача рада тебе вислухає, а сьогодні ти підеш до вязниці.

— Ти горда дівчино, безневинно занапастиш мою голову.

— Ти сам її занапастив, і коли будеш стятий то не безневинно: ось доказ твого злочину! — показала Прися на універсали. — Ти взяв ся їх розповсюдити! Ти військовий старшина, а руку тримаєш за гнобителями батьківщини! Геть мерзеннику з моїх очий! Мені легше дивитись на червиве падло, ніж на тебе!

— Прися, сі універсали, всього година як я дістав і прийшов, щоб порадитись з тобою...

— Зо мною?!... обурилась Прися. — Хиба я не козака дочка?!

— Прися, я-ж ще не зрадив... Щиру правду тобі кажу, не крию ся, що вагав ся, як бути. Я не вірю, аби Мазепа виграв справу, значить на мій погляд: піти проти царя, занапастити себе... А тут ще я мав на увазі наш шлюб...

— Ого! по нім! Скорійше на долоні волося виросте ніж я назву тебе „моїм“.

Але Ніс умів красно й переконуючо говорити, і хоч з початку Прися збивала його на кождім слові, під кінець-же козачка почала мякнути: бо вона була доброго серця, а до того ще й кохала його.

Відходячи Ніс запряг ся на образ, що не винен.

— Прися, ти мені вибачиш! Коли прийдуть москалі, то ти на власні очі побачиш, який я зрадник...

Старшина сказав про себе голу правду, але на лихо Прися не так його зрозуміла.

* * *

Першого листопада, до Батурина прибув московський посол родом Українець, сотник Маркович.

Ледви про се розійшла ся по місті чутка, як козаки і міщани плавом поплили до мурів.

Замок замкнено з усіх боків; гар-

мати стояли налажені, а ворота засипано землею.

По той бік рова стояв сотник Маркович і вимахував папером.

— Гей, хто там між вами старший! Мерщій відчиніть ворота та впустіть мене!

Саме на мур зійшли: полковник Чечель і сотник Чигрин.

— Чи пан сотник з яким ділом, чи так? — спитав Чечель.

— З ділом... Царський наказ привіз! — донесла ся з долу відповідь.

— На превеликий жаль пане сотнику, воріт ми тобі не можемо відчинити, бо з гетьманського наказу вони засипані землею. А вже коли така твоя ласка провідати нас, так через мур — місця багато, не зачепиш ся. Спустіть бичову! — звелів полковник сердюкам.

Сердюки в одну хвилю поставили Марковича по сей бік муру.

Тимчасом з натовпом робилось щось непевне. Люди щільно обступили з усіх боків посла. Маркович пас очима, але куди б не глянув, скрізь зустрічав ворожий погляд.

Тимчасом наперед протисла ся якась баба і закричала до сердюків:

— Та що ви його слухаєте? За ноги та голову об камінь розтовчіть!

Наче по гаслу, в туж мить натовп закидав посла лайками:

— Перевертень!

— Московський запроданець!

— Шпиг московський!

Маркович лише кусав губи і вдавав, що нічого не чує.

— Не з своєї волі я приїхав сюди, а з примусу! — говорив він до Чечеля а очима благав полковника вгамувати юрбу. — Князь Меншиков послав мене сказати вам, аби ви відчинили ворота і впустили царське військо.

— Без гетьманського наказу ми не можемо сього зробити; — чемно відказав Чечель. — Гетьман звелів заси-

лати браму, його буде на те воля, щоб відкопати.

— Князь Меньшиков у нас на Україні заступає царя, а на мій погляд його навіть звичайне слово, має далеко більшу вагу чим строгий наказ гетьмана — доводив Маркович.

Але його гнівню перепинив бувший полтавський полковник Лев Герцик.

— В тім то й річ, що гетьман наказав непускати іменно Москалів! Бо через них нам Українцям чинить ся велике знищенє, і через них вже й так чимало сплюндровано міст і сел.

— А де ж ваш гетьман? — допитував ся посол.

— Там де й ваш! — остро відрізав сотник Чигрин. — Питає так, немов би вже мають другого гетьмана.

— Мазепа вже не є гетьман, він зрадник! — сказав Маркович, та й сам злякався.

Тепер вже разом з черню і старшина закричала:

— Як то зрадник?!

— Зрадник! Він передав ся шведському королю. Ми-ж вірні підданці царя, а Меньшиков міністер, то як же ви можете не впустити його.

— Не вірю, що гетьман зрадник! — сперечав ся Чечель.

— Се підступ московський! — обурював ся Герцик і вся військова старшина.

Один Іван Ніс стояв — наче води з рот набрав.

Аж се увесь тисячний натовп, що зібрав ся біля мурів, счинив страшенний крик... В повітрі замаячили лискучі шаблі і важкі козачі кулаки.

Маркович оглянув ся назад і побачив як через річку Сейм, узеньким мостом переходять московські полки.

— Гляньте, Москалі! — закричав сотник Чигрин. Москалі йдуть, бодай спіткали погибель по дорозі!

Сотник мав дужий голос; він при-

ставив жмені до рук і закричав так, що в московськїм таборі почули.

— Гей ви, лапотники! Не підходьте! Бо як підете силою, то будемо на вас бити з гармат!

— А біля гармат вже забігав гарматний осаул, Німець Кенігзен.

— Пильнуй! — зачув ся його різкий з німецьким акцентом голос.

Міщани лавою стали біля великих куп каміня... Сердюки, припавши на праве коліно, виміряли з рушниць. Батурин готовий був зустріти непрошених гостей.

— Як же бути? — допитував ся посол.

— Та ми не зарікаєм ся у московській крові бродити по коліна! — сказав Герцик.

— Пане сотнику — підійшов Чечель до Марковича — поки не пізно можеш вертатись. А коли ласка зоставай ся з нами!

— Милости просимо! — закричали козаки.

Але Маркович бурмочучи щось крізь зуби, взяв ся руками за бичову.

Сердюки гнівню схопили за другий кінець і сотника не спустили, а майже скинули з муру.

А Москалів все більшало і більшало по сей бік Сейму.

— З Богом починайте! — гукнув Чечель до Кенігзена.

Осаула дав гасло гарматіям і від гарматного гуку стрясали ся мури, а порохований дим обкутав увесь замок. Коли ж дим розсіяв ся, Батуринці побачили, що з містка не лишилось і сліду, а Сейм загатили вбиті і втоплені Москалі.

— Для першого почину, аж надто добре! — весело сказав Чечель. — А ну мої серденята, смаліть з рушниць!

Українці не чекаючи нападу, перші вдарили на ворога.

* * *

Як побита собака, як би не зализувала своїх ран, але болю їх не залиже, так само Меньшиков, найблизший царський прибічник, як себе не розважав — не міг позбутися великої досади, що його напад на Батурина Українці відбили.

— У, кляті хахли! — стискував Меньшиков кулаки; — краще мати діло з чортами ніж з ними!...

Гнів душив московського генерала... В безсилій злості, він рвав на собі волосся, одягу... Йому тісно було під напнутим наметом, і він вискочив на двір, але проливний дощ, загнав генерала назад під намет.

І от саме тоді, як Меньшикова душила злість, розпука і проклони, у намет увійшов чатовий офіцер.

— Перебіжчик з Батурина. — відрепортував офіцер.

Меньшикову здавалось від радості розум відобрало.

— Перебіжчик з Батурина? — шепотів він до себе. — Мерщій веди його сюди!

Офіцер відхилив запону... Два рослі, бородаті Москалі увійшли в намет і заслонили собою Меньшикова.

Біля входу стала статура козака в ке-реї. Прибулий наперед роздивився по наметі, а потім розкрив голову.

— Хто такий? — спитав князь.

— Старшина прилуцького полку; — була відповідь.

— Як зве ся?

— Іван Ніс.

Се був він.

— В якій справі прибув „хохле“? — допитував ся Меньшиков.

— Хочу вірою і правдою служити великому цареві, — прикляк на одно коліно Ніс.

— Чи багато коштуватиме твоя служба?

— Що ласка царська призначить.

— Чим свою вірність докажеш?

— Сьогодні ви візьмете Батурина.

— Тепер? здивувався князь — У ночі?!

— Саме зручний час.

— Що ще жадаєш в додатку?

— Не багато... Людність певне буде випльондрована?

— Навіть місто зруйноване до тла — гнівно додав Меньшиков.

— В такому разі, я прошу твоєї князівської ласки для одної дівчини.

— Хто така?

— Моя наречена.

— Дарую їй жите... Яким робом можна здобути Батурина?

— З Батурина є потайний хідник... Про него Чечель забув і не поставив варту.

— Ходім! — зірвав ся Меньшиков на ноги.

Через пів години весь московський табір прийшов у рух. Без крику і шемраня підкрали ся москалі до тайника.

Була глуха північ... Дощ перестав падати. Із за хмар виткнув ся місяць і освітив блідим сяйвом спляче місто і тих Москалів, що один за другим прокрали ся тайником у замок.

Ніс першим увійшов у замок. З купою Москалів він насамперед кинув ся до оселі діякона.

— Прися, Прися!...

На превелику силу йому вдало ся розбудити козачку, що спала край вікна...

Прися відхилила кватирку.

— Хто тут? Ти Йване? Чого тобі, що стало ся?

— Мерщій виходи... Втічемо... Москалів набило ся повен замок.

— Москалів?... не йняла віри Прися.

— Але яким робом?

— Через хідник пройшли!

І раптом позад Присі стрельнув пістоль.

І при скупім світлі Прися побачила: як посипало ся з шибок скло, а Ніс з смертельною раною в грудях, схилив

я на руки москалів, яких дівчина тільки тепер запримітила.

— Ти вбив його? — схопила сестра брата за руку.

— Собаці — собача смерть! — шор-тко процідив Дмитро крізь зуби. — Мерщій буди татка.

— Я тут діти. Що таке сталось?

— Москалі увійшли в замок через потайник!

— Так чого ж ви гаєтесь? Мерщій гуди!

За прикладом батька, діти похапали з стіни зброю.

— Пробі!... Москалі в потайнику!

На гвалт Чигринів, люди стали вибігати із хат... То тут, то там розпознала ся з москалями різня...

Прися не тямилася себе... В одній сорочці, навіть боса, вона не відчуваючи колоду, першою прибігла до хідника. В руках у неї була батьківська шабля, але козачка нікого не вбила нею. Три московські штики попередили її... Впала Прися на мокру від дощу землю і першою зросила рідну — своєю дівочою кровю. Штики пробрили її упругі тремлючі груди, і наскрізь пронизали палке, цидире серце... Смерть відразу злетіла на повіки і навіки закрила чарівні дівочі очі, а вірна дочка лицарського народу, лише й встигла промовити:

— За тебе рідний краю, умираю!

Богато московських ніг наступило на труп патріотки, і розчавчили як зломлену квітку.

А через кілька хвилин, близько дочки впав і батько: без крику, без стогону, впірнув він розкровоною на двоє головою, у калюжу.

Москалі перемогли... Вони опанували потайник, і тужмить замок і місто підпалили з чотирьох боків.

Пожежа ясно світила, а Москалі ври-вались у хати і витягали звідти, що було живого: старих різали, немовлятам розбивали голови об каміне... Жінок і дівчат насилували, а потім убивали. Таким робом вся батуринська людність була спльондрована до решти.

Роскішно гетьманська палата горіла три дні... Столітні дуби в парку Москалі вирубали, навіть церкви попалили за те тільки, що вони були побудовані Мазепою.

Вранці трупи замордованої старшини Меньшиков звелів посадити на палі, а палі прибити до дощок і пустити з водою...

Поплили трупи в низ по Сейму, мов би повчаючи земляків своєю німою мовчанкою, як треба боронити батьківщину від чужинців.

Не зітхай, а працєю.

Локи сили ще є, --

Тільки праця одна

Гарні жнива дає.

Не зітхай, а працєю,

Марно часу не гай, --

Праці щирої жде

Вже давно рідний край.

Не зітхай, а працєю

І одно памятай:

Тільки праця одна

Захистить рідний край.

Т. Романченко.

Т. ШЕВЧЕНКО.

Гамалія.

„Ой нема, нема ні вітру ні хвилі
Із нашої України!
Чи там раду радять, як на Турка стати,
Не чуємо на чужині.

„Ой повій, повій, вітре, через море
Та з Великого Лугу¹⁾,
Суши наші сльози, заглуши кайдани.
Розвій нашу тугу!

„Ой заграй, заграй, синесеньке море,
Та під тими байдаками,
Що пливуть козаки, тільки мріють шапки,
Та на сей бік за нами!

„Ой Боже наш, Боже! хоч і не за нами,
Неси Ти їх з України;
Почуємо славу, козацькою славу,
Почуємо, та й загинем!“

Оттак у Скутарі²⁾ козаки співали;
Співали сердеги, а сльози лились,

Лили ся козацькі, тугу домовляли.
Босфор аж затряс ся, бо з-роду не чує
Козацького плачу; застогнав широкий
І шкурою, сірий бугай, стрепенув,
І хвилю, ревучи, далеко-далеко
У синєє море на ребрах послав.
І море ревнуло Босфорову мову,
У Лиман³⁾ погнало, а Лиман Дніпрові
Тую журбу-мову на хвилі подав,

Зареготав ся дід наш дужий⁴⁾,
Аж піна з уса потекла.

„Чи спиш, чи чуєш, брате Луже?

¹⁾ Великий Луг = великий ліс на лівім березі Дніпра, напроти Запорожської Січі.

²⁾ Скутара = місто в Малій Азії, напроти Царгорода (Византії), вважаєть ся за передмістя його; оно розділене від Царгорода несповна два кілометри широким проливом морським Босфором.

³⁾ Лиман = усте Дніпра.

⁴⁾ Дід наш дужий = Дніпро.

Хортице-сестро¹⁾)?“

Загула

Хортиця з Лугом: „Чую, чую!“

І Дніпр укрили байдаки,

І заспівали козаки:

„У Туркині, по тім боці,

Хата на помості.

Гай, гай! море грай,

Реви, скелі ламай!

Поїдемо в гості.

„У Туркині у кишені

Таляри, дукати.

Не кишені трусить

Їдем різать, палить,

Братів визволяти!

„У Туркині яничари²⁾

І баша на лаві³⁾,

Гой ги, вороги!

Ми не маєш ваги,

Наша воля й слава!“

Пливуть собі співаючи.

Море вітер чує.

Попереду Гамалія

Байдаком керує.

— Гамаліє! серце мліє:

Сказило ся море.

— Не злякає! І сховались

За хвилі, за гори.

Дрімає в гаремі⁴⁾ — в раю Византія,

Скутар дрімає; Босфор клекотить

Іначе скажений, то стогне то виє:

Щому Византію хочеть-ся збудить.

Не буди, Босфоре: буде тобі горе!

Твої білі ребра піском занесу,

І мул поховаю!“ реве синє море.

Хиба ти не знаєш, яких я несу

Гостей до султана?“

Так море спиняло

Любило завзятих чубатих Славян).

Босфор схаменував ся. Туркиня дрімала,

Дрімала у гаремі ледачий султан.

Тільки у Скутарі, в склепу, не дрімають

Козаки сердеги. Чого вони ждуть?

До-своєму Бога в кайданах благають,

І хвилі на той бік ідуть та ревуть.

„О милий Боже України!

Не дай пропасти на чужині,

В неволі вольним козакам!

І сором тут, і сором там:

Вставать з чужої домовини,

На суд Твій праведний прийти,

В залізах руки принести,

І перед всіми у кайданах

Стать козакові!...“

— „Ріж і бий!

Мордуй невіру бусурмана!“

Кричать за муром. Хто такий?

Гамаліє! серце мліє:

Скутар скаженіє!

„Ріжте, бийте!“ на фортеці

Кричить Гамалія.

Реве гарматами Скутара,

Ревуть, лютують вороги;

Козацтво преть-ся без ваги —

І покотились яничари.

Гамалія по Скутарі —

По пеклу гуляє,

Сам хурдигу⁵⁾ розбиває,

Кайдани ламає.

„Вилітайте, сірі птахи,

На базар до паю⁶⁾!“

Стрепенулись соколята,

Бо давно не чули

Хрещеної тії мови.

І ніч стрепенулась:

Не бачила, стара мати,

Козацької плати.

Не лякай ся, подиви ся

На бенкет козачий!

Темно всюди, як у будень,

А сьвято чимале.

Не злодії з Гамалієм

Їдять мовчки сало

Без шашлика⁷⁾. „Засьвітимо!“

¹⁾ Хортиця = остров на Дніпрі, горбковатий і довгий.

²⁾ Яничари = найзавзятійші турецькі жовніри, виховані з забраних в полон християнських дітей.

³⁾ Баша на лаві = вищий генерал на корабельній лаві (сторожить враз яничарами).

⁴⁾ Гарем = мешканє султанських жінок.

⁵⁾ Хурдига = вязниця, темниця.

⁶⁾ До паю = до поділу добичі.

⁷⁾ Без шашлика = без каганця.

До самої хмари
З щоглистими¹⁾ кораблями
Палає Скутара.
Византія пробуркалась,
Витріщає очи,
Переплива на допомогу,
Зубами скрегоче.

Реве, лютує Византія,
Руками берег достає;
Достала, зикнула, встає —
І на ножах в крові німіє.
Скутар, мов пекло те, палає;
Через базари кров тече,
Босфор широкий доливає.
Неначе птахи чорні в гаї,
Козацтво сміливе літає:
Ніхто на світі не втече!
Огонь запеклих не пече.
Руйнують мури, срібло, золото
Несуть шапками козаки
І насипають байдаки.
Горить Скутар, стиха́ робота,
І хлопці сходять ся; зійшлись,
Люльки з пожару закурили,
На байдаки, та й потягли,
Рвучи червоні гори-хвилі.

Пливуть собі, ніби з дому,
Так буцім гуляють,
Та, звичайне Запорожці,
Пливучи співають:

„Наш отаман Гамалія,
Отаман завзятий,
Забрав хлопців та й поїхав
По морю гуляти, —
По морю гуляти,
Слави добувати,
Із турецької неволі
Братів визволяти.
Ой приїхав Гамалія
Аж у ту Скутару;

Сидять брати Запорожці,
Дожидають кари.
Ой як крикнув Гамалія:
„Брате будем жити,
Будем жити вино пити,
Яничара бити,
А курені килимами,
Оксамитом крити!“
Вилітали Запорожці
На лан жито жати;
Жито жали, в копи клали,
Гуртом заспівали:
„Слава тобі, Гамаліє,
На весь світ великий,
На весь світ великий,
На всю Україну,
Що не дав ти товариству
Згинуть на чужині!

Пливуть співаючи; пливе
Позад завзятий Гамалія,
Орел орлят мов стереже,
Із Дарданелів вітер віє,
А не женеться Византія:
Вона боїть ся, щоб Чернець²⁾
Не засвітив Галату³⁾ знову,
Або гетьман Іван Підкова
Не кликнув в море на ралець⁴⁾.
Пливуть собі, а із-за хвилі
Сонце хвилю червонить;
Перед ними море миле
Гомонить і клекотить.

Гамаліє, вітер віє,
Ось-ось наше море!...
І сховали ся за хвилі,
За рожеві гори.

¹⁾ Щоглистий = маштовий.

²⁾ Чернець = Конашевич-Сагайдачний, котрий
яко отаман Запорожців виправляв ся на турецькі
міста Царгород, Трапезунт, Синопу.

³⁾ Галата = передмістя Царгорода.

⁴⁾ Ралець = дар, данина давана підвласними
наставниками.

ТЕМНОТА.

Молодий парубок, біловолосий і на-тягнений, в пірваній свиті і у великих, чорних чоботах, вичікував, доки зем-ський лікар кінчив приєм і вертав ся до себе до дому. Парубок підійшов до него несміло.

— До вашої милости я, — сказав.

— Чого тобі?

Парубок обтер долонею ніс з долу в гору, подивив ся на небо і аж потім відповів:

— До вашої милости... Тут у вас, вашескоблородіє, в арештантськiм відділі мій брат Василь, коваль з Варва-рина...

— Так, що-ж з того?

— Я, рахувати, Василів брат... У тата нас двох: він — Василь, та і я — Ки-рило. А без нас ще три сестри, а Ва-силь жонатий і діти є... Народу багато, а робити нікому... В кузні, уважаєте, вже два роки не роздували огню. А я сам на фабриці, ковальства не умію, а тато який робітник? Не лиш, казати, робити, а й їсти не може, ложкою в рот не трафить...

— Та чого-ж тобі треба від мене?

— Зробіть ласку, випустіть Василя! Лікар здивовано подивив ся на Кирила і, не сказавши ні слова, пішов далі. Па-рубок перебіг його і бухнув йому в ноги.

— Дохторику, паночку ладний! — просив він, кліпаючи і обтираючи до-лонею ніс.

— Зробіть ласку, випустіть Василя до дому! Вічно Бога будемо молити! Ваше благородіє, випустіть! З голоду всі здихають! Неня день в день плаче, Василева жінка плаче... прямо смерть! На світ білий не дивив би ся! Зробіть ласку, випустіть його, паночку чесний!

— Чи ти дурний, чи з розуму зій-шов? — запитав лікар дивлячи ся на нього сердито. — Як я можу його ви-пустити? Таж він арештант!

Кирило заплакав.

— Випустіть!

— Тьфу, чудаку! Яке я маю право? Чи я ключник, чи що? Привели мені його до шпиталю лічити, я лічу, а ви-пустити його я маю таке право, як тебе замкнути в тюрму. Дурна голова!

— Та його задармо засудили! До суду то він, казати, рік сидів, а тепер, рахувати, за що сидить? Добре би, уби-вав, скажім, або коні крав, а то попав ся, оттак здоров був.

— Добре, але я при чім тут?

— Замкнули мужика і самі не зна-ють за що. Він, випивши, був п'яний, ваше благородіє, нічого не памятав і навіть тата ударив поза уха, лице роз-бив собі по п'яному на пень, а двох наших хлопців — захотілось їм видите турецького тютюну — стало його на-мовляти, щоби він з ними в ночі пішов до склепу, за тютюном. Він, дурень, по п'яному послухав. Поломили вони, зна-ете, замок, влізли і стали забирати. Все розікрали, шклянки побили, муку роз-сипали. П'яні — одним словом! Ну, от зараз поліція, потім до суду. Цілий рік сиділи в арешті, а тиждень тому назад в середу судили всіх трох в місті. Салдат по заду з карабіном... люди присягали, що Василь найменше винний зі всіх, а пани так розсудили, що він перший конокрад. Обох хлопців до арешту, а Василя на три роки в арештантську роту. А за що? Розсудіть по божому!

— Та я знов тут ні при чім. Іди до начальства.

ЦЕВРАРУ П. ДФ 1. ПІРВАНІА СІДІВРАСН

— Я вже був у начальства! Ходив до суду, хотів дати просьбу, та вони просьби не взяли. Був я у станового, і у судії, і кождей каже: не моя справа! А чия-ж справа? А в шпитали тут над вас старшого немає. Що хочеш, ваше благородіє, то робиш.

— Дурень ти! — зітхнув лікар. — Раз присяглі обвинили, то вже не може нічого зробити ні губернатор, ні навіть міністер, а не то що, становий. Дурно просиш!

— А хтож судив?

— Пани присяглі...

— Та які пани? Таки наші мужики були! — Андрій Гуріїв був, Лесь Хук був...

— Ну, мені зимно з тобою тут говорити...

Доктор махнув рукою і скоро пішов у хату. Кирило хотів піти за ним, але побачивши, що двері заперли ся, завернув ся. З десять мінут стояв він неповоружно серед шпитального подвіря і не надіваючи шапки дивив ся на помешканє лікаря, потім глибоко зітхнув, поволи почіхав ся і пішов ід брамі.

— До кого-ж іти? — бурмотів виходячи на дорогу. — Один каже — не моя справа, другий каже — не моя справа. А чия-ж? Ні, видко, доки не помастиш, нічого не вдієш. Доктор ніби говорить, а сам все дивить ся мені в руки і чи не дам синеньку? Ну, брате, та я і до губернатора піду.

Переступаючи з ноги на ногу, без потреби оглядаючи ся, лїниво ішов дорогою, і, видно, роздумував, куди йому йти... Зимно не було і сніг слабо скрипів йому під ногами. Перед ним, не далі, як пів верстви, розложило ся на горбку уїздне¹⁾ місточко, де судили його брата. На право темніла ся тюрма з червоним дахом і будками на углах, на ліво була велика міська площа. Було тихо, лиш якийсь старець ішов в жіночій кацабайці і подертій шапці, каш-

ляв і покрикував на корову, котру гнав до міста.

— Діду, дужі! промовив Кирило зрівнавши ся зі старцем.

— Гаразд...

— Женете на продаж?

— Ні, так... лїниво відповів старий.

— Міщанин, чи що?

Розговорили ся. Кирило розповів, чого він був у шпитали, та про що говорив з лікарем.

— Та воно, правда, доктор тих справ не знає, — говорив йому старий, коли вже оба доходили до міста. — Він хоч і пан, але уміє лиш лічити всякими ліками, але щоби тобі раду добру дати, або, кажім, протокол написати, — він того не може. На те є окреме начальство. У мирового і станового ти був. Ті також в твоїй справі не порадять.

— Куди-ж іти?

— Для ваших, мужичих, справ призначено окремого пана. До него ти йди. Пан Синеоков.

— Той, що в Золотові?

— Ну, так, в Золотові. Він для вас. Коли що відносить ся до ваших справ, то супроти него навіть ісправник не має права.

— Далеко, брате, іти!... Мабуть верств з 15, а то й більше.

— Кому треба, то той і сто перейде.

— Та воно так... То просьбу йому дати, чи що?

— Там довідаєш ся. Коли просьбу, то писар тобі скоро напише. У него є писар.

Розійшовши ся з дідом, Кирило постояв серед площі, подумав і вернув ся назад з міста. Він постановив піти до Золотова.

Пять днів опісля, вертаючи з шпиталю до дому, лікар знов побачив у себе на подвірю Кирила. Але тепер парубок був не сам, а з якимсь худим, дуже блідим старцем, котрий без перестанку

¹⁾ повітове.

хитав головою, наче маятником і шамкав губами.

— Ваше благородіє, я знов до вас! — почав Кирило. — От, з татом прийшов, зроби ласку, випусти Василя!

— Ваше високородіє! — зашипів горлом старий, піднімаючи дріжучі брови, — будьте ласкаві! Ми люди бідні, дякувати вам не можемо, але коли вам спотребить ся, Кирило, або Василь можуть відробити. Най роблять.

— Відробимо! сказав Кирило і підняв руку, начеб хотів сказати прокляте. — Випусти! З голоду здихають! Ревма плачуть, ваше благородіє!

Парубок скоро глянув на батька, сїпнув його за рукав, і оба наче на команду, упали докторови в ноги. Той махнув рукою і не оглядаючи ся скоро пішов до хати.

З російського переклав: *Іван Чепига.*

▲▲▲▲ СТРАШНИЙ КОСАР. ▲▲▲▲

По-над полем іде,
Не покоси кладе,
Не покоси кладе — гори:
Стогне земля, стогне море.
Стогне та гуде.

Косаря у ночі
Зустрічають сичі;
Тне косар, не спочиває,
І ні на кого не вважає, —
Хоч і не проси,

Не благай, не проси,
Не клепає коси;
Чи то город чи то поле,
Як бритвою старий голить
Усе, що даси:

Мужика й шинкаря,
Сироту кобзаря;
Приспівує старий, косить,
Кладе горами покоси,
Не мина й царя.

І мене не мине,
На чужині зотне,
За решоткою задавить.
Й хреста ніхто не поставить
І не помяне!

Т. Шевченко.

ЛІВРАРУ Д. Д. І. ІВАНОВА СМІЛЕРДИС

ЯК ОСЛІП ПРОХОР.

(З БІЛОРУСЬКОГО.)

Сік Прохор у лісі дрова. Відскочив кусочок щіпки й ударив його в око, та так сильно, що сокира упала з рук. Він схопився за око і застогнав: „А Божеж мій, Боже, біда ока нема? Щож я тепер робити-му бідний та нещасний!“ І так довго сидів на колоді, закрив рукою око, то стогнав, то приговорював дещо. Волосе злетіло на лоб, шапка на пні, торбина з недоїденим ще куснем хліба. Вкінці біль трохи відійшов, він забрав у торбину секиру та й подав ся домів.

Жінка ще крізь вікно побачила, що Прохор іде, закривши око і як лише він увійшов до хати питає: „Що се з тобою, Прохоре?“ — „Ах, мовчи, ока нема!“ Положив він усе на лаву, роздягнув ся, прижмуривши очи, сів біля стола, одною рукою закрив око, а другою підпер ся... „І чорт його знає як воно зробило ся... і требаж так дуже терпіти!...“ „Се воно коли вже піде на лихо, так і з дурниці може Бог зна, що зробити ся.“

— Зів би ти що, Прохоре, та зараз зайшов до Луки, він же кажуть, все таки розумієть ся на каліцтвах, щоби тобі не дай Боже що не стало ся.

— Побачу ще, що воно через ніч покаже... А що там у тебе є їсти?

— Ячмінна каша ранішна, та коли хочеш капусти качан принесу. Тимчасом перекуси, а на вечеру затирки зварю, може ще капку молока вицеркаю.

— Принеси капусти з росолом, дуже чую снагу...

Мокрина принесла капусти. Випив її трохи Прохор, та й поліз на піл постогнуючи. Мокрина вийшла безрогам дати їсти. В хаті остали лише діти. Доси вони бігали, скакали, а як побачили, що батька

щось болить, посідали у куточку за печию, та лише стиха шептали.

— Тихо, Малку, не клици, бацис у тата буба, — говорила старша дівчинка Ярина, як лише Марко починав відзивати ся і голосно щонебудь говорити.

Цілісеньку сю ніч не спав Прохор ані на волос. Око запалило ся і почало дуже боліти. Діждав ся він ранку. Як лише дав Бог сьвітло, зодягнув ся Прохор і пішов до Луки. Лука чоловік уже старий, але ще крепкий. Дітий у него не було, а жив він із жінкою недалеко села на панськiм ґрунті. Був у него город, десятків зо два улиїв з бжолами, трохи робив панови, трохи лічив і так помаленьки коротав свій вік.

Лука сего ранку сидів на полу і вбирив новий личак, а його жінка числила картоплі. На дворі забрехала собака.

— Вийди, може хто йде, щоби не покусав, — сказав Лука жінці. Вийшла жінка і скоро ввела до хати Прохора.

— Добрий день дядьку! — сказав Прохор увійшовши в хату.

— А-а-а, Прохор... здоров, здоров! з чим-же тебе Бог приніс?

— Ай, дядьку, біда ось стала ся: рубав учера дрова, та тобі, відскочила якась скипка і так сильно вдарила в око, що аж сьвіта Божого не побачив. Під вечір було трохи ніби відняло, а в ночі так розібрало, що я ледви дня діждав. Може ви дастьте яку раду?

— Покажи, що там у твоїм оці? — сказав Лука, підводячи Прохора до вікна... — А-а-а, бач як воно почервоніло!... Ну, нехай Бог помагає... Сядь ось тут коло мене і підніми голову, — приказав Лука. Прохор усів. Тоді

Лука перехрестив ся і довго щось шептав, водячи пальцями по оці. Вкінці три рази дунув у око, три рази відвернув ся до порога, сплюнув і каже:

— Ну, Бог дасть пройде, а фляшка у тебе є?

— Нема, дядьку, у вас найдеть ся яка, я заплачу.

Лука вийшов у комору, розтопив там цукру у воді, налив сеї води у фляшку, віддав Прохорови і сказав: „Сею водою будеш заливати око і завяжеш чистою шматоною“. Прохор подякував Луці, всунув йому у руку гріш і пішов до дому.

Зразу, як Прохор став мочити і перевязувати, то зробило ся трохи лекше і ось якось так пройшов день. З вечера знова почало боліти і чим більше він мочив, тим більше воно боліло. Не спав Прохор і сю ніч і не дав спати другим — стогнав на усю хату.

На другий день знов кинув ся до Луки. Лука нашептав і сказав, що коли болить, то се біль витягає. Переміняв йому воду, примішавши ще якоїсь біди. Та і се не помагало. Так Прохор стогнав ночий з чотири й усе ходив до Луки, а сей все говорив, що біль перестане, лише ще пождати трохи. Правда, на пятий день біль затих, але Прохор своїм оком перестав бачити.

— Поглянь-но, Мокрино, що там за лихо в оці, — боліти перестало, а ні трохи не бачу? — Мокрина поглянула, та аж руками сплеснула:

— Таж воно більмом затягнуло! При сих словах у Прохора начеби що обірвало ся у середині. — „А-я-я“... лише вимовив він дрожачим голосом.

Тепер лише Прохор зрозумів, що глупе робить.

— Пошукай мені, Мокрино, сорочку чисту і штани — сказав він трохи подумавши.

— На що тобі?

— Треба їхати до Мінська — скорійше!

Мокрина вийшла, а Прохор сів скидати личаки. Скоро він передягнув ся. Замість личаків надягнув чоботи, обтер їх онучкою з пороху і почорнив трохи дегтем. Мокрина тимчасом зладила йому то сего то того у чисту торбину. Прохор зібрав ся і пішов на залізницю.

Їхав Прохор залізницею, як їдуть усі мужики. Беручи білет, попросив, щоби йому дали найдешевший; як задзвонили сідати у вагон, то Прохор кинув ся за якимсь жидком, і як на лихо попав у другу клясу. Його відтам прогнали і показали третю. Прохор на силу перетиснув ся у двері, а як вийшов до середини то стояв, притуливши ся в куточку, поки розсіли ся всі. Та як лише хотів піти наперед, щоби всісти, то хтонебудь штовхне його ліктем і кричить: „Куди лізеш — маєш час!“ А як розсіли ся всі, то Прохор, виглянув крізь двері, окинув одним оком (бо друге було завязане) вагон, щоби де сісти, де там: хоч і було місце, але інші замість того, щоби сісти, то ще витягнули ся на лавці. Поглянув Прохор кругом себе, оглянув місця і сів на землі коло дверей.

Не раз Прохора вдарили дверми по спині, не раз і полаяли, що він не туди пхаєть ся, куди треба. Але не озираючи ся на всі сі штурханці і лайки, він дібрав ся таки до Мінська. Доїхати то доїхав, але де тут найти того лікаря, що очи лічить? У місті видало ся йому блуднійше, як у лісі: там, то він знає всяку доріжку, всяке деревце, а тут чорт знає, що робити, що і почати. Догадав ся він, що треба питати, і треба питати ся у поліцаїв — вони все знають, поліцай Прохор не раз бачив, то повинен би пізнати. Ось іде він якоюсь улицею, розглядаєть ся де би то пошукати того самого поліцайя. Іде він серединою улиці, кидає кругом одним оком, щоби бачити, щоби хто не наїхав. Чує він, що ззаду

лопотить багато кінських ніг, а туркоту коліс не чути. Не мав часу Прохор оглянути ся, як тут хтось схопив його, та так сильно кинув на бік з дороги, що торбина вилетіла зпід пахи і сам він ледви не вдарив об землю. Глянув він назад, аж то тойсам поліцай, котрого він так пильно шукає. Стоїть коло него, визвірив ся і щось кричить. (Потім щойно Прохор дізнав ся, що се губернатор промчав ся на мягких колесах і коні трохи що не підібрали його під ноги, коли би сей дядько не пхнув його у бік). Не озираючи ся на кривду, Прохор радувався їм, як рідним батьком. Підхопивши з землі свою торбину, він кинув ся до поліцая з просьбою:

— Ваше високе благородє, (при сих словах поліцай зробив ся м'якший і повеселїв) скажіть бійте ся Бога, де мені тут найти лікаря від очий, не оставте мене без вашої милости.

— А якого тобі треба, тут багато є лікарів від очий.

— Який для вас, паночку, ліпший, такого і покажіть — мені все одно.

— Ну так іди просто сею улицею до стовпа з ліхтарнею, а там завернеш на сю улицю, що піде на право і на сій улиці гляди по лівій руці буде дим з скляним ганком, (скло ріжної краски) а коло дверей прибіта біла дощечка з літерами, ось се і є лікар.

— Дякувати вам, паночку, нехай вам Бог дасть здоровля! сказав Прохор скинувши шапку. Потім поправив під пахою торбину і пішов глядячи на сей стовп, що йому показав поліцай. Небавом найшов Прохор і дим лікаря. Там був уже ліпший знак: коло него вже стояло людей з четверо, таких безоких, як і Прохор. Підійшов Прохор, поздоровкав ся, розпитав про лікаря і йому сказали, що кудись пішов і скоро прийде. Тоді він присїв разом з ними коло дверей, положив на колінах торбину і ждав. До них зібрало ся ще

більше безоких калік і Прохор почув, що вони говорять про якісь білети — питають ся один другого, котре число білета. Прохора цікавість зібрала, що се за білети такі? Йому пояснили, що у сего лікаря рано беруть білети, а вже поплудни приходять на оглядини, і в кого число білета менше, то сего скорше викликають, а в кого нема білета, то сего оглядають по всіх.

У нашого Прохора не було білета, тож йому аж опротивіло ждати. Поки білетних оглядали, то він і сидів, і їв і тупав, а вкінци таки і на него прийшла черга. От Прохор поклав торбину і шапку в куті коло дверей кімнати й увійшов.

— Славайсу! — і кинув ся поцілувати в руку, але лікар не дав.

— Ну, розв'яжи і покажи, що в тебе з оком, — сказав лікар. Прохор скоренько зняв шматину з ока. Лікар глянув раз і почав розпитувати як і що було. Прохор розповів усе, нічого не затаїв.

— Ось що я тобі скажу, — промовив лікар, вислухавши — щоби ти зразу не ходив був до свого знахаря, а кинув ся до лікаря, то око було би ціле, а тепер нічого тобі доброго сказати не можу. Зараз напишу тобі рецепту, купиш у аптиці ліки. Будеш ними три або чотири разів на день заливати своє око і перевязувати, а як вийдуть усі ліки то прийдеш знова до мене, я погляну, чи можна буде зробити операцію і тоді будеш бачити.

Прохор щиро подякував лікарєви, дав йому пів рубля, щось коло двох рублів заплатив за ліки і поїхав до дому.

Тільки що Мокрина запалила у печі, підмела у хаті і сіла латати дітям сорочки, як увіходить Прохор. Тут діти обступили його, чекають гостинця, а Марко плескаючи рученятами почав приспівувати: „Тато пліхав-їхав, тата пліхав-хав!“ Прохор обділив їх обарін-

ками. Діти посідали, перше добре налюбували ся обарінками, а потім стали по трохи кусаючи їсти, щоби на довше вистарчило.

Нічого не кажучи жінці, Прохор роздягнув ся, скинув чоботи, виняв з торби фляшку з ліками, поставив на вікно і сам присів до стола. Мокрина знова нічого не питаючи виняла з печі їду і вже ставлячи перед Прохором на стіл спитала: „Як-же там у Мінську, що?“

— А нічого, ось дав якогось зіля і казав як вимачаю, то приїхати знов до него, буде робити якусь репарацию.

— Ще якісь репарациї від ока є?

— Хтож його знає, таж бачиш, що є. На сім розмова і скінчила ся. Прохор попоївши, заляв ліком око і ляг відпочати з дороги. Мокрина зібравши зі стола, знов сіла латати.

Ось прийшла сьвята неділенька. День удав ся хороший, тепленький. І старі і малі вийшли на улицю. Вийшов і Прохор, держачи на руках Марка до людей, що сиділи на колоді і бесідували про се і те. Всі вже знали, що Прохор був у Мінську і стали розпитувати, яка була справа. Прохор став розповідати і лише дійшов до „репарациї“ як тут найшов ся один знаток, як сю репарацию роблять. Він звав ся Франко, багато ходив десь по зарібках, в селі вважали його бувалим чоловіком. Ось сей Франко і каже Прохорови: А чи знаєш ти, що се за така репарация? Як ти не знаєш, то я тобі скажу. Коли оку роблять репарацию, то чоловіка кладуть на такий стіл і прикручують пружинами, щоби він не ворухнув ся, а потім беруть щип-

цями око, виймають його з ямки і воно висить на одній жилці, потім обчищують його ножиком, обмивають тай знов уставляють у ямку. А буває, що ся жилка якнебудь прорветь ся, тоді й оку капут. От, коли хочеш бути без ока, то їдь на репарацию... а біль же який буває — ой!...

Прохор створив уста, почувши се:

— Ось що-о-о... ну так нехай-же я ліпше бачити не буду, а не поїду, хай воно там пропаде... Бач... репарацию видумав — йому, щоби гроші взяти.

Тут і другі мужики стали відраджувати Прохорови їхати, але вже він і сам не поїде, хоч тут обсип його золотом. Франко з радости, що виратував чоловіка з такої біди, скрутив грубе цигаро, затягнув ся пару разів і сердито сплюнув.

З того часу Прохор і думку покинув їхати до Мінська, закинув десь ще й останки ліків і лише часом згадуючи оповіданє Франка, здрігнув ся від страху перед репарациєю. Тепер ми його все бачимо з шапкою надітою так на голову, що вона закриває сліпе око, і він ідучи все глядить собі під ноги, а як треба йому глянути куди небудь дальше то він перехилює голову на бік і наставляє видюче око так, як когут, коли дивить ся в гору на ворону. Раз я його спитав: „Чи бачите ви щонебудь своїм оком?“ „Нї, нічого. Ось як махаю перед оком рукою, то видно, що щось ворухить ся, а де вікно, то видніє сьвітло, а більше нічого“. „А нащо ви закриваєте його шапкою?“ „Бо мені здається, що всі на мене глядять, соромно чогось“.

Наука. *Ворог батько, ворог мати,
Що не вчили сина!
І піде він в світ блукати
Як та сиротина.*

*Як між павами ворона
Поваги не має
Так невчений в товаристві
Голову схиляє.*

Іван Франко.

УКРАЇНСЬКА МОВА.

(ПАМ'ЯТИ Т. ШЕВЧЕНКА.)

Діамант дорогий на дорозі лежав, —
Тим великим шляхом люд усякий минав
І ніхто не пізнав діаманта того.
Йшло багато людей і топтали його.
Але раз тим шляхом хтось чудовий ішов
І в пилу на шляху діамант він найшов.
Камінець дорогий він одразу пізнав
І до дому приніс і гарненько, як знав,
Обробив, обточив дивний той камінець
І уставив його у коштовний вінець.
Сталось диво тоді: камінець засіяв
І проміннем ясним всіх людей здивував,
І палючим огнем кольорово блищить,
І промінне його усім очи сліпить.

Так в пилу на шляху наша мова була,
І мислива рука її з пилу взяла.
Полюбила її, обробила її,
Положила на ню усі сили свої,
І в народний вінець, як в оправу ввела,
І як зорю ясну, вище хмар піднесла.
І на злість ворогам засіяла вона,
Як алмаз дорогий, як та зоря ясна!
І сіятиме вік, поки сонце стоїть,
І лихим ворогам буде очи сліпить.
Хай же ті вороги поніміють скорійш,
Наша ж мова сія що-години яснійш.
Хай коштовним добром вона буде у нас,
Щоб і сам здивувавсь у могилі Тарас,
Щоб поглянувши сам на створіння своє,
Він побожно сказав: „Відкіля нам сіє!“

В. Самійленко.

ЯК СТЕПАН ЧОБОТИ КУПУВАВ.

І.

В селі Вовчілаби жила дуже бідна вдова Варвара. У неї було троє дітей: дві дочки, Тодорка і Параска, що вже ходили на заробіток і помагали матери, та хлопець Степан. Він мав уже сім літ а до роботи не був дуже охотний ні здатний. Любив він хорошо одівати ся, але в хаті сих одягів власне не доставало.

Ходив Степан в одній згрібній сорочці, до пят, а Варвара покищо ані думала про друге яке одіне для сина.

— Коли ти мені, мамо, купиш капелюх? — питав ся хлопець.

— Який з тебе алегант: — сказала мама. — Збиточнику якийсь, тобі капелюх в голові, а я ось думаю, щоби якнебудь купити свинку... Щоби було з тебе що доброго, то ти би сам собі капелюх змайстрував.

Недовго після того купила Варвара свинку і говорить до сина:

— Пильнуй се порося, як ока в голові, бо се весь наш маєток.

Степан виганяв щодня свинку на поле: від других пастушків навчив ся робити плетінки з соломи, а потім сам собі змайстрував капелюх.

— Мамо, — каже раз знова до матери — купіть мені червону стяжку до капелюха!

— Степане, не будь ти такий дурний! Я тобі ліпше би справила штанята, замість стяжки; чекаю лише: поки Тодорка ліпше подре свою спідницю, то тобі з неї вшию добрі штани.

Хлопець нічого не відповів, але за якийсь час знова каже матері:

— Могли би мені, мамо, за се, що пасу

свинку, купити ремінь з кресилом і калиткою.

— Таж мене за се сам Бог покарав би: у хаті найпотрібнішого нема, а я би остатне віддавала на твою аліганцію.

Прийшла зима. Хлопець безроги не пас, лише посинівши з холоду, з мокрим носом сидів на печі та прибирав капелюх у когутячі пера.

— Колиж ти, Тодорко, подреш сю спідницю? — допитував ся Степан у сестри.

— Вона вже цілком подерта, але мама ані гадають справляти нову...

Узяли ся тепер до матери обоє і як почали її клопотати, то вкінці Варвара віддала Тодорці свою стару спідницю, а з Тодорчиної почала шити ногавиці для Степана.

— Мамуню, зробіть мені кишені! — просив хлопець.

— Відчепи ся, алігант ти! Якраз буду тобі кишені робити. Як треба буде що сховати, то можеш за пазуху.

Пройшло немало часу коло шитя сих ногавиць, бо мати мусіла штукувати, латати. Хлопець не мав терпеливості і докучав матери, що шитє не скоро йде. Варвара навмисно так марудила, щоби Степанови дати нові штани перед самим Різдвом: кажуть, що будуть довго носити ся.

Прийшло Різдво: мати дає йому нагавиці і каже:

Маєш і шануй, бо не скоро на другі такі здобудеш ся! Се добрі, на виріст, як на чоловіка, не на такого рака...

Подякував матері і зараз надів перші в своїм житю ногавиці. В долині позавязував шнурками, як старший чоловік; дуже йому се подобало ся, бо думав, що так „параднійше“ буде.

На дворі того дня був великий мороз. Та хлопець хотів, щоби його люди в селі бачили, то взяв на голову капелюх з когутячим пером і в своїх нових ногавицях перебіг через ціле село. Потім вернувши, зняв штанята, зложив їх, поклав на них капелюх, усів знова на печі, і глядів на се, як на що сьвятого.

— От, щоби я ще мав ремінь, а до сего ножики — циганок! — говорив до сестри.

— Чому ні, придалося би — сказала Тодорка, — але сего ніхто мамі не вговорить.

Минула зима. Хоч весна вже зачала ся, але ще було студено. Степан повинен був гонити свиню в поле, бо і всі люди прибуток свій повиганяли. Одного разу Степан прибіг у хату на полудень. Посинів увесь і дзвонив зубами.

— Мамо, мамо! — кричить — мені зимно, я не можу видержати, вітер мало духу з мене не висвистав!

Мати почала збирати його:

— Змерзлюху гнилий! Може перину буду за тобою носити? Не можеш, як другі, бігати по поли, щоби розігріти ся?

Але почекавши зняла з себе вато-

ваний горсет без рукавів і дала його хлопцеві, щоби розігрів ся. На дощі і на сонці через літо полиняв кафтани і під осінь пошила йому мати з нього кабат. Та не ставало на рукави, то йому виштукувала рукави зі старої червоної Тодорчиної юбки.

І знов ра відзивається с Степан у хаті

— Дуже б мені хотіло с мати шпильки при сорочці. Так добре, як блищить під бородою.

— Пожди пожди, — каже мама — буде на своїм, то тоді купиш, а тепер обійдеш ся без сеї аліганції.

Цілі два роки носив хлопець штанята з Тодорчиної спідниці, а потім вони так розлетіли ся що мати вже не могла зібрати їх і повинна була вшити другі.

Степан вкінці почав ходити на заробітки

Вийшов раз у сьвято і весь час розглядав ся, які хто має чоботи на ногах. Думав собі про те, що і він буде ходити колись в чоботах. Як лише вернув с з ярмарку то і питає в матери:

— Чи не знаєте, мамо, що можуть коштувати чоботи?

— Ріжно коштують, як які чоботи

Іван Косинин.

В степу.

Але голови не ломи собі дурно: хліба у хаті треба а гроший на чоботи нема. Обійдеш ся смаком.

II.

Прийшов вкінци той час, що Степан за свої гроші міг собі купити нові чоботи. В полинялім кабаті з червоними рукавами, солом'янім капелюсі і діравих погавицях дожив Степан шіснайцятого року життя і пішов до людей на службу.

— Мені дуже хочеть ся чобіт! — казав він нераз до свого приятеля, Антона, котрий вже від двох літ ходив на службу і мав гарні чоботи.

— Лише памятай, чоловіче, на чоботи гроший не шкодує! Заплати дойти, а купи що доброго, — радив Антін.

Степан служив, заслуженини своєї господаря не брав, лише чекав, доки забираєть ся у господаря потрібних гроший, щоби стало на добрі чоботи. Якось під осінь, коло сьвятого Миколи каже він до Антона:

— Антоне, попроси ся ти у свого господаря і підеш зі мною завтра до місточка, купувати чоботи.

— А добре, — відказав Антін.

На другий день пішли оба на торг до місточка. Чобіт там було стільки, що оком не зміриш. Дивлять ся, аж ось чоботи з коротенькими холявами.

— Се старосьвітська мода, — каже Антін, — у таких тепер не ходять. Обцасы повинні бути високі, восковані, холяви довгі, а при них уха з доброї тасьми... Ну і глянец який-такий повинні мати.

Ідуть дальше, аж тут знов на довгій вердці висить цілий ряд чобіт.

— Хочете пане цоботи? Цоботи, цоботи!... Шиті, штифтовані? — Кричав від-крамар.

Степан аж зачервонів ся, бо його перший раз в житю „паном“ назвали.

Все стріляв очима то по одних, то по других чоботах.

— Купуйте, купуйте. Чоботи юхта, гамбурські, купуйте!

Степан задумав ся, розтворив уста, вибалушив очи. Здавало ся йому, що кождей, чобіт щось до него приговорює, як живий чоловік. Вліпив очи в пару чобіт на високих обцасах, а шкіра на холявах була у дрібні кліточки. Вже, вже хотів спитати ціну, як трохи дальше побачив ще гарнійші чоботи, наче з зеліза вилиті. Уха в них були з зеленої тасьми, а обцасы високі, підбиті підковами.

Підійшов до крамаря і несьміло питає ціну.

— Ого-го! Сей пан знає, чого шукати! Се вже що чоботи, то чоботи! — вговорює купець. — Є чим землю притоптати. Можу сказати сьміло: не дам інакше, як за девять срібла, але бачу, що ви знаєте ся, а такому я завсіди дешевше продаю.

Потім узяв чоботи і став їх коло носа вертіти. Оглядав і Антін, пробував у руках шкіру, чи сильна, понюхав, примірів до ноги і каже:

— Мені здаєть ся — сі чоботи добрі, тільки треба добре сторгувати.

Степан відвів Антона на бік і каже йому на ухо: — Як не куплю сих чобіт, то не хочу інакших мати, буду ліпше босий ходити.

Тоді почали ся торги. Торгували ся довго, завзято, до смерку. Крамар твердо тримав ся ціни, а парубки десять разів відходили і десять разів вертали ся. Добре вже стемніло ся, коли торг скінчили. Степан дав за чоботи більше як піврічну свою заслуженину. Вертали ся тепер домів. Болото було велике, але Степан чобіт не вбрав, лише їх ніс під пахою. Як уже повертали ся у своє село, Антін сказав:

— Видиш, Степане, я стратив цілий день на твої чоботи. Господар мене за се

не похвалить; утомив ся, нагарував ся.. то перші чоботи повинен ти, брате, подоляти... Підемо до коршми!

Степан знав, що своєму товаришеви повинен вчинити сю ласку, але всі гроші, що до шелюга, пішли на чоботи і, як кажуть, зломаного не мав при душі...

— Наш шинкар тобі поборгує — сказав до збідованого Степана Антін. — Мене знають у коршмі... А то дуже я здорожений, треба випити горівки і перекусити щонебудь.

Степан іще ніколи не пив горівки, бо все чув від людей, що не гарно ходити пити до коршми. Та коли Антін зачіпив його гонор, що треба нові чоботи обляти, то повинен був пристати на се. І він сам був дуже здорожений і голодний. Шинкар був одинокий чоловік на сьвітї, що міг йому дати на борг. Коли вони увійшли у коршму і попросили горівки і закуски на борг, шинкар, трохи подумавши, поставив перед ними дві великі чарки горівки. Кождий взяв ся за свою і випили. Антін закусив пирогом, а Степан відразу почув, що йому в голові щось крутить ся. Дійшов до лави, поставив коло себе чоботи, схопив ся за голову і почав кричати:

— Ой, Боженьку! — кінець сьвіта, чи що такого?! Все зі мною крутить ся, летить до гори ногами... Чоботи, чоботи, тримайте люди!...

— Не диво, — сказав Антін — хлопець голодний і не привик, то одна чарка такого з ніг звалить.

— Має ще час, то перемине, — відповів коршмар.

А Степан як сїв на лаві, то вже з місця не міг рушити ся. Антін зїв своє, обтер уста і каже до него:

— Степане, збираймо ся до дому! — але Степан ані думав уставати.

— Не турбуй його, — відізвав ся шинкар. — Нехай трохи здрімне, протверезить ся. Коршма до півночи отво-

рена. Як буду замикати, то його сам до дому випхаю.

— Нехай і так буде! сказав Антін потім зібрав ся і пішов до дому.

III.

Степан витягнувши ся на лаві хропів спав як зарізаний. Шинкар бачучи, що людей нема у коршмі, пішов у другу хату, що була проти коршми. Незадовго після виходу коршмаря, відчинили ся двері і в коршму заглянув вартівник Опанас. Він ходив у ночі з тарахтавкою по селі. Мабуть надокучило йому бути на дворі у темноті, а може і прозяб, то хотїв хвильку посидіти в коршмі. Аж глядить, і бачить, що у хаті нікого нема тільки сей хлопець спить на лаві. Підійшов до него ближше і побачив при нім нові чоботи. Вартівник оглянув ся кругом себе, потім узяв чоботи, як свої і вийшов. За малу хвильку чути було як десь на селі дуже сильно торохтіла вартівникова тарахкавка нібито пужала злодіїв.

Може в годину після сего вернув ся шинкар, позіхнув, підійшов до Степана і шарпаючи його почав говорити:

— Ну, годі спати, до дому, до дому час! Пора вже виспати ся!

Коли шинкар шарпнув його рами і другий, хлопець проснув ся, протер очі і побачив, що він спав у коршмі на лаві. Тоді собі пригадав усе, що було і зараз почав шукати чобіт.

— Пане коршмар, а де се мої чоботи? — спитав переляканий.

— Які там чоботи?!... збирай ся скорійше до дому, бо шинк буду замикати — сказав шинкар.

Тепер Степан почав кричати:

— Щоби я мав тут могилу свою знайти, то без чобіт відсіля не піду! Де мої чоботи?! Давай мої чоботи!!

— Еге, братіку, маю на таких лік Мало тобі, що на борг горівки і закуски дав, то ти будеш мені кричати ще?!

Сказавши се, шинкар вийшов за двері і на весь голос став кликати Опанаса. Прийшов Опанас і узявши під руку Степана, почав вговорювати:

— Ходи, ходи відведу тебе до дому, щоби ти тут панови коршмареві не докучав.

Але Степан його відіпхнув і наче божевільний кричав:

— Чоботи мої, чоботи! Де мої чоботи?

— Йому, як видно, про якісь чоботи йде — сказав Опанас.

— Чорт його знає, що за чоботи. Прийшли тут у двох з Антоном Панталейчуком. Степан звалив ся від першої чарки і заснув тут ось, на лаві. Може він і мав які чоботи, а Антін їх забрав з собою...

— Певно, що Антін забрав твої чоботи. Завтра раненько вже будемо знати. А тепер спати! Дальше, марш! — командував Опанас.

Тепер Степан подумав собі, що і дійсно може Антін узяв чоботи, може їх узяв на жарт, а може нарочно, щоби їх хто сонному не вкрав. Степан з такою думкою вийшов з коршми і пустив ся просто на хутір, де служив Антін за парубка. Тидійшов зараз до обори, бо знав, що його приятель спить при коровах. Спершу став ковтати у двері, а потім взяв ся валити кулаками з цілої сили. Парубок пізнав по голосі Степана, зірвав ся з твердого сну і протираючи кулаками очі вийшов питаючи:

— Чого ти по ночі волочиш ся?

— Антоне, не жартуй, віддай мені мої чоботи!

— Чоботи? Які чоботи? Що ти чоловіче здурів нині?! Я-ж тебе з чобітьми в коршмі покинув.

— Що мені ще будеш говорити. Антоне, кажу тобі, віддай мені чоботи! Ніхто инший не міг їх забрати, тільки ти один.

Сказав се з великою лютю і кинув ся парубкови до горла, але Антін (був старший і далеко кріпкійший від Степана) довго не думаючи, пхнув його від себе і вже хотів зачинити ворота, як Степан схопив Антона ззаду, впив ся пальцями в шию і кричав:

— Віддай чоботи, бо убу!

Розсердило се парубка до крайного. Схопив Степана за волосє, кинув об землю, приклякнув на нім, і давай бити, де попало. Збив його на квасне яблуко, а сам пішов до хліва, замкнув за собою двері і повалив ся на соломі. Коло хліва пролежав Степан з пів години, як неживий. Вкінці прийшов до себе, підніс ся і з великою силою дійшов до своєї матери. Варвара почувши стогін, упустила сина. Він був цілий у крові, обвалений, обдертий. Дрожав, хитав ся на ногах. Вона відразу в плач і почала випитувати ся:

— Степаночку, що се тобі, дитинько моя?

Степан вибалушив очі і тихим голосом промовив:

— Чоботи!

Жінка аж відскочила, бо очі її сина були страшні... Зірвали ся зі сну обидві сестри: біжуть, дивлять ся, питають з плачем:

Степане, Степане, що тобі стало ся? А він їм знова відповідає:

— Чоботи!

Положили його на ліжку, обмили, накрили, дають йому теплого румянку; а він нічого, лише від часу до часу глядить перед себе блудно і каже:

— Чоботи.

Два дні стогнав. Прийшла знахарка, дала йому якоїсь масти. Непомагало. Післали по сповідника, а коли сповідник прийшов, Степан глянув, прошептав страшно жалісно: — Боже — очі стали і сконав.

Богдан Лепкий.

БАТУРИНСЬКІ РУЇНИ.¹⁾

На пригірку поміж гаями,
Повитий срібною імлою,
Підпертий білими стовпами,
Гетьманський дім.
На зломі злім,
Якби ударив в нього грім,
Дивіть, дивіть!

До праці, брата! Піднесемо
Його з упадку і руїни,
Розбиті статуї двигнемо,
З мармору відбудуєм стіни,
Й буде горів
Буде яснів,
Як за своїх щасливих днів
Колись, колись.

Та що се? Чуєте ті стони,
Неначе голос з під могили.
Сторожені святі ікони,
Храм розбишаки осквернили,
На сходах кров,
В чертогах кров,
Опльований святий покров
Лишіть, лишіть!

Кому ви хочете строїти
Осело в тім пустім приюті?
Чужим царям? — О бідні діти,
Ззарання втоплені в отруті!
Не сяде пан,
Ні цар, ні хан,
Там де колись був наш гетьман,
Ніколи!

¹⁾ Із збірки п. з.: „З над моря“.

МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ.

НА КРИЛАХ ПІСНІ.

КАРТКА ІЗ ЩОДЕННИКА.

... Чи знайоме вам те острє, до фізичного болю острє почутє нудьги за рідною країною, яким обкипає серце від довгого пробуваня на чужині? Чи відомий вам такий психічний¹⁾ стан, коли за один рідний згук, один образ рідний ладен буваєш заплатити роками житя?..

У такому власне стані блукав я одної весняної днини понад річкою Прутом, у південній Бесарабії. Якось не тішили моє око ані розлогі, яро-зелені, порізані блакитними озерцями та гирлами плавні, що розлягли ся за річкою в Румунії, ані жовті, залиті хвилею виноградників по підгірю, шпилясті гори, що тиснуть ся понад Прутом з сього боку.

Від заходу насувала ся чорна хмара, душний вітер нахрапом бів об гори, хвилював комиш у плавнях, обривав виноградне листє та гнав його по чорній, каламутній, немов поораній хвилями, річці... Лагодилась буря. Але я байдужно дивив ся на грізні розрухи натури, не горкала якось мого серця дика краса південної бурі... Роз'ятрений нудьгою, затоплений в задумі, плентавсь я тихою кодою берегом річки, не помічаючи навіть, як чорна хмара обіймала крайнебо, тихо лізла догори... драглїла вже над головою моєю... і тільки перші краплі густого дощу, що з глухим гулом упали на землю серед раптової тиші, змусили мене озирнути ся наврруги, пошукати певного захисту від ливи. Але не встиг я ще й озирнути я гаразд, як по моїх напружених нервах ударила хвиля рідних, близьких мені гуків. Я виразно почув журливо-поважний голос української пісні. Що се? Сьому глухому закутку Бесарабії — пісня моєї країни? Чи не омана се, чи

не хороблива часом уява моя викликала галюцинацію²⁾ слуху?... Я навіть трохи змішав ся. Але ні, се не уява: я чую, як пісня дужчає, здіймаєть ся в гору, перекочуєть ся могутнім грюкотом і гине тихим акордом у плюскоті зливи. Так, се співають, але де і хто? Я почав прислухати ся та роздивляти ся й незабаром помітив, що голоси лунали з молдаванської „колиби“, себ-то островерхої комишової халабудки, яку звичайно ставлять по виноградниках про вартового. „То мабуть заробітчани“, подумав я, „яких дощ загнав у колибу“ — та наважив ся й собі подати ся туди, щоб у гурті перечекати дощову годину.

В колибі було темно; на превелику силу, натуживши зір, здолав я розгледіти своїх товаришів негоди: було їх чоловіка з десять. На моє привитанє вони відповіли всі в один голос і посунули ся, поступаючись місцем на колоді край дверей. Пісня замовкла. Спочатку було якось варівко; чужа людина очевидячки, псувала трохи настроїв. Дехто кинув увагу про дощ, дехто обізва жартом, тихим сьміхом... Але мельодия, опанувавши душею, загніздившись там, не хутко німіє... Вона виповняє груди, рветь ся на верх і прибравшись у поетичні шати слова, вільна як пташка шукає простору...

Тим то й мої співаки не на довго замовкли. Хтось стиха завів пісню, до нього пристав ще один голос, а за хвилину підхопило й решта... Співано чумацьку пісню.

Не знаю, чи то з усіма таке дієть ся, чи то лише зі мною, спраглим усього

¹⁾ душевний.

²⁾ омана.

рідного, тепер далекого від мене, але згуки пісні, що торкали ся мого вуха, лягали перед очима фарбами, малювали мені з дивною яскравістю цілі образи. Я перелітав на крилах пісні в давно минуле, я жив у минулому, я бачив, чув, з тріпотанєм сердечним відчував смуток, радість та всі періпетії¹⁾ тих почувань...

Ясно, ясно сонечко сходить,
А хмарнесенько заходить...
Смутен, смутен чумацький отаман —
Він по табору ходить...

І уявляєть ся мені степ. Широкий, необмежний, не займаний степ. Передранішній вітер злегка хвилює тирсу. Бліде небо мигтить зірками по блакиті, що оповила степову далечінь. У синьому тумані ледви мріють могили. Чорніють здалеку лози. Межи небом а землею якась таємна змова. Чи то вони чаклюють у двох, чи що, бо якоюсь таємницею віє від них, чарами віє од того необмежного синього простору...

Край шляху, в долині, догарає огнище. Білий димок, хвилюючись, здіймаєть ся догори понад чумацьким табором, що чорніє у пільмі здоровими мажами, немов якийсь дивоглядне чудіще. Табор ще спить. Степова тиша жадливо підхоплює всі згуки... Ось чутно, як сопуть ситі воли, жвакаючи росяну траву... Десь за комишами в озері кракають жаби, гуде бугай... Табор ще спить. Тільки не спить чогось чумацький отаман... не спить, по табору ходить... Від буйного вітру, від ясного сонця змарніле обличчя його повито задумою й смутком. І хто його зна, яку думу дума чумацький отаман в степу серед ночі, чого немов журно йому, важенько на серці? Чи тим, що сторона чужая, далекая, чи то тим, що згадалась родина близькая, дружина вірная, а чи серце віщує якусь лиху пригоду в сьому степу широкому, необмежному? Хто його зна. А тим часом сон тікає від очий, і ходять отаман по сонному табору, поглядаючи

то на товаришів своїх, що сплять навкруг багатя, то на далекі обриси степу, що йно мріє крізь синю імлу. Але помалу-малу синя імла рідшає, яснійшає, східний край неба обливаєть ся широким усміхом свитаня, сьвітова зірка блідне й тремтить, догараючи... Починає дніти.

Табор прокинув ся, але сон не встиг ще пірхнути з ночівля, ще кида на нього свою тінь. Таємничість раннього ранку оповила й чумаків своїми чарами...

Ось кухар напина тагани, повісив казан, і червоно осяяний палаючим огнем нагнув ся над чумацьким сніданєм.

Поставали лавою ватажани, звернулись до сходу й тихо проказують молитву. Злотистий обрій зазира в натхнені вірою обличчя, тихий вітер на легких крилах своїх розносить по степу гарячі благаня...

А за хвилину бряжчать ложки об казан, вусате чумацтво привітно усміхаєть ся до гарячої страви. Ясне сонце впливає на небо, зриває з землі темне запинало мороку, відкриває безкраю далечінь степу, вкритого росяною тирсою, позолочує високі могили, кида дивовижні тіни від чумацьких маж, витає мальовничо розташований табор.

Пора! Пора рушати!

„Гей ви хлопці, ви добрі молодці,
Уставайте, вози мажте,
Вози мажте, ярма наривайте,
Сиві воли запрягайте...“

І вмить по слову отамановому
Хлопці встали, вози підмазали,
Нсві ярма понаривали,
Сиві воли позапрягали.

Готово!

Гей, соб волики, соб сивії!...

Рушають.

Одвічним закуреним шляхом тихо посуваєть ся валка. Немов вуж-велетень плазує серед степу. Голова занурилась у придорожні терни, а хвіст ген-ген зникає в густій хмарі куряви. З гори, з блакит-

¹⁾ нагла зміна.

ної високости, упаде на землю сріблом жайворонкова пісня, долине клекіт вірлячий, а широкий степ відгукнеться на ті згуки тихим шелестінем тирси. Сайгак прудконогий шмигоне десь далеко-далеко і зникне в мить між густими травами. Палаюче сонце висить над степом, нерухоме повітря пашиє жаром... Душно так, млісно... Коли-б хоч легенький по-дих низового вітру приніс на своїх крилах прохолоду, увілляв струмок життя у сю задуху, у сю степову мертвоту!... А валка посуваєть ся.

Степом ідуть — нові вози риплять,
Сиві воли ремигають...

воньку змити. Змиють чумакови голо-воньку дрібні дощі, а розчешуть густі терни, а висушить ясне сонце, розкуй-дить буйний вітер... Воля чумакові, воля наймилійша... А хиба-ж не волею віє од сього простору широкого, од сього степу хвилястого, як море безкрайого!... Хиба не волею самою віє сей вітер низовий, що зібрав усі пахощі степові та кида їх у засмалене чумакове обличчя, куйовдячи його довгого вуса? Чи-ж то не воля синіє он там, далеко, за тими могилами високими та хорошими, що йно мріють на небосхилі!... Гей, степи-поля, розкіш моя!...

Одвічним закуреним шляхом тихо посуваєть ся валка.

Лінивою, тихою ходою чвалають круторогі, бедраті воли, похитують лобатими головами, жують безустанно жвачку... Бряжчать мережані ярма з терновими занозами, поскрипують нові чумацькі мажи, укриті шкурами, закурені з далекій дорозі... Біля возів ідуть чумаки, на пужално опираючись. То все високі, кремезні постаті в смоляних сорочках та штанах, закурених брилях або шапках високих. Згорда поглядають вони довкола, певні в своїх силах, байцужні до всяких житєвих незгод. Не турбує їх думка про те, що нікому долянути їх у далекій дорозі, в чужій стононьці. Нікому хустя випрати, голо-

Тихо, поволі, нога за ногою, пливе валка битим шляхом у безлюдній пустелі. Достоту корабель той у безвітрі серед моря. Тихо, поважно чвалають і чумаки за своїми волами. Не чуть гомону, наче душа розмовляє з степовою тишою...

Попереду чумацький отаман
На сопілочку грає..
Що він грає, грає виграває —
Він пригодоньку знає...

Ой, знає він чимало пригод, той кремезний, як з криці вилитий, бувалий отаман. Тужлива пісня зринає з сопілки та не розважа сумного серця, невесело якось говорить... Говорить вона йому,

що на сій широкій та прибитій, слізеньками перелитій дорозі не раз і не двічі здобудеться чумака лиха. То воли йому пристануть або й похоріють — і тоді чумакови пропаща година; а то паші худобі не стане, ревуть воли голодні, за серце беруть чумака тою скаргою невимовною. А зчорнілий, спалений посухою степ, а буйний вітер своїм серце рвучим голосінем ще більшої туги, ще гіршої нудьги завдає чумакови... І от з нудьги та горя запє чумака, загуляє, лишить добро своє у шинкарки Настусі, на останню важницю похмеляєть ся...

Нагадує пісня й про здобичників, диких, що з нетрів придорожних, з комишів непролазних чигають на валку, готують у степу глухому кривавую драму...

Та нема гіршої природи, як слабість у дорозі. Ось на задньому возі, як вялая риба, лежить хорий чумака, на важницю схилив ся. Валка посуваєть ся тихо, поволі, щоб не стурбувати хорого. Мовчки йдуть чумаки біля возів, не гомонять поміж собою, не погукують на волів навіть. Сумно... А недужий широко розплющеними очима, в останнє може споглядає на сей сьвіт хороший, на сей степ широкий, немов килим квітчаний... Хотіло ся-б пожити ще, надивити ся на божу красу, поглянути хоч раз ще на рідне село, на близьку родину, — а треба вмерти. Ох, умре він, умре на чужині, серед степу сього хорошого та чужого, конче вмере. Не дурно-ж пугав пугач край гаю, не дурно волики його не пасуть ся чогось, води не пють, тільки ревуть жалібно, немов чують близьку смерть господареву... Жалко кидати тих змалечку виплеканих воликів, тих вірних товаришів у дорозі, що так розуміють смуток і радощі хозяїнові... Кому то дістануть ся вони, хто то буде поганяти їх, як його не стане? А хто перекаже отцю-неньці про смерть їхнього сина, хто потішить бідну жінку, діточок дрібних? Хто поховає його

у чужій стороньці, де чужії люде? Е, не чужії: все то товариші, милєє браття його, вони вже дадуть пораду... І прохає він своїх товаришів, як будуть повертати у край рідний, уклєнити ся від нього отцю-неньці й вірній дружині... І просить він доглянути його воликів любих, щоб не зазнали вони ні в чому недостачі, поки прийдуть до дому. Та ще благає хоч притиками викопати йому діл глибокий, зробити домовину хоч з рогожі та заховати в степу край дороги, висипати високу могилу, щоб з тої могили видко було його рідну Україну... А на могилі хай посадять червону калину, хай вона пригадує йому його милую та далеку сторонунку...

І стоять чумаки, вірнеє браття, круг конаючого, похиливши сумно голови і обіцяють вони сповнити його заповіт... Солона сльоза не в одного зависла на довгих вусах...

Вволили чумаченьки товаришову волю. Он там у долинці, під білими березами, копають уже діл глибокий, довічну хатину чумакови. Ревнули сірі воли, до гробу йдучи за своїм господарем, рушило й чумацтво за возом — останню послугу дати вірному товаришу... Низько похилились непокриті голови, степовий вітер має довгими чубами та вусами...

Прийняв чумака вільний степ у своє надро... Безхмарне небо байдужно дивить ся з високости, а буйний вітер шепотить про щось з величезними степовими будяками.

Чорніє здалеку сьвіжа могила, а над нею похилились білі берези, мов сестри-жалібниці над братовою могилою...

Еге, багато пригод знає чумацький отаман і не про одну виспівує йому, вимовляє голосна сопілка.

А валка посуваєть ся. Риплять вози, брязчать ярма, хмара куряви купаєть ся в злотокривавому світлі заходячого сонця.

Пора вже й на нічліг стати.

„Ой ви хлопці, ви добрі молодці,
А де будемо ночувати?“

звертаєть ся до ватажан отаман.

„Ой ми будем, будем ночувати
В чистім полі, край байраку;
Недалеко від зеленого гаю
Будем вогонь розкладати“, —

рішають чумаки.

Привернули.

Вечірньою прохолодою витає байрак
гостий... Гай осьміхаєть ся до них остан-
нім промінем заходячого сонця, що не
встигло ще виплутати ся з кучерявого
верховітя дерев. Десь весело дзюрчить
струмок, у скісному проміні сонця грає
роєм мушка; якесь шепотіне, якісь ве-
чірні лісові згуки долітають до чуткого
вуха... Густі лози, високі комиші, укривши
долину, чорніють таємничо, повиті сріб-
лястим туманом. Смеркає... ба й уже ніч
спустилась у долину з пільмою, з вог-
кістю, з глибоким зоряним небом.

Порозпрягали чергові волів, роз-
пустили по муравці на пашу. Стоять
вози — насторч ярма, а межі возами
під явором палає багатте, осяває всі
листочки, всі гілячки кріслатої деревини.
Розташувались круг вогню чумаки, ждуть
вечері. Гомін стоїть у таборі, жарти
з веселим реготом розлягають ся по
долині, безжурний настрій обгорнув ве-
селе товариство.

А онде осторонь, на важницю схи-
лившись, лежить самотно поміж возами
парубок, на сопілку виграває... Тиха та
ревна мельодія викликає перед його
образ милої дівчиньки... Що то вона
робить тепер, чи дума про нього? Ой,
певно сумує за молодим козаком, певно
припадає до його сліду... Десь вона вже
потоптала черевички, на дорогу вибіга-
ючи, виплакала карі очи, чумаченька до-
жидаючи... А може... може закохав він
дівчиньку людям — не собі, може її
присилувано, і подала вона рушники
другому, гірко плачучись на свою не-
долю... Все може бути. І журно так, ва-

женько так робить ся чумакови на серці
— і дума він невеселую думу... Дума він,
що вояк має на сьвітї свої радощі, усе
має собі пару... шука-риба в морі — та й
та пару має, а чумак молоденький па-
роньки не має... Е, гетьте, думки сумнії,
не суши, журбо, завчасу серця!... От
коли-б допоміг Бог у Криму соли на-
брати та щоб дівчину кохану у биндах
застати!...

І марить молодий чумак про родинні
втїхи з любою дружиною — і веселійше
сьпіває сопілка — його порада, його
розвага єдина в далекій дорозі...

А від багаття доносить ся гучний
регит веселої юрми, чутно жартливі при-
співи до танців, плесканє в долоні,
брязкіт підківок. Ударили лихом об
землю чумаки, воліють дати лиха за-
каблукам...

Нікому й на думку не спаде, що го-
туєть ся пригода, що лихо вже близько,
що он

Ізза того зеленого гаю
Розбійнички виглядають...

То здобичники, здичілі у нетрях,
обідрані, голодні чигають на чумацьке
добро, вичікують слухного часу, коли-б
в одну мить, по слову ватажка, кинути
ся на табор. Махнув рукою ватажко —
і розбійники облягли навколо табор.

Що найстарший тай розбійничок
На воронім коні грає.
Що він грає, грає виграває,
До табора привертає...

Вжахнулись чумаки, зірвались на рівні
ноги. Думка про волів, про своє добро,
ба й про своє жите власне блискавкою
мигнула в голові в кожного. Що ро-
бити? що чинити? де отаман? Жах об-
ходив чумаків. Одні стоять мов торо-
плені, другі метушать ся на місці, мов
ратунку шукають. Де-ж той отаман?
А ватажко ще й глузує, бачучи такий
сполох:

„Ой ви хлопці, ви добрі молодці,
А де-ж ваш отаман?“

питає він чумаків осьміхаючись.

„Наш отаман ходить між возами,
Умиваєть ся сльозами.
Що він ходить, ходить між новими,
Умиваєть ся дрібними..“

Та не довго сумує отаман. Його за-
смалене, мужнє обличє спахнуло вже
звагою, і металювим острим голосом
вигукує він над сполоханим табором
наказ, аж луна котить ся гаєм:

„Ой ви хлопці, ви добрі молодці!
Ой беріте друки в руки..
Гей тай бийте, бий не жалїйте..“

Стрепенулось чумацтво... метнулось
до возів по дручя — і стало до бою.

І от при сьвітлі догоряючого вог-
нища, у глухому степовому байраці, у
мертвій тиші сонного гаю — счинив ся
бій. Брязкіт дручя, крики, стогін, про-
клони, благаня о поміч, хрип конаючих,
дикі голоси сполоханих птахів, лопотанє
їх крил, усе те зілляло ся в один не-
сказаний галас, в одну хвилю диких
згуків... Котить ся та хвиля гаєм, далі
тихшає, а ще далі гине в широкому
степовому просторі, під темним зоряним
небом. Ось налягли здобичники, тісною
каблучкою здушили чумаків, вимахують
ножами та булавами... Міцно стоїть купка
завзятих чумаків — видко наважилась
бороти ся до краю, на жите й смерть...
Ще хвилина — і враз, як один чоловік,
ринула лавою на розбишак, розірвала
тую живу каблучку, зімяла, кинула ся
в один, у другий бік, несучи скрізь жах
та смерть... Здрігнули ся комишники, по-

бачивши побитих товаришів і кинули
ся на втеки, підставляючи спини під чу-
мацьке дрючя.

Довго тягла ся гонитва, аж дикі
нетри та комиші сховали недобитків
у своїй гущині.

„Годі, гукає отаман, підпалити ко-
миші!“

І от по слову отамановому викресали
чумаки вогню й підпалили з берега ко-
миш. Зняла ся чорна хмара диму, лизнув
вогняний язик раз, удруге обхопив
урешті ширшу простору, і пішло гого-
тіти полумя, здіймаючи до неба немов
вогняні руки, осяваючи навкруги чорний
степ, байрак та недавнє бойовище, на
якому в незвичайному безладі, облиті
власною кровю, лежать мертві здобич-
ники, де два, де чотири....

А серед табору, оточений ватажанами,
стоїть отаман та на пів жартом наказує
чумакам зібрати побитих розбійників та
скласти на вози:

„На нові вози кладїте,
Тай повезем у гóрод Полтаву,
Та зробимо собі славу:
Що їх сорок, сорок і чотири
Нас десятьох не побили..“

Пісня замовкла...

Але я був ще в степу, бачив червоне
промінє пожежі, бачив чумацький табор
з чорними мажами, з кривавим бойо-
вищем, з чумаками, гордими перемогою
своєю, і до вуха мого ніби долїтав рик
волів, сполоханих нічною колотнечою...

КНИГИ ЖИТЯ.

В кождім ділі кінець починаєть ся зараз в самих початках і часто його
можна добачити. ✪✪✪✪ Если ти знаходиш ся в товаристві людей, яких поведе-
нє тобі подобаєть ся і ти хочеш їх наслідувати, вперед всего запитай себе: чи розумно
буде їти тобі по їх слїдам. ✪✪✪✪ Скупий подібний до осла, який ціле жите
трудить ся а опісля з його скіри виробляють бубни на потїху другим. ✪✪✪✪
Нема більшої школи від школи житя. ✪✪✪✪ Если ти кого неслухно образив, так
май відвагу перепросити його. Мудрий за те не назве тебе ані трусом ані
глупцем. ✪✪✪✪ Не відкладай до завтра то, що можеш зробити нині.

★ СМЕРТЬ ЧУМАКА. ★

Ой не пють ся пива, меди,
Не петь ся вода,
Прилучилась з чумаченьком
У степу біда :

Заболіла головонька,
Заболів живіт,
Упав чумак коло воза,
Упав та й лежить.

Із Одеси преславної
Завезли чуму;
Покинули товариша,
Горенько йому!

Воли його коло воза
Понуро стоять;
А із степу гайворони
До його летять.

„Ой не клюйте, гайворони
Чумацького трупу:
Наклювавшись, подохнете
Коло мене в-купі.

Ой полетіть, гайворони,
Мої сизокрилі,
До батечка, та скажіте,
Щоб службу служили,

Та за мою грішну душу
Псалтир прочитали,
А дівчині молоденькій
Скажіть, щоб не ждала!“

Т. Шевченко.

Гимн американських Українців.¹⁾

Далека Ти, а близька нам,
Кохана Вітчино!
Як сонце з неба Твоїм ланам,
Ти світиш нам в одно.
Світи нам, вітчино, світи,
Кохана Україно,
Щоб знали ми; куди нам іти
У слухную годину —
У бій, у бій
За світлий прапор Твій,
За Тебе Україно!

Як птахи ті, що їх по жар
Прогнав з під рідних стріх,
На перший поклик, хочаб з під хмар,
Ми злинемо до них.

Поклич нас, вітчино, поклич,
Кохана Україно!
Ми злетимо, як козацтво у Січ,
У слухную годину —
У бій, у бій
За світлий прапор Твій,
За Тебе Україно!

Не даром ми тепер живем
У вітчині свобод:
Ми знати будем, як без ярем
Живе й росте народ.

Вставай лиш, вітчино, вставай,
І нас клич Україно,
Ми здивуєм заморський наш край
У слухную годину —
Як бій то бій
За світлий прапор Твій,
За Тебе Україно!

В. Щурат.

¹⁾ Сей гимн і гимн „Гей за морем за широким“, се дарунок для заморських братів від „Рідної Школи“. Оба гимни, уложені під ноти нашим композитором С. Людкевичем.

Гей за морем за широким...

(ГІМН АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ.)

Мотто: „Для України живем“.

Гей за морем, за широким
Разом нас судьба звела —
Край далекий на чужині
Нам за вітчину дала.
Але ми — гетьманські діти
Тямим предків козаків!
Понад море, над широке
Кличем до своїх братів:
Як прийдесть ся стати разом
Ми в Україну підем!
Бо для неї ми на сьвіті
Для України живем!

Хоть за морем ми, далеко,
В нас український є дух!
Горду мрію він леліє
Над козацький лине луг!
Там престол нам заясніє
Встануть нам нові князі!
Ще добудемо ми слави
Як у бій підемо всі.
Як прийдесть ся стати разом
Ми в Україну підем!
Бо для неї в цілім сьвіті
Для України живем!

Ми Українці до скону
В нас є сила козаків!
Не розлучать нас ні море
Ні межі чужих країв!
Сонце всюди нам принесе
Подих нашої землі!
Клич її ми все почуєм
І за морем в чужині.
Як прийдесть ся стати разом.
Ми в Україну підем!
Бо для неї в цілім сьвіті
Для України живем.

ДЕНИС ЛУКІЯНОВИЧ.

ПРО ЖИТЄ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

1. Чому кождий Українець і кожда Українка повинні знати жите Тараса Шевченка?

На 1914. рік лагодить ся вся соборна Україна до такого обходу, якого ще ніколи не сьвяткував український нарід. Маємо стрітити соті роковини приходу на сьвіт найбільшого мужа, якого до-тепер видала з себе українська нація. Того, що казав нам жити, як була вже готова, викопана для нас могила.

Людство іде наперед дорогою поступу таким робом, що час до часу зявляють ся великі, талановиті люди на ґрунт підготовлений звичайними робітниками. Вони силою духа переростають своє поколіне і ще будучим показують та промощують шлях.

Шануючи і почитаючи таких великих людей, ми тим шануємо і себе. Бо теперішність найтісніше вяжеть ся з минулим, вона з нього вийшла так, як з теперішности виросте будуче. З минулого треба вчити ся. В дійсности не тільки вчимо ся, але і всю працю нашу навязуємо до минулого і вже зробленого нашими попередниками. Ніхтож не починає роботи наново, з самого таки початку. Що батьки наші зробили, се ми приймаємо як готове тай стараємо ся йти ще далі. Наші діти приймуть се, що ми зробили тай старати ся муть за дальший поступ. Певне, що відколи — приміром — деревляний леміш заступлено залізним, ніхто вже не почне тепер деревляним лемішем орати, або хоч набивати його залізом по берегах. Тепер уже думають, як залізний плуг поправити; завели парові плуги і т. д.

Що зробить ся доброго і мудрого, чи в господарстві, чи в промислі і техніці, чи в ремеслі, чи в науці, се люди переймають і шукають іще ліпшого.

Так то не пропадає ніякий винахід, ніяка нова, хосенна гадка, ніякі зусилля людського духа. Се значить безсмертність людських діл. Се значить: ми працюємо для будучини.

Шануючи великих людей, роздумуючи над їх житем і ділами, ми вдоволяємо потребу нашої душі, котра нам каже признати другому правдиву заслугу і віддати йому належну почессть. Разом з тим ми вчимо ся, розглядаючи працю великого чоловіка, якої вислід буває підставою праці для цілих поколінь. Такий великий чоловік умів ліпше ніж ми жити, хоч може не для своєї особистої користи, але для ідеї і для загального добра. В його житю не оден з нас найде приклад для себе.

Не всіх великих людей почитають однаково. Се залежить не тільки від величини їхних заслуг, але також від того, якій думці (ідеї) вони служили. Одних нпр. почитають самі лікарі, других самі історики. Не багато є таких великих людей, щоб їм покланяли ся представники цілого народа, а то і цілий нарід. Бо до того не дають іще підстави самі заслуги і великі діла. Коли Тараса Шевченка почитає кождий сьвідомий Українець, то він шанує в нім не тільки великого поета, але того, що посіяв нові гадки, новий клич кинув, підняв перед народом новий стяг на місце давного, козацького, котрий похилив ся і впав. Шевченкові гадки стали ся жерелом нашого народного відродження тай до нині вони живуть в нас

і дають нам животворну силу. Тому то називають Шевченка нашим апостолом.

Та Шевченко окрім своїх віршів, дав ще Україні ціле своє жите від молодости до старости. За свою ідею, за ті гадки, які він так щиро і так сьміливо розкрив перед земляками, він страждав на засланю, а воно зруйнувало його жите. Шевченко поляг мучеником за Україну.

Нас учать в історії про жите королів і князів. А Шевченко то наш князь і король, наш гетьман і кошовий, хоч не мав війська, тільки любов у серці і не мав збруї, лиш — могутне слово. Шевченко найбільший син України і тому кождий з нас повинен знати його жите.

2. Дитячий і хлоп'ячий вік Тараса.

Тарас Шевченко родився д. 9. марта 1814. р. в селі Моринцях, де його батько Григорій пристав на грунт до жінки Катерини. Ще Тарас у сповитку був, як батьки його перебрали ся в родинне село Шевченків, у Кирилівку. Стало ся се на приказ пана, бо Григорій був кріпаком (панщизняним мужиком) дідича Енгельгарда. Обидва ті села і Моринці і Кирилівка лежать у звенигородському повіті, на полудне від Київа. В Кирилівці вже Григорій Шевченко зістав ся і тут зріс Тарас. Пробув там до 15 року свого віку.

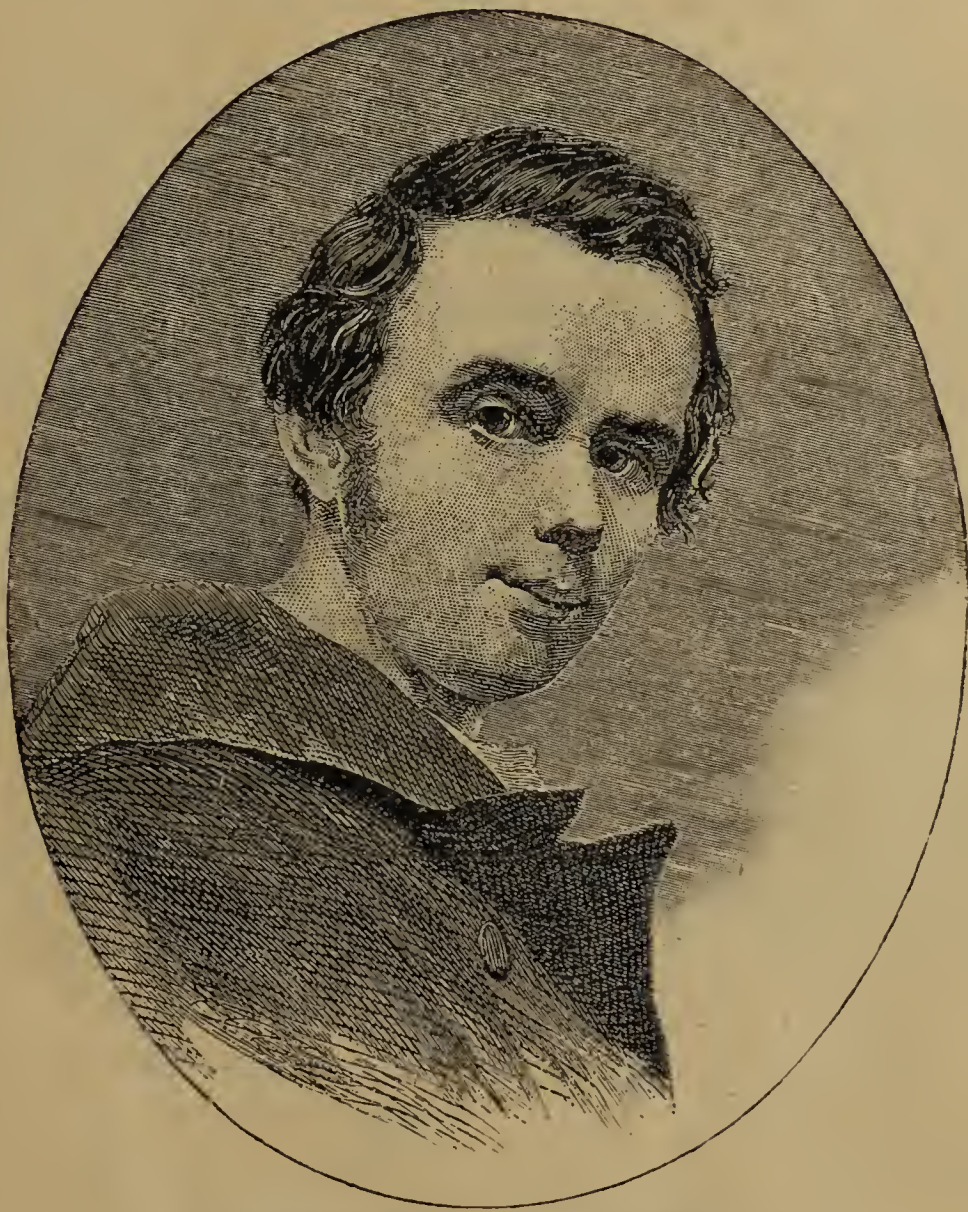
Злиднями привитала доля Тараса ще

в зарані. В кріпацькій родині тяжко за гаразди. А хоч дитина під оком люблячої мами не відчуває так недостатків, бо й небатато потреб має і ще не вмє журити ся, Тарасови власне не поталанило: ненька лишила його девятьлітнім сиротою. Сестра Катерина, що так любила його і голубила, віддала ся на чуже село. Батько вженив ся вдруге і то з удовою; мачуха привела з собою діти і на Шевченкову хату, на семейне

жите упала тїнь. Почали ся драки і бійки між дітьми, колотнечі між старими. Прощайте добрі, милі часи, коли білявий хлопчина навганяв ся вулицями, викупав у потоці і впав у саді під першу яблуню з краю тай захріп... Кожда сварка, яка спалахнула у Шевченків, кінчила ся побоями живого, збитошного Тараса. Мусїв він тікати і ховати ся в печеру за селом, то в бурянах у сусіда, куди сестра Ярина приносила йому

кусень хліба, а про сховок братчика не сказала нікому. Раз бито і катовано його три дні підряд за те, що пасинок мачухи Степанко украв постоялому на квартирі салдатови (жовнірови) 45 копійок і звернув підзор на Тараса. Що йно третього дня виявило ся, хто виновником.

Тільки було спокою в хаті, як хлопець уступив ся і пішов на науку до дяка (почав вчащати ще за житя мами) або літом поїхав із батьком чумакувати.

Тарас Шевченко в молодім віці.

ЛІВКАНУ Д. ДУГІ. ІЛЮСТРАЦІЯ

Чумаки були се купці, що в давних часах привозили головно сіль і рибу знад Чорного або Азовського моря, а вивозили з України пшеницю. Коли вже торговельні шляхи були безпечні і взяло ся багато міст, чумацькі валки не запускали ся аж над море. Чумакуючи з батьком, Тарас не то що не зазнав домашних невгодин, але не міг до сита налюбувати ся тихими зоряшливими ночами степовими та надивити ся на безкраї, наче море, степи. В такій дорозі занедужав Григорій і помер. Тарасови було тоді 11 років і він лишив ся на опіці діда Івана.

Тепер уже виступив Тарас із вітцівської хати. Іншої ради не було. Навіть не мав ніякого права до частки по татовій смерті. Батько його, вмираючи, казав, що Тарасови не придасть ся ніщо з кріпацької мізерії, бо він, шануючись, вийде на великого чоловіка, або, не дбаючи, зійде на велике нінащо.

Сповнило ся перше батькове віщованє, Тарас вийшов на такого чоловіка, яких на цілій землі було небагато. Але по терновій дорозі зайшов він до великої слави.

З волею діда пішов він знов на науку, та витерпіти там не міг довго. Сеж не була школа, така як по нинішних селах, а дяківка. Вчили читати псалтир, дяк був завжди підпитий і мав один тільки спосіб науки — бійку. Тай ще кождий школяр сам приносив на себе вишневий прут або березові різки і мусів тихо лежати, не ворухнути ся, коли паниця відлічував киї та прибалачував.

Тарас знав уже псалтир на память, а читав його голосно і виразно; тому дяк Бугорський заставляв його вчити в школі і бити школярів (настановив його „консулем“) тай читати при мерцях псалтир. За таку роботу діставав Тарас книша і десятий гріш від дяківської плати за кожного мерця, а за науку мав вільне мешканє на дяківці.

Але не було чим прохарчувати ся і за що зодягати ся, отже Тарас задумав утікати від Бугорського та йти учити ся малярства у церковних малярів, яких було багато у сусідних селах, особливож у Хлипнівці. Надіяв ся Тарас зарібків і чув до малярства велику охоту.

Не міг бідний сирота трапити на доброго учителя. Малярі заставляли його до важких послуг, до домашньої роботи, а про мальованє і не кажи. Знеохочений, вернув ся Тарас знов у Кирилівку і став підпасічем у громадського пастуха. До того часу відносить його вірш: „Мені тринацятий минав, я пас ягнята за селом“. Нездатний був з нього пастух, бо він або замислив ся і в небо глядів, або рисував, а череда ходила самопас. Через таке мусів покинути пастирство. І служба у добросердного попа в Кирилівці не вдоволяла Тараса, якесь неясне тоді ще бажанє сьвітла, охота посвятити ся малярству, шукати чогось ясного і доброго заставили його йти знов із рідного села.

Колиж він пустив ся ще раз на мандрівку по малярях і вкінці найшов привітного чоловіка, показав ся инший клопіт. Той маляр бояв ся тримати кріпака без панського дозволу. Тарас подав ся в Вільшану до зарядчика Енгельгардових маєтків. Та той замість дати розписку, затримав Тараса, казав підучити троха охайности і укладу тай ураз з иншою прислугою відправив і Тараса на Литву у Вильно, де жив у ту пору дідич Енгельгард.

3. Що виніс з собою Шевченко з рідного краю?

На шіснацятomu році недобровільно покинув Тарас свої родимі сторони і пішов на чужину, де побув одним тягом 15 років. У тих далеких краях зробив ся він великим чоловіком, добув слави і хвали. Алеж не чужениця йому се дала, а рідна Вкраїна.

Як рослина, хоч би яку засадив, ягне соки і поживу з землі і з повітря, як людина носить у крові вдачу свого народа і хист своїх предків, а вихованє, наука і пригоди в житю, особливо в ранніх літах, складають ся на характер розвинуть або збавлять вроджений талант у чоловіка. Шевченка міг видати тільки нарід, що має такі співанки, пісні думи, як ми. Завзята натура діда Івана, який ходив з Гайдамаками, показала ся в Тараса і дала йому силу терпіти

Та не сама тільки память кривди і злого лишила ся в дитячих споминах у Тараса. Мов звізда крізь мраку просвічувала у нього згадка материнської любови і він поніс з собою тугу за маминими пестощами, за добрим словом любих сестер Катерини і Ярини. Тому він так високо цїнив і так високо ставив у своїх творах образ матери в сімї.

Зпід рідної стріхи виніс Тарас ще й інші добрі посіви. Хоч і бідні, Шев-

Пан застає Шевченка за мальованєм.

уки, а не скривити душею. Ті всі лидні, які йому постелили такий незагідний шлях у молодости, тільки зартували тіло і духа Тарасового. Ступінь, дощі і вітри тай усі невгодини, які витерпів Тарас, бурлакуючи в околицях Кирилівки, зробили його залізним витривалим, дали йому змогу перетерпіти салдатську каторгу.

Шевченко сам каже у своїх споминах, що насильства дяка зродили у нього а все жите нехить і відразу до панювання одного чоловіка над другим. Сї умки, які взяли ся ще в дїтвака, кріпчили і Тарас на все лишив ся ворогом насильства, оборонцем покривджених.

ченки з себе не були такі прості. Що найважнійше, були між ними грамотні і знали вагу осьвіти. За старанєм батька Тарас не пішов у сьвіт невідущим, але письменним.

Далі, була у Шевченків жива память ліпших часів. Тих, коли на Україні була ще воля, хоч і треба її було завзято боронити від лихих сусідів; коли ще не було наложено на Україну московське ярмо. Дід Іван був учасником т. зв. Коліївщини, гайдамацьких розрухів 1768 р., коли Запорожець Максим Залізняк і сотник двірських козаків Потоцького Іван Гонта стали на чолі ватаг і боролися проти закріпощення селян та во-

ювали в обороні православної віри. Цілий той рух вийшов з Мотрониного монастиря не так далеко від Кирилівки і Шевченко сам каже :

...тими шляхами,
Де йшли гайдамаки, малими ногами
Ходив я та плакав.

Отже дід Іван розказував синові і сусідам про давні часи, про Коліївщину. Сі оповідання ворушили Тараса, коли він дух запер у собі і в кутку сидів та слухав. Він плакав дитинячими сльозами, спочуваючи кривді українських селян. Ті зворушення лягали в дитячу душу і лишали слід. Дідовіж оповідання доповнив іще старенький чернець у мотронинській монастирі, куди ходив Тарас із сестрами на прощу. В сусідних від Кирилівки селах показували ще пам'ятки і місця зв'язані з Гайдамаками. І по літах Тарас списав по споминам ті дідові оповідання в поемі „Гайдамаки“.

А так само, як спомини про Гайдамаків, знав Тарас з дому і пісні народні і думи тай співав їх, не розставав ся з ними весь вік. Вони йому розкрили красу поезії, на них він учив ся віршувати.

Але найбільша Тарасова учителька була природа. Від неї Тарас не відчув жив ся. Цілих 15 років жив на її лоні, і так до неї звик, що вже ніколи не перестав любити ся нею, шукати у неї краси і розради. А якаж гарна природа в звенигородському повіті, найкращім із всіх у київській губернії! Лани, гаї і байраки міняють ся з собою, де-не-де замикають овид горбки, а межує з ними степ. Не диво, що така живописна країна видала багато малярів. Вона і на малого Тараса зробила перший нестертий слід. І ті вражіння лягали в Тарасову душу а по літах озвали ся.

З таким багатим скарбом їхав Тарас у далекий край. Той скарб то було поетичне дарованє, яке не давало Тарасові взяти ся ні до хліборобської ні

до ремісницької роботи. Воно заста вляло Тараса перти ся до малярства І тільки з часом, коли він набрав ся потрібної науки, воно показало ся в цілій силі. Повним сяєвом заяснів тоді Шевченкі в талант.

4. Шевченко в службі.

Тарасові злидні не перевелись, хиб що відмінили ся. Досі він голодував слота його била, спека припікала бездомного бурлаку. Тепер мав що їсти і вбрали його, але відібрали свободу. Він крпаком був перше і зістав ся ним тепер. Але в Кирилівці був від панів далеко, а в Вильні, в Варшаві і куди там ще не їздив Енгельгард, забираючи з собою прислугу, був Тарас під самим таки панським дахом. Було кому пазити його і за найменшу провину висікти різками „для науки“.

Було і друге горе. Збудила ся у хлопця туга за вітчиною. Не стало високих могил, на котрі ходив колись то Тарас шукати залізних стовпів, що буцім-то підпирають небо. Не бачило око українського неба і степів. Намість того май сільський хлопачина міські мури, а замість степового вітру і соловейкового співу чув шум і гуркіт чужого міста.

А вже цілком приголомшив його Петербург, столиця Росії, куди виїхав дідич Енгельгард разом з цілим своїм двором. Хоч Тарас не мав коли і я ходити по місті, а все таки довелосі і йому побачити уличне жите і він доконче обертав ся тепер в далеко інших умовах, ніж досі.

Та як не гірко було Тарасові, а всеж таки ціла зміна житєвих умов пішла на його користь. В Кирилівці він блукав і не міг найти пристановища. Хоч би й лишив ся був у Хлипнівці у церковного маляря, то талант його не розвинув ся-б був і не набрав сили. Інакше склало ся тут. По містах зосереджує ся мало не вся культура. Тут купці великі

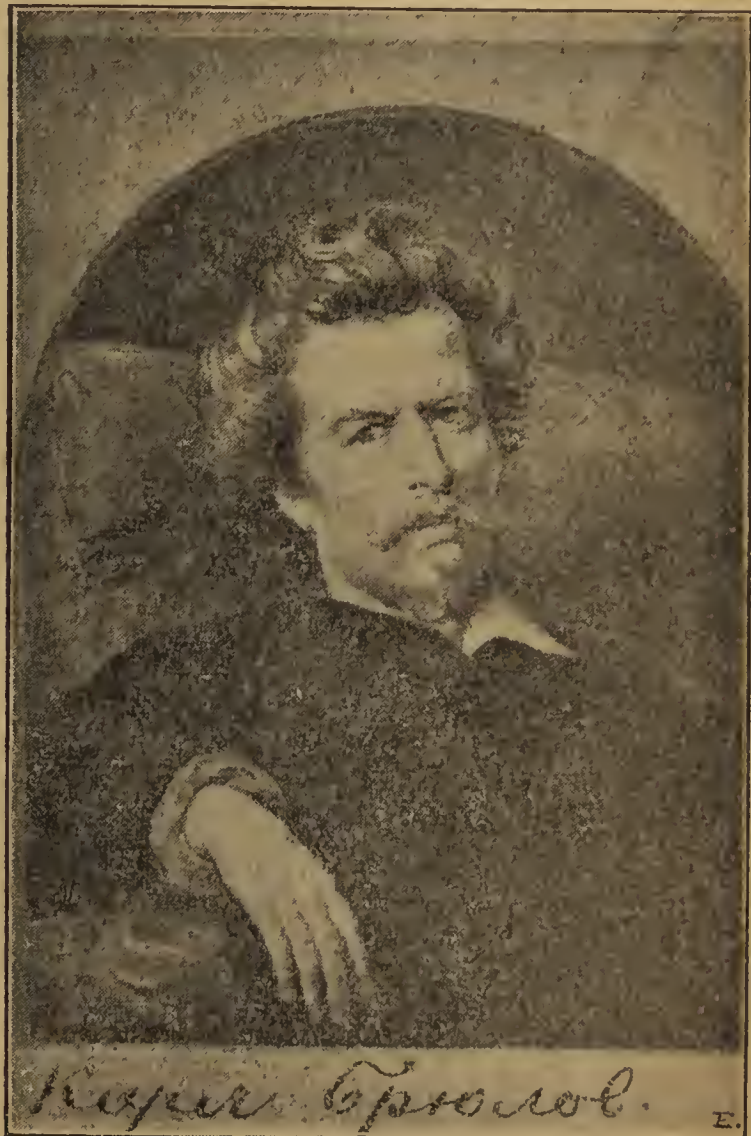
варстати і фабрики, театри, школи, вчені, малярі і уряди. Хто живе в місті, той має змогу навчитися, чого йому треба. А навчився тут малярства і Тарас.

До того дійшло в той спосіб. У Тараса вільного часу було досить, отже кожду вільну хвилю обертав він на те, що рисував угльом та крейдою. На такій роботі виловлювали Тараса і кождий раз карали. Але вкінці додумався Енгельгард, що видно-діло Тарас годиться на маляря, а не на локая. Тай з маляря можна мати більшу користь ніж з козачка. От тому зглянув він на Тарасові просьби і звільнив його з локайської служби, а віддав на науку до добрих малярів.

Що йно тепер почалося інше життя для Тараса. Раз, що він мав змогу робити се, до чого рвалася його душа від ранної молодости. По друге, виходив Тарас з панського двора і мав більше свободи, забігав у царський сад, відрисовував статуї то оглядав за склеповими вікнами і в церквах гарні образи. Тоді він перший раз стрітився з чесними, благородними людьми, які бачили в нім чоловіка, а не худобу-крепака.

Найбільшу вагу мала для нього знайомість із земляком Сошенком, бо той заняв його наукою, дав йому книжок і зблизив його до таких людей, як поет Гребінка, славний маляр Брюлов і російський поет Жуковський, що був учителем царських дітей і пізнішого царя Александра II. Нові Шевченкові приятелі побачили, що він людина незвичайна, бо і талант має великий, чого доказом були його малюнки, і характер має гарний. Вони згодилися в тім, що треба йому конче дати доступ до найвисшої школи, де вчать малярства, до академії. Перше всего мали його викупити з кріпацтва, бо кріпак не мав доступу до академії. Отже Брюлов намалював портрет голосного поета Жуковського, і пустив на льоси,

щоб таким робом зібрати більшу суму. Тай справді, придбав 2 тисячі рублів з половиною, на той час такі великі гроші, як нині 50 тисяч корон. За ту суму Енгельгард згодився визволити свого кріпака і так став Тарас вільним чоловіком, і вже тепер могли його прийняти до академії.

5. Шевченко на волі.

Тая дуже важна подія в Тарасовім життю припала на д. 4. мая 1838 р., коли Шевченкови минуло 24 роки.

Аж тепер він почув себе правдивим чоловіком, якому походжене від батька кріпака не стоїть на перешкодї вчитися і мати доступ до людей. Тепер він побачив велику вартість свободи і ще глибше відчув долю та кривду закріпощених селян на Україні.

Свободи уживав Тарас як найліпше. Він не мав досі ніякої освіти, отже тепер кинувся напрасно до книжок, яких позичили йому приятелі. Він прочитав історію всіх народів (всесвітню істо-

рию), читав у перекладах твори великих світових поетів і вчився французької мови.

Та найбільше вражінє зробила на нього по російськи написана історія України під заголовком *История Русов или Малой Росіи*, недрукована ще тоді, тільки переписувана. Її написав якийсь великий український патріот (здається Політика). В ній помилок багато, але автор проводить у цілій книжці думку, що Українці окремих, самостійний нарід, а Україні належить бути окремою державою. Він показує всю кривду Українців і докладно розказує, як вони боролися за волю.

Ця книжка отворила Шевченкові очи на минувшість України, на її відносини до Москви та Польщі, навчила його, що треба в українській історії високо ставити і чого для України допомагати ся.

За тою наукою Шевченко не багато мав часу малювати. І треба було тому невсипущою працею наганяти занедбане. Всеж таки Тарас робив такі поступки в малярстві, що всі професори в академії були з нього дуже вдоволені.

Не сама тільки наука спиняла Шевченкові малярство. Він признав ся сам, що малюючи в академії, не раз задумував ся і перед його очима ставав сліпий кобзар в українській селі, то привиджували ся гетьмани та Гайдамаки. Читанє славних світових поетів розбудило і в його душі дар бути поетом; досі був він у сповитку, дрімив. І от почав Тарас списувати вірші. Помало назбирало ся їх у нього чимало, а в 1840. р. приятель його Мартос видав їх своїм коштом. На заголовнім листку книжки був намальований кобзар під вербами і тому збірку своїх поезій назвав Шевченко „Кобзар“. Красшої і вартнійшої книжки, як ся, нема досі в нашій літературі. Вона зробила велике вражінє і великий переворот на Україні.

Слідуючого року видав Тарас свою поему „Гайдамаки“. З того часу не переставав уже віршувати.

Зараз по скінченю академії поспішив Тарас сам на любов Україну.

6. Шевченко на Україні.

Безмежно радував ся Тарас, коли побачив Славутицю-Дніпро, широкі степи з високими могилами, золотокоронний Київ, матір руських міст. Він їхав на Україну робити дуже милу і важну роботу. Археографічна комісія, така що береже пам'ятки давнини (будівлі, зброю, одягу, грамоти і т. и.) задумала видати альбом (книжку з рисунками) старих українських церков, замків, могил під заголовком „Живописна Україна“. Доручено Тарасови поробити рисунки старих українських замків, церков, могил. При тій роботі Шевченко ще докладнійше пізнавав славу минувшість нашу, роздумував над нею і поетичним своїм словом прославляв її тай звертав на неї очи своїх земляків.

Так обїхав поет Полтавську і Чернігівську губернію, а був і в Київській. Куди не заїхав, витали його дуже радо. А тому так його приймали, що він був дуже любий, милий, добрий чоловік і тими прикметами брав кожного в полон. Співав він милим голосом народні пісні і був веселий. Двері панських покоїв отворила йому слава, якої придбав собі не тільки Кобзарем і Гайдамаками, але й іншими віршами, які кружили у відписах по Україні.

Відвідав він і родинні сторони і родину тай запоміг їй, як міг. Ще з Петербурга вислав він братови гроші, хоч сам їх мав мало. Він поміг і якомусь чужому чоловікові. Раз він гостював у панотця, як прийшов якийсь селянин жалувати ся, що вкрадено йому пару волів. Шевченко дав йому 50 рублів, ніби позичив. Селянин прийняв гроші, але питає, як має йому віддати їх, коли

навіть не знає, від кого дістає таку поміч. Бери — казав, усміхаючись Тарас — прийдеш віддавати, то пізнаєш.

Але наймиліше було Тарасови в Київі. Там на кождім кроці було тільки памяток нашої княжої і козацької слави. Крім того від яких 15 років зосереджувалося в тім місті живіше українське жите духове. Від коли заложено в Київі університет (1831) збиралося там більше молодіжи задля науки, працював там професор московської літератури Максимович, а з молодих поет Куліш, історик Костомарів і інші.

З гуртом молодих Українців познайомився Шевченко і огненим словом додав їм більше відваги і завзятку. І так завязали вони товариство, що звалося Кирило-Митодіївським братством. Сю назву вони прийняли в честь перших славянських апостолів, а в славянщину дуже вірили, сподівалися великого добра з того, як би всі славянські народи зробили вільну спілку (федерацию), в якій кожда республіка¹⁾ мала би рівний голос. Кріпацтво мало упасти, бо кождий чоловік повинен мати повну свободу і волю, якою мовою говорити, до якої віри признатися, що писати і друкувати, в які товариства єднатися.

Ще нині навіть, у 67 років від заснованя Кирило-Методіївського братства нема тої свободи в Росії, хоч кріпацтва вже нема, а навіть ніби конституцію дали. А щож казати про тамті часи. Російський уряд, як тільки дізнався (з доносу) про тайне товариство, що ширило такі небезпечні для нього думки, приказав арештувати 10 визначніших членів товариства, між ними і Шевченка. Тим більшу небезпеку бачив цар у тім, що власне Українці думають про зміну порядків. Бо що без України Москва? Землі московські неврожайні, а надто, Українців так багато між московськими поетами і вченими, що половину літератури і науки Москалям сотворили.

Томуж то провідників братства заслано в далекі губернії на кару, а найтяжше покарано Шевченка. За те, що написав поему *Сон і Кавказ*, у яких остро напав на царя і на царські порядки за кривди України і інших поневолених народів. Цар Микола присудив Шевченкови служити у війську і то в азійських степах.

Приятель Шевченка: Василь Жуковський.

7. Шевченко в неволі.

Те велике нещастє впало на Тараса 1847 р., як він ледво 2 роки побув на Україні. А найшло воно його в таку пору, що нівечило найкращі поетові замисли. Шевченкови отвиралася дорога до гарної будучини. За старанєм княгині Репніни дістав він місце при київській університеті, а Кулішиха жертвувала йому підмогу на виїзд за гра-

¹⁾ Така держава, де нема короля, тільки рада і вибрані урядники, яких можна скинути

ницю, де він мав придбати собі ще висшої освіти. І саме тоді, як поет вертався від Кулішів з Чернігівщини до Київа, його по дорозі арештовано.

Кара, яку присуджено Шевченкови, була надто велика. Раз, що висилали його в далекий край, розлучали з вітчиною і з приятелями і завдавали таку муку, як кожному засланому. Але не було визначено, який час мала кара тревати, отже могли його держати на засланю і до смерти. Цар власною рукою дописав на присуді, що невольно Шевченкови займати ся ні писанєм ні маллярством. Се було страшно болюче. А ще заслали його в салдати (до війська). Його, вільнолюбного чоловіка, що так ненавидів насильства і обмеження свободи, а військо, муштра, зброя такі були йому противні!

Не відразу почув Тарас невиносиме горе. Є такі люди, що на самоті не мають об чім говорити з самим собою. Зате для других людей що йно тоді починає ся правдива, свобідна праця духова. Коли чоловік осторонь і одинцем стане і заглибить ся у свої гадки, у свою душу, то він мусить з її дна винести скарби, як тільки вони там є. Ось чому пророки і великі учителі ішли навіть на пустиню, щоб лишити ся самотними і дати волю думкам.

І Шевченко зразу перетоплював у своїй уяві ті вражіння, які виніс із любові України. Йому привиджують ся ті образи і ті люди, яких недавно ще оглядав. Тарас у неволі написав більшу часть і то найкращих своїх творів. Але тільки в перших літах. Його не так дуже стерегли і пильнували. Найшли ся навіть такі добрі офіцири, що давали йому дозвіл утічи десь у чисте поле тай списати на клаптику паперу свої тужні думки; навіть приймали його у себе на кватирах і дозволяли рисувати. Тількиж, як пішов у Петербург донос і відтам прийшли нові накази, тоді поета

погнали до Азії і пильнували так гостро, що і в холяві шукали, чи не мав олівця, або паперу.

Тут у дикій пуші тратив Шевченко здоровле і попадав у тугу. Не бачило його око ні цвітки, ні дерева, ні могили, а небо — мов немите. І земляки наче забули за нього. Доки міг Тарас крадькома писати, заповняв свою „захлявну“ книжечку, а там і замовк. Від 1851 до половини 1857 р. нема ні одного стишка. Так пропало майже 7 літ у творчости нашого генія.

Але Шевченко, теряючи тілесні сили, був сильний духом. Він знав, що терпить за Україну, що за неї жертву приносить, так як інші герої, що голови клали за сьвяту справу, за вітчину. Тому він достойно терпить, бо знає, з історії, що за свободу, за волю, за кожде право для народа мусіли кращі одиниці платити житем. Він і терпів і вірив в будучність України і сподівався для себе освободження:

Так Дніпро крутоберегий
І надія, брате,
Не дають мені в неволі
О смерти благати.

8. Освободжене і поворот Шевченка на Україну.

Ніде правди діти, що надто мало листів діставав Шевченко з України і він — як сам каже — утікав, щоб і не бачити, як другі салдати читають листи від родини. Близші Тарасові приятелі самі потратили голови тай не думали об тім, що треба піддержати того, хто найтяжше був покараний і терпів у дикій пустарі, заваленій снігами. Щастє, що Тарас сам мав таку велику силу духа, незломну волю і витерпів за Україну муки.

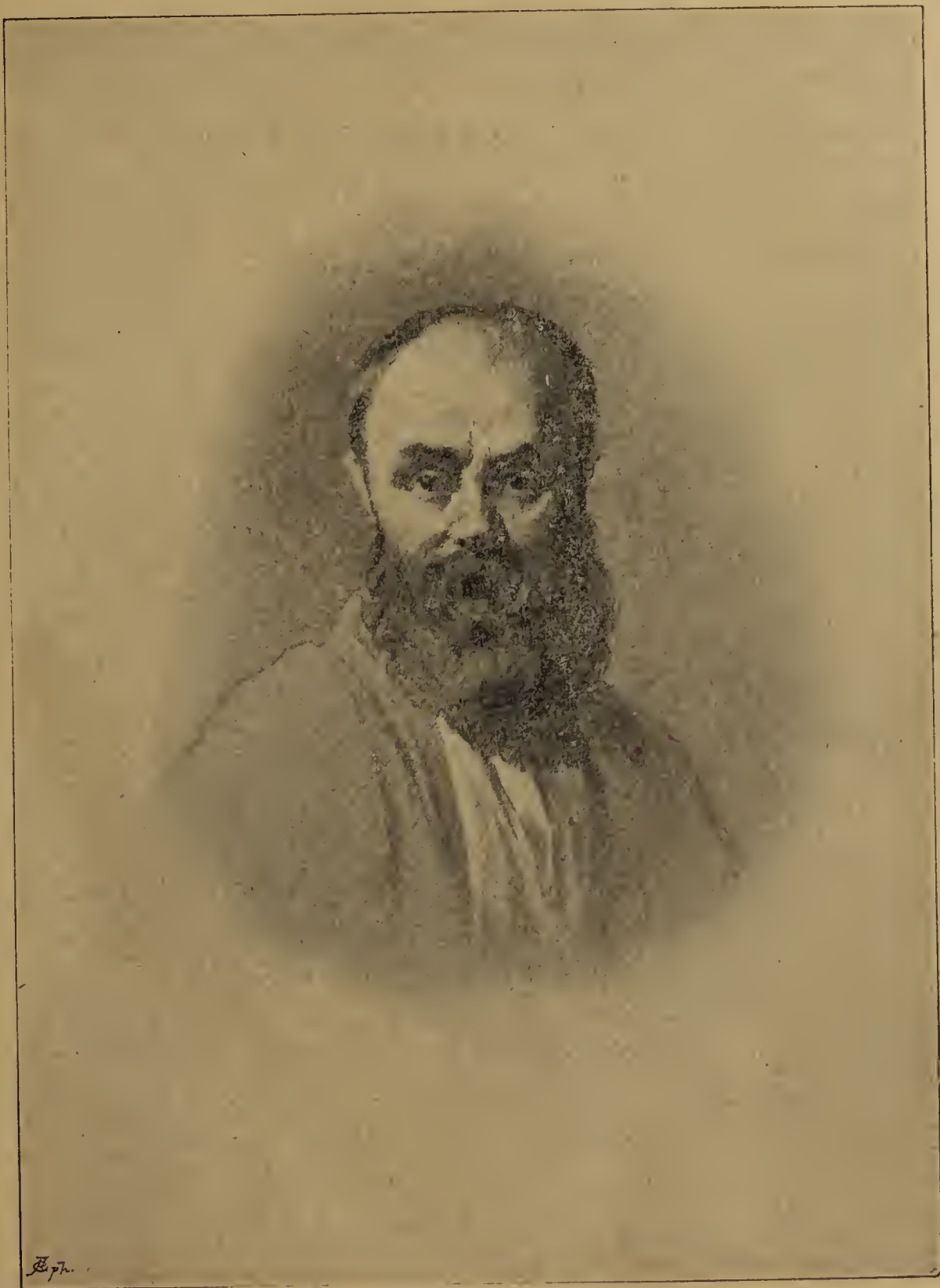
Шевченка призабули земляки з тої причини, що по розгромі Кирило-Методіївського братства настав час утисків громадянського житя урядом. Ті Шев-

ченкові приятелі, як кн. Толстой і кн. Репніна, що не потребували лякати ся власти (на теж вони князі!) хоч і робили заходи в користь Шевченка, хоч і просили, щоб йому облекшено кару — нічого не доби́ли ся. Справа була дуже трудна.

Свого часу царська родина закупила льоси на портрет Жуковського і так зібрано гроші на викуп Тараса з кріпацтва. Жуковський був учителем на царськiм дворі, тому царська родина хотіла мати його портрет. А не купила б вона була білетів, то ще найшли-б ся були такі люди, що купили би, бо Брюлов мав славу, а його образи ціну. Але на царськiм дворі розуміли так, що Шевчен-

ко має бути цареві до смерти вдячний. Скоро покінчено слідство над Кирило-Методіївськими братчиками, то про Шевченка предложено Миколі І. такий доклад: „Шевченко замість вдяки до царської родини, писав мовою українською найбаламутнійші вірші. В них він то плаче над кривдою України, то розпо-

відає про колишню козацьку славу то поганими словами осьмішує царя і його семью. А що Шевченко придбав собі такими творами славу знаменитого поета, тим то вірші його двічі шкідливі і небезпечні.“

Власноручний портрет Т. Шевченка роблений тушою.

1856). Істория показує, що по нещасливих війнах пануючі і їх правліне, побиті зовнішним ворогом звертають ся до своїх підданих, дають їм якісь полекші, заводять реформи. Так стало ся і в Росії по кримській війні. Цар Александер II. надав самоуправу земствам (щось подібного до Рад повітових в Галичині) по-

А на суді Шевченко не то що не відкликав ні одного слова і не шукав оправдання, але він сьміливо сказав усю правду. Говорив, що на Україні бачив страшну кривду і чув наріканя на царя і царську родину за такі погані порядки. Ось тому тяжко було випросити для Шевченка дароване незаслуженої кари, а хоч би які небудь полекші.

Аж прийшла некорисна для Росії кримська війна (1853 —

правив суди і збирав ся знести кріпацтво.

Серед таких полекш і реформ цар видав також амнестию (дарованє кари) засудженим за Миколи І. політичним в'язням. До тої царської ласки не допустили Шевченка. За ним просив і гр. Толстой і кн. Репніна, та цариця-мати не згодила ся. Аж на другій лісті знайшло ся імя великого страдника за волю України. Се стало ся з початком мая 1857 р. Коли прийшла така вість до Новопетровська, Шевченкови дали вже пільгу, а 14. серпня відправили до Петербурга, куди він прибув аж 8. цвітня 1858 р., бо задержав ся довший час у Ніжині. Десять літ тому взяли його відси 33 літним здоровим, кремезним людиною, а вернув ся Тарас сивим, лисим, пригорбленим дідом з покаліченим здоровлєм.

9. Шевченкові замисли, хвороба і смерть.

Хоч з неволі вернув ся Шевченко зломаний на тілі, був кріпкий духом. „Мені здаєть ся — каже він у своїх записках — що я і нині (після заслання) точнісенько такий самий, яким був і десять літ назад. В мойому образі внутрішньому не перемінила ся ні єдина риса“.

Сі слова треба так розуміти, що поетові думки і переконання не змінили ся, що він готовий був, як перше, побивати ся за освободженє селян, за волю України і другий раз на засланє піти. Він і справді, ще в дорозі з заслання писав вірші і то не інакші, як перед неволею. В „Неофітах“ він порівнує переслідуванє християн лютими царями в Римі з переслідуванєм поступових людей у Росії. І в інших поезиях не перестав він дорікати і лаяти царів за їх знущання над народом. Але довголітна неволя лишила свій слід. Вернувши з заслання, написав він небагато.

Сему неволя була винна. Там кілька років Тарас мучив ся без ніякої духової роботи, не читав нічого, не стежив за духовим житєм осьвічених земляків. Надто, хоч Шевченкови було вже 44 років житя, коли вернув з заслання, не мав іще упорядкованих умов житя. Був бездомний, без сімї і без пристановку. Був бідний і без зарібків, журился тим, що визволу крєпаків все ще нема, а найближшої своєї родини він, сам вільний, не міг і досі викупити.

Поволи якось уложили ся його справи. В малярській академії дали йому, як бувшому ученикови, кімнату на робітню і в ній Тарас замешкав. Почав знов працювати над образами, взяв ся за книжки, читав, а думка про поміч селянам не покидала його. Тому він шукав товаришів до видаваня журналу; а як розумів вагу осьвіти для селян, показує ся з того, що зложив „Буквар“ для українських шкіл.

Діждав ся також дозволу поїхати на Україну, бо зразу казали йому жити в Петербурзі і то під поліційним доглядом. Тарас відвідав родинні сторони, побачив свою рідню і в короткий час потім удало ся йому висвободити її від дідича з кріпацтва. Поет задумав поселити ся на Україні. Йому, зломаному неволею тільки українське сонце вернуло було здоровлє, а не холодні мраки в Петербурзі. Дніпро, степи і сади українські вернулиб йому давну веселість, а не вид казарм, тюрми та ермітажу (царська палата). З помочию свояка Вартоломея Шевченка Тарас виглядів навіть над Дніпром місце під оселю для себе і вистарав гроший на купно землі.

„Як би з ким сісти, хліба ззісти,
Промовить слово, то воноб
Хоч і як-небудь на сім сьвітї,
А всеб таки жилось.
Та ба! нема з ким!“

жалував ся поет, тай вишукав собі молоду зпоміж селянок. Панянки не хотів,

бо задумав повернути до селянського стану. „Я по крові і духу син і рідний брат нашого безталанного люду, ... що панночка робити ме у моїй мужицькій хаті?“ — писав він Вартоломееви.

Отже не поталанило Тарасови зранку, не було долі й до останку. В Петербурзі, куди він вернув ся, щоб поладнати свої грошеві і товариські діла, заскочила його слабість, водна пухлина. Не подавав ся їй Тарас, писав листи,

10. Похорон і могила Тарасова.

Умер Шевченко, а його конанє було образом його життя. Терпів несказані муки, стискав зуби, виривав зубами вуси, давлячи в собі болі, а не стогнав. Так минув його день уродин та іменин 9. марта, а слідуєчого дня о 5. год. рано скінчили ся його муки.

І закінчило ся довгострадальне жите поета, справжня, а безупинна боротьба. На 47 літ був він 24 роки кріпаком, 10

Похорон Шевченка.

малював, деколи і вірші написав. А далі погодив ся з судьбою. Знав, що треба вмерти, чи — як пише він у посліднім своїм віршу „рештувать вози в далеку дорогу на той сьвіт, до Бога“. Одно ще бажанє мав поет, а то почути, що кріпацтво знесене. Тимчасом царський маніфест був уже підписаний, тільки-ж оповіщенє його відложено. А на тиждень до тої радісної хвилі д. 10. марта о 5 год. рано помер Тарас, проживши 47 років.

стогнав у дикім кіргізькім степі, 9 годів між визволенєм а засланєм уживав правдивої свободи, а вернувши з Новопетровська, три з половиною жив під поліцейським дозором. Такої трагічної житеписі не має ні один поет на всю кулю земську.

Тарас висловив бажанє спочати у рідній землі:

„Холоне серце, як згадаю,
„Що не в Україні поховають!..“

писав він, а в Заповіті:

„Як умру то похсвайте мене на могилі,
Серед степу широкого на Вкраїні милій“

Вірні тому заповітови приятелі Шевченкові виходили у властий дозвіл, весною відкопали домовину з дорогими останками і відвезли в Київ, а відти у Канів долі Дніпром. Так оспівував Тарас ту ріку, тепер вона понесла на своїх філях його домовину, а на ту велику хвилю зібрала всі свої води, виступила з берегів і зашуміла.

По дорозі від самого Петербурга виходили стрічати домовину, особливо в Києві був великий здвиг на панахиді, а крім інших бесідників промовляли тоді Антонович і Драгоманов. Д. 22. мая 1861 р. віднесли домовину з Канева на Чернечу гору, де недовго перед смертю лагодив ся поет завести собі хутір. Там він ліг спочивати і з того часу ся гора зветь ся Тарасовою.

Згодом упорядкували могилу, що зняла ся на найвисшій горбі над Дніпром в живописнім, чаруючій місці. Далекий далекий з неї вид на лівий беріг Дніпра. А ще далі видно той хрест на Тарасовій горі.

Зелізна хрест підняв ся в гору. Стоїть на опоці. А такий сильний, що ніякий вихор йому нестрашний. Він цілі віки стояти ме і благословити розлогі поля і трудящий люд, що обливає своїм потом ті ниви і мостить твердий шлях у той бік, куди йдуть усі культурні народи. На такій опоці спер Тарас свою працю — на народі. Залізна витревалість, безупинна праця не дадуть нас, інтелігенцію скинути з тої опоки, відчужити нас від народа і ніякі царські укази, ніякі утиски і переслідування не спинять нас у поході до повного культурного розвитку, до правдивої свободи, поки не встане вольна Україна!

І слушно каже відомий поет і письменник Богдан Лепкий „Як вернув знад Неви Шевченко, так верне колись і воля України, котру від нас до Петербурга забрали, в кайдани закували та в тюрму посадили. Тільки, що Шевченко вертав у домовині, а воля верне живцем, бо вона невмируща...“

Так, верне живцем, завітчана, замаїна, хоч прийде по трупах мучеників за Україну.

З КНИГИ ЖИТЯ.

Чи не було би гарнійше не допускати до бідноти, чим помагати в біді.

*

Тайна продовження нашого життя полягає в тім, щоби його не скорочувати.

*

Жінки дають більше чим обіцяють, а чоловіки обіцяють більше чим дають.

*

Одні очі і плачуть і одні сміють ся.

*

Одні набувають знань, щоби про других знали, а інші, щоби про них знали.

*

Не трать часу на пусту балаканку, але говори в чім діло або мовчи.

*

Не купуй неконечне лише тому, що воно дешеве.

Если в суперечці тебе переконають, перестань говорити, бо чим довше будеш говорити, тим глупіша буде твоя бесіда.

*

Добро яке ти зробив, не пропаде, хочай ти і забув би про него.

*

Не звертай уваги на того, що всіх ганить, а лише тебе хвалить.

*

Стережіть ся тих, що радіють злому, гірше чим тих, що чинять зло.

*

Декому вірять без доказів, а деяким навіть мимо доказів сумнівають ся.

*

Година добрих діл і справедливости значить більше чим сімдесят літ молитви.

ДЕНИС ЛУКІЯНОВИЧ.

ПРО
ШЕВЧЕНКОВІ
ТВОРИ.

1. Кобзар; Шевченко
правдивий народний
поет.

Небагато лишило ся Шевченкових творів. Кобзар, у якому всі вони надруковані, книжка невелика. Колиж ті твори розглянути, то їх форма невибаглива. Найбільше попадає ся віршів, що звуть ся думками, бо се був улюблений Шевченків твір. Є кілька поем (оповідань), а то з буденного, сучасного життя (побутові), історичні і фантастичні (здумані). Найде ся кілька посланій листів — от і всі роди поезії в Кобзарі. А склад тих віршів не дуже різнородний, найчастійше подібний до народної пісні.

Отже цілком інакше виглядає Кобзар ніж твори Міцкевича, Словацького, Красінського, Пушкіна або Шілера Гетого. А проте автор Кобзаря Гарас Шевченко належить до найбільших світових поетів і його імя стоїть поруч тамтих світочів. Бо не ходять се, кілька хтось написав, але що. Аби якийсь твір був гарний і вартний, він не мусить були штучно писаний. Щирі слова зпід серця, зложені простим, чистим ладом зворушують читача і дають йому вдоволенє чи не більше, ніж витро обдуманна штука. Хто не читав

Василя Стефаніка? Правда, що там не багато слів, а оповідання короткі і щиро зложені. Але читаєш їх 10 раз і одинацятий ще прочитаєш тай не нарікаєш. А Кобзаря читай і 100 раз, а то все свіже, як погожа вода в спеку.

Твори тамтих великих світових поетів читають учені і образовані люди і любують ся ними, величають їх. Необразована людина не розбере всього, що в тих книгах писане. Але Кобзаря? Читають освічені люди і не можуть надивувати ся. Читайте з нього простому, неписьменному селянинови про се, що творило ся на Україні з кріпаками, а він буде зітхати. Дівчатам чи-

тайте „Катерину“, а вони слізки вмивати ся будуть. Мама заплачуть, як прочитаєте їм „Наймичку“. І так кожний: сирота без роду, чумак і бурлака, безжурний козак і закохана пара, убога вдовиця, бідний кріпак і наймит, усі знайдуть у Кобзарі якісь слова ніби свої. Так, як би хтось підслухав їх мову та пісню і скаргу, або як би хтось відгадав те, що думало ся в темну ніч, що діяло ся в серцю в гірку годину. І відгадав і якимось так сказав, що аж лекше стане, як почувеш ті слова.

Таке то робив Шевченко, такі чуда творив. Не підслухав він, а то Бог йому так дав. Оден, на що не гляне, зробить таку саму річ руками, другий, що тільки зачує, зараз тобі заспіває, чи на скрипочці ушкварить. А поетам таке дано, що вони знають, що ворухить ся в людськiм серцю і що думає ся в голові. І знають і такими чудними словами сказати вміють. Краще скажуть, ніж ти сам. А глянуть на небо, на ліс і на поля вкриті копами, то наче картина змальована, хоч і словами, не красками.

Правда, не кожний се добре зробить, тільки справжній поет. Таким правдивим і то великим поетом був Тарас. Він вийшов з під хлопської стріхи, селянське жите і горе не тільки знав, але й зазнав його сам. Хоч і вийшов в люди, добув слави, не відцурав ся свого роду і не відстав від мужицького житя. Ніодин з українських поетів окрім Шевченка не вважав так щиро селянина правдивим своїм рідним братом, не радів так його весілем, не журив ся смутком. Ніодин з українських поетів так з самого серця не виспівав мужицької біди, не випімнув усю кривду закріпощених, безрадних селян, не стояв так за правду для селянина, як Шевченко. В нашій українській літературі є багато поетів, котрі за Шевченковим прикладом відносять ся щиро й прихильно до мужика, мужицьке жите

в нашій літературі описане докладно і поставлена в ній ясно справа, що мужикови належать ся права, як чоловікови і як горожанинови. Зате нашу літературу називають демократичною. І всеж таки видно, що ті українські письменники вважають себе за одну особу мужика за другу і відносять ся до нього критично, то-б-то показують його хиб побіч добрих прикмет. Шевченко не чує різниці межі собою і мужиком. Кожда мужицька кривда болить його самого. Виступаючи проти неї, він оброняє і себе самого. І тому вважають Шевченка мужицьким поетом і так його називають.

Шевченко відчув не тільки гор і кривду людини, але й те нещастє, як впало на цілий нарід. Тим нещастє була втрата самостійної держави. Отж Шевченко тужить за нашою минутишиною, оспівує її славу, учить нас любити її і звязати з нею нашу думку, нашу працю, наші стремління. Він вижидав тої хвилі, коли буде вільна Україна, а на ній братерська слава „без хлоба без пана“. Такий ідеал він показав нам. Він чув, мислив і співав за мільони, він правдивий, великий поет цілого українського народа.

2. Характеристика Шевченкової творчости.

Нерозумно є шукати у поетів політичної програми для якоїсь партії. Політична програма а поезія не одно. Головною прикметою поета є чутє, а не холодна розвага і обчисленє, кільк можна в даних обставинах досягнути. Такої рахуби мають тримати ся політики, купці і господарі.

Не сама тільки любов до людини другого пола, не сама тільки туга, не сам захват для явищ природи, не сама радість або смуток з особистого житя поета — є чутя гідні поезії. Які самі чутя ворухать поета і котрі він оспівує.

вує, се залежить від глибини його душі і від здатности одушевляти ся тим, чи другим чутєм. Любов вітчизни, минуле рідного краю, високі кличі, до яких людство стремить — се також гідний предмет поезії. Коли поет одушевляв ся вселюдськими кличами, то видно, що він бажав бачити свій нарід між поступовими борцями. Але годі з по-

теми в поезії. Він перший з тогочасних українських поетів мав свої політичні погляди і не бояв ся дати їм вислів у своїх поезиях. Надто Шевченко відіграв таку визначну ролю в нашім національнім відродженю, його імя має таку вагу в українськім народі, що й не диво, як підчас формованя певних партійних поглядів оден чи другий гурток

Малюнок до Шевченкового „Невольника“.

етичного одушевлення снувати, що чийсь поезії є згідні з політичними програмами.

Таке власне роблено з Шевченком. Ставило ся питанє, чи він був соціяліст, чи ні; одні робили його безбожником, другі обороняли його; ще інші закидали йому ворожнечу то до Поляків, то до Москалів, то до одних і других. Таке розбиранє і розумінє Шевченкових творів можна вияснити ось чим. У Шевченка велика сила чутя і ріжнородні

шукав в авторитеті Шевченка якоїсь поваги для себе.

Розглядаючи важнійші провідні думки в Шевченкових творах, тямити треба ось що.

Шевченко був дуже доброго серця, вельми чоловіколюбний. Почутє правди, справедливости було у нього дуже сильне. Чоловік він був живий, жвавий і запальчивий, а най би тільки побачив якусь неправду, неслухність, кривду —

він не міг змовчати, але сьміливо дорікав тому, хто зле діяв, все обороняв покривдженого. Він сам зазнав на своєму віку багато кривд і пониження і тим він стояв за правду, а його вразливе серце на кожду кривду було таке чуле.

Як людину бажав Шевченко бачити нескривджену, щасливу в родині і в господарстві, так само кождий нарід повинен був, на його думку, мати свої права і не повинно так бути, щоб одна держава верховодила над другою.

В Шевченкову добу кращі люди на Україні, такі, що журяться не тільки своїми особистими справами, але й загальними, бачили два лиха для України.

Одним була втрата державної самостійности. Жива ще була пам'ять заповідяної українському народови кривди. Годі було забути, що підступом і насильством відібрано народови се, що може бути йому найдорожше — волю.

Другою справою, яка піддержувала невдоволенє з правління і держави, було кріпацтво. Той порядок, який силував мужика до даремної роботизни на пана, стрічався з критикою й осудом поступових кругів. Проти кріпацтва здіймалося всьо, що було чесного і розумного в Росії. Не міг і Шевченко всею силою, своїм огненим словом не загреміти на таке зло. Добра частина його *Кобзаря* то протест проти того насильства, яке завдано українській державі і проти того кривдного ладу суспільного з панами і кріпаками.

Забогато злого діялось у Росії за Шевченкових часів, надто багато причин до великого невдоволення з держави і суспільного строю було в ту пору. Наш поет жив у часах абсолютизму, коли горожани не мали свободи робити того, що вважали потрібним для направи лиха. Недиво, що і в тих кругах, в яких обертався Шевченко, не було виробленої якоїсь програми, по якій треба було стреміти до обнови, відзис-

кати загарбані і втрачені права. Для того в них читаємо *Кобзаря*, то більше стрічаємо скарги, протесту, гніву, навіть громів на кривду і на людий злої волі ніж погідних, ясних картин.

Шевченка можна назвати поетом гноблених, кривджених людий і народів.

Шевченко мав близшу знайомість з поступовими людями. А їх свободолюбні оклики про рівність і братерство підходили близько до тих думок, до яких Тарас добирався самостійно, своїм вродженим розумом і тому найшли вислів у Шевченковій поезії.

Шевченків засіб чутя, його любое і стремліне до правди, його вселюдськ кличі й ідеали, його оригінальність, як правдивого народного поета, все те робить Тараса сьвітовим, великим поетом. А тим він, як син українського народа, приносить честь і славу Україні.

3. Для зрозуміння історичних творів Шевченка.

За Шевченкових часів, як і за наших не свої а чужі були господарі на Україні. Шевченко виступав проти них за те, що занастили волю України. Але як і чому прийшло до того?

Ті племена, з котрих витворився український нарід, розсілися на дуже розлогих землях, без сильних, природних границь. Спільне походженє, сплавні ріки, сусідські взаємини, спільна оборона перед ворогом — се всьо зближало до себе племена, вироблювало одну культуру у них і зливало їх у нарід. Такий процес сполуки, що йшов сам від себе, відбувався надто поволи, тим більше, що від сходу допливали сьвіжі і то чужі племена тай ще дикі.

Київські князі почали той повільний і природний процес прискіпати обдуманною, з пляном веденою роботою. То заводили то накидали єдність віри, єдність законів, політичного строю і єдність пануючої княжої родини.

Хоч через надто великі простори, брак границь, слабе заселенє та княжа праця ішла також повільно, але вже виказувала великі і гарні успіхи, а власне високо розвинену культуру. Та важку роботу князїв для построю великої держави перебив наглий живловий припадок: набіг Монголів. Він зруйнував висліди творчої праці. Протягом чотирох віків батьки наші різались з ордами, засівали степи могилами. За той час, коли козацтво з грудий своїх поставило живий мур проти Татар і Турків, західні краї могли зростати в достатки і поступати в культурі. Господар, як не боїть ся злодіїв і диких звірів, то розведе гарне хозяйство. Але, як непевний свого — то аби збув ся.

З тої тривоги, яку на Україні ширили орди, скористали найблизші сусіди: Литва, Польща, а далі й Москва, що скріплена татарськими захожими втворила осередну царську владу, й заходила ся збирати землі і то коштом українського простору. Литву одоліла Польща дорогою злуки (унії) без великого проливу крови. Заводила Польща і з Україною такі унії. Але до тих державних актів пристала невелика часть українських панів. Більшість населеня, головнож козаки, з мечем у руці з більшим, то з меншим успіхом обстоювали своє право на державну самостійність, то на широку самоуправу (автономію).

Найбільша така баталія розіграла ся межі Хмельницьким і Володиславом IV, по йогож смерті з Яном Казиміром. Хан татарський, який дав хвилеву підмогу козакам, зрадив їх, а Хмельницький, побитий, не мав надії спинити кольтонізації¹⁾ і запевнити права українській куриі на Варшавськїм соймі — тому зробив злуку з московським царем Олексієм Михайловичем 1654. р. в Переяславі. Цар присяг на се, чого не хотіла Україні дати Польща: Україною

мав правити гетьман, обидві держави мали собі взаїмно помагати.

Так війшла в рахубу Москва, яка скорше чи пізнійше, мусіла стрінутися з Україною, бо збирала землі під свою руку через те, що не могла розвинути своєї сили на тій області, яку мали коренні Москалі. Хвилево розмежували ся обидва сусіди Москва і Польща на Україні — Дніпром (Андрусівський мир 1667 р.). На лівобережній Україні Москва руйнувала Гетьманщину, але не потребувала чіпати віри (а тоді віру більш ніж нині вважало ся все одно що народність) і вміла так себе вести, що навіть правобережні провідники рухів народних числили на їх поміч. Бо на поважний опір проти Польщі, яка по давньому заводила панщину і церковну унію, правобережна Україна не змогла ся вже. Вийшли тільки селянські розрухи гайдамацькі 1734, 1750 і 1768 р. Послідний розрух, коліївщина відгукнув ся і в Галичині, як опришківство (Ол. Довбуш), Москва готовила ся забрати Польщу під себе, бо після Хмельнищини правління в Польщі було безсиле. Тому Москва заздалегідь дбала вже про лад на Правобережю і помогла Польщі приборкати Коліївщину, а в 4 роки після того змовила ся з Прусом і Австрією тай поділила ся з ними Польщею (1772. р.).

В тім поділі припала Росії правобережна Україна. А що на лівобережній царі не думали додержувати присяги зложеної українському народови, рішили ся тепер покінчити з гетьманщиною. Заборолом автономії України була Січ. Ніби тому, що вона спричинила російсько-турецьку війну, Катерина II. підступом її зруйнувала 1775. р., замінила Україну на провінцію і настановила там урядників.

¹⁾ Король польський давав українські землі польським і спольщеним католицьким панам, а ті заводили панщину і церковні утєски.

LIBRARY U. OF TORONTO

Від того ще не пропасти. Бувало таке нераз і не одному. Тоді цілий нарід ставав як один до бою і нахабного завойовника викидав геть. Та в тім і річ, що український нарід не міг тут стати до бою, бо хитрий ворог розєднав синів одної матери України. Він підмовив панів, бояр і висших попів, признав їм хлопську землю, скасував вольности селянські, зніс суди, завів панщину і всьо право дав шляхті. Немало панів присунуло на Україну і з Московщини. Ті українські пани, що дістали привілеї від московського царя, називали себе дворянами (те саме, що шляхтич), приймали московську мову, вважали собі за честь, як їх або їхніх дітей принято в царську службу, щоб після нового строю правити старою гетьманщиною, як провінцією.

Мало було таких осьвічених людей на Україні, які би тримали ся народа і не називали хахлами селян і козацьких потомків повернених у мужиків. Їх московський уряд карав, або мусіли вони присісти і свої симпатії до давної України висказувати нишком. А нарід лишив ся сам, понижений чужим ворогом і своїми перевертнями, ограблений. Лишив ся темний, без осьвічених людей, без землі і в кріпацтві.

4. Провідні думки в Шевченкових творах.

Серед таких невідрадних відносин Шевченко виріс. Коли прийшов до пізнання, його серце не могло не кровавити ся. У того, хто чулим серцем оглядає руїну власного народа, поневоленого в чужім ярмі, мусить накіпїти проти ворога і ката вітчизни. Разом з тим будить ся туга за минулим, бо колись преці було ліпше, було краще. Такою тугою навіяні Шевченкові поеми: Іван Підкова, Тарасова ніч, елегія в честь Основяненка, Гамалія, Невольник, Думи мої і багато інших.

В тих творах виведені симпатичні і з артистичного боку прекрасні картини з козацької старовини. Далеко від рідного краю, згадка степів і могил підсувала поетови такі напів романтичні образи козацької бувальщини.

Але Шевченко виніс із дому ще й інші спомини про минувшину, а власне дідові оповідання про Гайдамаків. Вони сильно його вразили, Тарас носив їх під серцем. А то не були вже такі мирні, настроєві картини, що ворушили тугу — в них плила кров, вони жахом переймали. В Гайдамаках поет не вдоволяє ся плятонічними симпатіями до старини, але виводить драму перед наші очи, описує різні, пожого і руїни. Його симпатія очевидно по стороні Гайдамаків, які встали за сьвяту правду. А щоб їх діла виправдати, він показує страшні знущання польських панів і жидів над українськими селянами і релігійний утиск: пани заводили панщину, Єзуїти насилували свободу віри. Отсе перші вороги України, вони принесли релігійний і соціяльний гнет і „рай запалили“. Перші вони поносять вину, що в боротьбі проти утиску втратила Україна найбільший скарб: волю, державну самостійність.

В козацько-польських війнах ослабла Україна і шукала опори у иншого сусіда, ослабла і Польща тай втратила сей скарб, який намагала ся відібрати Україні — волю! Шевченко представив се у таких словах: „Польща впала, тай нас задавила“. А до того гетьмана, що гірко помиляючись, визволив Україну спід слабосилої Польщі тай піддав її сильній Москві, вкладає Тарас ненці Україні такі слова:

„Ой Богдане, Богданочку,
Як би була знала,
У колисцїб задушила,
Під серцем приспала“.

Бо хоч царі і присягали лишити волю Україні, то прийшов „той Первий, що розпинав Україну“, а „Вторая доконала

вдову сиротину“. Цар Петро I Великий і цариця Катерина II зломали автономію України. Вони зломали її політичну силу (військо, уряд і закони) а панам московським і старшині козацькій дали дозвіл завести панщину на місце давньої свободи.

Длятого то поет не міг Хмельницькому дарувати його нерозумного вчинку. Не один раз і не два згадав його, а все з тим самим жалем. В „Великім

Єдину надію — в військо оддають,
Бо його бач, трохи... А онде під тином
Опухла дитина голодна мре,
А мати пшеницю на панщині жне“.

Так виглядає рай заведений царями на Україні. В абсолютній державі, без конституції царі винні всім безпорядкам, усім утискам у державі. І як нема другого поета, щоб так безмежно, як Шевченко, любив свою вітчину і тужив за нею, так і нема у всесвітній літера-

Засіданє Кирило-методіївського Брацтва. (Промова Костомарова).

льоху“ нпр. оповідає поет про дівчину, яка вповні з водою перейшла Богданови дорогу тоді, як їхав у Переяслав цареви присягати. Тою водою вона себе, рідню і собак потроїла і ще вмерти не може.

І завели московські царі свій лад на Україні:

„Он глянь — у тім раї, що ти покидаєш,
Латану свитину з каліки здіймають,
З шкурою здіймають, бо нічим обути
Панят недорослих. А он розпинають
Вдову за подушне, а сина кують
Єдиного сина, єдину дитину,

турі другого поета, щоб так сильно і рішучо, як він, запротестував проти царської влади, щоб такі обжалування кинув перед царський престіл. Ладом старозавітних пророків кидає на них Шевченко громи у Сні, в Неофітах, у Кавказі і ин. Бо Шевченко бачив і чужі кривди, не самої тільки України. В обороні Черкисів, яких Росія почала кувати в кайдани, так як Україну, написав він одну з найкрасших своїх поем „Кавказ“.

Шевченкови мало було на ворога лютувати. Він шукав дійсних причин

недолі і найшов їх також у нас тай у наших батьків. Він дочитав ся в історії, що козацька старшина, подібно як шляхта в усіх краях, піклувала ся тільки своїм добром, а не добром цілого народа тай каже про них:

„...Ваші славні Брути¹⁾
Раби, підніжки, грязь Москви,
Варшавське сьміте!..“

Коли московські царі руйнували Україну, то

„...ми дивились і мовчали,
Та мовчки чухали чуби,
Німії, подлії раби...“

А про тих, що гнуть ся під московський кнут, каже поет:

„Як би то, думаю, як би
Не похияли ся раби,
То не стоялоб над Невою²⁾
Отсих осквернених палат“.

Але їх і тих перевертнів, що помагають Москалеви з матері (України) полатану сорочку здіймати, накликає поет в „Посланію“: Схаменіть ся, будьте люди, бо лихо вам буде!

Він каже обіймити найменшого брата, то-б-то прихилити ся до простого народу. Той менший брат, той на-рід, то Україна, а любов до нього, то любов України.

Любов то скарб великий у чоловіка, любити і прощати треба кождому, щоб запанувала правда на землі. Любов, правда і воля, то найвисші ідеали для правдивого чоловіка. Коли ті ідеали будуть ясніти землякам, то верне на Україну „братерська наша воля без хлопа і без пана“, тоді

„...на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син і буде мати
І будуть люди на землі.“

Поет вірив, що „буде правда на землі“. „Повинна быть, бо сонце стане і осквернену землю запалить“. Тільки з тою вірою в серцю накликав поет своїх земляків:

„Боріте ся, поборете,
Вам Бог помагає;
За вас сила, за вас воля,
І правда сьвятая!“

Тільки та глибока віра додала йому гарту і сили витерпіти муки на заслання. Тільки з тою вірою кріпкою і з безграничною любовю вітчизни в серцю співав поет:

„Мені однаково, чи буду
Я жив в Україні, чи ні,
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині
— — — — —
Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять лукаві і в огні
Її окрадену збудять...
Ох, не однаково мені!“

Окрім К о б з а р я написав Шевченко прозою драму Назар Стодоля, кілька повістей, Записки в неволі і уложив Буквар.

5. Як розвивав ся Шевченків сьвіт-тогляд.

В ту пору, коли Шевченко писав перші свої друковані твори (1838 р.) панував іще в європейських літературах т. зв. романтичний напрям. А той напрям прийшов тоді, як пережив ся клясичний.

Клясичні поети писали про богів і то лиш про грецьких та римських і про війни та лицарів. У ту пору селянина та ремісника ніхто не вважав чоловіком і ніхто не брав би їх у літературу, хиба на сьміх. І мови їх стидали ся, писали латинською, а от у нас церковно-славянською (подібною до тої мови, в якій читають євангеліє). Алеж годі з мертвого довго черпати, тому клясичні боги навкучили ся і німецький поет Кльопшток пробував їх заступити християнським. Незадовго революція

¹⁾ Брут, римський лицар приніс жертву для добра римської республіки.

²⁾ Царські палати побудовані в Петербурзі над рікою Невою.

Вид Новопетровського форту.

французська і війни французького цесаря Наполеона повалили повагу царів і шляхти і промостили дорогу низшим верствам. Тоді зрозуміли німецький учений Гердер і шотландський поет Бурнс (чит. Барнс), що не слід поетам блукати по Греції, по Римі, а радше треба шукати живих жерел у свого власного народа. Почали приглядати ся до його життя, пізнавати його звичаї і вірування, записувати його казки і пісні (т. зв. устну словесність). У Французів була та словесність зложена в старій романській мові і з того пішла у них назва романтичний напрям літератури. Ся назва приняла ся і для таких літератур, як славянські, хоч вони не сягали до романської устної словесности, але до своєї власної. Романтики шукали у простонародя не самих тільки тем (про що писати) але і форми (як писати). І Шевченко в перших своїх творах (баладах) розказує, як дівчина йде по чари до бабусі, як її русалки залоскотали (Причинна), а друга дівчина замінила ся в тополю (Тополя), то знов, як рибалка і втоплена зависною, недоброю матірю дівчина впливають до місяця на беріг глибокого ставку. Рибалка її цілує, вона коси чеше (Утоплена).

Романтики радо звертали ся до минувшини. Зрештою Шевченко не мало наслухав ся про українську минувшину, бо в його часах історична традиція, не була ще приголомшена московським урядом. Ще по скринях лежали старі козацькі жупани, в сьвітлицях висіла зброя, а слава кровавих справ жила в пам'яті сучасних. Від романтиків навчив ся Тарас бачити в минулім усе добре і гарне. Тому він у ранніх своїх історичних творах ідеалізує гетманщину і козацтво, бачить у них всьо найкраще, не знає їх недостач і хиб тай жалує, чому вже нема того ладу, чому він не верне ся. До тих романтизмом надиханих історичних поем належать: Іван

Підкова, Тарасова ніч, Гамалія, а також Гайдамаки.

Але Шевченко не дуже підпадав під вплив романтиків. Уже рано почав він дивити ся на сьвіт своїми власними очима, по свому. Русалок, топельників і чарів він же не міг бачити, а за те бачив, як неповинно терплять люди од всякого горя. Він передчасно виступив з родини, чи радше сім'я їх розбила ся так скоро через смерть батька-матери, і відтоді тужив Тарас за погодою й радощами семейного життя. Тому він звернув увагу на недолю дівчини, якій злий чоловік перешкодить вийти в родину і зазнати материнських радощів. Покривджену, зведену дівчину і матір покритку Шевченко малює з того часу часто а все спочуває їм, клонить ся перед ними. Особливо в двох поемах оспівує поет долю зведеної дівчини: в Катерині і в Наймищці.

Обидві ці поеми писані без непотрібної фантазії та видумок про русалки і про чари. Вони взяті з дійсного життя: люди, які там змальовані — правдиві, цілком подібні до тих, яких бачимо коло себе. Також події в тих поемах описані з такою житевою правдою, як би були цілком правдиві і можна в них повірити. Тому кажемо, що ці поеми реалістичні. Той напрям у літературі і в малярстві, який старає ся цілком правдиво представляти природу і людське жите, називає ся реалістичний. Він поборов давнійший романтизм. А хоч по нім прийшли новіші напрями, те все таки реалізм і до нині держить ся.

У Шевченка в першій таки добі його поетичної творчости, поки він виїхав на Україну (1845 р.) вже сильно проявляє ся реалістичний напрям побіч романтизму. І то не тільки у тих творах, де він говорить про родину, про сільське, щоденне жите, але й тоді, як говорив про історію України. Його вразило, що над Україною, над численним народом

з кровавою минувшиною панує ворог. Він дошукав ся причин тому. Побачив вину ворога і нашу. Отже в „Розритій могилі“ з сумом замічає, що перевертні помагають матір (Україну) катувати; в „Сні“ показує тих землячків-урядників, що на царській службі стидають ся й вирікають ся свого і піддержують своєю працею вороже правління. А в „Чигирині“ з сумом каже, що гетьман може ще спати, не час йому ще вставати. Перше мусить Шевченко зорати переліг, засіяти сльози-слова. З того зйдуть ножі обоюдні, які розпанахають гниле серце земляків, наллють в него живої козацької крови.

Шевченко прожив чимало років у Петербурзі, в столиці Росії. Там і зосереджувало ся духове жите просторої імперії. Як не як, а пробували там і чужинці і такі Росіяни, що побули за границею і доочно бачили, який посів зійшов по французській революції в західних європейських краях. Се і були часи революційного походу. В різних краях прокидали ся розрухи, горожани виборювали собі конституційні права, а на самім уже кінці дійшов той рух і до Австрії в 1848. р.

Нема сумніву, що Шевченко в Петербурзі набрав ся ліберальних (свободолюбних) думок, до яких уже мав наклін.

На Україні попав Шевченко в такі кружки, які лиш помогли йому укріпити і поглибити свободолюбні його думки. Кирило-Методиївські братчики заходили ся коло вироблення програми для освітньої і політичної праці. Тіж поміщики, яких пізнав Шевченко в полтавській і чернігівській губернії, шукали розради в чарці і забаві, але се були людці, які не могли погодити ся з тодішнім правительством і взяти участь у правління, були то люди із свободолюбними думками.

Ось так і при власній іще праці Шевченко поширив свій світогляд, ви-

робив собі певні політичні думки і придбав собі вселюдські, високі ідеали. Він зрозумів тепер, що різні прояви злого й недолі, от як кріпацтво і кривда низших верств від уряду, се звязане з хибним строем держави. Поки буде панувати теперішний порядок, в яким селяни поневолені кріпацтвом, а горожани не мають свободи особи, слова, зборів — доти добра не буде. І всею силою огненного слова він ударив на підстави самого ладу, на кріпацтво й на самоволю царів й царських слуг. Твори з другої доби Шевченкової творчости показують, що він розумів уже причини, через які зле діяло ся на Україні. Він і накликав земляків, щоб з неправдою бороли ся

„...На те й лихо,

Щоб з тим лихом битись...“

Люта царська кара, заслане перекинуло Шевченка далеко. Не мав він змоги в купі з другими сьвітлими людьми поступити ще далі, осягнути висший степень у розвою й образованю. Всю духову силу зужив поет на те, щоб остояти ся в раз набутих думках. І справді, вернув він незломаний. Він тільки поглибив свої думки. Ані любови до Ураїни, ані вселюдським ідеям не показав ся невірним. Він зберіг той скарб до смерти.

6. Що Шевченко зробив.

Хоч досі не було більшого українського поета від Шевченка, то далеко ще не в самих тільки творах вся його заслуга. Треба розглянути, кільки він заважив у нашім народнім відродженю. І справді, треба сказати: відродженю, бо в перших десятках 19. віку ми були наче мертві. Отже відомо (з 3. уступу), що по зруйнованю Січи цариця намість давнього гетманського строю державного завела московські порядки в утворених з України губерніях: Київській, Чернігівській і Новгород-Сіверській. Українці

гляділи на се мовчки. Інтелігенція почала ще забігати ласки у нового правління. А хоч і був гурток невдоволених, то вони таїли ся, вислали тільки депутата Капниста до пруського міністра змовити ся, що Українці зроблять повстанє. Заносило ся на війну між Росією а Прусом 1791 р., але до неї не прийшло, а навіть пруський міністер не дав Капнистови ясної відповіді, так що на Вкраїні не зроблено й ніяких приготовлень до оружного повстаня.

Десятнацятий вік застав у нас повну мертвоту. Український нарід був розділений на два табори. Люд говорив по українськи і співав пісні про минулі часи. Інтелігенція була то сполячена то змосковщена, а хоч і знала, що вона а Москалі і Поляки не одно, то не могла і не хотіла також і до народу прихилити ся. Вона дивила ся на нарід, як на щось низшого, на дику масу, котра буде загинати. От для прикладу: Павловський написав українську граматику і поясняє, що він вважає українську мову ні мертвим, ні живим нарічем, але вимираючим, тому й написав він граматику, аби лишив ся якийсь слід української мови.

Тимчасом розширений з західної Європи романтизм наvertsав до устної словесности. А що про скарб народних українських пісень і чужі (Цертелєв) висказували ся з великим признанєм, тим робом збудив романтизм пошану для простонародя. Під впливом етнографічних студій (дослідів над народом: його звичаями, мовою, ношею) витворив ся живіший рух, ніж за час наполеонських війн, коли гноблені Францією народи підняли оклик: право народів на самостійне житє. Памяткою тих часів лишила ся Енейда Котляревського видана полтавським гуртком. З кружка етнографів зібраного коло харківського університету вийшов і найталановитший тоді повістяр Квітка. Але усі ті письмен-

ники і полтавського і харківського кружка політично були наскрізь байдужі, так наче ми і не мали ніякої минувшини, ніби наші прадіди родили ся в ярмі, так як ми. Лице лупає ся від сорому, коли читаєш Квітчине „Добре роби, добре буде“. Ще не забули ся злочини московських царів на Україні, ще народні пісні про се гомоніли, а вже Квітка величає царя за здумані добродійства, каже мужикам припадати до колін губернатора, медалю від царя представляє як найвисше добро і щастє людей, а повість свою кінчить молитвою за царя.

А кріпацький син Шевченко инше мав славословіє для московських царів:

„...Слава, слава
Хортам, і гончим, і псарям
І нашим батюшкам царям!“

Він перший пригадав землякам, що ми славних дідів внуки. Він перший звернув ся до козацької і гайдамацької минувшини. Хоч бачив помилки в нашій історії, то шанував у ній боротьбу за волю і право народне.

Шевченко перший наш поет, у котрого є політична думка. Він перший відважив ся поставити наше право на державну самостійність. А хоч славянофільські політичні думки, яких слід бачимо в Шевченкових поезиях, не здійснили ся, то і не пропали марно.

Політичні права українського народа були зачеплені Шевченковими творами і вже з круга думок Українців не зійшли; тим більше, що дрібну частину українського народа під австрійським цісарством покликали недалекі події історичні до конституційного житя.

Шевченко вийшов з народа і не тільки володів усіми скарбами його мови й поезії, не тільки любив мужика, але й упімнув ся за його право. Ті, що перед ним писали, Котляревський, Гулак, Квітка, то були дідичі й високі урядники. Вони знали мужицьку одежу і мову

але не знали його горя і душі. Шевченко на власній шкурі виніс усі хлопські злидні, тому він умів сказати про вдовині сльози і про панщину.

Він сказав, що народ наш брат, хоч і менший, казав обіймити його, бо родина то єдність. Він перший се сказав. Отже він продовжував роботу київських князів. Вони перли до того, щоб племена споїти і злити в один нарід, а Шевченко накликав нас до того, щоб ми пізнали, що тільки інтелігенція і нарід разом становлять той організм, який живе, росте і розвиває ся, має будучність. Перед Шевченком приймали поети тільки мову від мужика, а Шевченко прийняв мужика самого. Тим він дав нам підставу до життя.

Дав крім того високі вселюдські кличі любови, правди і волі. А коли ми так самі перед собою стоїмо ясно, то нам байдуже, які там питання ставлять собі сусіди. До Шевченка вони питали ся, чи слід Українцям приймати в літера-

туру якийсь новий язик, коли можна писати російською мовою. Виступ Шевченка не був відповідю на сей запит, він його просто перечеркнув.

З Шевченка вийшло т. зв. відроджене шістьдесятих років з правдивими, європейськими гадками. Шевченко дав нам підвалини нинішнього нашого світогляду, який ми відповідно з вимогами часу доповнили.

А коли згадаємо, в яких житєвих умовах працював Шевченко, бо в таких умовах, що й люди твердого характеру вирекли би ся своїх ідеалів — одно лиш можемо сказати: Щоб кождий з нас міг гідно святкувати соті народини того найбільшого Українця! Того, що в Заповіті казав:

„Поховайте, та вставайте,
Кайдани порвіте!..“

Будьмо гідні великого, безсмертного Тараса з його чоловіколюбними ідеями, з його пожертвованем для вітчизни.

У гостях на Шевченковій Могилі.

ЛЮДМИЛА ВОЛОШКА.

Шевченкови від жінки — Українки.

Сотня літ уже минає,
Як слова твої святії
Розійшлись по Україні,
Мов ті перли дорогії.

І в тих перлах — самоцвітах
Є найкращії перлинки:
То слова про тяжку долю,
Долю жінки — Українки.

Ти убрав її квітками,
Ти умив її сльозами
І уславив всьому світу
Що-найкращими думками;

Чарівний дівочий образ,
Карі очи, стан тоненький,
Чорні брови, ясний погляд,
Сміх веселий, молоденький;

Образ матері святої,
Що дочку її єдину
Пан покриткою пускає...
Віддає в солдати сина;

І дівчину — сиротину
Не словами, а сльозами,
Батьку славний, незабутній,
Змалював ти перед нами.

І за те, аж поки буде
Україна існувати,
Не забудуть Українки
Тебе, батьку, шанувати.

І од пишного палацу
До найменшої хатини
В щирім серці Українки
Вдячний спомин не загине.

БІБЛІОТЕКА
Ч.....
І. ЧАЙКОВСЬКОГО

М. ГАВРИЛКО.

Проект пам'ятника Т. Шевченка в Києві.

ЛІВІАНУ ІІ ДІ І ІВІАНІА-СІМІАНІАНІ

ІВАН КРИПЯКЕВИЧ.

ПРО ШЕВЧЕНКА-МАЛЯРА.

Шевченка уважаємо нині передусім поетом. Слава Тарасових літературних творів, глибокий зміст його поезії, закрили перед нами другого Шевченка — маляра. Але коли докладніше переглянемо біографію Тараса, бачимо, що довгий час боровся в його душі поет з малярем, що в деякі періоди його життя маляр стояв на першій місці, що навіть на склоні життя Шевченко вважав себе ліпшим малярем як поетом... І нині, коли хочемо мати перед собою цілого Шевченка, то хоч його поезію ставимо на першій місці, мусимо добре придивлятися до його малярства, бо воно глибоко характеризує Тарасову індивідуальність, дає багато для розуміння й його поетичної і громадянської діяльності.

Замилуване до малярства проявляв Шевченко вже в дитинстві, коли скитався з місця на місце шукаючи просвіти і науки

...Ще в школі,

Таки в учителя дяка
Гарненько вкравду пятака,
(Бо я було трохи не голе,
Таке убоге), та й куплю
Паперу аркуш і зроблю
Маленьку книжечку; хрестами
І візерунками з квітками
Кругом листочки обведу...

Близше описує Шевченко ці артистичні пориви свого дитинства в своїй автобіографії. Вже осьмилітній хлопчик жадно шукає за малюнками. „Зі всього добра паниці-дяка завсіди здавала ся мені найціннішою річю якась книжочка з кунштниками, себто гравірованими образками, правдоподібно найгіршої роботи. Я не вважав гріхом або

не встояв против спокуси украсти сю дорогоцінність“... Горячим бажанєм його було вчити ся малярства, — ходив від одного до другого сільського маляра, але гірко завів ся в своїх мріях. Наперед був у діякона-маляра в Лисянці. „Три дні я терпеливо таскав на гору ведрами воду з річки Тикича і розтирав на залізній блясі фарбу-мідянку. На четвертий день не стало мені вже терпцю і я утік в село Тарасівку до дяка-маляра, що вславив ся в околиці вимальованєм великомученика Микити і Івана Воїна. До сього то Апеллеса удав ся я з незмінним постановленєм витерпіти всі проби, як я тоді думав, нероздільні з наукою. Я бажав собі горячо присвоїти його велику штуку, хочби в малесенькій степені. На жаль! Апеллес глянув уважно на мою ліву руку і відмовив мені на чисто. Він сказав мені, з гірким моїм смутком, що в мене нема здібности ні до чого, ані навіть до шевства або бондарства“. І малий Тарас вернув ся в рідну Кирилівку і тільки ходячи за громадською чередою, читав любу книжечку з кунштниками.

Пізнійше, як став панським козачком, мав нагоду надивити ся на образи по панських дворах. Вандруючи з паном з місця на місце, користав всюди з нагоди, щоби набути собі якийсь простий малюночок — навіть без відомости властителя, бо грошей на купно не мав.. Добрих малюнків бачив не багато і не міг виробити собі доброго артистичного смаку, — найліпше подобали ся йому історичні образки. Зі своїх скарбі пробував робити копії, перерисовувати їх. За се стрінула його раз несподівана кара. Було се в Вильні в грудні 1829 р.

пан і пані виїхали на забаву, а козачок-Шевченко хотів використати вільну хвилину для свого малярства. „Я засвітив свічку в самотній кімнаті, розпростер свої крадені скарби і вибравши з них козака Платова, взяв ся з шанобою копіювати. Час летів для мене непомітно. Я дібрав ся вже до маленьких

гарненько, що й було виповнене з належною ревністю“...

Такі сумні були початки Шевченкового малярства. Але пізніше пан помітив талант свого служки і рішив образувати Тараса в малярстві — для власної користі. Так був Шевченко у якогось малозвісного маляра в Варшаві; пі-

Т. ШЕВЧЕНКО.

Чигирин.

козачків, гарцюючих коло сильних копит генеральського коня, коли позад мене отворили ся двері. і ввійшов мій пан, що вернув ся з балю. Він озві-ривши ся, накрутив мене за уха, надавав потиличників — не за мою штуку, ні! (на штуку він не звернув уваги), а за те, що я міг би спалити не тільки дім, але і місто. На другий день він велів фірманови Сидоркови випарити мене

знійше дістав ся до визначнішого портретиста Лямпі і тут вперше мабуть пізнав ся з ліпшими творами штуки. Там був недовго, бо пан хотів мати з нього маляра ремісника і віддав його знов до якогось малообразованого маляра Ширяєва в Петербурзі. Але в Шевченку пробудив ся вже щирий артизм і не можучи здобути знання у свого майстра, образував ся власними силами:

ПЕРВАЯ ПЕЧАТКА ШИРЯЄВА

у весняні ясні ночі бігав він в петербурський Літний Сад і тут перерисовував статуї добрих різбарів. Раз так серед ночі познакомився з артистом Іваном Сошенком і той був від тепер його провідником і дорадником. За його радою став Шевченко малювати портрети з натури. За модель служив йому козак Іван Ничипоренко, двірський чоловік дідича. Але і пан побачив роботу Шевченка і почав його уживати до мальовання портретів своїх улюблениць. Такою твердою дорогою ішло образование Тараса.

На щастє знайшлися люди, що звернули увагу на безталанного артиста. Сошенко познакомив з долею Шевченка петербурських артистів і членів Академії штук; маляр Брюлов намалював портрет російського поета Жуковського, образ пущено на лютерію і за сі гроші дістав Тарас волю і міг віддати ся малярству. Се було 1838 р.

Шевченко записався до Академії Штук. Мав тоді 25 років — вік досить пізній на початки науки. Але до праці взяв ся з великим одушевленем і в короткім часі вирівнав пропущені роки. Учителем його був Карло Брюлов, найславніший тоді маляр в Росії. Належав він до т. зв. класичної школи і в тім напрямі образував свого ученика. Провідна думка сеї школи була — малювати особи і предмети не такими, які вони є в природі, але так, як малювали їх давні „класичні“ артисти. Тому се, коли дивимося на сі малюнки, помічаємо, що особи мають якісь дивно довгі шиї, якби мертві голови, нерухомі руки і ноги, — цілі постави дивовижні, рухи манеровані, — таксамо звірята, дерева, цілі краєвиди чудні і неприродні. Шевченко навчився під проводом Брюлова багато, особливо в техніці малярства, і Академія оцінювала його дуже прихильно; вже по році науки дістав срібну медаль за рисунок,

потім знов діставав медалі за олійні малюнки, портрети і побутові сцени. Але нам нині не дуже подобалися би ся сі перші твори молодого артиста — знати на них, що Шевченко занадто наслідує свого учителя і малює таким самим дивовижним, неприродним способом, як вся класична школа.

З під впливу Брюлова міг добути ся наш артист аж тоді, коли скінчив Академію. Було се 1844 р. Дістав диплом „свобідного артиста“ і мав надію дістати стипендію на виїзд за границю. Але завів ся в надії; зате дістав у Києві посаду рисівника при науковій „Комісії для розгляду старих актів“. Обовязком його було вишукувати старі будови, статуї, різьби і робити з них рисунки; комісія мала за завданє збирати всі предмети старинности і переховувати їх для науки. Ся посада була для Шевченка дуже гарна, давала добре удержанє і позваляла йому віддавати ся артистичним занятям. Пробув наш артист на сім становищі майже чотири роки, зробив на ній багато для науки і для себе. Їздив немало і звидів всі важніші історичні міста, як Чигирин, Суботів, Канів, Батурин, Лубни, Ніжин, Прилуку; бував також в Почаєві і звидти через кордон бачив Галичину і навіть змалював галицьке село Підкамінь, звісне відпустове місце. В дорозі всюди рисував старі будови, церкви, дзвіниці, різьби і ин. і зібрав багато інтересних річий; в вільних хвилинах малював портрети, найбільше на замовленє панів і се давало йому побічні доходи. Колиб жите його плило дальше тою самою дорогою, певно був би здобув собі славу як маляр і мав би засоби на виїзд за границю.

Але стало ся інакше. Арешт 1847 р., тюрма і засланє були великою катастрофою не тільки для Шевченка поета, але ще більше може для Шевченка-маляра. Писати вірші міг він хоч крадь-

кома, скриваючи ся по бурянах, — малювати було неможливо. І се, що йому не дозволено малювати на заслання, він відчував як найбільшу кару. „Заборонено мені — пише до товариша — найострійше малювати і рисувати, що не було би. Дивити ся і не малювати, — се така мука, яку зрозуміє

шла ще більш рішуча заборона малювати і рисувати. Так в десятилітній неволі знидів великий талант Шевченка; коли 1858 р. артист вийшов на волю, не мав вже сили і змоги віддавати ся на більшу міру малярству...

Оцінити Шевченка як маляра нині ще дуже тяжко, бо його малюнки не

Т. ШЕВЧЕНКО.

Судна рада на селі.

тільки дійсний артист“... Короткий час тільки 1848 р. удало ся обійти заборону і Шевченко міг дещо малювати. Виїжджала тоді наукова експедиція для розсліду Аральського озера; капітан, який доводив нею, на власну руку взяв на неї і Шевченка. Але се мало сумні наслідки для засланого: коли довідали ся про се в Петербурзі, прий-

зібрані ще в однім місці, а порозкидані по цілій Україні, і поза Україною, всюди, де пробував Шевченко. Найбільше Шевченкових картин має Музей ім. В. Тарновського в Чернигові, але дуже багато рисунків і малюнків є ще в приватних руках, а багато з того пропало без сліду, або знаходить ся десь в невідомих місцях. В 1912 р. були вистави

Шевченкових творів в Києві, Москві і Петербурзі і тоді відкрито багато нового і частину сього видано видавництвом Малюнки Тараса Шевченка зі вступом О. Сластьона; „Наукове Товариство ім. Шевченка“ задумує в ювілейнім році 1914 видати повну збірку репродукцій з Шевченкових малюнків.

Шевченко розпочав від побутових картин (жанру). Вже в Академії дістав нагороду за малюнок: „Хлопчина жебрак“, що ділить ся шматком хліба з собакою; вже ся картина вказувала, що Шевченко буде малярем бідних і принижених. Пізнійше малював „Катерину“, — образ до своєї славної поеми, „Старости“, „Судна рада на селі“, „Знахор“, „Богомолець“, „Молодиці“ і інші образи з народного побуту. В деяких образах брав теми з казок, як „Солдат і смерть“. На заслання малював багато картин з життя бідних арештантів, як „Товариші“, сковані спільним ланцюхом, страшна „Кара“, приготування до езекуції над бідолашним жовніром; малював також картини з життя Кіргізів.

В краєвиді (пейсажу) Шевченко був поетом, таксамо як в літературних творах — особливо коли малював українські краєвиди. Вмів він вибрати найгарнійше місце, підхопити чудове освітлене, так що від його творів трудно відірвати очі. Найгарнійші є картини: „Чигиринський монастир“, „Печерська криниця“, „Видубецький монастир“, „Над Дніпром“ і інші.

Історичні образи се була улюблена мрія Шевченка. Як тільки скінчив Академію, забрав ся зараз до великого видавництва „Живописна Україна“, де передусім мали іти історичні малюнки. Малюнки його — виконані і проєктовані — обхоплюють цілу історію козаччини: „Гамалія“, „Іван Підкова у Львові“, „Хмельницький перед ханом“, „Дари в Чигирині“, „Смерть Хмельницького“, „Мазепа і Войнаровський“, „Смерть Ма-

зепи“, „Семен Палій у Сибіру“, „Павло Полуботок“. Шевченко перший відкрив перед малярами історію України і показав, яке у нас богацтво історичних подій, які можна ілюструвати.

Портрети Шевченка приносять йому ще більшу славу, як інші малюнки. До портретів брав ся він вже як самоук, малюючи козака Ничипоренка; пізнійше наслідував свого учителя Брюлова, — але на кінець виробив ся на знаменитого портретиста. Шевченко малював багато портретів, особливо по панських дворах, бо фотографічна штука ще тоді не була розширена і малярів витали охотно. В деяких дворах Шевченко полишав по кілька портретів, як у Закревських і Катериничів, а Лизогуби мали цілі альбоми його рисунків. Найліпшими вважаються портрети кн. Репніна, пані Горленко, Лазаревських, Толстого, Ольдріджа і ин.

І в церковнім малярстві пробував Шевченко принагідно своєї руки. Так в церкві Лизогубів коло Чернигова було його „Різдво Богородиці“, а „Розп'яте“ його має дуже оригінальний характер.

На заслання брав ся Шевченко також до різьби. В урядовій забороні була мова тільки про вірші і малюнки, тому приятелі артиста між начальством дозволили йому ліпити, що бажав: Шевченко виліпив з глини „Івана Хрестителя“, „Христа перед Жидами“, „Групу Кіргізів“, і ще дещо, — дотепер сих різьб не віднайдено.

При кінці життя Шевченко присвячував всі свої сили гравюрі себто вирізуванню рисунків на мідяній плиті, — такі рисунки т. зв. офорти можна пізнійше відбивати на папері, як звичайні кліші. Шевченко займав ся офортою, зараз по скінченню Академії і приготував тим способом кілька рисунків до видавництва „Живописна Україна“. Коли вернув ся з неволі, знов горячо взяв

Т. ШЕВЧЕНКО.

Над Аральським озером.

ІМЕНЮ Д Д Д ІМЕНЮ Д Д Д ІМЕНЮ Д Д Д ІМЕНЮ Д Д Д ІМЕНЮ Д Д Д

ся до гравюри. „Бути добрим гравером се значить ширити в суспільстві світ правди, бути корисним людям“ — писав він. Був готов обмежити всі свої потреби, жити як найскромнійше, щоби тільки при помочи офорти пускати в широкі маси найгарнійші картини добрих артистів. Офорт Шевченка маємо коло 20: з його власних малюнків „Дари Хмельницькому“, „Печерська криниця“, „Судна рада“, „Молодиці“, „Богомолець“, автопортрети і ин.; крім сього дещо з Рембранта, Муріля, Брюлова і ин. Між Росіянами Шевченко перший поширив офорту і за се діждав ся признаня:

Академія Штук визначила йому даром мешканє, щоби міг продовжати свої праці і дала йому титул „академика гравюри“. Шевченко винайшов деякі нові струменти до вирізуваня, яких до тепер уживають російські гравери.

З усього бачимо, який широкий був талант Шевченка, кілько міг він зробити на полі малярства — якби трохи ліпше уложили ся його житєві відносини. В тих тяжких невзгодинах, в яких довело ся йому жити, зділав він незвичайно багато і заслужив собі велике імя не тільки в літературі, але й в українській штуці.

ІВАН КОСИНІН.

Важка задума.

ВСЯЧИНА.

За кавалком хліба розходять ся наші люди по всьому сьвіту. Одні ідуть в далекі і непевні країни, аби звідти вже ніколи не вернути до рідного краю, а другі покидають свою батьківщину лиш на короткий час, аби научивши ся чогось на чужині і заробивши гарний гріш зажити красшим житєм в своїй вітчизні. До сих других зачислити треба отсих молодців, що на фотографії. Перед п'ятьма роками дістали ся вони — за посередництвом одного робітника з равського повіту, до фабрики сукна в Саган в Німеччині, де нині працює понад сто українських робітників. Духовим кормом тої групи робітників були зразу москвофільські книжки, достарчунані їм їх провідником (форарбайтером). Аж в році 1911 пощастилось їм — як самі о тім пишуть — дістати адресу тов-а „Просьвіта“ у Львові. Від тоді стали вони спроваджувати собі видавництва „Просьвіти“, а в 1912 р. один з них, Іван Куцик з Побережа, жидачівського

повіту, став вже членом товариства „Просьвіта“ і передплатником „Свободи“. З книжочок і часописи осьвідомили ся вони до тої системи, що почали — як самі пишуть — „роздумувати про Русь-Україну та про гнет українського народу“. З календара „Просьвіти“ на 1912 р. довідали ся про організацію українських „Січий“ і „Соколів“, їм подобали ся фотографії членів тих товариств тай задумали і собі зорганізувати ся в окреме товариство. До товариства пристало з 70 молодців, на жаль, лиш 16, але треба надіяти ся, що ті притягнуть з часом і інших молодців, а за їх слідом підуть може і старші, які й собі зорганізують ся. Почин до організації дав згаданий вже Іван Куцик, на образку другий від лівої руки в сидячій ряді, а перевів гадку в діло Дмитро Валькович з Диниск, равського повіту (той, що сидить посередині). Всі вони, крім Куцика, походять з равського повіту а то з Диниск, Новосілок передних і кардиналь-

ських, Вільки вербицької і Корнева. Отсі примірні молодці не забувають на чужині про потреби вітчизни і от в червни 1913 зібрали між собою 23 К 92 сот. тай післали до товариства „Дністер“ у Львові на „Рідну Школу“. А ми певні того, що вони і пізнійше будуть пам'ятати на по-

треби рідного краю і з свого заробітку не поскуплять дати щось на народні ціли. А колись буде мати наша вітчизна з тих молодців ще більшу користь. Може як раз вони стануть піонерами нашого фабричного промислу. Може... бо хтож скаже напевно, що так або ні!

СТРАШНА СИЛА КОМАХ.

Сила комах у порівнянню до сили чоловіка є слабою, прямо ніякою; коли одначе прирівняємо силу комах до їх природної величини, то вона являється справді страшною і неймовірною.

Ось примір: блоха, звичайна собі наша „чорнушка“, яка має усього на всього аж два міліметри довжини, робить скоки на метер, а то й більші. Наколиб так чоловік, відповідно до своєї величини, мав мязи так пригожі до скаканя як блоха, то він робив би скоки на 160 до 200 метрів; а лев, при тих самих условинах, за одним скоком повинен би робити принайменше один кілометр дороги.

Ще більша перевага сили комах виявляється при розслідах сили їх головних мязий.

Голос великого зеленого коника (пільний коник) можна чути ночью у віддаленю около одного кілометра. Наколиб голос звичайного чоловіка, який важить стільки, що 6.000 таких же коників, відповідав його тягареві, то голос сей можна б чути у віддаленю більше чим 6.000 кілометрів, себто він доносив би ся з Парижа до Царгорода, а навіть в глибину Малої Азії; його було б чути не лишень в Москві, але і в Ташкенті. В додатку такий голос чоловіка був би до сього степеня сильний, що наколиб чоловік від нехочу, чи з необережности — чихнув у своїй хаті, то був би погребаний під її звалищами.

Багато гусільниць має такі сильні щоки, що жартом з'їдають за день скількість листя у двоє більшу від тягару власного тіла. На основі сього обчислення — звичайний собі віл, який би важив 350 кілогр., повинен їсти на добу 640 кілогр. сіна, з додатком 90 кілогр. ще якоїсь іншої поживи.

Та на світі є сотворіня ще більше пажерливі. Так приміром гусенички (личинки) синьої мухи (мясна муха, плюйка), з'їдають за день не в двоє, а 200 разів більше, чим виносить тягар їх власного тіла. Та пажерливість є така страшна, що, як каже славний вчений Лінней, три таких мухи є в спроможі пожертви мертвого коня так швидко, як і лев.

Але і ті обжори є нічим супроти гусільниці-шовківниці, яка важучи при своєму народженю менше чим одну сотну частину грама, в протягу 30 днів з'їдає більше чим одну унцію листя, себ то 60.000 разів більше, чим вона сама важила при своїй появі на світ. Наколиб так дитина, що важить в день свого уродження 10 фунтів, була так пажерливою як та гусільниця, то вона в тім самім часі з'їдала б поживи на 240 тисяч кілограмів.

Цікаве й те, що ті гусільниці незвичайно швидко розвиваються. В 30 днях стають ся вони 9.500 разів тяжші. Наколиб і наші діти росли так швидко, то в тім самім часі вони доростали б величини кита!

Тоді, як чоловік з великими зусиллями може прожити без їди лишень два три тижні, — т. зв. муравельний король без ніякої поживи може прожити 6 місяців і то без шкоди для свого організму. Павук, посаджений під скляну покрішку, без їди живе 10 місяців, змінившись дещо у своїй величині, але не втерявши нічого сили; инший павук, пришпилений до коробки, живе 4 місяці. Олень рогач (жук-олень, рогач) жив у одного вченого без їди 3 роки, після чого почував ся ще на стільки моторним, що мав силу злетіти. Скорпійон, привезений з Єгипту в Німеччину, не вчислюючи часу подорожи, жив без їди 9 місяців.

..... ГІГІЄНІЧНІ ПОРАДИ.

Десять заповідей доброго здоровля.

Один з найзнаменитших російських письменників, гр. Лев Толстой, проголосив отсі дуже розумні засади здоровля:

1. Старайся мати сьвіжий воздух в день і в ночі.

2. Уживай щодень руху на сьвіжій воздуху.

3. Будь невибагливим в їдженю. Задержи міру в їді і питю. Уживай молока замість горівки, пива, вина, руму і т. д.

4. Мийся що дня в зимній воді, аби скріпити своє тіло і забезпечити його від перестуди. Щотижня бери теплу купіль.

5. Убирай легку і широку одіж

6. Мешкай в сухім просторім і сонічній домі.

7. Пильнуй чистоти тіла, одіня, мешканя, їди і т. п., скоро хочеш забезпечити ся перед заразливими недугами.

8. Працюй правильно і видатно, шануй і дбай о приятелів, скоро хочеш удержати здоровле тіла і душі.

9. Свобідний час проводи в родині. В ночі спи.

10. Дбай о себе, працюй і добре роби.

Що робити як гадюка укусить?

Місце, де гадюка вкусила скоро пухне і червоніє. Опісля місце то синіє і холодне, а людина дістає заворот голови, нудність і великий страх. Майже завсігди кусає гадюка в ногу, рідше в руку. Укушеному треба скоро перевязати н. пр. ногу повисше місця укушення, аби їдь не дістала ся до обігу крови. Перевязати можна н. пр. шнуром, крайкою і т. п., взагалі тим, що є під рукою. Коли можна мати скоро ліки, як аптика є в місци, то треба як найскорше заляти рану йодовою тинктурою, або випалити квасом азотовим, сірчанім або сильним лу-

гом потасовим. Коли тих средств нема під руками, то треба випалити рану розпаленим зелізом. Добре є дати також хорому напити ся горівки, вина, руму і камфори. Розуміється, що все те краще і ліпше потрафить зробити лікар, котрий того учив ся, як звичайний чоловік. Треба отже чим скорше прикликати лікаря.

Средство на попаренє.

Найліпшим средством на попаренє є посипанє рани порошком соди (двоокису), якої бере ся до заживаня. Приносить то скору поміч, а до скорого гоєня надає ся найліпше бісмутовий бандаж (Барделлебен), який можна дістати в аптеці. Сей бандаж кладе ся безпосередно на опарене місце і обв'язує ся.

Інші знов радять: до ложки сьвіжого масла додати один жовток і ложкою розтерти на тарели на масть. Ту масть розсмарувати на чистій полотняній шматці і приложити на опарене місце. Скоро висхне треба посмарувати сьвіжо. Міхурів, які повстали в наслідок попареня, не треба здирати. При більшім попареню треба взяти більше ложок масла і стількиж жовтків.

Їдь поту.

Гігієністи викрили, що піт з хустинок або сорочки завзятого танцюриста, може убити цілі десятки морських свинок. Оден французський учений знайшов велику ріжницю в хемічній складі поту взятого з чоловіка по значній втраті мускулярної енергії і по його спокійній стані. Піт по купели є нешкідливий за те у танцюристів і робітників має в собі страшну їдь. Піт коня по бігу, або роботі може убити чоловіка. Задля того саме потреба часто зміняти біле.

..... ГОСПОДАРСЬКІ РАДИ.

Гасителі вогню.

На випадок пожежі поручаємо мати на поготівлю розвішені в означених місцях фляшки з тонкого скла, наповнені слідующею мішаниною: на 12 літрів води додати 9 фунтів звичайної кухонної соли 5 фунтів солом'яку (сальміак). Все те треба добре вимішати, не пригріваючи. — Як вибухне пожежа, фляшку з тою мі-

шаниною треба швирнути в горіюче місце так сильно, щоб вона в шматки розбилась і мішанина розлилась по горіючих частях будинку. В першій хвилині вибуху пожежі вистане одна така фляшка мішанини. Само собою розуміється, що фляшки з тою мішаниною треба добре закорковувати, а корок зверху (і довкруги шийки) обливати стеариною, або воском.

Вишневий карук.

З початком літа на вишневих деревах появляють ся капельки соку, який швидко тужавіє і засихає в бурі кульочки. Обережно, щоб не ушкодити кори деревини, зберіть ті кульочки, сполочіть їх в зимній воді, опісля розтовчіть в мездіри і облійте теплою водою, додаючи (на вагу) 3 части води на 1 частину кульочок. Частенько змішуючи, лишіть ту мішанину через 2 дни. Опісля вже дайте відстоятись, а там і злийте чисту теч, з якої одержимо карук, який вповні заступить нам т. зв. арабську гуму.

Клий до посуду.

Розчин не густої арабської гуми мішаєть ся з незначною кількістю гіпсу (1 ложочка до кави гіпсу на 2 до 3 столові ложки гумового розчину). Мішанину лишаємо в спокою до часу аж відстоїть ся, доки не одержимо течу, густої наче добра, розбовтана сметана. Краї розбитої посудини легко нагріваєть ся, насмаровуєть ся одержаним клийом, звязуєть ся і сушить.

Чищенє нафтових ламп.

Минули безповоротно ті часи, коли то в наших сельських хатах блимали тьмаві каганці, коли темряву в світлицях прогонювано липовими щіпками, або сосновими „смоляками“, які палахкотіли по припічках. В нинішних часах відай нема ні одної господарської, а то й зарібницької хати, де б не уживано нафтової лампи. Та ще й в нинішних часах є багато таких людей, головно між нашими селянами, які не вміють як слід

обходитись з нафтовими лампами, а в наслідок чого і не мають з них такого хісна, який би повинні мати.

Щоби тій несвідомости хоть в часті запобігти подаємо ось тут правила, які торкають ся тої справи. Отже — хто хоче, щоб йому нафтова лампа завсїгди віддавала як найліпшу прислугу, щоб без впину горіла ясним, ярким світлом, — той завсїгди мусить дбати про незвичайну чистоту такої лампи. В тій цілі треба відвернути шапинку (шаламок, капку), викинути старий, перегнилий і пересяклий нечистотою кніт, вичистити пищик, в якому підсовуєть ся кніт, не конче твердою щіточкою або гусячим пером, щоб витерти увесь нагар, який там накопичив ся. Після сього усі мосяжні часті треба витерти солом'яком з мілько потовченою цеглою і до суха витерти м'яким, часописним папером. Треба се, розумієть ся, робити обережно, щоб не погнути т. зв. машинки. Новий кніт кладеть ся в оцет, опісля гарно висушуєть ся і втягаєть ся в пищик. Зверху треба його обтяти острими ножичками, щоб при свіченю видавав він ясне і рівне полум'я. Саме начине на нафту (резервоар) миєть ся содовою водою, опісля полочеть ся чистою водою і до суха витираєть ся сухим платком; в кінці наповнюєть ся його нафтою, до якої додаєть ся наперсток звичайної, кухонної соли, щоб скріпити силу світла. Плямисті скла (циліндри, скелка) миєть ся очищеним спиритусом. Наколи кніт підкручуєть ся тяжко, то нутро пищика намазуєть ся теплою оливою.

☆ ЖАРТИ, ДОТЕЛИ, АНЕКДОТИ. ☆

Також розсіяність.

Старий професор: Чи пан меценас дома?

Служниця: Ах... пан меценас умерли сеї ночі!

Професор: Ох не шкодить! прошу сказати, що я лиш на кілька слів.

Жінка: Мені здаєть ся, що коти то найдурнійші сотворіня на світі?

Муж (задуманий): Так... моя ти найдорожша кіточко!...

Найвисший степень розсіяности.

Учений: (висідаючи з бальону і бачучи, що загубив окуляри).

„Чи-ж би я може лишив мої окуляри там на горі?!“

Умирающий: Жінці записую тисячку...

— А як ваша жінка по вашій смерті віддасть ся?

— То записую ще дві тисячки тому відважному чоловікови, що рішить ся з нею оженити ся...

ПРО МІСЦЕВІ ШКІЛЬНІ РАДИ.

I. Вступні замітки.

Вотсїй розвідці ми не будемо критикувати краєвого шкільного закону про місцеві шкільні Ради. Нам ходить о те, щоби наші люди зрозуміли сей закон, який існує (менше з тим, чи він є добрий, чи ні), а дальше, щоби порозумівши його, уміли в разї потреби боронити ся. Одним словом, ходить нам о поясненє тепер існуючого закона про місцеві шкільні Ради. В слїдуючих річниках календаря „Просьвіти“ пояснимо закони про окружні шкільні Ради і про краєву шкільну Раду. Поки-що скажемо тут лиш тільки:

Найвисшою надзираючою і виконуючою шкільною властїю в Галичинї є краєва шкільна Рада. До неї належать всі школи і заведеня підлягаючі окружним шкільним Радам, отже публичні і приватні народні школи, фахові школи, і т. д. Дальше належать до неї учительські семінарії і приналежні до них школи вправ. Дальше: середні школи і всі інші школи (публичні і приватні), яких пляни входять в обсяг плянів середних шкіл.

Краєва шкільна Рада підлягає Міністерству віроісповідань і просьвіти.

В кождім політичнім повіті в краю є окружна шкільна Рада. Вона опікує ся публичними і приватними на-народними школами в повіті і підлягає краєвій шкільній Раді.

Предсїдателем краєвої шкільної Ради є намісник краю, але в практиці кермує краєвою шкільною Радою єї віцепрезидент. Предсїдателем окружної Ради є місцевий староста.

Школами існуючими в поодиноких громадах має опікувати ся місцева шкільна Рада.

Проти оречень місцевої шкільної Ради прислугує сторонам право рекурсу до ц. к. окр. шкільної Ради. Проти оречень ц. к. окружної шкільної Ради треба вносити рекурс до ц. к. краєвої шкільної Ради. Проти оречень краєвої шкільної Ради належить відкликуватись до Міністерства віроісповідань і просьвіти, а проти оречень Міністерства — до Адміністраційного Трибуналу.

Отже в таких случаях ми є прямо недбалі. Буває — хоч і то рідко — що доведемо до рекурсу до ц. к. краєвої шкільної Ради. І от, що діє ся. Ц. к. краєва шкільна Рада або роками на рекурс наш не відповідає, або відповідає відмовно. І тоді ми опускаємо крила і кажемо: Годї! Ми всьо зробили, але не удало ся! Тимчасом по правді ми всього не зробили! Бо треба ще грімко задзвонити до дверей Міністерства а вкінци до Трибуналу. Аж тоді моглиб ми сказати: Ми всьо зробили! Додати мусимо до того, що деякі наші люди, о скілько були пильні, дбаючі і уперті, то таки здобували належні їм права.

Сказавши се, приступаємо до річи, а саме до поясненя, які права мають місцеві шкільні Ради, який є їх обсяг діланя, а все те в рамках обовязуючих законів і приписів.

II. Територіяльний зачерк діяльності місцевої шкільної Ради.

Права і обовязки місцевої шкільної Ради упорядковує закон з дня 23. мая 1895. В. кр. з. Нр. 58. По мисли того закона під надзїр місцевої шкільної Ради належать народні школи, удержувані або цілком або лише в части з фондів держави, краю, повіту, громади або двірського обшару. (§. 1).

Обшар (територию) кожної місцевої Ради установає окружна шкільна Рада. На се мусить бути видане правосильне ореченє. Однак тут треба знати, що окружна шкільна Рада має право для кількох шкіл утворити одну місцеву шкільну Раду, або вислухавши репрезентацию громади, утворити для одної місцевости, в якій є кілька шкіл — кілька місцевих шкільних Рад. (§. 2).

Хоч окружна шкільна Рада прилучить кілька сіл до одної місцевої Ради, то з того не виходить, що поодинокі місцеві шкільні фонди мають бути злучені в один фонд. Противно: кожний місцевий шкільний фонд становить окрему цілість а спільна окружна Рада обовязана управляти окремо фондами кожної місцевости і для кожного фонду вести окремі рахунки.

В сім місци треба згадати, що місцеві шкільні Ради є автономічними інституціями і мають право послугувати ся в своїй кореспонденції кожною краєвою мовою. Значить: Ніхто не може заборонити місцевій шкільній Раді уживати в своїй урядовій кореспонденції руської мови. (Рескрипт Міністерства віроісповідань і просьвіти з дня 9. мая 1877. ч. 257).

III. Склад місцевої шкільної Ради.

Місцева шкільна Рада складає ся з репрезентантів (представителів) церкви, школи, громади і делегата іменованого виділом повітової Ради. (§. 3). До місцевої шкільної Ради належать також ті особи (зглядно їх заступники), котрі мають право презентувати учителя. Кожний член місцевої шкільної Ради має в ній лише один голос. Може приміром складати ся так, що хтось засідає в місцевій шкільній Раді яко репрезентант двірського обшару і є рівночасно делегатом повітової Ради. Мимо того така особа при ухвалах має лише один голос.

Репрезентантом церкви в місцевій

шкільній Раді є місцевий душпастир. Кожде віроісповіданє має мати свого репрезентанта. Де є двох або більше душпастирів того самого віроісповіданя, там висша церковна власть визначає того, котрий має бути членом місцевої шкільної Ради. (§. 4).

Репрезентантом школи в місцевій шкільній Раді є управитель школи. Як до місцевої шкільної Ради належить кілька шкіл, то окружна шкільна Рада постановляє, котрий управитель має належати до місцевої шкільної Ради. Управителі інших шкіл можуть брати учать в нарадах місцевої шкільної Ради з до-радчим голосом. (§. 5).

Репрезентантів громади і їх заступників вибирає громадська Рада абсолютною більшостию голосів на 6 років. Коли до одної місцевої Ради належить кілька громад, то кожда громадська Рада вибирає окремо своїх репрезентантів і їх заступників. Кілько репрезентантів громад має бути в місцевій шкільній Раді, се означає окружна шкільна Рада. В кождім разі не може їх бути менше, як 2 ані більше, як 7. По 3 роках половина репрезентантів громади і їх заступників уступає. Як число репрезентантів громади непаристе, то за першим разом уступає більша половина. Де місцева шкільна Рада щойно від 3 років урядує, там за першим разом вильосує ся, котрі репрезентанти громади мають по 3 роках уступити. Пізнійше уступають репрезентанти громади по черзі (на переміну). На їх місце вибирає громадська Рада других репрезентантів і їх заступників. Громадській Раді вільно вибрати на ново тих самих, що уступили. (§. 6). Впрочім до місцевої шкільної Ради може бути вибраний кожний, хто має право бути вибраним до громадської Ради тої місцевости, котра належить до місцевої шкільної Ради. Хто утратить виборче право, не може належати до місцевої шкільної Ради. Зречи

ся вибору до місцевої шкільної Ради може лиш той, хто вже 6 років був членом місцевої шкільної Ради або той, хто по мисли постанов закону має право зречи ся вибору до громадської Ради. Хтоби без оправданої причини вибору не приняв, на того може окружна шкільна Рада наложити кару від 40 до 200 К, які мають бути ужиті на шкільні потреби для убогих дітей (§. 7).

Тут мусимо звернути увагу, що громадська Рада не потребує чекати, аж її шкільні власти завізвуть, щоби вибрала половину нових своїх репрезентантів і їх заступників. Противно: громадська Рада має право, а навіть обовязок по кожних 3 роках не чекаючи на заряджене шкільних властей вибрати половину нових своїх репрезентантів і їх заступників і повідомити о тім місцеву і окружну шкільну Раду. Річ очевидна, що як громадська Рада сего не зробить, то і дальше буде урядувати стара місцева шкільна Рада. (Оречене адміністраційного Трибуналу з дня 22. червня 1889 ч. 13.002).

При виборі репрезентантів громади і їх заступників треба дуже вважати, щоби все відбуло ся формально, після припису, щоби потім проти вибору не міг ніхто вносити рекурсу. Отже передусім треба на дотичне засіданє громадської Ради заздалегідь запросити усіх радних чи то обіжником, чи окремими письмами. В запрошеню треба виразно сказати, що засіданє відбуде ся в ціли вибору репрезентантів громади і їх заступників до місцевої шкільної Ради. Кожний радний має на обіжнику своїм підписом потвердити, що запрошенє читав. Хто був запрошений окремим письмом, повинен підписати реверс, що запрошенє одержав. Ті потвердження повинна громадська канцелярия переховати в своїх актах. З відбутого засіданя має бути списаний докладний протокол, підписаний присутними радними, в якім

треба докладно подати, хто на кого голосував і остаточний вислід голосування. Відпис того протоколу, потверджений громадською Зверхностию і заосмотрений в громадську печатку треба переслати місцевій і окружній шкільній Раді з донесенєм о виборі.

Репрезентантом двірського обшару є кожний властитель того обшару, котрий лежить в території місцевої шкільної Ради (зглядно его заступник). Властитель двірського обшару з кожної громади може визначити до місцевої шкільної Ради свого сталого репрезентанта, котрий так довго є членом місцевої шкільної Ради, доки его властитель двірського обшару не відкличе і доки о сїм відкликаню не буде місцева шкільна Рада письменно повідомлена. Буває так, що один двірський обшар (в одній громаді) належить до кількох співвластителей, або що в одній громаді є кілька окремих двірських обшарів. Тоді всі властители разом мають визначити до місцевої шкільної Ради одного свого репрезентанта і его заступника на 6 років. Колиб вони не могли згодити ся на вибір одного репрезентанта і его заступника, то визначує їх з посеред властителей окружна шкільна Рада. (§. 8).

IV. Обовязки місцевої шкільної Ради.

Згаданий вже закон про місцеві шкільні Ради накладає на них в §. 9. важні обовязки. І так: Місцева шкільна Рада повинна управляти шкільним фондом, старати ся, щоби школа мала відповідний будинок, ґрунта, обстанову, провадити інвентар шкільної власности, старати ся о книжки і інші шкільні потреби для убогих дітей, заохочувати родичів, щоби посилали діти до школи, уділювати учителям урльопу (до 3 днів), подавати громадській Раді і шкільним властям свої поясненя, гадки і внесеня, дбати, щоби шкільна молодіж поза

школою поводи́ла ся морально і повідомляти окружну шкільну Раду о всім, що впливає некорисно на школу.

Як видимо, місцеві шкільні Ради мають важні, ба і трудні завдання. Одним з найважні́йших завдань, се управа місцевим шкільним фондом. В тій справі видала краєва шкільна Рада окрему інструкцію і багато окремих розпорядків. Годі нам тут наводити усі постанови, бо забралоби се за багато місця. Наведемо лише, що найважні́йше. Отже інструкція з дня 14. липня 1894. В. кр. з. ч. 63. змінена по часті інструкцією з дня 20. серпня 1907. В. кр. з. ч. 94. між иншим постановляє:

Місцева шкільна Рада має з кінцем кожного року зробити рахунок доходів і видатків звичайних і найдалше до 15. січня предложити єго окружній шкільній Раді після приписаного взірця разом з поквітованнями пороблених видатків. Рахунки з надзвичайних видатків, як на будову, перебудову і т. и. мають бути предложені зараз по укінченю робіт. Де треба уложити сталий прелімінар звичайних видатків, там місцева шкільна Рада має предложити окружній шкільній Раді проєкт такого прелімінара, а тоді окружна шкільна Рада розписує конкуренційну розправу і опісля на основі заяв конкуренційних сторін видає ореченє що-до сталого прелімінара. Де треба що року укладати прелімінар звичайних видатків, там місцева шкільна Рада має вже в місяци вересни предложити окружній шкільній Раді дотичний проєкт (внесенє). Датки на удержанє школи мають конкуренційні сторони складати в 4 рівних кварталних ратах з гори. Двірські обшари складають припадаючі на них датки впрост на руки місцевої шкільної Ради (т. зн. на руки предсідателя місцевої шкільної Ради або на руки особи вказаної окружною шкільною Радою). Датки від громади побирає місцева шкільна Рада що кварталу в по-

датковім Уряді. Місцева шкільна Рада має школі достарчити опалу, обслуги, сьвітла, і всіх инших потреб. Місцева шкільна Рада має також годити шкільну службу, однакож в кождім разі та служба підлягає виключно Зарядови школи. Окружна шкільна Рада на жаданє місцевої шкільної Ради може поручити Зарядови школи достарчуванє опалу, сьвітла, і годженє та виплату служби. Сталий прелімінар остає з року на рік незмінний, без огляду на те, чи місцева шкільна Рада видала на шкільні потреби більше, як преліміновано, чи менше. Лиш в виїмкових, конечних випадках можна на основі наново переведеної конкуренційної розправи змінити сталий прелімінар. Тому місцеві шкільні Ради не мусять видавати що року на поодинокі шкільні потреби тільки, кільки є преліміновано. Противно, видавати повинні лиш тільки, кільки дійсно треба і повинні старати ся робити ошадности. З тих ошадностей повинні покривати видатки на канцелярию, на веденє шкільної метрики, на книжки і инші потреби для убогої молодіжи, на премії і т. и., на які в сталім прелімінари нема окремої рубрики. Колижби ошадности дійшли до більшої квоти, то можна єї ужити на ріжні направи, перебудови, добудови і т. и. видатки, прелімінарем непередвиджені.

У. Предсідатель місцевої шкільної Ради.

Ухвали місцевої шкільної Ради виконує предсідатель. Предсідателя місцевої шкільної Ради і єго заступника вибирають члени місцевої шкільної Ради зпоміж себе абсолютною більшостію голосів на 3 роки. Учитель школи підлягаючої місцевій шкільній Раді не може бути єї предсідателем. О виборі предсідателя належить донести громадській Раді і окружній шкільній Раді. Коли на засіданю місцевої шкільної Ради не явить ся предсідатель або єго заступник,

то тоді проводить на засіданню найстарший віком з присутних членів. (§. 11).

Предсідатель мусить скликати до 4 днів засіданє, як того зажадає окружна шкільна Рада або 2 членів місцевої шкільної Ради. (§. 12).

Щоби ухвала місцевої шкільної Ради була важна, треба присутности бодай половини членів і абсолютної більшости голосів. Предсідатель також голосує а в разі рівности голосів то внесене стає ся ухвалою, за котрим голосував предсідатель. Предсідатель може спротивити ся якійсь ухвалі але в такім разі мусить до 3 днів справу предложити до рішення окружній шкільній Раді. Жалоби проти розпорядків місцевої шкільної Ради треба вносити до 8 днів до окружної шкільної Ради через місцеву шкільну Раду (§. 13).

Члени місцевої шкільної Ради не можуть брати участі в нарадах і голосованню над справами, які дотикають їх самих або їх родини (аж до четвертого степеня).

В дуже важних справах нетерплячих проволоки може засіданє відбутися, хочби і не було комплету (потрібного числа радних). В непередвиджених і наглячих справах може навіть сам предсідатель зарядити, що вважає потрібним, але се своє зарядженє мусить на найближшій засіданню подати до затвердження Ради. (§. 15).

Предсідатель підписує всі ухвали місцевої шкільної Ради, веде касовість і рахунки і звиджує школи приналежні до території місцевої шкільної Ради. (§. 16).

Видимо з того, що предсідатель має значний вплив на діяльність місцевої шкільної Ради. З другого боку треба знати, що становище его є дуже непевне, хитке. Бо так:

Окружна шкільна Рада може відо-

брати предсідателеви веденє касовости і рахунків і поручити се громадській касі. (§. 16).

Окружна шкільна Рада має право поручити веденє касовости і рахунків иншій місцевій шкільній Раді або може се полагоджувати сама, з власного рамени (артикул 13. закона з 24. цвітня 1894. В. кр. з. ч. 49).

Окружна шкільна Рада має право зпосеред членів місцевої шкільної Ради іменувати окремого шкільного надзирателя і поручити єму веденє касовости, рахунків, звиджуванє шкіл і виконуванє всіх ухвал місцевої шкільної Ради (§. 16).

Окружна шкільна Рада має право предсідателя, котрий не виконує своїх обовязків та не скликає засідань, цілком усунути з уряду і поручити місцевій шкільній Раді вибрати нового предсідателя. (Навіть цілу місцеву шкільну Раду має право окружна шкільна Рада розвязати, коли вона не сповняє своїх обовязків або переступає круг свого діланя) (§. 19).

Рескриптом з 29. серпня 1895. ч. 435 постановила краєва шкільна Рада виразно, що окружні шкільні Ради мають іменувати шкільного надзирателя всюди там, де предсідатель місцевої шкільної Ради вибраний членами не може сповняти своїх обовязків задля свого віку, або задля яких инших бічних занять, або задля недостачі образования. Виходить з того, що окружна шкільна Рада має над предсідателем необмежену власть і кожної хвилі може его усунути від урядованя. Тому з одного боку члени місцевої шкільної Ради повинні добре вважати, кого вибирають предсідателем а з другого боку вибраний предсідатель повинен держати ся строго законів, щоби не дати шкільним властям приводу до его усуненя.

ІДРОВА І ПР І ДРОВА І ДРОВА І

Юліян Ловицький.

На що мають бути ужиті гроші стягнені з шкільних кар?

Коли хто укриває дитину перед записом до школи або взагалі не хоче її записати, то на него накладає окружна шкільна Рада кару від 2 до 20 корон або від 1 до 3 днів арешту. Хтож серед шкільного року не посилає дитини до школи, на того накладає окружна шкільна Рада кару від 1 до 10 корон або від 1 до 2 днів арешту. Так мусить бути, бо так постановляє артикул 34. закона з дня 23. мая 1895. р. В. кр. з. ч. 57.

І окружні шкільні Ради ті карі накладають а опісля стягають. Розуміє ся, що родичі, котрі з розмаїтих причин, чи то не могли чи не хотіли посилати дитий до школи, платять, ті карі. Але нікому на думку не прийде, де ті карні гроші дівають ся а зглядно, де повинні вони дівати ся, на що повинні вони бути ужиті.

А преці се важна річ.

От возьмім хочби 1910/11 рік. Читаємо в урядовім справозданю ц. к. краєвої шкільної Ради, що в тім році стягнено від родичів непосилаючих дитий до школи 83.023 К а ще лишило ло ся до стягнення 33.843 К.

Деж ті гроші дівають ся? Сего не знаємо. Не знаємо з двох причин:

Раз тому, що наші люди мало сим інтересують ся. Вони вправді знають, що десь там хтось платить шкільні грошеві карі, але їм байдуже, що з тими карними грішми діє ся.

По друге тому, що хочби хто і хотів мати докладнійші пояснення, на що ужито шкільних карних грошей, то не знає, де по ті пояснення удати ся. А краєва шкільна Рада мовчить! Вона лиш виказує в своїх урядових

справозданях, кілька карних шкільних грошей стягнено і кілька ще треба стягнути, але не виказує, на що стягнені гроші ужито.

Отже требаби нашим людям, т. з. місцевим шкільним Радам, громадським Зверхностям і всім, що тою справою інтересують ся, знати, що слідує:

По мысли арт. 11. закону з дня 24. цвітня 1894. В. кр. з. ч. 49. грошеві карі стягані за недбале посиланє дитий до школи впливати мають до місцевого шкільного фонду.

З тих грошевих кар має місцева шкільна Рада, по мысли арт. 14. поперед згаданого закона заосмотрювати убогі діти в одіж, книжки і шкільні знадоби, розуміє ся, о скільки на се вистарчать стягнені грошеві карі.

Признаєте самі, що се ціл дуже гарна. Громадяни по волі чи по неволі складають грошеві карі, нехай же ті грошеві карі йдуть на потреби дитий тої громади, котра ті карі зложила.

Та в нас діє ся цілком інакше.

Дуже рідко лучає ся, що місцева шкільна Рада дістала гроші з шкільних кар до своєї розпорядимости і щоби могла грішми тими запомогчи бідні діти. Звичайно окружні шкільні Ради тримають роками ті гроші у себе, а буває і так, що без відома місцевої шкільної Ради видають їх на інші цілі, зовсім законом непредвиджені і неоправдані.

Щоби проти такого поступованя можна успішно боронити ся, треба нам передусім добре цілу справу зрозуміти.

На сім місци годі мені широко над тим розписуватись, тому буду старати ся пояснити річ коротко а, о скільки зможу, докладно.

Сі пояснення будуть оперті на інструкції з дня 14. липня 1894. В. кр. з. ч. 63. виданій ц. к. краєвою шкільною Радою, яку я тут, о скільки вона дотикає ужиття грошових кар, коротко переповім.

Окружна шкільна Рада провадить евіденцію шкільних грошових кар, стягає їх і уміщує на книжочку каси ощадности. Скоро тих кар призбираєть ся бодай 20 корон на одну клясу, тоді окружна шкільна Рада має в часі шкільних фєрий повідомити про се місцеву шкільну Раду і зажадати, щоби вона поставила свої внесєня, як сю квоту ужити (§. 39.).

Місцева шкільна Рада з початком шкільного року по порозуміню з учительським Збором зглядно із Зарядом школи і по вислуханю гадки громадської Зверхности має уложити виказ бідних учеників, які відзначають ся пильностию і взірцевим поведєнем і поставити внесєнє, що котрому ученикови належало би справити з фонду грошових кар. Виказ такий мусить бути уложений на засіданю місцевої шкільної Ради, опісля разом з внесєнями Заряду школи має бути предложений окружній шкільній Раді (§. 40.).

По провіреню сєго виказу має окружна шкільна Рада виймити з каси ощадности зложені там гроші і видати їх за урядовим квітом (без стемпля) предсідателеви місцевої шкільної Ради (§. 41.).

Предсідатель місцевої шкільної Ради порадившись з членами Ради має закупити одіж і прибори для убогих учеників а опісля їм то роздати, о скільки можна, в присутности членів місцевої шкільної Ради. Управитель школи має удержувати в евіденції обдарованих дітей (§. 42.).

Місцева шкільна Рада має опісля предложити докладний рахунок окружній шкільній Раді разом з виказом обдарованих дітей, при чім треба зазна-

чити, чим кожду поодинокую дитину обдаровано. Сей рахунок, заки єго предложить ся окружній Раді, має бути в громадськїм Уряді виставлений через 8 днів до публичного перегляду (§. 43).

Виїмково може окружна шкільна Рада закупно і розділ одежи і шкільних знадобів для убогої шкільної дїтвори поручити своєму делегатови (§. 44).

Висше наведені постанови ц. к. краєва шкільна Рада розпорядком з дня 17. січня 1905. ч. 479. доповнила, а іменно зарядила таке :

Постанови інструкції з дня 14. липня 1894. В. кр. з. ч. 63. о скільки дотикають справи ужиття грошових кар, відносять ся лише до закупна убогій дїтворі одежи і обуви.

Що дотичить таких шкільних знадобів, як зшитки, пера, олівці, папір, і т. и., то ц. к. краєва шкільна Рада додатково висше згаданим рескриптом зарядила :

1) В посліднім тижни шкільного року (отже не з початком шкільного року) уложать управителі шкіл на основі рішень місцевої шкільної Ради з попередного року виказ дїтий, заслугуючих на підмогу та обчислять, кільки дїтий треба буде обдарувати. В сїм виказі треба узгляднити і ті дїти, що по фєриях перший раз придуть до школи.

2) Сей виказ має предложити управитель школи місцевій шкільній Раді на засіданю, яке має відбути ся в тїм самім тижни і подати в приближеню висоту потрібної на підмогу квоти.

3) Внесєнє управителя школи разом з рішенєм місцевої шкільної Ради треба предложити окружній шкільній Раді найдалше до 8 днів по скінченю шкільного року.

4) Окружна шкільна Рада найдалше до 15. серпня видасть місцевій шкільній Раді потрібні гроші (розуміє ся, о скільки карні гроші на се вистарчать). Щоби

ІНСТРУКЦІЯ ПРІЗБИРАЮЧІМ

ціна зшитків, олівців, ручок, пер, атраменту і т. д. випала як найдешевше; може окружна шкільна Рада закупити її знадоби гуртом для цілого повіта а опісля розділити їх розмірно на поодинокі школи.

Отсе є законні приписи дотикаючі ужиття грошевих шкільних кар. Знаючи се, повинні ми тепер постояти, щоби ті приписи були дійсно сповнені.

Дуже красне поле діяльності отвиряєть ся тут для наших гр. к. ординариятських відпоручників до ц. к. окружних шкільних Рад. Кому ж се красше випадає, як не їм, щоби на засіданнях

окружних шкільних Рад з кінцем року зажадали поясненя, кілько на рахунок кожної громади є стягнених грошевих кар і поставили внесене, щоби ті карні гроші не лежали в касах, але щоби були безпроволочно ужиті так, як сего вимагає закон.

Колиби се не допомгло, то треба віднести ся до краєвої шкільної Ради а навіть і до Міністерства, хоч сумніваю ся, чи окружні шкільні Ради хотілиби аж до сего допустити!

В кождім разі мусимо самі про себе дбати, бо чужі про нас дбати не будуть!

По сотикови жа „Рідну Школу“!

Пекуча потреба і воля народа покликала перед трома роками до життя Комітет „Краєвий Шкільний Союз“ „Рідна Школа“ у Львові, котрого завданєм є дбати про рідну нашу школу, про виховане інтелігентної та національно свідомої молодіжи.

На доказ, як совісно сповняє Краєвий Шкільний Союз свою задачу, наведемо що найголовніші дати із звіту Краєвого Шкільного Союзу:

На 8 гімназий удержуваних К. Ш. С. вже 6 має право прилюдности. Сьвідчить се, що вже самі власти узнали наші середні школи, відповідаючими всяким вимогам. Школи, що одержали право прилюдности на рік шк. 1912/13, то сі: Збараж, 3 кляси, Городенка, 4 кляси, 5 відділів, Копичинці, 4 кляси, 5 відділів, Рогатин 6 кляс, 18 відділів, Чортків, 2 кляси, Яворів 6 кляс, 8 відділів.

Крім того є ще 2 гімназії на разі без права прилюдности: в Буську 3 кляси, 4 відділи і в Долині, 2 кляси.

В гімназиях з правом прилюдности вписало ся в р. 1912/13 1499 звичайних учеників і учениць а 189 приватистів. З того клясифіковано 1340 звичайних учеників і учениць та 154 приватистів, виступило серед року 159 звичайних учеників (иць) та 35 приватистів, добрий успіх виказало 1167 звичайних учеників

і учениць та 123 приватистів, перепало 173 звичайних учеників (ниць) і 21 приватистів. Виходить з того, що з звичайних учеників (ниць) клясифікованих, виказало 87% добрий успіх, а з приватистів близько 80%. Такі висліди мусимо признати гарними!

Не гірше представляє ся справа в школах без права прилюдности. До тих шкіл вписало ся в м. р. 217 звичайних учеників (ниць) і 34 приватистів. Виступило 36 звичайних учеників (ниць) 3 приватисти, клясифіковано 181 звичайних учеників (ниць) і 31 приватистів, з чого перейшло 163 звичайних учеників (ниць) і 29 приватистів а лише 18 звичайних учеників (ниць) і 2 приватистів перепало.

Цілість представляє ся так, що в наших приватних школах (гімназиях) в минувшій шкільній році добрий успіх виказало 1330 звичайних учеників і учениць і 152 приватистів.

Крім того Краєвий Шкільний Союз опікував ся женською учительською семинариєю в Коломиї (76 учениць в 3 клясах, з чого 2 перепали) і мужеською учительською семинариєю у Львові (25 учеників в 1 клясі, з чого 2 перепало).

Так отже К. Ш. С. удержував кровавими лептами, складаними головно селянами і міщанами, 10 висше наведених приватних середних шкіл — не згадуючи

про школи народні, — які запомагав в міру потреби, покривав видатки, які властиво по справедливості поносити повинна держава, та сама, котра так щедро вивіновує в нашім краю такі самі польські школи!

Дотепер наше патріотичне селянство і міщанство по силам своїм приходило Краєвому Шкільному Союзови в поміч. Прийшли в поміч також і наші земляки з Америки.

Та сего року Краєвий Шкільний Союз стоїть прямо перед порогом руїни і колиб так дальше мало піти, мусів би він свою діяльність припинити.

Та до сего соромного стану наша суспільність допустити не сьміє. Коронами не много у нас може нині сипати, але сотика дасть і найбільшій. Сотиковими складками вибудовали Чехи свій

величавий театр у золотій Празі. Колиж він погорів, сотиковими датками зложили другий міліоновий фонд і вибудовали новий театр! З сотикових датків, але масових, чеська шкільна Матиця удержує багато приватних чеських шкіл середних, народних, фахових і т. и. і в той спосіб боронить його перед германізацією і підносить його культурно! Так може бути і навіть буде і у нас! Але буде се лиш тоді, як акція в тім напрямі буде масова, обіймаюча найширші круги. До помочи Краєвому Шкільному Союзови у Львові (ул. Домініканська ч. 4) мусять стати повітові і місцеві комітети „Рідної Школи“. Без тої помочи наші горячі пориви упадуть нам на шкоду, а нашим ворогам на втіху. Тому, хто вірить, що „в рідній школі наша будучність“, хай стає до гурту і збирає жертви на „Рідну Школу“.

Жертви на „РІДНУ ШКОЛУ“ треба посилати до товариства „Дністер“ у Львові, ул. Руська ч. 20. на книжочку число 6800.

УКРАЇНСЬКИЙ СПІВАНИК

зладив: АНТІН ГАПЯК.

Накладом Товариства „ПРОСВІТА“

вже вийшов з друку і продаєть ся

по ціні: I К 40 сот. оправлений в ціле полотно з вінетою. Також примірники на красшім папери по ціні: I К 60 сот. оправл. в ціле полотно з вінетою і 2 К оправл. в ціле полотно з вінетою золотими берегами.

На поштову пересилку належить долучити 20 сот.; рекомендована посилка о 25 сот. більше.

Усіх пісень в Співанику поміщено 156 та 180 коломийок. Пісні поділені на шість груп: I. Патріотичні і політичні (19 пісень), II. Січові і Сокольські (15 пісень), III. Історичні (15 пісень), IV. Станові а) козацькі (14 пісень), б) чумацькі (5 пісень), в) бурлацькі (6 піс.), г) опришківські (3 пісні), побутові (17 пісень), V. Любовні (62 пісень), VI. Коломийки (180). При початку кожної групи уміщена гарна, відповідно дібрана ілюстрація. Вінету до окладки в красках виготовив артист-маляр Ю. Буцманюк. Представлений на ній козак з бандурою, що вечірною порою грає пісні сперши ся на тин.

Співаник повинен би скоро розійти ся між нашим народом, бо зібрано в нім майже усі пісні, що співають ся нашим селянством, селянськими і міщанськими хорами та січовими і сокольськими організаціями.

Замовленя на Співаник належить адресувати:

Канцелярія Товариства „ПРОСВІТА“ у Львові, Ринок ч. 10.

ПОПРАВА НАШИХ ГРОМАДСЬКИХ ПАСОВИСК.

Коли хто чужий їде по нашім краю, то зараз в очи впадають йому великі простори неужитків, які в декотрих громадах тягнуть ся. З дивом запитає він, що се за ґрунта лежать дармо, облогом в краю, в котрім такий брак землі, де така дорожня на землю. Се наші славні громадські пасовиска!... Зі стидом треба відповісти йому. Они дотепер лежать крайно запущені і занедбані і є се тепер властиво неужитки а не жадні пасовиска.

Як великий скарб се лежить в нашім краю невикористаний, пізнаємо аж тепер, коли стає щораз тіснійше на землю. А є тих пасовиск громадських в цілій Галичині поверх мільон моргів, то є більше як тисячу тисячів моргів, а не рахуємо тут полонин.

Поодинокі громади мають по сто, двіста, триста, та не раз вісімсот і тисячу моргів громадського пасовиска, та великої користи з него не мають, хиба ще і тягар.

Однак правдивою благодатю таке пасовиско стало би для громади, як би його поправило ся і завело ся порядок. Тоді можна би там завести добре пасовиско, худоба в паші би бродила, люди в селі могли би два або і три рази більше худоби тримати, та мали би з хову худоби більший дохід.

Бо як би наші громадські ґрунта поправити, перемінити на правдиві пасовиска, як Німці кажуть „товсті“ пасовиска, так уладжені, як се бачимо за границями краю, в Чехах, Німеччині і Швайцарії, то можна би мати з таких пасовиск дуже красний дохід, більший навіть, як з орного поля.

Про таку поправу хочемо тут поговорити.

Наші пасовиска громадські ніколи не

орані, покриті купинами, зарослі мохом, псянкою, вересом (розхідником) або ситником, лежать або на тяжких глинах (на підгір'ю в полудневій часті краю) або на пісках і торфах (головно в північній половині краю). Найгірше, коли пасовиско є на щирім піску, бо на сухім піску добрі трави не будуть рости. Таке пісковате пасовиско ще найліпше залісити.

Але на глині або торфах можуть бути дуже добрі пасовиска. Лиш треба до того землю приготувати, бо на затовченім, від віків не оранім, зарослім бурянами ґрунті трави добрі також не будуть тримати ся. Тому насамперед треба купини розкинути, переорати землю і пустити на два або три роки під плуг, аби ріля виробила ся. Тяжкі або підмоклі землі дуже добре є перед тим ще здренувати, бо потому росте буйнійша паша. В першім році можна дати овес або жито, в другім році знов збіже, або мішанку на пашу, або який зелений погній, а в третім році бараболі. Бараболі треба дати бодай раз, бо через сапане найліпше вироблює ся землю та нищить ся хопти.

Доперва як так приготуємо рілю, то можна на ново заложити рілю і підсіяти добрими пасовисковими травами. Де земля не є так лиха, то можна переорати і зараз в першім році посіяти мішанку трав. По засіяню трав не можна зараз пасти, треба зачекати бодай до осени, а за той час треба косити бодай три рази і за кожним разом звалкувати тяжким валком, аби трави добре вкорінили ся і пішли корчем. Потому можна в дальших роках пасти від вчасної весни до пізної осени.

Але одна є ще дуже важна річ, якої у нас не знають ще, а яка є конечна,

аби мати добре пасовиско, а се огорожа і поділ пасовиска.

Конечно потреба пасовиско поділити на кілька частий прим. 4—8, кожду часть обгородити найліпше кільчастим дротом і по черзі спасати кожду частину через 8—10 день. У нас се річ нова і не один здвигне плечима, як почує таке, але є се дуже важна річ і про се всюди за границею переконали ся. Переїдьте цілу Німеччину, або Чехію або Данію і огляньте всі пасовиска, то нігде не зобачите необгородженого пасовиска, а всюди є воно поділене на 5—10, а нераз і двадцять частий! В той спосіб лиш з пасовиска можна мати більший пожиток. Як зженете всю худобу на ціле пасовиско необгороджене, то она за кілька день витовче і знищить траву на цілім пасовиску, з початку повискубує добрі трави, які найліпше смакують, а потому не має багато що пасти. Так дуже много паші на пасовиску іде на марно. Інакше є, коли худобу всю зберемо на одній обгородженій часті і там її тримаємо тиждень до десяти день, доки не випасе докладно всеї паші на тій часті. Потому жене ся її на другу, третю, четверту часть і т. д., а по місяцеві або півтора вертає ся знову на першу частину. Так за цілий час можна 4—5 разів перейти ціле пасовиско, а худоба багато краще використає пашу, ніж як би на неподіленім пасовиску пасти. Се знають вже за границею і всюди пасовиско ділять, тож і у нас повинно се прийняти ся і не здавати ся так дивним і непотрібним. Бо для пасовиска є се так само конечно, як приміром для бараболь обсапуванє.

Аби в дальших роках пасовиско удержати в добрім стані, треба що року в осени навозити штучними погноями, як томасина і каїніт (або потасова сіль). Дальше худобячий гній не можна лишати на однім місци, але розмазувати за сьвіжа лопатою або граблями

по пасовиску. Інакше на тих місцях, де був гній виростає на око буйна трава, але худоба не хоче її їсти і так простір пасовиска меншає. Вкінци що осени і весни треба пасовиско валкувати тяжким валком.

Все те що правда коштує багато, але тут вложений кошт дуже добре оплачує ся і дає значний дохід.

Та і кошта ті не мусить поносити громада. Тепер можна на поліпшене пасовиска громадського дістати підмогу з Виділу краєвого. Як звісно Галичина дістала, як відшкодованє за торговельні договори в 1909 р. мільон чотириста тисяч корон через десять літ, то є разом 14 мільонів корон. З тих грошей по чотириста тисяч річно призначує ся на поправу громадських пасовиск.

Ті громади, що мають пасовиска і розуміють вагу поправи пасовиска, повинні з сих грошей користати поки час і старати ся в Виділі краєвім о підмогу на змеліорованє (поліпшенє) пасовиска.

Поправу пасовиска переводить ся в той спосіб, як ми висше описали. Отже, де того потреба, насамперед пасовиско дренає ся, або осушує ся отвертими ровами, потому запускає ся на два, три роки під плуг, врешті підсіває ся травками і обгороджує ся пасовиско на кілька частий дротом кільчастим. Все те робить ся на кошт Виділу краєвого, то є Виділ краєвий переводить дренаванє (де сего потреба), дає насіне трав, навози, знаряди до обрібки пасовиска і огорожу, а громада має дати лиш роботу.

Коли би громада хотіла перевести у себе поправу пасовиска, то мусить рада громадська ухвалити: 1) що годить ся на се, 2) що годить ся на поділ і обгороджу пасовиска на кілька частий, 3) що поліпшене пасовиско буде удержувати в добрім стані, 4) що гусий не

буде ся пасти на пасовиску, лиш на осібнім сіткою обгородженім кавалку, 5) що буде тримати громадського пастиха, 6) що $\frac{1}{3}$ коштів поправи пасовиска покриє сама в формі робіт рільних.

Потім треба внести до Виділу краєвого через Виділ повітовий поданє о меліорацию пасовиска, а до поданя долучити відпис тої ухвали ради громадської.

Виділ краєвий висилає інжинірів, щоби зважили (знівелювали) і здоймили плян пасовиска, та рільничого інспектора, аби виробив плян поліпшення пасовиска. В зимі виготовлює ся в Виділі краєвім всі пляни і кошториси (кілько поправа має коштувати) а з весною відсилає ся до Міністерства рільництва, котре призначає гроші на поправу пасовиска.

Як з Міністерства прийде затверджене плянів і признанє підмоги (субвенції), тоді приступає ся до переведеня поправи пасовиска. Притім не бере ся відразу всего пасовиска до поправи, але що року якусь часть (третину або четвертину), а на решті давного пасо-

виска можуть люди собі пасти дальше. В той спосіб за кілька літ поправляє ся ціле пасовиско.

Мусимо ще піднести, що підмоги, які дає Виділ краєвий громадам на поправу пасовиск є беззворотні, значить ніхто ніколи не буде впоминати ся якогось звороту або відшкодованя. Зазначуємо се тому, бо в деяких темних громадах люди про се не знають і підозрівають, що се якась штучка. „Е, кажуть, хто коли видав, аби хлоп дістав що за дурно! Ануж потому придуть і заберуть за те ціле пасовиско!“ Та се нерозумне говоренє. Що правда тепер тяжко, аби хто давав щось за дурно, але сим разом та поправа пасовиска приходить громадам за дармо, бо іде з гроший призначених яко відшкодованє на піднесенє годівлі худоби.

Поправа одного пасовиска коштує 50.000—100.000 К, а нераз і до 200.000 К. Се вже гарний гріш і громади одна перед другою повинні старати ся, аби їй впав ся такий дарунок.

Децо про оброблюванє і навоженє лук і пасовиск.

Лише тоді можна сподівати ся обильного збору з лук і пасовиск, скоро їх відповідно обрабляє ся і навозить. Сухі луки і пасовиска треба наводнювати, мокрі відводнювати. Збиту твердо дернину повинно ся часто шкородити луковою бороною вздовж і впоперек, аби знищити мохи і улегчити приступ воздуха та вогкості до корінців трав. Занедбані луки, на котрих поріст трав є скупий а місцями зовсім його нема, найліпше зорати, управляти опісля через 2 до 3 роки, скоро не є надто низько положені і мокрі — а опісля підсіяти мішанку добрих трав. Таке підсіванє лук придалоби ся дуже. Побіч механічної управи лук і пасовиск не треба занедбувати і їх удобрюваня. За навоженє добрим компостом віддячують ся луки і пасовиска високими плодами. Позаяк скількість компосту випродукованого нашими малоземельними господарями

звичайно не є вистарчаючою, треба ужити побіч компосту ще і штучних навозів, передовсім таких, що мають в собі фосфор і потас в більшій скількості. На морг треба в тій ціли висіяти найменше 300—450 kg. каїніту (або 100—150 kg. потасової соли, і 250—350 kg. жужлів Томаса зглядно 150—200 kg. суперфосфату. До навоженя лук і пасовиск є відповіднішими з потасових навозів каїніт, а з фосфорових жужлі Томаса. Таке навоженє як то численні проби в тім напрямі роблені виказали, оплачуєть ся стократно. Натомість односторонне навоженє чи то самим каїнітом чи жужлями не дає повного успіху, бо ростини потребують до свого росту і нормального розвою так потасу як також і фосфорового квасу. Навоженє штучними навозами впливає не лиш на скількість сіна але також знаменито і на якість трав.

АНДРІЙ ЖУК.

Наша економічна організація в 1912/13 році.

Елементарні нещастя, які навістили наш край підряд два літа, не могли не вплинути некорисно на розвій наших господарських і інших економічних товариств та спілок. З другої сторони елементарні нещастя є пробним каменем,

в минулім, як і в сім році „Сільський Господар“ був першим, що заняв ся дослідями і збиранем материялів про розміри шкід, спричинених слотами і виливами рік та обдуманем способів з'організованя ратункової акції. В наслідок

Курс ветеринарийний в Бурштині, уладжений тов-ом „Сільський Господар“.

о який випробовуєть ся організаційна справність тих товариств і спілок. Що до справности організаційної, то найкраще вивязуєть ся з своїх задач, які ставить жите, Краєве Товариство господарське „Сільський Господар“ у Львові. Маємо тут головно на увазі акцію за-помогову для рільничого населеня. Так

заходів „Сільського Господаря“ і нашої парляментарної репрезентації, центральне правительство уділило в минулім році значні кредити на запомоги в тій чи иншій формі рільничому населеню, з того одержав наш Краєвий Союз кредитовий міліон корон на безпроцентові позички для потерпівших рільників,

розділених через місцеві українські спілки кредитові, а Краєвий Союз господарсько-торговельних спілок у Львові достав значні запомоги для організації доставки рільничому населенню по дешевим цінам насіннь на засіви. В ратунковій акції веденій Намісництвом взяв участь „Сільський Господар“ через свого відпоручника в ратунковім Комітеті. Такі комітети були потворені при староствах і скрізь з рамени Товариства засідали відпоручники філіяльних відділів. Був се перший случай, коли наша господарська організація взяла участь в акції краєвого правительства і се є поважним здобутком нашим. Шкоди з р. 1913 обчислюють ся на сотні міліонів корон. В яких розмірах і в якій формі прийде правительство з запомогою в сім році ще не знати, але „Сільський Господар“ і парламентарна репрезентация домагають ся запомог найбільших і в сій ціли скликана була 8 вересня 1913 краєва конференция, котра поставила ряд жадань до правительства в сім предметі.

Стан організації Товариства „Сільський Господар“ представляв ся в 1912 році дуже поважно, прибуло членів і кружків, але кружки і філії не виказують так успішної діяльності, як централі і все, що „Сільський Господар“ робить для піднесеня господарства нашого народу та оборони його інтересів є головно заслугою центральної Управи у Львові. В р. 1912 числило Товариство 90 філій, 1.151 кружків і 26.612 членів. Курсів урядило Товариство в сім році 42, з 2.604 слухачами, досвідних піль заложило 5.210, в 554 громадах. Виклади уряджувані філіями обняли 785 місцево-стий, а на 1.095 викладах було 64.008 слухачів. Філії Товариства виказують в своїх звітах 232 машин і знарядів господарських, для спільного ужитку членів, 133 зародових хлівень і стаций кнурів, 12 овочевих шкілок, 14 взірцевих садів, 9 взірцевих пасік, 59 стаций розплодових

дробу, 47 кріликарень, 12 козярень і пр. Всьо то зроблено головним чином при помочи Головної Управи Товариства.

Синдикат торговельний „Сільського Господара“, се є Краєвий Союз господарсько-торговельних спілок у Львові, виказав в 1912 р. незвичайно буйний зріст, головно в оборотах товарових. Причинилась до сего і приведена ним акция закупна насіннь на засіви та полагоджуване замовлень самого „Сільського Господаря“. В році 1913 стоять перед Союзом ще важчі задачі, як в році попереднім, бо акция ратункова прибере ширші розміри, тож і Союзови буде більше праці. Можна надіятись, що Союз вивяжить ся з своєї задачі добре. В р. 1912 числив Союз 481 членів, власних капіталів мав 40.384·36 кор., чужих капіталів було в обороті 207.872·95 кор., оборот товаровий виносив 2,041.574·20 кор. Спілок господарсько-торговельних має тепер Союз около 30, не всі вони добре розвивають ся, але віддають населенню високу прислугу, бо уможливають рільникам закупно добрих артикулів господарських без ошущва і визиску, що має місце у жидів. На невеликі розміри вів Союз в 1912 р. збут продуктів рільництва з поважними успіхами.

Значно підупала в послідних двох роках, по буйнім зрості в першім 1911 році свого істнованя, організація збуту худоби. Переважна часть спілок для збуту не функціонує, а Союз для збуту худоби занятий тепер головно веденою у власнім заряді фабрикою масарських виробів у Львові. За скоро прийшла і за широко розвинулась в першім році організація збуту худоби, щоби її не спіткала криза. Спілки для збуту худоби вимагають високого степеня кооперативної сьвідомости у населеня і совісного та безінтересовного їх веденя. Нарід наш не приготований ще до вищих форм кооперації і не скрізь знаходились відповідні люди, щоби могли добре попровадити спілки. Так хоч спілки самі

підупали, то з другої сторони не можна їм відмовити корисного впливу на збут худоби. Піднесли вони ціни на безроги, приучили населенє продавати товар на вагу. Треба надїятись, що скрута економічна, яка викличе більшу як звичайно випродаж худоби, заставить наших селян знову збувати товар через спілки, бо тільки при спілковій продажі, можна узискати кращі ціни. Не треба слухати підшептїв згінників, бо вони обмовляють спілки в своїх інтересах, а не в інтересах продаючих товар.

Не виказує поважнїйших успіхів в останніх двох роках і організація молочарства, головнo з причини елементарних нещастїв, бо бракує паші, випродують корови, нема молока. Правда, число нових спілок збільшуєть ся, але багато ранїйш основаних спілок або припинили діяльність, або зменшили продукцію. Стан маєтковий спілок представляєть ся досить добре, що свідчить про розумну і оглядну господарку управ тих спілок, але тамує їх дальший розвій зменшенє доставки молока. Союз молочарський прийшов в 1912 році в посіданє власного дому в Стрию і урядив холодню на масло — дуже важна річ при гуртовім збуті масла. Лише масла доставляють спілки союзні за мало, а попит на нього все збільшуєть ся і ціни стоять дуже високі, се повинно би заохотити наших селян до згуртованя в спілки молочарські в тих околицях, де таких спілок ще нема.

В організації консумційній нічого визначного не сталось. Основані на селах без відповідного підготованя численні спілки споживні або поупадали, або нидіють через брак капіталів і...покупнів. Дивно се є, що нашим крамницям на селах бракує покупнів, але се так є. Нема ще у наших людей патріотизму економічного, який наказує купувати все в руськім склепі, у руського купця. В своїм склепі побирають люди товари

так довго, як довго склеп кредитує, а відтак, не заплативши довгу, ідуть до жидів. Через те наші склепи упадають, натомість розвивають ся склепи жидівські. Беруть ся у нас до основаня склепів без відповідних капіталів і се є також одною з причин, що склепи не розвивають ся. „Народна Торговля“, ся найповажнїйша наша торговельна інституція, витримує некорисні роки з успіхом, хоч не зустрічає також більшої чим дотепер піддержки зі сторони публики так закупном, як і капіталами до обороту. А „Народна Торговля“ заслугує на се. За 30 літ істнованя богато вона зробила для організації торгвлі. Без пересади можна сказати, що все, що ми в сїй області маємо, є заслугою „Народної Торгвлі“. Є кілька спілок споживних в повітових містах, які добре розвивають ся. Належить до них передовсім спілка в Калуши, що за короткий час стала дуже поважною інституцією.

Велику животність виказали в сих критичних часах наші кредитові спілки. В оборотових засобах спілок перше місце займають вкладки ощадности. Коли запанувала криза грошева і населенє почало скрізь в краю винимати свої ощадности, позбавляючи в сей спосіб фінансові інституції оборотових засобів та доводячи деякі з них до руїни, то сей натиск наші спілки кредитові відчули менше, чим інші. Се свідчить, що до наших спілок відносить ся населенє з великим довірем. Велику роботу мали спілки кредитові в 1913 р. з розділюванєм безпроцентових позичок на весняні засїви, з уділеного правительством кредиту мільона корон. Цїла акція спочивала в руках Краєвого Союзу кредитового, при участі Земельного Банку гіпотечного, і сї дві інституції та ще товариство „Дністер“, є тепер, в часи господарського лихолїтя, головною підпорою цїлої нашої економічної будови та вивязують ся з своєї задачі як найкраще.

АЛЬКОГОЛЬ І ЙОГО ПОБОРЮВАНЄ.

(ЗА ДРОМ Г. БУНІЄ.)

Останніми часами у нас почало ся багато писати про алкоголь та про його шкідливість. Се дуже гарна проява, що і у нас вже раз починає пробуджувати ся думка, чи не вдалоб ся викоринити з поміж нашого народу поганого і шкідливого звичаю уживаня т. зв. палених напоїв. Всяка народна робота повинна мати у своїй основі клич „геть з алкоголем“, бо лиш на добрих основах виведене народне діло стане тривким. До сеї праці покликані перш всего читальні „Просьвіти“, які дотепер, на жаль, не виказують великої дбайливости у сім папрямі. Читальні „Просьвіти“ повинні взяти клич „геть з алкоголем“ за свій, який означає зворот до уздоровленя суспільного організму.

* * *

Кождий добре знає, що алкоголь, прим. горівка, горить, коли його запалити. Те саме дієть ся з ним і у нашому тілі, коли його зажиємо. Горить, спалюєть ся на уголь у нашому тілі також пожива, прим. хліб, мясо і т. д., коли їх спожиємо. Але то спалюване поживи покріпляє наше тіло, а алкоголь ні, а навпаки, він ще його нищить. Наше тіло зужитковує поживу собі на користь, а алкоголью не може зужитковувати, бо він до того не надаєть ся. То добре, скаже хто, але то тепло, яке вироблюєть ся при паленю алкоголью, таки виходить нашому тілови на користь. Се — неправда! Алкоголь витворює в нашім тілі тепло, але ще більше його з тіла забирає. І виходить таке, що поужитю алкоголью місто тепла маємо

в тілі зимно. Що се правда, то се можна виказати термоміром (термометром).

В який спосіб алкоголь забирає з тіла тепло? Се дієть ся так: алкоголь розширює тоті жилки, якими в нашім тілі перепливає кров. Розширеними жилами кров пливе скорійше і огріваєть ся. По дорозі переходить вона через поверхню нашої шкіри і скоро остуджуєть ся, віддає тепло на верх. Над всім нашим тілом, отже і над жилами, якими пливе кров, господарює, має нагляд наш мозок. При помочи відповідних приладів, що звать ся нервами, він управильнює розширюване і звужуване жил, скорший і повільнійший переплив крови. Коли випити алкоголь, то мозок тратить свою силу, власть, нерви не гамують розширюваня кровеносних посудин, жили розширюють ся, а кров починає плисти скорше і остуджуєть ся. Шкіра прибирає червону краску, яка лишаєть ся на все, коли стало уживаєть ся алкоголью.

Кажуть, що алкоголь розгріває чоловіка, коли йому зимно. Таке говорење то обдурюване себе самого: то кров пливе в жилах скорійше і тому здаєть ся, що ніби робить ся теплійше. В дійсности робить ся зимнійше, бо алкоголь заглушив у мозку почуте зимна, а викликав почуте тепла.

Також є самообманом, що ніби то алкоголь додає сили, охоти або живости. Все то неправда. Ослаблене, параліж, який алкоголь в дійсности викликає, видно на такім примірі: паний чоловік не може добре думати. Стаєть ся щиросердечним і співчутливим, зарає плаче, обнимав би ся з кождим, цілу-

вав би всіх, не відчуває журби, не бачить біди і горя, чуєть ся цілком щасливим чоловіком. Алькоголь убиває у нього почуте горя і болю, заглушує всяку, хочби найтяжшу журбу. П'яцьке товариство все щасливе і веселе. Підпитий чоловік не має спромоги добре роздумати, його розум темніє: чим більше темніє розум, тим більшає тота п'яцька чемність, підлещуване і хвальба.

Наслідком ослабленя розуму є також вимахуване руками і прочі рухи п'яка. У него нема кому тих рухів здержувати, бо мозок запоморочений, нема кому щадити сил.

У п'яка бєть ся скорше серце, живчик бєть ся також скорше. Але се скоре бите серця не є спричинене прямо алькоголем: причина сього лежить власне у п'яцьких рухах. Найкрасше се видно, що, коли дати чоловікови напитися алькоголю і не дозволити йому вимахувати руками, то у него серце буде бити ся далеко повільнійше. П'як без потреби вимахує руками, не може над собою запанувати, без потреби горячить ся, а се все викликує скоре бите серця.

Дальшим наслідком затемненя розуму є брак відчуваня утоми. Між народом є глибоко вкорінене переконанє, що горівка усуває утому. А утома, се щось гей би вентиль безпеченства у паровій машині, котрий дає знати, що у машині вже за багато пари. Утома дає нам знати, коли тіло вже дальше працювати не в силі. Хто убиває утому горівкою, той робить так, як би машиніст замкнув вентиль в машині, щоб міг ще більше палити під кітлом. Той погляд так вкорінив ся в народі, що мало хто вже обходить ся без горівки; видає останній гріш на горівку, щоби лиш мати її при роботі: косареви треба дати випити, щоби міг косити, женцеви, щоби міг жати і т. д. А щоб за-

місць горівки дати ліпше зісти, то се якось нікому і на гадку не приходить.

Що алькоголь не усуває утоми, а навпаки її збільшає, найліпше показує ся обставина, що ті жовніри найлекше зносять труди в маршу підчас спеки, дощу і зимна, котрі цілком не уживають алькоголю. Досвідиди над сим роблено у Англії і Америці і показало ся, що булоб найліпше цілком усунути з війська алькоголь. Про се пише військовий лікар Др. Фр. Т. Гамільтон так: „Раз на все треба покинути такі проби у війську. Вже досить виказано, що уживанє алькоголю, навіть умірковане, є для здорових людей шкідливе. А у війську треба нам все витревалих людей, бо у нас не робить ся ріжницї підчас зимна, спеки, дощу, навіть супроти п'яків, — бо на се не дозволяє військова карність. Отже найліпше є усунути алькоголь з війська“.

До сего самого переконаня прийшли і на кораблях, так, що тепер англійські і американські кораблі, вибираючи ся в подорож, не беруть з собою ні каплі алькоголю.

Ще є одна причина, чому люди пють алькогольні напої. Алькоголь ще має то до себе, що заглушує у чоловіці почуте нудьги і довгої хвилі. Почуте довгої хвилі так нам потрібне, як і почуте утоми. Утома примушує нас до спочинку, довга хвиля до шуканя роботи. В противному разі чоловік чуєть ся якось не свій, отяжілий, ніби оспалий. Колиж не вишукає собі роботи, то те почуте довгого часу мучить його і стаєть ся для нього гірше демона. Такий чоловік, опутаний почутєм довгого часу, що не хоче взяти ся до роботи, буде кидати ся на всі сторони, буде шукати всяких способів заспокоїти тото почутє. Але таке шуканє нічого не помагає: чоловік мусить ся взяти до якоїсь роботи, мусить умучити свій мо-

зок, свої нерви, свої м'язи і аж тоді має відпочинок. А алкоголь власне се має до себе, що увільнює від сего демона. Піяк та піяцьке товариство ніколи й на гадці не має, ніколи не відчуває нудьги, порожнечі і пустки. Піяк не має ніяких інтересів, ніяких думок: їх убив, заглушив алкоголь. А ніщо так не нищить чоловіка, ніщо так не спинює його в розвою, ніщо так легко не закопує у ньому щонайліпше, то що він має, як заглушуванє почуття довгого часу алкоголем.

А треба сказати, що пиво зі всіх алкогольних напоїв найбільше забиває нудьгу. У нас інтелігенція признає, що нарід запиваєть ся горівкою, признає, що алкоголь наносить необчислені шкоди і страти, але мимо сього уживає того алкоголю — у формі пива, і се у неї вже не є піянством. Ще й оправдує своє піянство тим, що у пиві є поживні части потрібні для тіла. Тимчасом чи лихо походить з горівки, чи з пива, чи з вина, воно є лихом і його треба поборювати. Не місце тут вказувати на всі ті лиха, які приносить уживанє алкоголю. В коротці перейдемо лиш декотрі з них і приглянемо ся їх цифровому представленю.

Уживанє алкоголю стягає на людей дуже багато хоріб. Англійські лікарі кажуть, що половина всіх людських недуг походить з уживаня алкоголів. Всі лікарі кажуть згідно, що майже половина недуг, викликана алкоголем, є дідична, особливо хороби, нервові, почавши від легкої нервовости, а скінчивши божевілем. І так прим. стверджено, що на 300 дурноватих, божевільних дітей, 145 припадає на таких, яких родичі уживали алкогольних напоїв.

Між піянством а злочином заходить безпосередна звязь. Карні судії, урядники поліції, директори вязниць у всіх цивілізованих державах ствердили, що

на алкогольіків припадає 70 до 80% злочинців. Вправді закидає дехто, що ті злочини поповнили вправді пяниці, але не стверджено, що вони поповнили їх у пяному стані. Але мусимо памятати, що у піяка є все два стани: стан пяности і стан ослабленя після пяности. В стані ослабленя пяний не може взагалі і рухати ся, а злочин може поповнити в стані т. зв. „підохоченя“. В Німеччині виказав рахунок, що на 100 убійств, 46 припадає на пяниць, 74 тяжких ушкоджень тіла, 63 на лекше ушкодженє, 76 опір власти, 54 зневага домового спокою, 77 злочинів проти обичайности. Дальше виказав рахунок, що на 100 божевільних є 20 до 40 пяниць. В Данії 25% розводів, в Англії 30% самобійств, а в Росії аж 40% є спричинених алкоголем.

Ціле лихо представляєть ся ще яркїше, коли замість процентових відношень, приглянемо ся дійсним числам. Міністер Сполучених держав у Америці Еверет каже: „В Сполучених Державах північної Америки в роках 1860—70 прямий видаток на виріб алкогольів виносив 15 мільярдів корон, посередний 30 тисяч мільонів, кромі сего було жертв у людях 300 тисяч, віддано 100 тисяч дітей у доми убогих, около 150 тисяч злочинців віддано до тюрем, далі було около 20 тисяч самобійців, мільйони вдовиць і сиріт, а кромі сего через алкоголь огонь знищив маєтку на 50 мільонів корон“.

То лиш тільки записала статистика. А кілько то перейшло без уваги! Рахунок бере під увагу лиш тих, що упали найнизше, бо за сих доходить вістка до статистичних бюр. А не треба забувати, що кожде таке нещастє нищить рівночасно щастє другої людини! Кілько знищеного родинного щастя, кілько горя, кілько лиха, про яке й ніхто не знає.

А тепер подивім ся на алкогольізм

оком господаря. Рахунок виказує, що в Європі $\frac{1}{4}$ всего збіжа перероблюється на алкоголь. Возьмім лиш $\frac{1}{10}$, то можна сказати, що $\frac{1}{10}$ населення Європи займається вироблюванем отруї-алкоголю. Рільництво творить більше як половину населення Європи. А тота $\frac{1}{10}$ населення, яка виробляє алкоголь, рекрутується майже вся з хліборобського населення. Зрахуймо, кільки робітників є зайнятих у броварях, горальнях, кільки людей є зайнятих торгівлею алкоголем, кільки то є шинкарів, кельнерів, — то можемо сказати, що не $\frac{1}{10}$ населення Європи, але десятина всего цивілізованого людства працює в поті чола рік-річно, день-в-день на те, щоб вирабляти отрую, щоби її споживати і в той спосіб нищити свою силу до роботи, випорожнювати свої кишені, наповняти шпиталі, доми для божевільних і тюрми. І чи се справді є гідне людей цивілізованих, самим собі кувати нещасте і лихо? Чи така робота не є нищенням тої всеї культури і цивілізації, яку до тепер здобула людськість? Се щось виглядає так, як в байці, де оповідається про цигана, який виліз на дерево і підрубав саме ту галузку, на якій сидів, аж доки її не підтяв і не впав разом з нею!¹⁾

Коли так, то може хто питає: Щож робити супроти сего великого лиха, яке наносить алкоголь? Як від нього оборонити ся?

Дехто думає, що з часом наступить поліпшене, зворот до доброго само із себе; другі сему не довіряють і кажуть, що лихо аж тоді зможемо з поміж себе усунути, коли своїм розумом пізнамо тото лихо. І сі стоять проти того, щоби лихо усувати силою. Вони кажуть, що насильством чоловік не стане розумнійшим, під зглядом обичаєвим, моральним, не поправиться ся під напором сили; причини лиха вічно бувають ті самі, отже на що силувати ся, атже

приповідка каже: на милуване нема силування. Тому, кажуть вони, треба щоби люди бороли ся з лихом без нічийої помочи, треба щоби люди самі вибороли собі красшу долю. Хто дурний, той згине в боротьбі, хто мудрий, той добуде собі красшу долю. І після думки приклонників сего погляду — се одиноко можливий спосіб людського поступу.

Значить ся, перші здають ся на волю божу і кажуть, що красша доля прийде з часом сама, немов впаде з неба, а другі кажуть, що чоловік сам здобуде ту красшу долю і усуне лихо, але знов аж з часом, коли прийде до розуму, а покищо не треба йому помагати в боротьбі з лихом, бо та поміч на ніщо не придасть ся.

В боротьбі з алкоголем оба сі погляди мають стійність, але не зовсім. Годі нам, після першої думки, здати ся на волю божу і не вести з алкоголем боротьби, в надії, що він сам з себе минеть ся. Треба з ним конечно борити ся. Але й не можемо кидати віри в те, що алкоголь таки колись минеть ся. Значить, треба борити ся з алкоголем з твердою вірою в те, що побіда по нашій стороні, але уважати на те, щоб не кінчило ся лиш на тій вірі: до віри ще треба й діл. Поперш всего, щоб боротьба з алкоголем була успішна, треба старати ся о піднесенє просвіти між народом, так, щоб він міг пізнати все те лихо, яке наносить алкоголь. Освідомлене має стати найсильнішою зброєю в боротьбі з алкоголем. Коли держава має право карати за злочини, уживає на се своєї сили, то

¹⁾ Хто хотів би більше дізнати ся про шкідливість алкоголю, то най собі прочитає книжочку п. з.: „Др. Маті і Алі Геленіус: Проти алкоголю“. Переложив Іван Чепига. Накладом Тов-а Відроджене. З 11. образками. Ціна 40 сот. Дістати можна у Кн. Тов. ім Шевченка у Львові, Ринок 10.

може вона її ужити на запобіганє тих злочинів. Не допустити до злочину силою — є, без порівняня далеко ліпше, як опісля карати за злочин смертю. В сїм останнім случаю ужите сили вже ніщо не допоможе, злочин не відстане, а мудрим орудуванєм сили можна запобічи не одному злочини. То значить, усунути алькоголь силою, бо він є причиною всего лиха і злочинів.

„Добре, скаже хто, але чи се не буде виглядати на опіку над людьми? Виглядало би так, як би ховав перед дурною дитиною ніж, щоби вона не порубала ся. Прецінь люди мають розум, то не випадає так накидати ся з опікою“. Про се, що випадає, а що ні, дало би ся багато сказати. Але звернемо увагу на те, що така опіка над людьми є вже тепер, отже нема що встидати ся її прикладати до алькоголю. Вже від давна не вільно у всіх державах продавати морфїни. То значить ся, що держава хоронить людину перед її власною слабостию: чоловік не мав би сили оперти ся і заживав би морфїну, а се є грізне житю. А проте тут показуєть ся, що такої опіки таки треба, бо от лікарів, що їм одним прислугує право набувати морфїну, рікрічно гине множество із затроєня морфїною. І вони одинокі, на яких опіка не простягаєть ся, і от показуєть ся, що їм зле без тої опіки. Видно, що сам розум, інтелігенція людини ще не в силі охоронити: прецінь ніхто так не видить шкідливости морфїни, як лікар. Значить ся, таки треба опіки, оборони проти власної слабости і налогу.

Дальше, заборонена лихва. А чи така заборона — се не є ограничуванє свободи, не є опіка? А чи, коли розважити, лихвар не є ще тисяч разів ліпший і праведнійший від продуцента алькоголю? Лихвар рабує своїм ближнім маєток, а продуцент алькоголю рабує здоровлє, розум, честь, совість, спо-

кій, щастє, словом все, що мають найсвятїйшого!...

Так само заборонена у всіх державах (з малими виїмками) газардова гра. А прецінь небезпека газардової гри далеко менша, як небезпека піянства. Наслідки обох навіть тяжко порівнати.

А треба признати, що майже кождий, що пє, не хоче й думати про се, що він наносить шкоду собі і свому окруженю. Коли знає про наслідки алькоголю, то таки найде вимівку: „Чи, як я випю склянку пива, або порцію горівки, через се хто потерпить? Яж прецінь не впиваю ся, а от випю деколи при нагодї або про сьвято“. А таке умірковане пите чи тепер, чи пізнійше, а все доведе до піянства. І знов не треба забувати, що піяк все буде піяком, хочби пив лиш деколи і то по трохи. І аж тогди перестає бути піяком, коли зовсім покине пити. Так само з народом: викорінить ся з народу піянство тогди, коли про нього в народі не буде й чути. „Мій дорогий — говорить лікар до піяка в повісти французького письменника, Юрія Онета, п. з. „Торговець трутиною“ — півалькоголіків нема, памятай собі. Є тільки цілковиті алькоголіки... Хто раз закоштував сеї отруї, сей пропащий, хиба що має сильну волю відпеката ся її цілковито“. Хто в части тільки уживає алькоголю, сей тільки в части уникає його наслідків.

Тому здоровий розум каже: лиш цілковите здержуванє від горячих напоїв може охоронити людство від тих страшних наслідків.

При тїм всім треба памятати, яке велике значінє має примір. Людська натура вже така, що чоловік не питає „чому я маю се робити?“, але все має на язиці „а як я се зроблю?“ — все питає за приміром. Тому всі ті, які уважають

себе покликаними до виховування народу повинні добре пам'ятати, що мають йому самі служити добрим приміром. Обов'язком освіченої, посідаючої кляси людини є впливати на нарід добрим приміром. Говорити, що нарід заливається ся горівкою, накладати на неї податки, а рівночасно пити вина, пива, — се не лік на п'янство, але ще гірша руїна народу. В народі будить ся питання: „А чому панам вільно пити вино, а нам вже й горівки не можна?“ І тим власне, що освічена кляса зірве з алкоголем, вона докаже, що справді хоче нарід визволити з пут алкоголізму.

Те саме повинні пам'ятати родичі і не давати дітям злого приміру.

Ті, що уживають умірковано алкоголів, є злим приміром. Неумірковані п'яки мають бодай ту добру сторону, що є відстрашаючим приміром для других: вистарчить побачити п'яного без пам'яті, без знаку житя в рові, то вже якось відхочується ся пити, щоб не стати таким самим.

Держава має силу спинити продукцію і продаж алкоголю. Після великої францусько-німецької війни у Франції видано закони, які в дечім обмежували продукване алкоголю. Однак не можна надіятися, що держава сама спинить продукцію алкоголю. Власне в інтересі держави лежить, щоби продуквано богато алкоголю, бо вона побирає за се великі податки. До законів, які би заборонювали виріб алкоголю, треба йти іншою дорогою. Протиалькогольні товариства повинні згуртувати в собі все населенє, яке є проти алкоголю і силою вплинути на державу, щоб вона видала такі закони. Такою прим. дорогою доведено в декотрих Сполучених Державах в Америці до того, що там цілковито заборонено виріб і продаж алькогольних напоїв. В многих державах ухвалено т. зв. Local Option Laws, т. зн. закон, який дає

право поодиноким громадам або і цілим провінціям обмежати, чи таки цілком забороняти виріб і продаж алкоголів. Є надія, що такий закон буде ухвалений в короткім часі і в Англії, бо там вже ліберальні партії поставили собі се змаганє в свою програму. Так само в Швеції, Данії і Норвегії. В Фінляндії такий закон вже є, і з нього вже скористали всі громади, то значить, около 2 міліони мешканців. Одною з головних цілей протиалькогольних товариств у Швайцарії є доведенє до ухвалення такого закону, і до сього часу удало ся сим товариствам збудити в сій справі великий рух. Можна з приємністю сказати, що взагалі у всіх цивілізованих державах протиалькогольний рух росте з кождим днем і є надія, що він здобуде в законодатних тілах більшість і доведе до ухвалення законів в користь абстиненції. По ухваленю такого закону можна буде дістати алкоголь лише на лікарську рецепту в аптиках.

Однак міг би хто виступити проти заборони виробу алкоголю в імя т. зв. особистої свободи. На се можна відповісти то, що сказано про інші отруї, а також і щє то, що тут не розходить ся о особисту свободу, але о самооборону. Мусимо пам'ятати, що п'як не лиш собі шкодить, але й цілому своєму окруженю. Що року терплять цілі сотки тисяч через п'янство других. Згадаємо от хочби ті числа, які ми навели в горі. Згадаймо тисячі тих родин, які мучать ся через п'яків, згадаймо міліони людей, які уродили ся вже нещасні і хорі через п'янство других; ціла громада хоріб переходить ділично з роду в рід, а все через алкоголь. Трудно найти тепер чоловіка, котрий би не потерпів від алкоголю. Із сего видимо, що ми маємо право на самооборону. Ми не обов'язані, не мусимо жити з людьми, які ходять по світі з напів спараліжованими мозками.

Коби лиш ми мали силу боронити ся від алькоголю, а право на се маємо.

Закидає ще дехто, що насильна заборона уживаня алькоголю не доведе до ціли, бо нарід найде собі ще гіршу якусь отрую місто алькоголю, прим. опіум. Такий закид сьвідчить о тім, що той, хто се говорить, уважає нарід нездібним до чого доброго. Виглядає воно так, як колиб батько говорив: „Ет, пощо я буду виховувати свої діти. Я буду їх вчити, закажу їм то робити, а вони видумують собі що инше“. Тимчасом досвід показує, що у тих державах, де алькоголю не вільно продавати, нарід ще якось собі не вишукав иншої отруї, бодай ще до сего часу.

А далі, чути ще закиди, що як би алькоголь був дійсно такий шкідливий, то люди вже давно би вигинули, бож п'янство таке старе, як історія лиш памятає. Правда, п'янство давне, але давними часами не виробляли так багато алькоголю тай він не був в так загальнім ужитю. На услужі алькоголю давно не стояв такий великий капітал, удосконалений спосіб господарки, хемія, фізика і т. д. Горівку винайдено щойно 250 років тому назад. Давними часами не було таких великих акційних броварів, не було уладжених на новітний спосіб шинків, не блестіло в шинках електричне сьвітло, не звеніли величаві звуки орхестри, що нині заманює тисячі людей до шинків.

З КНИГИ ЖИТЯ.

Не велика будучність такого народу, який не годен розрізнити добра від злого.

*

Лише тому не страшне лихо, хто все готовий його стрітити.

*

Силою добра не зчиниш.

*

Ніякі гроші не дадуть такого великого проценту, як гроші видані на просьвіту.

Все се не може оправдувати навіть хотьби уміркованого питя алькоголів.

Збираючи все то, що сказано, бачимо:

Алькоголь робить чоловіка нездібним до ніякої праці — тілесної і умової — шкодить чоловікови і на тілі і душі. Відбирає чоловікови всі житєві радости, убиває тоту приємність, якої чоловік дізнає по зробленій праці. Піяк ледве тягнеть ся від шинку до шинку, а скоро опинить ся в шинку, то сидить в ньому гей би прикований, хиба що алькоголь струтить його під стіл. Алькоголь убиває в чоловіці все що найшляхотнійше, і веде до певного божевілля.

Алькоголь спиняє поступ, убиває у людей всякі ідеали і інтереси, заглушує совість, яка часом відзивається і пробує протестувати проти алькоголю. Се відбивається на лиці піяка, яке через алькоголь тратить людський вигляд а прибирає якийсь дикий, звірячий. Тепер більше як половина людей стратила людський вигляд лица головно через алькоголь.

Супроти сего є один вихід: усунути з поміж себе алькоголь. Наша народня честь і журба о будучу долю народа вкладає на нас обовязок виступити проти алькогольних напоїв, та старати ся обернути тоті мільони викинені нами за отрую на добро і хосен народа.

Іван Ченіга.

Відповідай добром на зло, а тоді убиваєш в злім чоловіці вдоволенє, яке досягає через своє зло.

*

Поборюй гнів лагідністю, зло добром, скуєство щедротою, брехню правдою.

*

Ніяка ціль не може оправдати брехні.

*

Бій ся того, хто тебе боїть ся.

ВСЯЧИНА.

Публична бібліотека в Нью-Йорку.

Найбільша на сьвіті бібліотека.

„Бібліотека мусить зробити ся дійсною народною бібліотекою. Без огляду на се, з яких кругів походять люди, що користають з неї і яке їх званє, всі мусять прийти до нас. Нашим змаганєм буде улекшити їм се“. Сї слова находять ся в річнім звіті New York Public Library (Нью Йорська публична Бібліотека) найбільшої з існуючих на земській кулі бібліотек. Міліярдери Астор і Карнегі та американський державний муж, Тілден, поклали найбільші заслуги коло її вивінованя. Властивими основателями головного будинку бібліотеки були Астор і Тілден, а Карнегі утворив 40 філіяльних заведень. В р. 1910 скінчено будову головного будинку, а рівночасно усталено методи просьвітної діяльності інституції. Користати з бібліотеки і її філіяльних заведень може без ніякої оплати кождий, хто предложив легітимацію. Коли не має її або не може її вистарати ся, складає три доляри кавції, котрі дістає назад, коли віддасть випозичені книжки. Реченець звороту обмежений до двох тижнів, на жаданє можна його продовжити до чотирох. Читачам, котрі зголошують ся до філіяльних заведень, доступні є також твори і книжки,

що є в головнім будинку. Для молодіжи призначені в головнім будинку і в філіяльних заведенях окремі салі, виключно застережені для неї. Молодіж може також користати з випозичальні, котра протягом 1912. року видала між неї 2,959.044 томів. Окрему салю в головнім будинку уладжено для невидючих. Є тут твори і книжки, зладжені письмом приступним для невидючих: Можуть вони також позичати книжки до дому. Про користи сего уладження говорить число 21.839 випозичених томів протягом 1912 року. Статистичний звіт діяльності New York Public Library за 1912. рік приносить величаві висліди. Бібліотека має 2,090.220 томів. Виданя клясиків є в численних примірниках. Випозичено з бібліотеки протягом 1912. року 7,969.664 томів, о 55.000 більше ніж попередного року. В головнім будинку з читальняних саль користало 217.978 осіб; пересічне число читачів в головнім будинку і філіяльних заведенях виносило 1112 осіб на день. З загального числа випозичаючих книжки лише 47 проц. жадало творів з области белетристики. Майно бібліотеки виносить 15,000.000 долярів. Річні видатки доходять до 1,400.000 до-

І П Р А В Д Л И В І С Т І

лярів. З сеї суми міська управа Нью Йорку покрила в 1912. році 616.000 долярів відповідно до услівій, заключених в акті фондації Карнегія, силою котрих управи міст, в котрих отворено бібліотечні інституції мусять причинювати ся до коштів їх удержаня. Закупили в 1912 році 70.407 нових томів; крім сего багато рисунків і рукописий. Число урядничого і службового перзоналу виносить в головнім будинку і в філіяльних заведенях 927. Цілюю бібліотеки є, щоби збогачу-

вати ся творами в усіх європейських мовах, так щоби читачі, котрі знають лише одну мову також з неї могли користати. В 1913 р. отворено при сій бібліотеці також український відділ, в котрім можна щоденно брати безплатно українські книжки старокраєвого виданя всякого змісту від год. 9 рано до 9 вечером. Більше про публичні бібліотеки в Америці розказано в статі, поміщеній в „Письмі з Просьвіти“ ч. 1—3 з 1912 року.

Винищуванє лісів на культурні ціли.

Мірилом культури даної народности є більше або менше розвинена у ньої преса. Чим більше часописий, брошур і книжок читає якийсь нарид, — тим він і культурнійший. В ціли поширеня преси серед найширших верств суспільности придумано фабрикацію паперу з дерева, яка одначе потягає за собою винищуванє лісів.

Ось недавно тому в американських часописях появилась була сумна ворожба: надходить час, коли перестануть виходити не лишень дневники, але й инші виданя і книжки, бо... не стане паперу на їх друкованє. А не стане паперу тому, бо зникають ліси, завдяки лянному нищеню їх для фабрикації паперу.

На фабрикацію паперу (призначеного до друку) зужитковуєть ся рік річно **одинацять мільонів кубічних метрів дерева.** Се дерево вирубують в лісах Злучених Держав північної Америки і Канади. На одній фабриці працює ціла армія дро-

ворубів, яка зрубує для нашої фабрики **вісімдесять тисяч штук дерев в протягу десяти годин.**

Одна велика ню-йорська щоденна часопись, яка щоденно виходить у 800 тисяч примірників, видала недавно спеціальне число о 24 сторонах. Для виробу паперу, зужитого на видрукованє сього числа, треба було зрубати аж 9979 дерев, з яких кожде було на 20 метрів високе

Недавно оснувалось товариство для охорони лісів, які ростуть на півночи стейту Нью-Йорк. Бо — як висловив ся президент сього стейту — як що й дальше так безпощадно будуть винищувані ліси, то до 20-ти років на цілій поверхні Злучених Держав не останеть ся ані одно дерево.

Так отже, в парі з поступом культури, безвпинним кроком ступає також і варварське винищуванє лісів, з яких дерево чейже додатне не лишень до виробу самого паперу.

Відки походить наша городовина?

Кому ж не відома наша яринна городовина всілякого рода. Смачні се і здорові дари природи, без яких в буденнім нашім житю таки годі булоб і обійтись. Цікаво отже дізнатись, що майже всі роди „нашої“ городовини таки не є нашого походженя, а чужоземного. Всі ми до бараболі так привикли, що проживок без ньої показав би ся в нинішних часах неможливим, а справдішний голод зацарив би серед нашого, головно убогого селянства, як що бараболі пересталиб в нас удаватись. Мимо так широкого, хосенного й необхідного розповсюдненя бараболі в Европі — ростина та не є європейського

походженя. Перед кількасот роками привезено її з Америки, де вона й до нині росте в дикім стані.

Звичайна наша **редьква** є вправді європейського походженя, за те вітчиною ніжної і смачної **редьковці** (т. зв. місячної), є далекий Китай.

Салату розмножено і ублагороднено з ростины, званої „лятук“, яка й по нинішний день росте на Кавказі в дикім стані. Салату знали люди вже на багато століть перед Р. Хр Греки любувались в ніжній білій салаті, з високими, прямими стовпцями, які звались у них „галльос“. Римляни були великими любителями салати. Ліпші її роди, під назвою

„лятук“, вміли вони знаменито приладжувати про запас в квасному меду. Славний писатель Вергіль у своїх письмах згадує, що „ніякий добрий пир не може обійти ся без салати“.

Жируха в дикому виді росте на острові Кипрі, який в глибокій старовині був присвячений богині любови.

Огірочник, з якого вже рідше приладжують салату, походить також з далекого Сходу.

Де саме є вітчина **огірка**, напевне сказати не можна. З його ніжної природи можна лишень вносити, що вітчиною його мусять бути теплі краї.

Гарбуз і диня походять з Єгипту. З ними познайомились Жиди, перебуваючі в єгипетській неволі, а там вже стали їх управляти і в себе, в „обіцяній землі“, нинішній Палестині. Як каже старо-жидівський переказ, то гарбузи були улюбленою їдою пророка Йони. Гарбузи і дині управляли також старинні Греки і Римляни.

Стручкові рослини, усі без виїмки, є також східного походження. Вітчиною **бобу** є береги каспійського моря. Його управляли вже старинні Ізраїльтяни, а незвичайно любили його також Греки і Римляни. У Греків був навіть особливий, „бобовий“ бог, званий Кіанет, в честь якого побудовано навіть в Атенах свя-

тиню, де й уладжувано „бобові торжества“. Противно — Єгиптяни признавали біб нечистим і, здається з причини того забобону, наказано було його їсти Пітагорейцям.

Фасоля походить із західної Азії, або як дехто каже — із Східної Індії. Се друге правдоподібніше вже хочби з того згляду, що фасоля є дуже ніжною, чутливою і невидержуючою зимна.

Сочевиця росте в дикім стані на Кавказі. В давнині старинні Єгиптяни, Ізраїльтяни і Греки признавали її культурною рослиною. В нас управляють її рідко і то лишень як пільну рослину.

Вітчиною **гороху** є набережні околиці Чорного моря. В Кримі він ще й нині стрічається в дикім стані. З причини його невиносимости зимна можна догадуватись одначе, що первісною його вітчиною є тепліші краї, хто зна, чи не Східна Індія. Горох управляли Греки і Римляни; а що його назву стрічаємо і в санскритській мові, тому можна догадуватись, що і в Індіях управлявано його від непамятних часів.

Кукурудза походить з південної Америки.

З того короткого опису переконуємо ся, що всі „наші“ городові рослини не є властиво нашими, а чужосторонніми.

..... **ДОБРІ РАДИ.**

Смерть мухам!

Папір-бібула, який купуємо в склепах на винищені мух, часто-густо є насичена мишаком (аршинником). А що мухи, які посидять на такій бібулі, конають не відразу, а здебільш останками сил перелітають ще в інші місця, особливо в пекарнях, де й затроюють страви, приладжані до їди, — тому треба постаратись о фабрикацію іншої бібули-трутки, яка булаб нешкідлива для людського здоровля. Таку бібулу-трійло дуже легко може приладити собі кожда газдиня. В тій цілі береть ся звичайний чорний перець, мелеть ся його на мілонький порошок і мішається з патокою-медом доти, доки не утвориться з того густа, наче тісто, мішанина, якою й насмаровується бібулу, кладеть ся на тарілку і обливається цукровою водою, а тоді вона чинить таку саму при-

слугу як і бібула-трійло, купована по склепах.

Средство проти укушення комарів і інших комах.

Проти укушення комарів і інших крилатих ворогів поручаємо недороге, а дуже добре средство:

- 5 частий евкаліпту (eucalyptolum),
- 10 „ тальку (talcum venetum) і
- 80 „ крохмалю.

Усе те треба добре вимішати, перетерти на мілонький порошок, і тою мішаниною натирати кілька разів в день лице і руки. Мішанину ту треба берегти в щільно замкненій склянній, або металевій посудині.

Одночасно замічаємо що так евкаліпту, як і тальку можна за кількадесять сотиків купити в кожній аптеці.

Средство проти гнитю стовпів.

Кому доводилось вкопувати стовпи в землю, сей знає, скільки клопотів спричинює підгнилий стовп в будівлі (прим. стайні), воротах, паркані і т. п. Обпалюване або обмазуване дегтьом, смолою, тером, чи що — помагає дуже мало. Послідними часами проти гнитю стовпів придумано дуже гарне средство, яке на довгі часи зберігає дерево перед гнитєм. Ось воно: Взяти 3 фунти гарно перечищеного річного піску, пів фунта крейдяного порошку, пів фунта живиці і 2 декаграми льняного олію; усе те треба пригрівати над слабою полумінію, мішаючи без впину, аж до одержання одностайної маси. Опісля додаєть ся до того 1 декаграм мідяного окису (копервас — синій камінь) і 1 до 2 декаграми (1 ча-

рочку) сірчаної кислоти. Усе те опять треба гарно вимішати, після чого на пів рідкою ще і горячою масою намазуєть ся части дерева, які мають бути вкопані в землю. Закопувати стовпи можна доперва по шести годинах від обмазаня масою. Стовпи треба намазувати на один дециметр висше, чим вони мають бути вкопані в землю. Так приладжені стовпи видержують в землі 25 до 30 літ, а то й довше. Охочі й цікаві, а потребуючі, можуть спробувати.

Чищенє залізних блях на кухні і дверців від печий.

Кусень мокрого сукна вмочи в попелі з камінного вугля і сильно витри тим бляху або дверці. По стараннім витертю зараз будуть світити ся.

РЕБУС ч. 1.

уложив: Лев Крипакевич.

☆ ЖАРТИ, ДОТЕЛИ, АНЕКДОТИ. ☆

Цікавість.

Прийшов мужик із празнику...
 Празник добре вдався:
 Посиніла кругом шия,
 І чуб підійняв ся!...
 Прийшов в хату, ані слова...
 На лаві сідає...
 Аж підходить господиня,
 Мужа оглядає...
 „Та чого то в тебе шия
 Вкрита синяками?“
 — Та то мабуть від вишнівки,
 Що я пив з дяками!...

„А хтож тобі, чоловіче,
 Чуба мав намняти?“
 А він її кулаками:
 — Не знаєш — мовчати?“

СТЕПАН РУДАНСЬКИЙ.

Страшний сон.

— Сеї ночі я майже не спав.
 — А то чому?
 — Віритель приснив ся мені два рази
 і відтак бояв ся я вже заснути.

ІВАН КРИПЯКЕВИЧ.

ПЕРЕД 300 РОКАМИ.

з історії козаччини 1614 р.

Рік 1614 заповідав ся дуже криваво на Україні. Давний ворог християнства турецький султан, збирав великі війська,

щоби повоювати наші краї. Намісник Румелії Ахмет - баша вів султанських яничарів на північ і хотів вже переправити ся через Дунай, щоби напасти на Україну. Яка була причина бісурманської завзятости? Се наші козаки розярили так гнів турецького цїсаря своїми походами на Чорне море. В 1613 р. ходили вони два рази проти Турків і поробили їм великі шкоди на Кримі. Вийшла про-

ти козаків турецька фльота, великі галери і човни і під Очаковом заступили дорогу козацьким чайкам; але козаки несподівано в ночі напали на Турків і розбили їх цілком. По цілій Україні пішов

розголос сего славного діла, а султан почав збирати війська проти ненависних гїяврів. З балканських країв доносили,

що на день св. Юрія була назначена загальна мобілізація турецької армії, а невдовзі потім мали переходити Турки через Дунай.

Польща не почувала ся тоді на силі змірити ся з бісурманами. Польського війська на полудневій границі було небагато і воно було лихо плачене, коронний гетьман Станислав Жолкевський не важив ся з ним ставити чола турецькій навалі. Весь тягар боротьби з музулман-

ським світом спочивав на плечах добровольців з України, наших козаків, які на власну руку воювали татарські оселі і ходили на Турка на Чорне море. Польська держава рівно-

Козаки на морю.

душно відносила ся до сеї боротьби. Не було в Польщі зрозуміння для того, що колиб підмогти козаків против Татар і Турків, колиб зміцнити їх організацію, то козацькими руками можнаби здобути далекі краї для європейської цивілізації і зєднати собі правдиву славу в великім світі. Козаки мусіли бороти ся самі.

На 1614 рік козаки плянували великі походи на сусідні краї. З початком року часть козаків рушила через Браславщину на Волощину (нинішну Румунію). Як нераз перед тим так і тепер, козаки підпомагали якогось претендента на волоське воєводство: хотіли вигнати тамошного господара і посадити нового, який прийшов до них за війском. Король на бажанє сойму вислав до козаків свого секретаря з листом, яким забороняв сього походу, але козаки послухати не хотіли. Тоді Жолкевський загрозив, що вийде з своїм війском против головного козацького табору. Козаки не налякали ся і прийняли визов: за Дніпром коло Переяслава почали приготовляти ся до оборони. Але польський гетьман не мав відповідної сили, його жовніри бунтували ся, бо їм не плачено, — тому мусів лишити порожні погрози і розпочати переговори. Король визначив комісію, що мала розглянути козацькі справи і привести козаків до порядку. Але комісія не дуже спішила ся в далекі наддніпрянські краї і козаки тимчасом вели дальше боротьбу з бісурманами.

Весною 1614 р., як тільки пустили леди, вибрали ся козаки походом на Чорне море. Але похід не удав ся: зірвала ся велика буря, рознесла чайки далеко по морі, багато війська потонуло, частину занесли філі на турецькі береги і там вони погибли або дістали ся до неволі.

Як се співали в думі:

Ой, на Чорному морі та на білому камені
Там сидить ясний сокіл білозорець,

Низенько голову склонив,
Жалібненько квилить-проквляє,
Та на святее небо, на Чорне море
Пильно поглядає.
Що на святому небі, на Чорному морю
Не добре ся починає.
Що на небі усі звiздки потьмарило,
Половина місяця у тьму уступило,
На Чорному морю не гаразд починає,
Із дна моря сильно хвиля встає...
То з неба дрібен дощик накрапає,
А із низу буйний вітер повіває,
А по Чорному морю противну хвилю,
З дна моря знімає, якорі зриває,
Судна козацькі на три части розбиває:
Одну часть взяло — в землю Агарянську
У каторгу турецьку занесло
Другу часть — гирло Дунайське пожерло,
А третя де ся має — в Чорному морю
[потапає...]

Але ся невдача не знеохотила ані трохи козаків. Літом зібрали ся козаки в новий похід на море, — похід небувалої величини і сміливости. Дніпром поїхали в Чорне море. Було їх коло двох тисяч людей, а плили на сорок чайках. Переплили в ширину ціле Чорне море і дійшли аж до Трапезунта на північнім побережю Малої Азії. Була там дуже богата країна, повна міст і сіл, люди жили безпечно, не знаючи страху, бо ніколи не було тут ніяких нападів; від коли опанували сї сторони Турки, ніхто не смів воювати на морі, — перші козаки відважили ся на се. За провідників послужили їм втікачі з Туреччини, — Українці, що довгі роки пробули в бісурманській неволі. Дальше пішли козаки на твердиню Синоп, що також лежить над морем, а за для краси околиці звала ся „містом коханків“; тут здобули старинний замок, вирізали залогу, пограбили і спустошили музурманські дома і на кінець спалили ціле місто, навіть кораблі і галери, що стояли в порті.

Шкоду числили на 40 мiліонів. Заким змогло зібрати ся військо, козаки забрали свою здобичу на чайки і псплили на море. Тривога пішла по Туреччині. Сул-

тан, довідавши ся про сей напад, впав у такий скажений гнів, що казав повісити найвисшого урядника везира Насух-башу; ледви жінка і доньки випросили його від смерти, але султан вибив свого дорадника булавою по голові!

Турки хотіли пімстити свої невдачі на козаках при повороті. Ахмет-баша, що ще перше вирушив на Україну, вислав турецькі кораблі під Очаків, щоби не допустити козаків до Дніпрового лиману. Козаки знали про се і поділилися на дві часті. Одні причалили до

ранених 200 людей. Двайцять козаків дістало ся до неволі і їх відіслано до Царгорода; султан віддав їх людям з Трапезунта, щоби мали на кім пімстити ся.

Тимчасом турецьке військо під проводом Ахмета-баші стояло вже на Україні. Турецькі відділи переправлялися через Дунай, ішли побережем Чорного моря, аж до Білгороду (або Акермана) над Дністром, перейшли Дністер і ішли дальше суходолом аж до Буга і Дніпра. В тамтих околицях мав Ахмет баша бу-

Турецька галера і козацькі чайки.

суші на схід від Дніпрового устя, пови-тягали човни з води і на валках стали їх пересувати до ріки, щоби обминути турецькі кораблі; але тут напали на них Татари і в битві козаки потратили багато здобичі і людей. Друга часть козаків рішила перебити ся через Очаківський лиман; переправа була важка, — щоби облекшити свої човни, козаки мусіли кидати багато здобичі в воду. Перемало ся через турецький кордон 19 чайок і поплило в гору Дніпром; деякі козаки скакали з човнів на беріг і так спасли ся перед турецькою погонею. Разом з 2.000 козаків загибло і було

дувати замки, щоби загородити козакам на віки вічні дорогу в море. Султан писав до польського короля, що не хоче воювати Польщі, а бажає тільки винищити козаків, з якими Польща не може дати собі ради. Але Поляки не вірили Туркам і також готовили ся до війни. Се стримало трохи турецького воеводу. А крім сього, коли наблизилася осінь, турецькі війська стали бунтувати ся і хотіли вертати ся за Дунай. Ахмет-баша мусів вернути ся. Султан дістав від польського короля обітницю, що козаки будуть покарані, і поки що тим вдоволив ся.

Против козаків вислано оружну комісію, яка мала перевести між ними лад, якого собі бажала шляхта. До комісії належали найбільші пани з України, Януш Острозький, Януш Заславський. Александер Калиновський, Станислав Жолкевський; кождий з них вів своє військо. Комісія зіхала ся до Житомира і туди приїхали також козацькі послы, — імен їх не знаємо: гетьманом був тоді мабуть Петро Канашевич Сагайдачний. Польські комісарі дня 15 жовтня 1614 р. оголосили козакам таку „постанову“ :

Козацьке військо має нести по давньому звичаю пограничну службу против Татар і Турків, даючи звістки про ворога і боронячи переправ; за се дістають козаки річно 10 тисяч золотих і сукно для війська. Старшого козацького має потвердити коронний гетьман з королівського рамени. Ті козаки, що живуть в приватних маєтностях, мають піддати ся місцевим урядникам, а не творити собі власної самоуправи. Терехтемирівський монастир має бути для

спокійного прожитку старих козаків і калік, але на ради військо не має там збирати ся. На сусідні держави козаки не будуть ходити без волі короля, щоби не ломити договорів, які має Польща з сусідами.

Постанови комісії були тяжкі для козаків. та вони не противили ся їм, пристали на все, чого хотіли комісарі, бо ходило їм о обіцяну платню; але знали, що Поляки є занадто слабі, щоби примусити їх до виконання накинених обовязків. І дійсно тільки зимою, як все засипав сніг, був спокій. Весною 1615 р. козаки знов стали готовити ся до походу на море і під літо пішли в 80 чайок аж під сам Царгород — до султана в гості. Польська річпосполита не змогла вдержати козаків, — так само не вмiла оборонити України перед новими нападами Татар і Турків. Козаччина зростала в чим раз більшу силу і поволи захоплювала власть на Україні в свої руки¹⁾.

¹⁾ Про історію тих часів докладнійше у Мих. Грушевського Історія України-Руси т. VII і VIII.

▲▲▲ ТРИ ДОРОГИ. ▲▲▲

В чистім полі на роздолі вітер завиває;
Сидить козак на розпутьті та думку гадає.
Три дороги простягли ся на широкім полі;
А в козака думка така: йти шукати долі.
Три дороги... котру вибрати? Де щастя, де горе?
Козак в полі — як той човник без веселця в морі.
Доле, доле! Як би то знать, де тебе шукати!
Сьвіт широкий, люди мовчать а шляхів багато!
В чистім полі на роздолі буйний вітер віє;
У долині за байраком вороння чорніє.
Лежить козак у долині, одпочив, не плаче;
А вороння клює, щипле личенько козаче.

Петро Кузьменко.

ДЕ-ЩО ПРО МУЗЕЇ.

Богато наших людей зовсім нічого не знає про музеї. Та й з тих, що про них чули або звиджували їх, не кождий добре розуміє, що таке — музеї і яка з них користь. Що й казати!... — навіть між досить просвіченими людьми знаходять ся такі, що або уявляють собі, ніби музеї потрібні лише дуже ученим людям та ріжним фаховцям, або-ж, противно, — гадають ніби в музеях збирають та показують лише ріжні особливости, незвичайні річи, котрі оглядати варто лише для розривки (як от — звіринець або цирк!), а тому, мовляв, для нашого народу вони — ще витребеньки, „люксус“, не варто витрачати гроші на їх збиранє та удержанє!...

Такі погляди на музеї — мильні, несправедливі і шкідливі. В дійсности, музеї уть не лише дуже важними й корисними просвітно-науковими закладами, а й навіть значно перевищають своєю пожиточністю та значінем для суспільности богато інших.

Збираючи та переховуючи ріжні річи до пізнаня минувшини і теперішности природи, серед котрої живемо, та минулого і теперішного житя людини, музеї стають богатим жерелом знаня. Сеправда, до найбільше користають з них учені люди: але, маючи спроможність вигідно досліджувати та студіювати зібрані з однім місці предмети, вони складають на підставі своїх дослідів ті книги, з котрих і широкий загал людей довідуєть ся про сьвіт і про себе самих. З другого-ж боку, не менше правдою є й те, що всі — і більше й менше просвічені люди — можуть також безпосередно користати та поучувати ся з музейних збірок: річ в тім, що збірки сї, звичайно, так упорядковані, що навіть малопросвічена людина може зрозуміти їх значіне,

особливо-ж, коли буде оглядати їх разом з кимсь більше досвідченим або звернеть ся за поясненнями до музейного урядника. Треба зазначити при тім, що така наглядна наука навіть кориснійша та далеко приступнійша, аніж наука лише з книжки: кожде явище природи чи житя людини стає через ту наглядність зрозумілійшим, поясненя того явища при помочи зібраних в музею річий тревалійше позістають у памяти, висліди науки, підперті очевидними, наглядними предметами, стають більше переконуючими, а крім того, підчас перегляданя ріжних зібраних в музею предметів й у самого оглядача виникає не-раз богато ріжних саможийних думок, помічень, спостережень, зявляєть ся непомітно розуміне значіня того, на що передтим він навіть не звертав уваги, а що справді є дуже важним і цікавим.

Ріжні бувають музеї. Де-які з них, наприклад, наглядно показують нам, які бувають звірі на сьвіті (чи в якимсь краю) і які вони, навчають нас, де і як вони живуть, як одна порода звірів споріднена з іншою і т. д. Інші навчають нас своїми збірками так само про ростини; інші, знов, — про людину, про минуле і теперішнє жите людей і т. д. Суть і такі музеї, котрі дають науку, як ліпше провадити сільське господарство, чи-там якийсь промисл; або — як поліпшити якесь ремесло, торговлю; або, наприклад, як удосконалити шкільну науку, пожарництво то-що та які до того суть на сьвіті способи, знаряди, пристрої, машини; в таких музеях побачити можна й взірці ріжних знарядів, пристроїв, машин, ліпших гатунків збіжа, городовини, овочів (або їх докладні та зрозумілі описи), взірці ріжних ремісничих і промислових виробів; можна там також до-

відати ся й про те, як ті річи можна зробити, побудувати, виплекати або набути.

Особливе значінє для нас, Українців, мають наші так звані національні українські музеї, котрі покладають собі завданє — збирати, переховувати і порядкувати для наглядної науки всі річи, котрі допомагають всесторонньому пізнанню нашої української землі і нашого народу. З таких музеїв довідаємо ся, якою є наша українська земля, що є в ній і на ній, се-б то — який є її ґрунт, що в нїм є, що на нїм і як росло й жило та й тепер росте й живе; побачимо в таких музеях також предмети, що покажуть нам, як жили люди на нашій українській землі перед тисячами літ, яких знарядів уживали для добування собі поживи, в що вірували; познайомимо ся з житєм наших предків та історією їх за часів князївських і новїйших; побачимо, нарешті, теперішній побут ріжних племен нашого народу — яких господарських знарядів уживає нарід по ріжних краях нашої землі, яким є його домашнє, хатнє жите, чим він відживлюєть ся, яку уживає ношу, яким є його духове жите, чим відріжнюєть ся він від інших народів і таке инше. Славно звісний мудрець стародавних Греків Сократ сказав якось коротко, але дуже мудро: „пізнай самого себе!“... Сю мудру гадку треба повторити і до нашого народу: отже — пізнай насамперед самого себе, український народе!... — пізнай, чим ти є як людина, якою є твоя українська земля і край, де мешкаєш, яким є твій нарід, що заселює ту землю, яка була його минувшина, яким є його теперішнє жите... пізнай, а, певно, навчиш ся і поважати і любити більше свою землю і свій нарід, переконаєш ся, що варті вони того і що заслугоють, аби, коли треба, пожертвувати за них навіть все своє майно та положити за них, здобуваючи їм кращу долю, й свою голову!...

Отже ясно, що ціла наша суспільність

повинна як найбільше підпирати наші національні українські музеї та підпомагати їх не менше, як свою „рідну школу“, — вони-ж, прецінь, суть для нас не лише найліпшою — бо наглядною — школою, а й тою скарбницею, де на вічні часи переховують ся ті наші національні скарби, що служать до пізнання минувшини і теперішности нашого народу; вони-ж суть також тим богатим жерелом, звідки наші учені люди будуть завсїди черпати знадоби до поученя ширшого загалу про те, чим ми є і чим були; вони-ж — ті сьвідки богатства і краси нашого краю, величи і сили нашого народу, його самостійности і безпереривного поступового розвитку від найдавнїйших часів, що сьвідчити-муть і перед нашими потомками і перед чужинцями про все се, про нашу дійсну вартість як нації!...

Допомагати нашим музеям можна ріжними способами: крім жертв грошевих на їх удержанє і розвиток, було-б не менше важним, якби наші люди збирали та пересилали до музеїв старинні предмети, котрі знайомлять нас з побутом наших предків, отже — ріжні стародавні зняряди, зброю, домашні предмети (начинє, стародавні меблі, образи, взірці стародавньої ноші, ріжні знахідки в землі, церковні річи, стародавні книги, грамоти, документи і т. п.); і такі самі предмети до пізнаня теперішного побуту нашої людности; нарешті, ріжні окази до обзнайомленя з природою нашої землі (мінерали, скаменїлости, окази звірів та рости́н і т. п. — особливо, коли їх збирали люди, що розуміють ся на тім). Велику прислугу справі наших музеїв можна зробити також пояснюванєм несьвідомим людям пожиточности та значіня музеїв; оберіганєм старинних річий (особливо-ж рідких) від знищеня; повідомлюванєм зарядів музеїв про памятки старовини та природи, які ще переховали ся десь

в околиці; недопусканем, аби сі пам'ятки опинили ся в чужих неукраїнських руках або музеях; нарешті, — допомагаючи

своїми порадами, як і де їх легше відшукати і зібрати та дешевше набути.

По всіх осьвічених краях давно вже

Предмети з музею „Наукового Товариства ім. Шевченка“ у Львові.

зарядчикам музеїв та уповноваженим відповідникам їх збирати в різних околицях потрібні для музеїв річи — напр.

добре зрозуміли велике науково-просвітне значінє музеїв і людність і правительство. І в Австрії багато му-

зеїв удержують на свій кошт центральне або краєве правительства, а також засібніші великі й менші громади; багатьом иншим, приватним музеям вони іноді значно допомагають своїми субвенціями. Виїмком досі були лише наші українські музеї (тільки одному з них міністерство просвіти уділило досі два рази невелику, порівнюючи, субвенцію). Очевидно, що заступникам нашого народу треба домагатися рішучо, аби держава, край, ради повітові і громадські причиняли ся до удержання сих наших так важних для науки і просвіти народу інституцій. Та — „доки сонце зійде, роса очі виїсть“!... так само як і в шкільній справі насамперед сам наш нарід повинен прийти з помочю своїм національним музеям та заопікуватися їх утриманєм і розвитком — без огляду на правительство. З другого-ж боку, домагатися підмоги від правительства тоді має рацію, коли є чому допомагати. В дійсности, ми досі маємо дуже мало своїх музеїв. В Галичині є їх — лише два. Головний з них се — „Національний Музей“ у Львові, заснований Митрополитом Андреем графом Шептицьким; другий (також — у Львові) — при „Науковім Товаристві імени Шевченка“¹⁾. Отже треба і нашому народови як найдіяльнійше взяти ся за закладанє своїх музеїв, особливо на провінції: в Галичині — Станиславів, Коломия, Тернопіль, Броди, Перемишль, Сянік, Стрий — повинні також мати свої місцеві українські національні музеї. На Буковині — давно вже час заложити самостійний український музей бодай в столиці краю Чернівцях. На Угорській Русі те саме зробити треба в Ужгороді, Мункачи, Марамароши. На Україні російській є багато музеїв, котрі удержують краї (губернії), громади та різні товариства і інституції. Після свого змісту (се-б то після тих предметів, з ко-

трих складають ся їхні збірки) більша частина їх є українською, але заряджують ними часом такі інституції і люди, котрі цілком ворожі самостійному українському національному розвитку; тому треба ужити всіх заходів, аби також і зарядих музеїв були українські, а музеї проваджено так, як того вимагають науково-просвітні та національні потреби українського народу.

Україна - Русь, котру безпереривно находили і плюндрували різні вороги та дикі наїздники, від найдавніших часів становила той мур, об котрий розбивала ся сила їх нападів та котрий захищав від них краї західної Європи з її просвітою і наукою. Тому український нарід не мав досі спроможности здобути ся на такі просвітно-наукові інституції, які були би достойними його великих природних обдаровань і здібностей та дорівнювали тим, що посідали більше щасливі народи. Тепер настали инші часи, коли і перед нами розкривається широке поле (бодай хоч в деяких країнах нашої землі, як в Галичині та на Буковині) до поширення науки і просвіти серед нашого народу та до здвигнення своїх власних національних просвітно-наукових інституцій. Без того-ж прецінь неможливий дальший поступовий розвиток нашого народу та здобуте собі національної і політичної самостійности. Не занедбаймо-ж нагоди і спроможности! А при тім не забуваймо, що одними з найпотрібніших та найкорисніших науково-просвітних інституцій, суть наші національні українські музеї!...

¹⁾ У Львові є ще два музеї, котрі заложені були для науково-просвітних та національних потреб українського народу: се — Музей „Народного Дому“ і Музей „Ставропігійського Інституту.“ Але нині музеї ці опинили ся в руках москвофілів, ворожих національному розвитку українського народу. Позбавлені помочи і підпертя суспільности музеї ці останніми часами підпадають.

НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ У ЛЬВОВІ.

„Національний Музей“ у Львові (ул. Мохнацького 42) має на меті зобразити на зібраних предметах розвій культурно-національного життя Руси-України. В тій цілі „Національний Музей“ збирає і відповідно переховує: 1) предмети, добувані при різних нагодах з землі і передавані нашими людьми у його збірки, як — кам'яні і металеві топірці, клевці, стрілки, списи, глиняні посудини — урни, остатки давно вигинувших звірів, всякі монети; 2) вироби зелізні, деревляні, глиняні, скляні, та інші виконані коли небудь нашими людьми — або ким небудь на нашій землі для нас — отже господарські і хатні знаряди та посуду; 3) всякі одяги старинні наші, особливо міщанські і селянські, що постійно загибають під напором фабричного дешевого чи там модного виробу; 4) всякі оздоби і прикраси, якими украшають на Руси-Україні себе, свої домівства, одяг, посуду і всі предмети хатного і газдівського ужитку (напр. різьби на одвірках, сволоках, ярмах, залубнях, скринях, столах; вишивки на шматю; вироби ткацькі, килими-коверці-скатерти; нашивки на одіню; уплети; писанки, паперові витинанки); 5) однорідні предмети сусідних народів — Великорусів, Білорусів, Поляків, Мадярів і Румунів — для порівняння і тим яркішого означення наших особливостей; 6) особливий відділ посвячений у Національним Музею деревляним і мосяжним гуцульським виробам, що чимраз більше загибають із шкодою для нашого дрібного домашнього промислу.

Так представляється плян збирання побутової старини нашого люду.

В церковно-народнім відділі збирається і зберігається ось такі предмети: 7) образи — на досках, полотні, шкірі, металю, склі; 8) різьби у дереві і ка-

мени; 9) посуду і знаряди різних призначень богослужебних; 10) всякі ризи в цілости і частях; 11) книги писані і друковані в найрізнійших оправах; 12) акти державні, парохіяльні і громадські різних часів, та 13) особисті пам'ятки людей чим небудь заслужених для справи нашого церковно-народного життя. (Отже — портрети їх, одяги, бібліотеки, листи...).

Відділ штуки, письменства і науки обнимає: 14) образи і рисунки старинних малярів грецьких, італійських, французьких, німецьких, 15) образи, рисунки, різьби малярів і різьбарів українських; 16) писаня українських поетів — у стихах і прозі, та учених; 17) пам'ятки їх життя (все що до них відносилось би), 18) документи нашого політично-історичного життя (акти козацькі, шляхоцькі, міські, братські, громадські).

Одним словом, „Національний Музей“ має на меті дати перш усього можливо повну (всесторонну) картину культурно-національного життя Руси-України у її минулім — на основі предметів зібраних на різних місцях з різних часів.

Ціль сему: перш усього зібрати пам'ятки нашого власного культурно-національного життя, як дорогоцінні остатки чито колишньої нашої слави, чито як первістки будучого нашого розвитку і розцвіту. А через належне уложенє і збереженє сих памяток дати можливість як найширшим кругам української нації пізнати своє жите-бутє, та вченим спеціалістам дати спромогу докладно розслідити і вірно зобразити історію нашого культурно-національного життя у сталу науку грядучим поколінням.

„Національний Музей“ отже — се скарбниця очевидних, річевих памяток культурно-національного життя народа, се скарбниця його духового життя від

рода в рід. Бо в нїм можна докладно прослїдити і пізнати розвій штуки, науки і побуту нашої рідної країни від давніх часів, а через те пізнанє можна легко означити нашу звязь із другими культурними народами — що ми від них взяли, а що від себе дали. На основі зібраного матеріялу ми будем в стані дати вже небавки історію нашого млярства і будівництва, яка навчить нас про високий рівень розвитку сих штук на Русі-Україні від давних давен.

Будинок Національного музею у Львові.

У народів богатих і могучих, що від віків другим народам перед ведуть — у Французів, Англичан, Німців, Італійців маємо чудові музеї, богаті не тільки у пам'ятки їх власної культури (штуки, науки, літератури, промислу, торговлі...), але й у пам'ятки інших народів більше і менше просвічених, через які місцеві видці (гості) музеїв знають ся з побутом далеких чужих народів. Не дивниця, що сі богаті народи про все знають, все цїнять — бо у всім чому

небудь можна навчитись, якнебудь можна розширити свій світогляд.

Біднійші народи, особливо славянські — з виїмкою Великоросів, Чехів і Поляків — мають значно менші музеї, в яких збирають перш усього пам'ятки власного житя. В нас, на жаль, взяли досить пізно за сю роботу, коли то вже сусїди успїли дещо собі взяти з нашої старовини: Росія взяла від людей мало свідомих національно, або торговців стариною найстарші пам'ятки нашого письменства; Польща і Чехи взяли собі найінтереснійші пам'ятки старинної гуцульщини; Польща забирає тепер у Краків на Вавель та у ріжні львівські музеї нашу церковну старину, бажаючи через ню зобразити високий рівень штуки у бувших (руських) провінціях польського королівства; чим раз більше домагаєть ся сеї старини і заграниця, бо она вже все знає і все має, тільки про Русь-Україну недавно стала думати і нею інтересуватись.

Щоби отже створити і для Русі-України скарбницю пам'яток її культурно-національного житя, минулого і будучого, не пожалїв Митрополит галицький Андрей граф Шептицький, предки якого діяльно трудились для справи руської віри і нації, великанських средств на збиранє предметів нашого колишнього житя і вивінованє основаної собою інституції „Національний Музей у Львові“. Випосаживши музей у доми чиншові і дім на збірки, великодушний Основатель передав все те у пам'ятний ювілейний рік 1908 (60-літ панованя цїсаря Франца Йосифа I) як наукову фундацію українській суспільности на власність національну.

Подаючи отсей короткий очерк про „Національний Музей“, автор його мав на меті вказати на великанське значінє сеї інституції для справ нашого культурно-національного житя і вказати широким кругам читачів на необхідність

Митрополит Андрей гр. Шептицький
Основатель Национального Музея у Львові.

війти в можливо живі зносини з сим музеєм. Ніхто не подбає про нас, як ми самі про себе не подбаємо; ніхто не пошанує нас, як ми самі себе не пошануємо. Тому управа „Національного Музея“ у Львові (ул. Мохнацького 42) просить всіх, кому тільки дороге добре ім'я Руси-України, повідомляти управу про всякі інтересні чим небудь предмети для музею, відсилати їх впрост у свій „Національний Музей“, чи то в дарі — чи за певною винагородою, та ні під яким услівем не дати ні шматка ніякої старини чужинцям, хтоб вони не були — пани, вчені, торговці, полатайки, жиди. Вся українсько-руська старина і всі пам'ятки культурно-національного життя нашого мають перейти в руки власної інституції і в ній остатись для добра, науки і слави Руси-України.

О се просить управа всіх, кому дорога гадка про створенє великої національної скарбниці памяток культурно-

національного життя України-Руси. Вагу сего зрозуміли вже сотки членів суспільности, що від ряду літ помагають інституції рости і збільшати свої збірки — чи то вказівками про інтересні предмети, чи то помочию у придбаню сих предметів та дарами. Ще лучше зрозуміли се ті свідомі одиниці української суспільности, що в своїй любові для штуки, науки, літератури — зібрали протягом свого життя інтересні і цінні збірки як власні більші та менші музеї, та на склоні свого життя чи то вже передали їх у „Національний Музей“, чи то зголосили свої збірки до переняття у сей музей — на загальну користь.

Найяркійший же вираз зрозуміння ваги сеї народної інституції для справи народної дав центральний виділ Товариства „Просвіта“, що передав у маю 1913 р. свій від літ збираний музей у сталий заряд „Національного Музея“ у Львові.

І. Свєнціцький
управитель Націон. Музея.

З КНИГИ ЖИТЯ.

В житю, як на ярмарку, не можна без того, щоб один одному на пальці не наступив. А кому наступили — того болить.
І. Франко.

Свободу не можуть дати люди людям: свободу має тільки той, хто сам собі її здобув.

Поступ се неволя для тих, хто не йде з ним разом.

Коли всякий замете смітя перед своїми дверима, то вся вулиця буде чиста.

Думати, що слабій ворог не пошкодить, се значить думати, що іскра не годна спричинити пожару.

Людям недостає не сили, але волі.

Не в тім діло, щоби довго прожити а в тім, щоби житє марно не пройшло.

Шукайте сил в самих собі, а найдете їх. Чужа поміч помагає, однак нічого не творить.

Тисяч разів покаєш ся, що говорив, а один раз, що мовчав.

Скоро не стигаєш ся запитати про те чого не знаєш, ти вже розумний чоловік.

Не заставляй другого робити те, що можеш зробити сам.

Світ все остане ся світом, хотяй його сліпий не бачить.

Все вперед! Всі враз!

Наші провідники, що ведуть український народ до самостійности і незалежности, уже не раз прилюдно признавали, що до найважніших осередків загальної організації належать сокільські і січові товариства. І кожний, хто лиш приглядається ближше роботі, хто буває на областних та окружних з'їздах, хто бачив І. краєвий з'їзд у Львові та хоч дещо знає про приготування до

дрий дух грядучого покоління — молодіжи, та вироблення загальної певности себе, відваги і енергії так тілесної як і духової.

І теоретично ми певно усі з тим згодні — але практика показує, що ще багато полишається до зроблення, щоб усунути хоч найвидніші недостачі. Що ми уже зробили? Маємо після статистики по день 1. липня 1913 року 887 со-

І. Боберський голова „С-Б“.

Др. Л. Цегельський, І. містогол. „С-Б“.

Др. М. Волошин, ІІ. містогол. „С-Б“.

ІІ. краєвого з'їзду у Львові у ювілейнім 1914. році — мусить признати, що робота в „Соколі„ і „Січій“ розбуджує, скріпляє і підносить народну свідомість і честь. Під сю пору не можна собі уявити народнього стремління до розвою без січово-сокільської організації і певно нема свідомої одиниці, якаб тут хотіла спорити. Дятого то й відрадно стає на душі, що не треба вже тратити слів на докази про конечність вироблення народньої карности, послуху старшині, яка лиш для справи народа а не для власної примхи видає прикази про конечність дбайливости о сильне тіло та бо-

кільсько-січових товариств — з того:	
Сокіл-Батько	1
руханкових товариств „Сокіл“	30
руханково-пожарних тов. „Сокіл“	551
руханк.-пожарн. тов. „Січ“	305
Разом	887

Що треба нам зробити:

1. Усі члени повинні цікавити ся своїми товариствами і брати участь у вправах. „Сокіл“ і „Січ“ без руханки і пожарництва минає ся з своєю задачію. Для кожного віку і стану найдуть ся руханкові та змагові вправи, руханкові забави і гри. Руханка на приладах і вільноруч (прорух), мет списою, стріляне, дужане, плаване,

веслованє, їзда верхом, совганка, гра в круглі, ситківка, добувач, союзняк, мандрівки і много много інших вправ.

2. Члени повинні подбати безумовно о однострій, бо однострій розбуджує і скріпляє сьвідомість і честь народну.

3. II. Краєвий здвиг в ювілейнім році 1914 буде великим народним сьвятком. Кождий член є відвічальний за перебіг сего сьвята. Треба поважно і основно приготувити ся:

а) Вивчити уложені на здвиг вправи і взяти в них участь: Вправи вільноруч,

4. Найважнішою і найконечнішою справою, злученою з краєвим здвигом є закупно „Українського Городу“ у Львові. Справа ся звісна добре цілій Україні по сім і тім боці кордону, по сім і тім боці океану.

Город сей, коло стрийського парку, положений є чудово. Обнимає 22.771 метрів землі. Потрібно лишень 22.771 сьвідомих Українців, щоби закупили по 1 метрови землі. „Сокол-Батько“ вислав вже понад 20.000 просьб і понад 25.000 пригадок (!), всі тоті письма з чеками.

Вправи руховиків „Сокола-Батька“ в „Українським Городі“.

топірцями, хустинками, гри і забави, вежі, пожарні вправи, впоряд, приладові вправи.

б) Заощадити собі заздалегідь в часі до червня 1914 квоту на покритє найконечніших видатків при їзді до Львова.

в) Взяти на здвизі участь у вправах і в поході, щоби здвиг випав величаво і підніс повагу нашого народу в очах наших противників.

Всякі вказівки і поради що до вправ і що до здвигу подає часопись „Вісти з Запорожа (річно 2 К 40 с) і „Календар Вістий з Запорожа“ на рік 1914 (з рекомєндованою пересилкою 1 К 50 с).

За рік 1911 вплинуло 10.899 К 27 с

За рік 1912 вплинуло 11.115 К

За рік 1913 до 1. серпня 11.686 К

Разом 33.700 К 27 с

Всі вже з часописей довідали ся, що Українці такий город здобувають. Є се обовязком нашої чести довести се діло до кінця. Без такого городу солідна організація народних мас, розвій руханки і пожарництва немислима.

Не отягаймо ся! Не надумуймо ся. Нехай кождий, що дістав просьбу чи там пригадку, зрозуміє, що народна солідарність вимагає сего, щоби він закупив також від себе один однісенький

метр землі для цілого народу. Брак солідарности є найбільшою перешкодою в кожній нашій народній роботі.

Покажім тепер, що сю хибу хочемо в собі викоринити. Кожний прошений купує свою пайку а Город здобутий в протягу кількох місяців. Нехай один другого припильнує, щоби купив свій метр за 5 корон! Тягар розділений

уникати всего, що наші сили розбиває і ослаблює. Викоринюймо безпощадно брак солідарности і наклін до него. Стремім, щоби наші сили лучили ся. Все вперед! Всі враз!

Товариствами, які мають виховати народну карність не можемо виховувати домашної незгоди. Коли случай хотів, що повстали в нас два окремі табори

Гра в союзняка (Association Football) дружини „УСК“ Академічної гімназії з дружиною „Поділе“ тернопільської гімназії в „Українськiм Городі“ 8. червня 1913. Члени УСК в чорних одягах.

є на десятки тисяч людей. Піднесім єго. Закупно „Українського Городу“ зачало ся в 50 літний ювілей смерти Т. Шевченка (1911). Нехай скінчить ся тепер в 100 літні роковини уродин нашого безсмертного кобзаря (1914). Буде се найкрасшою памяtkою тих ювілейних літ. Памяtkою поважною і вічною. Підставою до дальшої праці.

5. Розвиваємо в собі сили на всіх областях і кладемо основи до нашої самостійности і свободи. Тому мусимо

руханкових товариств, належало би обдумати способи, щоби они злучили ся в один табор. Що раз більше поважних голосів відзиває ся в обох таборах, що повинні они стреміти до злуки. Злука при щирій волі обох сторін можлива а принесе всім лише хосен. Стремім до неї. Може II. краєвий здвиг буде початком спільного порозуміння.

Адв. Др. Михайло Волошин
містоголова „С—Б“.

ГЕРБ УКРАЇНИ.

Герб — се постійний знак, уложений після приписаних правил, якого уживає якийсь рід, місто, край, держава і ин. Герби були звісні від давних часів на сході, а до християнської Європи перейшли під час хрестоносних походів,

Рис. 1. Герб на монетах Володимира В.

при кінці XI віку. До боротьби йшло тоді багато лицарів з різних країв і щоби відрізнити ся від себе, прикрашували своє оруже різними відзнаками, як хрести, мечі, звірята, птиці і ин. Сей звичай удержав ся і по війнах і кождий шляхотський рід, кожде місто і кождий край приймав собі якусь відзнаку. Гербів уживали найбільше на щитах, хоругвах, печатках, перстнях і ин., держави також на монетах. Від давних часів виробили ся приписи, як укладати герби, а держава пильнувала, хто уживає тих відзнак; нині займає ся гербами окрема наука, геральдика.

У нас уживали ся деякі княжі відзнаки вже в дуже давних часах, так на монетах Володимира Великого, його синів Святополка й Ярослава Мудрого є знаки подібні до „трійці“, потрійного свічника, уживаного по церквах (рис. 1); такий самий знак знайдено на цеглах десятиної церкви в Києві, — але що означа-

ють ті знаки, про се не знаємо нічого певного. Але се ще не були герби в нинішнім значіню. Справжні герби прийшли до нас мабуть із західних країв а вперше стрічаємо їх в XIV віці в Галичині. Тоді гербові відзнаки були вже в загальнім ужитю; на печатках галицьких бояр маємо нпр. знаки птиц в різних видах, город Володимир на Волини мав знак св. Юрія, галицькі єпископи уживали образу Богородиці. В тих часах появляеть ся також герб галицької держави, лев.

Фігуру льва маємо на найстаршій захованій печати галицьких князів з 1316 р. Печать знаходить ся на грамоті, яку вислали князі Андрій і Лев Юрієвичі до великого магістра пруського ордена 9. серпня 1316 р. Печать є досить велика в перерізі має коло 7 см. З одної сторони є зображений стоячий лицар, з обнаженою головою, в збруї; праву руку спирає на щиті, в лівій руці держить спис чи меч звернений вістрем до долу;

Рис. 2. Лев на печати кн. Андрія і Льва 1316 р.

по другій стороні печати є лев стоячий на всіх ногах, звёрнений в право від глядача; хвіст має піднесений до гори (рис. 2). Постаць лицаря зображає мабуть портрет одного з князів; лев по другім боці се герб князя.

Звідки взяв ся у нас сей знак? Образ льва, царя звірів, стрічаємо від давних часів на пам'ятниках ріжних володарів; се був символ влади сили, хоробрости, відваги і т. ин. Є він на печатях византийських імператорів і перейшов до

Рис. 3. Лев на печаті кн. Юрія II. Болеслава 1325-34 рр.

Царгорода зі сходу; але галицький лев є більше подібний до західних образів. Лев з хвостом загнутим до гори є часто на італіянських монетах, гербах і печатках; такий герб мали також деякі французькі королі, графи Фляндрії, німецькі володарі, шведські королі, чеські королі, шлезькі князі і ин. На печаті одного з австрійських князів Бабенбергів з XIII в. є лев зовсім подібний до галицького. Наші князі приймаючи за свій знак льва, ішли за прикладом багатьох європейських володарів. Не знаємо нічого про се, від якого часу уживав ся лев за герб галицьких князів; може прийняв його собі за знак вже князь Лев, син короля Данила — може сей герб походить із давніших часів.

Льва маємо також на печатці, якої уживав останній галицький князь Юрій I.-Болеслав на грамотах з 1325—1334 рр. Печать є велика на 9 см. в промірі; з одного боку має образ володаря, сядячого на троні, з короною на голові і скиптром в руці; на другій стороні лицар на коні; в правій руці має спис

з хоругвою, на лівім рамени щит. На сїм щиті є образ льва (рис. 3). Лев зображений інакше як на печаті Андрія і Льва: тут він стоїть на задних ногах, звернений на лїво від глядача, (може спер ся на скалі), а хвіст звернув під себе. Печать має латинські написі; кругом князя: „печать пана Юрія, короля Руси“, кругом кінного лицаря: „печать пана Юрія, князя Володимира“. Деякі історики думають, що ся печать належить до Юрія I, внука Данила, бо Юрій II. Болеслав не титулував ся королем; в такім разі ся печать булаби старша від печаті Андрія і Льва.

Сі князі, що уживали в своїх печатях за герб льва, панували не тільки в Галичині, але й на Волини; і хоч столиця Волини Володимир, мав за герб св. Юрія, князі уживали на державних актах печаті з львом. Се доказ, що лев уважав ся гербом цілої нашої держави, — бо в Київі князів тоді вже не було.

Рис. 4. Лев 1370 рр.

По занепаді галицької держави лев лишив ся гербом самої Галичини або „руської землі“, як її називано урядово. Печатці кн. Володислава опольського, що правив Галичиною 1372—8 рр. є наш лев (рис. 4): стоїть на задних ногах звернений на лїво (без скали), хвіст під-

несений до гори і розділений на кілька частий. Той сам лев лишив ся на монетах, які били для Галичини королі Людовик угорський і Казимир польський; зображали льва з короною на голові

Рис. 5. Львівський лев 1353 р.

і спертого на скалі, зверненого на ліво від глядача.

І до кінця XVIII в. удержав ся в Галичині як герб „руського воєводства“ старий наш лев; малювали його золотого на голубім полі, — такі краски мав наш герб очевидно з княжих часів. Деколи зображували льва в короні на память, що Галичина була колись самостійною державою. Але пізнійше прийшли одна зміна, що зіпсувала давний вид нашого герба: льва звернули на право від глядача. Ся помилка лишила ся довгі часи — до наших днів.

Також столиця Галичини Львів прийняла собі льва за герб: лев звернений на ліво, легко вступає на скалу, з піднесеним нерозділеним хвостом; від княжих гербів відріжняє ся тим, що стоїть в міській брамі з трома баштами (рис. 5).

За польських часів Галичина чи то „руське воєводство“ ділило ся на шість земель, а кожда з них крім львівської мала окремий герб. Так перемиська земля мала орла з двома головами під одною короною на голубім полі; ся-

ніцька уживала того самого гербу; галицька земля мала чорну галку (кавку) з розтягненими крилами в золотій короні в білім полі; холмська білого медведя між трома деревами в зеленім полі; жидачівська три левки на синім полі.

Инші українські всеводства і землі також прийняли собі різні герби.

Чи ті герби опирають ся на руських традиціях себто чи вони походять з княжих часів — про се не можемо сказати нічого певного. Може бути, що деякі з тих гербів повстали за давнійших часів: нпр. герб подібний до галицької галки стрічаємо на печатках деяких бояр XIV в.; але знов жидачівські левки повстали 1676 р.

Найбільше неясна справа з гербом київської землі. Сей герб стрічаємо що йно за польських часів. Тоді він мав

Рис. 6. Архангел на старій іконі.

такий вигляд: в червонім полі білий ангел з авреолею над головою, в правій руці тримає меч спущений кінцем до долу, в лівій похву, — меч і похва сходять ся кінцями в долі. Чи такий герб

уживався в Києві вже за княжих часів? Певних доказів на це не маємо. На давній Україні почитався дуже архангел Михаїл, в Києві були його церкви, як славний золотoverхий Михайлівський храм, були й ікони святого — але про

Рис. 7. Козацька печать Б. Хмельницького.

гербу не чуто. Як сказано вище на монетах князі уживали інших знаків, і ті знаки змінювалися; може бути, що київська земля до свого занепаду 1240 рр. й зовсім не знала постійного гербу в західно-європейським значінню. Легенда про те, що до Києва привіз герб архангела оден з митрополитів, Михаїл на ім'я, — не має історичної основи, се мабуть пізніша видумка.

А колиб навіть знайшлися докази, що архангел був колись гербом Києва, то знов прийдець ся відкинути ту форму, в якій він зображався за польських часів. Київський архангел міг виглядати хиба так, як його малювали на старих іконах (нпр. в Золотoverхим монастирі рис. 6): в лицарській зброї на грудях а з огнистим мечем в правій руці, — меч піднесений до гори. В польським гербі наш архангел спускає меч до долу, якби на знак, що його побідили... Нинішній герб міста Києва, утворений в XVIII в. повернув до давньої традиції: архангел се лицар в зброї, з мечем в правій руці,

а щитом у лівій — на полі голубім.

Козаки прийняли собі за герб лицаря — вояка, що звертає ся дещо на ліво, з шаблею при лівім боці і рушницею на лівім рамени (рис. 7). Сей герб уживався на козацьких печатках вже з початку XVI в. і се властивий запорозький знак. На печатках козацьких повітів т. зв. паланок були інші знаки-шаблі, зорі, коні, олені і ин.; цікаве, що на печатці самарської паланки є лев стоячий на чотирох ногах, звернений в право, а над ним корона (рис. 8); представляли сей герб і в инший спосіб (рис. 9). Але на хоругвах козаки не уживали тих самих знаків, що на печатках, — запорозького лицаря на хоругвах не бачимо зовсім. В найдавніших часах козаки брали на хоругви не свій знак, але герб володаря, який приймав їх в свою службу: так нпр. від австрійського архикнязя чорного орла, від польського короля білого орла; ті прапори лишалися при війську і дальше на памятку навіть тоді, коли козаки не були вже в чужій службі. Білого орла уживав деколи

Рис. 8. Печать самарської паланки 1750 рр.

навіть Богдан Хмельницький, як хотів показати Полякам, що він охочий до згоди з ними. Поза тим козацькі полки уживали звичайно гербів воєводств, з яких вийшли; так під Львовом 1655 р. в козацьким війську було

більше як трицять хоругов з гербами майже всіх воєводств, а деякі з гербами чужих держав, Між ними була хоругва з образом св. Михайла; але архангел був зображений не так, як на гербі Київа і не так, як на давній іконі: тут він

Рис. 9. Печать самарської паланки 1770 рр.

копієм пробиває на скрізь смока. Сей прапор несено зараз за хоругвою самого гетьмана, на якій був герб Хмельницького, Абданк з хрестом, — очевидно хоругва з св. Михайлом уважала ся найважнішою побіч гетьманської, хоч не стояла на першій місці. Чи і пізніше архангел був в такому поважанню у козаків, про се не маємо звісток; але гербом всієї козаччини він не був, — на печатках лишив ся козак з шаблею і рушницею.

В новіших часах уживали у нас двох гербів, галицького і київського — хоч не зовсім у правильнім виді. Традицію галицького льва відновлено в 1848 р.: перша наша часопись в Галичині „Зоря галицька“ в числі з 27. червня 1848 р. подала взорець герба, але в пізнійшій формі: лев звернений на право (від глядача) спирає ся на скалі, на голові має корону; лев має бути золотий на синім полі. Такий герб знаходить ся на всіх хоругвах українських гвардій себто горожанського війська 1848 р. В тім самім виді зображували льва до останніх

часів — поки не пощастило знайти старинного герба на княжих печатках.

Нині мусимо вернути до того давнього нашого герба. Форма галицького льва не є одностайна на всіх примірах XIV в.: раз він звернений на право, раз на ліво, то іде на чотирох ногах, то стоїть на двох, хвіст має піднятий, то опущений. Але остаточно приймаєть ся одна форма: на синім полі золотий (жовтий) лев, спертий на передніх ногах, зверний в ліво (від глядача), з піднятим хвостом. З пізніших змін і додатків тільки одна має оправданє: корона на голові льва, як знак самостійности давньої нашої держави (рис. 10).

Герб архангела відновив ся пізніше як лев, мабуть з початком „народовецького“ руху в 1860 рр. На жаль прийнято польську форму герба (з мечем і похвою до долу) і сей вид дуже розширив ся. Нині

Рис. 10. Взорець українського герба.

знаємо, що той вид герба не міг існувати в княжих часах і що се наш герб не є. Але достовірної старшої форми, ще не віднайдено і приходиться уживати хиба архангела такого, який є на давніх київських іконах. І взагалі ще

невияснене питанє, чи архангел Михаїл був гербом давньої київської держави?

Супроти сього одиноким історичним гербом нашої землі є тільки лев. В Галичині він має вже горожанство, так само історичне оправданє має на Волині і взагалі на правобережній Україні. На Гетьманщині знак льва також не був чужий — пригадаємо ще раз печатку амарської паланки. Лев може стати одиноким гербом цілої України.

В звязи з гербом стоїть питанє, яка наша національна краска. На жаль не маємо звісток, якої краски були воєнні прапори в київській державі, — так само як не знаємо київського гербу. Дещо певнїйше можна сказати про галицько-володимирську державу. Галицький лев, як вже згадано, традиційно зображував ся золотий (жовтий) на синім полі — сї дві краски були очевидно красками галицьких князїв, нашим державним кольором тих часїв. За польського панування удержала ся краска і дальше в Галичині разом з стародавним львом. Так само було в Києві; тутешний архангел як знаємо, опустив меч до долу, а за тим разом прийняв чужі краски: св. Михайла намальовано білого (срібноґо) на червоному полі, — се краски польської держави, національні кольори Поляків! Так само козаки як брали білого архангела на своїх прапори, задержали також його червону краску, родом з Польщі... В та-

кий спосіб розширили ся між козаками польські хоругви червоні з білим, — і закорїнили ся так твердо, що ми забули про їх походженє і почали уважати „малиновий“ кольор нашою національною краскою. Але найновїйші дослїди показали, що ся краска позичена з Польщі, так само як той архангел з мечем до долу. І одно і друге мусимо тепер покинути.

Національна краска є тісно звязана з гербом: і коли герб наш жовтий (золотий) лев на синім полі, то національний кольор також є жовто-синїй¹⁾.

Сї краски прийняли ся від давна в Галичині, переймають ся вони і на російській Україні як наш найстарший національний кольор²⁾.

¹⁾ Коли є хоругва без герба, то має оба кольори жовтий і синїй; коли є герб, то хоругва буде синя, а посеред неї жовтий (золотий) лев.

²⁾ Новїйша література про герб і національну краску: Негеральдик. В справі наших національних емблемів (Дїло 1912 ч. 8195); С. Томашівський Український національний герб (Недїля 1912 ч. 35); А. С. Ланпо-Данилевській Печати послїдних галицько-володимирських князїв (в збірнику Болеславъ-Юрїй II., Спб. 1907); Б. Барвінський Історичні причини ч. I., Львів 1908, Pieczęcie książąt halicko-włodzimierskich, Краків 1909; Д. Еварицький Історія запорожських козаковъ т. I.; І. Крип'якевич Прапор Хмельницького. (Недїля 1911 ч. 6, Рада 1911 ч. 23.); К. Широцький: Український національний кольор (Рада 1911., Недїля 1911 ч. 33); С. Томашівський Ще в справі українського національного кольору. (Недїля 1912 ч. 34). М. Грушевський Ілюстрована історія України, Київ 1913. І. Кривецький Проблї організованя руських національних гвардій у Галичині 1848-9 рр. Львів 1913.

КНИГИ ЖИТЯ.

Кождий повинен боронити свій рідний край, не жалуючи житя. Б. Грінченко.

*

Своїми гарними вчинками може кожний Українець здобути собі вдячну пам'ять у свого народа.

*

Чи можеш любити свого батька, як ти його не знаєш? Чи можеш любити свій нарід, як ти не знаєш його історії? Читай собі її і читай!

Всі знають, що ти є Русин — Українець, але не знають, чи ти зробив коли що доброго для твого народа. Не забувай-же про те.

*

Як би ми були мали науку, то за незвіжеством своїм не прийшлиб до такого занепаду.

*

Україна — се твоя слава. Робиж так, щоб вона засіяла славою перед цілим світом!

Українські народні заповіді.

1. Українська дитина повинна приставати постійно з українськими дітьми і завсїгди говорити по українськи.
2. Родичі або старші члени родини нехай в передшкільнім віці учать дітей читати і писати по українськи.
3. Комната повинна бути прикрашена українськими образами і крім церковних образів, повинні ще висїти образи з української історії.
4. Українська дитина повинна учити ся українських приповідок, українських віршів, пісень і народних забав.
5. Нехай народні традиції відживають в українських родинах. Памятну річницю історії України нехай пригадає батько або хто небудь зі старших.
6. Підчас довгих зимових вечерів нехай родина читає спільно добрі українські книжки.
7. В кождім українськїм домі повинна находити ся українська патріотична часопись.
8. Скарбом родини нехай буде бібліотека, зложена з найкрасших українських книжок.
9. Родина нехай говорить всюда поза домом сміло по українськи. Українська мова нехай звенить на улици, по складах, склепах, по урядах, на дорозі, в гостині і всюди. З запитанєм до когобудь звертати ся перше по українськи.
10. Кождий Українець нехай удержує звязь з українськими родинами.
11. Українська родина нехай користає з кождої спосібности, щоби бути на представленю, відчиті і народних святах.
12. Українська родина нехай уникає всього, що приносить пониженє народній душі.
13. Ідучи за кличем „Свій до свого“, нехай купує вироби українські і попирає своїх родимців.
14. Родина нехай хоронить земельну власність, яко найціннійший скарб і святій спадок по предках та недопускає, щоби земля перейшла в чужі руки.
15. Родина нехай виповняє совісно народні обовязки.
16. Ощадности нехай складає і кредиту шукає лише в українських щадницях і банках.
17. Батько родини нехай виповняє свій виборчий обовязок.
18. Підчас спису населеня нехай записує ся враз з родиною як Українець.
19. Батько, мати і старші члени родини нехай належать до українських товариств. Нехай не відмовляють ся від складок на публичні і народні ціли.
20. Запроданців українських, своїх членів, нехай родина старає ся позискати знов для вітчизни.

ВСЯЧИНА.

Народний фестин Сокола-Батька в „Українськім Городі“ дня 7/IX. 1913.

В Українськім Городі відбуває ся руханка ремісничої і шкільної молодіжи, руханка і рухові гри спортових товариств, пожарні вправи і фестини. На фестинах буває нераз до 3000 осіб. В році 1913 відбуло ся 15 недільних фестинів. Найбіднійші люди, служба, реміснича мо-модіж, жовніри сходять ся, щоби розвеселити ся і поговорити в своїй мові. Забава у власнім Українськім Городі розбуджує народну сьвідомість в найширших верствах, дає підставу до народної організації в спольщенім місті. Крім того забави в Українськім Городі приносять ще і ту користь, що наші бідні люди тепер рідше, як давнійше, волочать ся по шинках, а гріш, який давнійше пропадав в чужих кишнях,

лишаєть ся тепер в наших руках. А щоби мати образ того, як великі суми грошей ми могли би уратувати від загибели, колиби потрафили стягнути усіх наших людей бодай в неділі на наші народні забави, вистарчить коли скажемо, що з двох фестинів, уладжених в Українськім городі, прийшло на приватну українську школу ім. короля Данила у Львові 1020 корон, вже по відчисленю усіх видатків.

Добре було би, як би в кождім місті подбали Українці за свій власний город. А поки се буде, кождий повинен купити свій метер землі під сей город, щоби здобути значіне нашому народови в столиці краю і в державі! Зробіть се як найскорше!

..... ГОСПОДАРСЬКІ РАДИ.

**Найліпше средство до удержання в чистоті
молочарських посудин.**

В господарствах і молочарнях уживає ся звичайно до миття посудин гарячої води з додатком соди (або лугу), що тоді тільки є добре, скоро по вимиттю переполокує ся посудину киплячою водою. На жаль того переполокування в дуже многих случаях не робить ся, чи то з причини браку киплячої води, чи то з недбалости, а впрочім таке чищене стає утяжливим а навіть коштовним, скоро треба в тій ціли варити воду. Длятого практичнійше уживати зимної води вапняної, позаяк вапно має ту прикмету, що усуває найліпше кваси і забиває дрібноустрої (бактерії).

Вапняну воду приготовляє ся в той спосіб, що до зимної води вкидає ся грудку гашеного вапна, докладно мішає ся, з хвилею, коли вапно розпустить ся миє ся опісля рижовою щіткою (не шматкою) посудину, почім треба добре переполокати зимною водою і виставити в продувнім та по можности сонічним місци в ціли докладного висушеня. Вапняною водою можна змивати так само добре деревляні як і бляшані посудини, а по вимиттю ужити тої самої води до вишурованя столів і підлоги.

В Данії і Голяндії завдяки такому поступованю є вади молока і масла

рідкостію тому, що в так очищених посудинах і льокалях не можуть розмножувати ся шкідливі бактерії.

Десять рад в справі сіножатий.

1. Старай ся поправити свою сіножать, осушити її коли мокра.

2. Вирівнай її верхню, розкинь кертовине і муравлишка, скопай горбки, викорчуй корчі.

3. Поправляй що весни, вичишуй рови, котрими спускаєш воду, направляй гати, греблі, заставки і мости.

4. Стягни добре боронами сіножать в осени і на весну перед і по розсіянню погноїв та мішанок трав а по скошеню сіна стягни легко боронами.

5. Привалкуй на весні особливо, коли то торфовата сіножать.

6. Справляй сіножать компостом, гноївкою, томасиною, каїнітом, вапном або марглем.

7. Підсівай сіножати травами і конюшинами що 4-6 літ по 14-18 кг. на гектар (морг і три чверти).

8. Вичишуй всякі буряни як осотій, козелець, тою, болиголов, шалій, щавій, чемерицю і и.

9. Коси, скоро лиш трава зачинає цвисти.

10. Не уживай ніколи сіножати на пасовиско.

..... ДОБРІ РАДИ.

Чищене звичайних плям.

Товсті плями чистить ся спиритусом до паленя. Пляму треба змочити спиритусом, щоби добре насякла, почім старанно витирати тонкою шматкою.

Овочеві плями на перкали найліпше чистить ся молоком. Замочити щіточку або шматинку в молоці і витерти пляму або змочити пляму водою і потримати над запаленою сіркою, а коли пляма зжовкне зараз випрати її в зимній воді. Сірку купує ся в дрогуерії.

Плями з вапна вичищує ся старанно щіткою і натирає соком з цитрини або розпущеним сільним квасом.

Плями з болота, скоро добре висхнуть, чистить ся щіткою, а коли по стараннім вичищеню ще лишили ся сліди з болота, тоді мачає ся щітку в теплій

воді, змішаній зі спиритусом і дальше чистить ся пляму. На дві ложки води дає ся дві ложки спиритусу до паленя.

Плями з олію і з нафти найліпше чистити зимною водою і милом. Пляма з олію, взагалі товста пляма, раз запарена гарячою водою, ніколи не пустить.

Охорона перед молями.

Кожда господині має з молями все дуже багато клопоту. Бо чого не уживає проти сих шкідників, все надармо. Молі як були так є дальше. Ані камфора, ані терпентина, ані нафталіна не вистарчають, щоби молів зовсім винищити.

Щоби успішно бороти ся з молями, треба передівсім пізнати спосіб житя молів і услівя, в яких вони найлекше

розмножують ся. Богато господиць вірять, що одіж нищать сї молі, котрих часом можна бачити, як літають у воздуху. Се неправда. Молевий мотиль сам не є сим шкідником, котрий нищить футра і вовняні матерії. Він навіть не має до сего приладів. Сими шкідниками є лише молеві гусениці. Молева самичка зносить яйця в темнім місци, спокійнім, між предметами з звірячих материялів, отже між футрами, вовняними материями, пірем і т. д. З яець за два до три тижні виколують ся гусениці, дуже пажирливі, котрі не лише живлять ся вовною і волосіню, але одягають ся попросту в них, бо обвивають ся в них, наче футералом, розуміють ся так, щоби сей футерал не перешкаджав їм в рухах. Заки сї гусениці переродять ся, можуть знищити дуже багато материялу, бо, час їх перетвореня виносить около 10 місяців, триває від липня до мая слідуячого року.

Коли отже хочеть ся молі зовсім винищити, то передівсім треба постарати ся про се, щоби винищити яйця, або радше недопустити складати їх в сих місцях, в котрих ховаєть ся футра, вовняні убраня і т. д. Кожного молевого мотіля зловити годі, тому треба взяти

ся інших способів, що одиноко можуть бути успішні.

Якіж се способи?

Передівсім при пакованю вовняних річий або футер треба їх як найстараннійше вичистити, так щоби в них не остало ані одного молевого яєчка. Потім треба сї річи так пакувати, щоби до них ніяк не дістала ся ніодна молева самичка. Одіж, котру вішаєть ся на кілках чи вішалах, найліпше по вичищеню зашити в спеціальнім мішку, в яким не було би ані одної дірочки. Се ліпший спосіб ніж нафталіна, терпентина і т. д.

Далеко труднійше є винищити молі в меблях. Коли вони вже дістали ся до середини подушок і матраців, то найліпше є тоді дати меблі до дезінфекційного заведеня, де меблі піддаєть ся теплоті 60 степенів Цельзия, чим винищить ся зовсім молеві яєчка і гусениці, бо вони вигинуть у сій температурі. Коли молі розмножать ся в подушках, на меблях і матрацах, виповнених волосіню, то найліпше волосінь виймати, виварити і висушити, потім вложити її до таксамо вивареної подушки. Волосінь найліпше сушити на сонци, бо так висушена скорше і лекше відзискає елястичність.

Кілько мила уживають в ріжних державах?

Чистота належить до важних прикмет культурного чоловіка. Чим більше котрий нарід уважає на чистоту, тим більше має він право до назви культурного народа.

Наш рисунок представляє, кілько в котрій з великих світових держав припадає річно мила на одного чоловіка. Виходить, що найменше мила уживають Москалі.

Північна Америка 9·5 кильоґр.

Англія 7·8 кильоґр.

Німеччина 7·7 кильоґр.

Франція 7·2 кильоґр.

Італія 5·2 кильоґр.

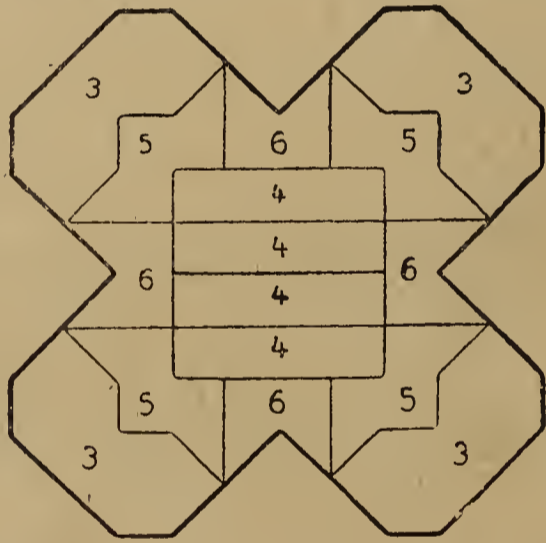
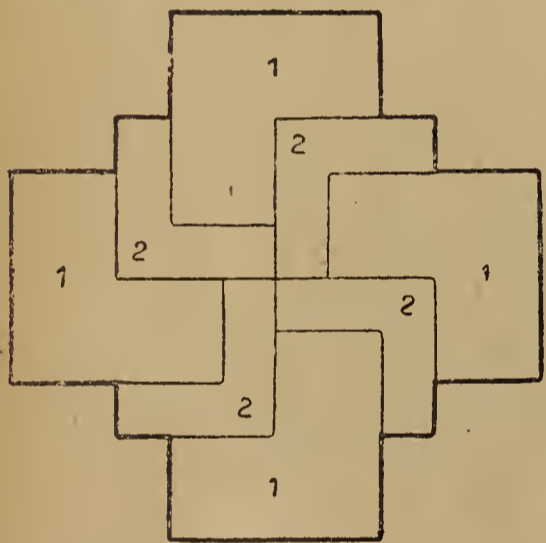
Австро-Угорщина 3·4 кг.

Росія 800 ґрамів.

..... ДЛЯ РОЗРИВКИ.

РЕБУС ч. 2.

УЛОЖИВ: Л. К.

Ломиголовка.

З частий сих двох фігур утворити три однаково великі хрести.

☆ ЖАРТИ, ДОТЕЛИ, АНЕКДОТИ. ☆

Ще не пізнали ся.

Судия: Що йно рік як ви побрали ся, а вже від самого початку сварите ся та бете ся?!

Обжалований: Ми, прошу ласки пана судиї ще добре не пізнали ся.

Витолкував.

— Татунцю, що то єсть байка?

— Байка, то видиш, моя дитино, є тоді, коли звірята розмовляють, наприклад свиня з ослом так, як я тепер з тобою.

Також причина.

Мати до дітей: Діти! нині справуйте ся чемно і не галасуйте, бо тата рука болить, то не буде міг бити.

Що то є гуска.

Учителька питає: Никольцю скажи но, що маємо з гуски.

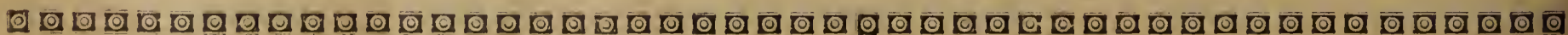
Никольцо: Печеню, утробу і...

Учителька: ...і... і...

Никольцо: Товщ.

Учителька старає ся помочи: Но, а що маємо у себе в ліжку?

Никольцо: Блощиці, панї учителько!

Рідної землі не покидайте легкодушно!

Еміграція а війна.

Число людей, що рік-річно опускають через еміграцію нашу державу і на еміграції гинуть, калічують — є так велике, що рівнає ся стратам великої війни. Не провадимо війни, а маємо рік-річно страсти в людях емігруючих так великі, якби що року нещасливу війну вели.

родне явище, чи витвір історичних подій, чи одно і друге. Не знаємо оцінити її вартости, чи она пожиточна чи шкідлива. Дивне є на всякий випадок се питане еміграційне, бо хоть в Америці є зарібки, завертають відтам власти сотками з кожного корабля зголошуючих ся робітників, або они самі відтам вертають з бра-

Емігранти на покладі корабля.

Не знаємо, що се за явище.

Еміграція, те велике нинішнє явище, захопила нашу державу неприготовану. Простодушні люди найшли еміграцію дуже симпатичною; череда агентів з того скористала і розпустила людей до неможливих границь — а у рішаючих чинників було до нині питане еміграційне чужим і непопулярним. Природно, що мало хто понимає у нас еміграцію в цілій її далекосяглости.

Еміграція є сильна — се всі видимо, а не всі знаємо, що то є: чи то при-

ку зарібків; або і з сего боку, що з Німеччини, котра запотребовує у себе річно чужих сил робочих около міліона, емігрують Німці в чужину. Знак тому, що се явище то хороба часу, що сеї модерної вандрівки народів не можна спинити, розходить ся отже о се, що би її використати, кільки дасть ся і усунути шкоди, які тепер за собою тягне.

Еміграція у других народів.

З господарського боку має еміграція величезне значіне. Італія найліпше се зрозуміла, сотворила розумні закони і

тягне нині з еміграції великі зиски. Позакладала свої власні кольтонії і средства охоронні і за 20 літ, видимо, піднесла ся дуже і то лише через урегульовану, здорову еміграцію.

Німеччина знов інакше зробила. Не думала позбувати ся своїх сил для чужих і постарала ся у себе о жерела зарібку для своїх сил робочих і піднесла ся через індустрію так, що не лиш дуже мало відтам емігрує, але ще й сама потребує чужих сил робочих річно около одного міліона. Німецькі товариства опіки над еміграцією, особливо нім. Тов. св. Рафаїла, можуть собі почислити в заслугу, що спинили у себе еміграцію, початково майже так хоробливу, як наша ще нині.

У нас.

У нас до нині ані еміграція не є урегульована, ані не видно старань о використанє своїх сил робочих у себе. Далекосяглість еміграції стає вправді троха за пізно, але стає вже ясною для міродатних чинників, як про се сьвідчить анкета еміграційна в міністерстві торговлі у Відни в справі випрацьованя еміграційного закона. Розходить ся лише о поспіх зі сторони властей, а о зрозуміне далекосяглости сего питання через цілу суспільність і самих емігрантів. Крайна пора побороти апатию до справи еміграції у суспільности, а остудити вибуялу симпатию до неї у емігрантів.

Яка еміграція є корисна?

Цілію еміграції є стремліне одиниць до поправи житєвих відносин. Розріжняємо дві групи емігруючих: 1) одні їдуть на час (роки) або на стало до заморських країв на зарібки, або, як найдуть бажані відносини, на стало поселене в кольтоніях — еміграція переселенча, 2) другі їдуть лише на час кількох місяців на роботу до сусідних дер-

жав і правильно вертають домів що року — еміграція сезонова.

В нашій державі є еміграція конечно, бо в богато краях, як прим. у нас в Галичині є перелюдненє і брак зарібків; буде она отже ще довго тревати і для того треба конечно запобігати, щоби не була шкідлива, не зруйнувала нас. В нашій суспільности можна не раз чути гадку, що через еміграцію ми відродимо ся, що в Канаді наша будучність, що се першорядна підпора нашої долі — але з другого боку чує ся від людей, котрі на еміграції більше розуміють ся і слідять її, що коли нас не доби́ли Татари, Москалі і Поляки, то еміграція нас дібе, як тільки буде дальше йти тою ходою, що дотепер. На всякий случай певно можна сказати, що лише еміграція зарібкова і то лише добре організована і пильнована є для нас корисна, переселенча і зарібкова, ведена агентами, руйнує нас страшно.

Товариство св. Рафаїла, перше руське Товариство опіки над емігрантами доглянуло вже на перших своїх загальних зборах в марті 1907 року, що для нас корисною є лише еміграція зарібкова-сезонова, а переселенча є шкідлива і поставило собі за засаду спинювати по силам еміграцію переселенчу. Ті засади діяльності товариства є в кождім числі „Емігранта“ на передовім місци повторювані:

Руські емігранти! Рідної землі не покидайте легкодушно і на все!

З того, що сей або той, доробив ся на еміграції гарного маєтку, не виходить, що добре є кождому емігрувати. Бо і у нас доробило ся много людей гарного маєтку майже з нічого — отже і тих треба побачити, їм випадалоби приглянути ся, остати дома і як они доробляти ся. Добре є емігрувати тому, що дома певно не заробить, а на чужині певно доробить ся і з дорібком

верне, щоби поправити своє господарство. Тимчасом хвороба еміграційна вчіпила ся навіть таких, що очевидно їдуть на загибель, а таки їдуть для тої одинокої причини, бо агент їм наобіцював всякого гаразду. Їдуть і руйнують ся; платять дорогу солоно, задовжують свій доробок дома і на чужині нічого не зискують — вертають дідами або зруйнованими очайдухами.

Схаменіть ся люди добрі! Як так дальше піде наша еміграція, то дійсно

Шкоди еміграції до Америки.

У нас, де за багато є людей, а за мало поля праці, чоловік поодинокий не має жадного значіння. Сумно є се признати, але так є. Як він собі виїде, то всьо наче відітхне лекше, бо ось гризоти о одного менше. Але через виїзд сил робочих ослабляє ся загальний масток народний, особливо коли ніхто тим не журить ся, що ті наші сили робочі там на чужині роблять, коли їх чужі лише використовують для себе. Бо

Спальня міжпокладовців.

пропадемо яко нарід, пропадемо тут, бо чужі на нашу рідну землю всадовлять ся, а на чужині вже пропадають наші люди в застрашаючий спосіб як на нещасливій війні і ще ганьбу наносять свому народови.

Не кидайте рідної землі, зрошеної Вашим і Ваших батьків потом, легкодушно і на все! Пригляньте ся добре і розважте собі кожний, що його кортить поїхати за другими в чужину, добре, які то шкоди потягає за собою еміграція до Америки.

в Америці нічого не роблять, щоби нашим людям було добре а лише використовують їх. Поминувши вже то, що діє ся зараз по висадженю людей з корабля на Еліс Айлянд, в самій роботі по фабриках нікому ані при голові, що наші люди необізнані з американськими фабриками тисячами гинуть і калічіють. Нікого за се голова не болигь. Бо в Америці, краю свободи, поодинокий чоловік також не має значіння, кожний за себе сам має пам'ятати; як згине, то его річ. Після кон-

зулярних донесень з Америки згинуло в одній фабриці за несповна 10 літ тисяч людей, в другій, де працювало около 800 робітників, забили машини за той сам час 1200 робітників. Значить, 100 що року гине, або що три дні одного робітника забиває машина. Американські машини, їх поспіх і наші повільні люди то вороги, для того наші люди так часто гинуть і калічують. Після обчислень пожирає американська індустрія, американські машини річно коло пів мільона живих людей, американських і чужих. На чужих припадає після статистики лише пята часть, але що з того три части рекрутує ся з Австрії, то виходить, що по американських фабриках тратить жите річно австрійських підданих не менше як 33.000! на загальне число емігрантів з Австрії коло 30.000. Кілько з того припадає на самих Русинів, не знати, але певно що не менше, як тисячі.

Додаймо до того, що в Америці ноує поліція річно коло 10.000 мордів. Цілі банди так досконало зорганізовані, що годі їх зловити, оперують, рабують і забивають; для того безпеченство так слабе, що нпр. банки тримають свою власну поліцію. Злодії не дають ся зловити і укарати, для того число їх росте і число їх жертв росте з кождим роком. Тепер числять фахових злочинців в Америці на чверть мільона людей.

То рахунок людей, що пропадають марно зовсім. Але ще приходить згадати за калік. З причини сильної, горячково-поспішної руйнуючої здоровле праці калічіє і в сухоти попадає що року таке застрашаюче число наших людей в Америці, що рівнає ся шкодам найсильніших зараз і епідемій. Ті люди, яко неспосібні до праці вертають назад до дому і стають тягарем своєї родини і свого села. Прикро дивити ся на таких вертаючих з Америки наших емігрантів. Ми певні, що нашим охотни-

кам до Америки вистарчилоби лише оден раз побачити поїзд з вертаючими з зарібків в Америці, щоби стратили охоту до їзди і віру в безличні брехні агентів. Сумна юрба сухих, чорних, зголоднілих, мовчаливих людей пересідає з потягу в потяг і переступає границю рідного краю. Стид і гризота схиляє їм голови — они думають, що скажуть дома і не знають, що сказати. Заведені надії.. Хто винен? Агент обіцяв по 20 — 40 К зарібку на день... а тимчасом судить ся в тяжкій хоробі о жебранім хлібі віку добідувати... Добре, що хоть на рідній землі кости зложу, а не в тій непривітній, зимній, гешефтьярській чужині! Урядник Товариства св. Рафаїла в Одербергу, котрий помагає нашим людям при пересіданю на австрійську залізницю, розказував на зборах тов. св. Рафаїла у Відни, що вертаючі з Америки до дому представляють образ найнижшої нужди; они так заведені агентами в надіях, що вже рішучо нікому не вірять, жадної помочи не приймають, суть так прибиті нуждою, що жаль на них дивити ся. А мимо того люди дальше вірять агентам і їдуть без розбору, чи треба, чи ні.

Возьмім ще під розвагу таких, що вертають з Америки з грішми. Навіть ті, що в Америці доробились маєтку, суть у себе дома, коли вернуть до рідного краю, не всі вдоволені і окружене з них не все вдоволене. Они привикли до високих зарібків і ту лиш нарікають що хвиля. Они забувають, що тут менше роблять, таньше живють, суть безпечніші, їм стидно „за дурно“ працювати і нарікають; для них нема тут місця, зачинають взагалі дармувати, пити, других до своєї компанії тягнути і так ширять при своїм зіпсутю невдоволене довкола себе. Коли змарнують то, що заробили, зачинають агітувати і випихати других до Америки і фасують яко агенти по 12—14 К від особи, або їдуть

знов до Америки, стають волоцюгами-легкодухами.

Так отже висока платня американська, або не дістає ся до наших людей, або відбирає жите або здоровлє, або руйнує людей морально, висисає, коротко кажучи, шпик з костей наших людей. Не покидайте рідної землі легкодушно! Не слухайте байок агентів! Добре розважуйте і питайте чи їхати, що би ви їхали певно по зарібки, а не на погибель!

В Америці є зарібки по фабриках, не при господарстві. Там треба мати бо-

тих даних, а їде лише агентом зворохоблений, пускає ся на дуже непевну лютерию і повинен більше числити, що єму не пощастить ся, чим на щастє.

Канада, Бразилія.

До Канади і на полудне до Бразилії їдуть наші люди більше на стале поселенє, чим на зарібки. Зарібки в тих краях далеко слабші, чим в Америці, але відповіднійші для наших людей, бо не по фабриках, а у фармерів при господарстві або при будові залізниць, доріг і домів. На зарібки їдуть туди люди

Контрольна галя для іммігрантів в Імміграційнім Уряді на острові Еліс.

гато сприту і бути приготованим, що наших господарських тихих людей беруть лише до підрядних робіт, до низших послуг і то нерадо. Завертають до дому, кого лише можуть; прийті нераз місяцями шукають роботи, часті страйки і конкуренція місцевих робітників далеко спритнійших, чим наші, руйнують дуже багато наших людей.

Виходить з того, що до Америки можуть їхати лише люди сильні, оборотні і то лише тоді, коли мають адресу своїх знакомих в Америці, котрі їх запевняють, що там, де они є, можна найти певні і добрі зарібки. Хто не має

менше, але за то купують там землю і осідають на стало.

Ми вже сказали низше, що еміграция переселенча є для нас шкідлива. Она є з двох сторін шкідлива: по перше для того, що наші люди випродують тут свої ґрунти і то найчастійше Жидам-агентам, або зайдам Мазурам і спричинюють тут се, що земля наша стає не наша, а по друге тому, що не їдуть на кольонії і фарми до своїх людей, до гурту, але дають себе везти агентам як нерозумна худоба туди, куди агенти чужі і свої хочуть. З того виходить, що Русини, порозкидувані по цілім сьвітї по

одному або по кілька родин, суть на чужині крайно опущені і з часом пропадають без сліду. Самі розкинені між чужими не вміють і не можуть собі порадити, а чужі, як ними займають ся, то на те, щоби їх зискати для себе, для своєї народности і своєї віри.

Колиби наші емігранти тримали ся разом тут і на чужині, булоби ліпше. А то тут запроднують ся агентам, не радять ся нікого зі своїх дорадників, а на чужині сидять, де їх агент завіз і навіть не думають о якійсь організації сил і через те стають погноєм для чужих інтересів, а свому народови наносять велику кривду і ганьбу.

В Канаді є найбільше Русинів в Манітобі, Альберті і Саскачеван, а в Бразилії в Парані. Там мають Русини свою організацію, свої церкви, школи, часописи і доходять до впливів. Щож з того, коли тисячі пропадають по інших закутках розлогої Канади і Бразилії і ослабляють наше положенє в тих краях.

Переселенча еміграція як і зарібкова не устане; люди наші занадто зіпсуті агентами, щоби могли спокійно дома остати, а не їхати за тільки потягаючими примірами. Треба отже для ухилення подвійної шкоди з такої еміграції старати ся, щоби не продавати рідної землі, а радше заставити на час, щоби було до чого вернути ся, коли не буде щастити ся на чужині. А коли вже треба таки ґрунт продати, то принайменше не в чужі руки, а своїм людям. Бо не інакше, як ворогом лютим рідної землі треба назвати кожного, що єї віддає чужим. З другого боку повинні емігранти в своїм власнім і народнім інтересі поселяти ся разом з другими Русинами, творити в той спосіб свої руські колонії, бо так і сили набувають і поважання і впливу на поправу своєї долі і не так легко дадуть ся чужим використати.

Пруси.

Зарібкова еміграція до Німеччини є зі всіх найкориснійша; бо хоть не така зисковна, як американська, але далеко певнійша; не така ризиковна і коштотна і не потягає за собою тільки жертв, що тамта. При тім Німці далеко більше цінять і шанують наших людей, чим Американці і дають їм відповіднійше занятє заробкове. Коли опіка духовна всюди на чужині тяжка, то сезоніві робітники в Німеччині принайменше на якийсь час вертають до рідні і мають нагоду відсвіжити ся і не так легко винародовлюють ся і тратять віру батьків своїх, як в Америці. До них лекше післати своїх місіонарів до помочи і они самі працюючи групами лекше зносять тяжкє зарібкове жите і не чують ся так опущеними і безрадними, як всюди за морем.

Хто в Німеччину їде дійсно за зарібками, а не на лямпартерію, може легко, по оплаченю всіх конечних видатків, заробити по фільварках чистих 200 К за сезон 9 місяців; по копальнях далеко більше, бо і в двоє тільки.

Але і туди не повинні люди їхати через агентів, а розвідувати ся по товариствах опіки над емігрантами, куди, коли їхати і все тримати ся групами разом. Про контракт писали ми в попереднім річнику календара „Просьвіти“ (з 1913 р.) обширно. Тут ще пригадуємо осібно, що контракт треба видержати до умовленого часу конечно, бо інакше страчений цілий рік. Коли працьодавець не дає того, що після контракту належить ся, треба упімнути ся у него зараз на початку перед відслуженєм кавції і то рішучо. Не можна терпіти довший час браків, а по відслуженю кавції кидати службу, бо то певна руїна.

Дома найліпше.

В чужину на зарібки їде лише той, що в дома не може ніяк заробити. Лю-

ди добрі! Отворіть но очі і дивіть ся, що в краю з котрого Ви тисячами утікаєте стрімголов, живуть тисячі людей, що не орють і не сіють, а живуть і не емігрують. Возьмім хотьби тих добродіїв, що Вас так запопадливо везуть в чужину, агентів, чому они самі не їдуть, а остають тут?

Ви повинні се зобачити, що наших ремісників, торговників, учителів, урядників, підофіцирів і т. д. є дуже мало, так страшно мало, що не утікати Вам без розбору в чужину, але втискати ся тут, куди хто може: до ремесла, до шкіл, до урядів,

бо випхають нас з рідної землі чужі, не раз нам ворожі. Нам треба учити ся. На стид маємо щемного по наших селах таких селян, що їх діти треба

стягати до народної школи доперва кадрами, а до ремісничих і середних шкіл штучними заходами, намовами і обіцянками. Не диво, що до темноти так легко добирають ся всякого рода дурисьвітагенти, не диво, що у нас так сильно емігрують, бо такий, що до школи не йде, піде як худоба без розуму і волі за першим ліпшим дурисьвітом сьвітами. Не диво, що всяка віра, їсть добрий хліб з нашої ниви, хліб, котрий ми приготували, не беремо собі, диш відступаємо добровільно другим, часом і ворогам. А ми замість тут добивати ся хліба, набиваємо шибені агентів нашою кервавицею і утікаємо чужим далше вислугувати ся!

Ось вам кавалок хліба певнійший, чим

американський. У нас можна ще не оден добрий кавалок хліба найти, треба его лише не відступати другим, а брати собі.

Підім до Поляків до школи!

Коли наш селянин, зросивши своїм потом рідну землю, покидає її легкодушно, то польські Жиди і Мазури не лише, що не опускають своєї землі, але ще купують руську землю покинену нашими без застановлення. І так земля наша стає не наша.

Дуже то поучаюче, чому они не їдуть за море, а купують тут землю. Податки

і їх тиснуть, і они мусять дбати про свої діти і їх землю треба тяжко обробляти, щоб дала хліба. А прецінь они не відповідають на біду:

„Ет хтоби

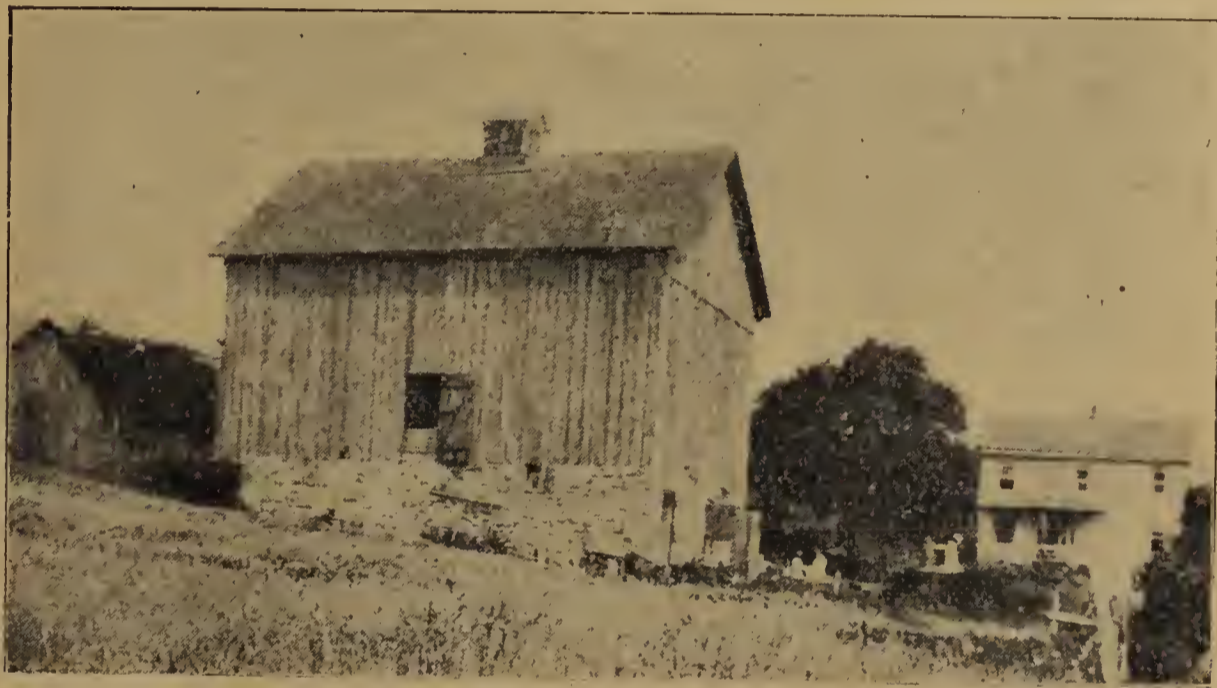
тут так бідував, як я; йду до агента, най мене везе за море“.

Поляки вміють жити, вміють рідну землю любити, розживають ся на ній, боронять її перед переходом в чужі руки і кілько дає ся, її побільшають.

Пригляньмо ся, як они то роблять, підім до них до школи. Хочемо остати народом руським, то мусимо жити, як народи живуть — інакше щезнемо з лиця землі.

Три жерела поводження.

Поляки мають три жерела свого поводження, так що і свого не пускають з рук і ще чуже купують. Они є: 1) зарібкова еміграція, 2) ошадність і 3) селянські каси і спілки.

Дім і господарські будинки на фармі.

Пригляньмо ся, чи і ми не моглиби у тих жерелах зачерпнути поводження для себе і води на остуджене нашої хоробливої еміграції.

Коли глянемо на нашого „Сільського Господаря“, що так гарно розвиває ся, на наші банки і кілька парцеляцій, що остали в руських руках, а з другої сторони на „Рідну Школу“, „Просьвіту“ і т. д. — то показує ся, що ми вже в тім напрямі дещо робимо, але всьо далеко не досить. Коли читаємо в часописах, що і наші люди присилають гроші з Прус, з Америки, або в Канаді стають заможними фармерами, присилають гроші на сплачене довгів, викупно батьківщини, чи поправу господарств, то тішимо ся і думаємо, що ось то дорабляємо ся ліпшої долі, що зачинаємо жити своїм житєм. Тимчасом частійше чуємо се, що люди перед бідою масами утікають в сьвіт за очі.

Походить се з сумної правди, що наша еміграція є хороблива, а не зарібкова. Агенти роблять грубі інтереси на темноті емігруючих мас, а маси заробляють дуже мало. Після обчислень статистичних виносять страти грошеві з еміграції у нас мало що не два рази тільки, кілька зиски. То значить: коли би наші люди присилали ще два рази тільки гроший з чужини до дому, кілька присилають тепер, то аж тоді не малиби ми жадних страт. А щоби ми мали зиски з еміграції, то треба ще більше. Виходить, що наша еміграція не осягає своєї цілі т. є поправи долі емігруючих, а за то шкодить нам страшно. З того, що той або сей доробив ся гарного маєтку на чужині, не можна судити, що еміграція для кожного то само принесе, бо сумна правда є і остає, що загально шкоди і руїни є далеко більше, чим добра.

На хоробливість нашої еміграції складають ся темнота нашого народу, що дає себе за ніс водити кождому дурисьвітови-агентови і до того брак духа ощадности. Наші люди не вмють ща-

дити. Є такі, що щадять аж за багато коштом сил і здоровля так, що як вернуть до дому з грішми, мусять готовити ся на близьку смерть; мало, дуже мало щадить розумно, найбільше зовсім не щадять. І в Америці і в Прусах здибає ся за багато марнотравства між нашими людьми. Що за тиждень зароблять, то в неділю пропють або програють, так що нераз не мають за що вернути до мів. По такім піяченю стають тягарем своєї родини або суспільности, бо відвикають від праці, стають легкодухами-волоцюгами. На жаль треба се також сказати і о многих наших дівчатах, що замість зарібку приносять до дому свою ганьбу, нечесть для родини, села і народу.

Сором і ганьба таким емігрантам! Дома булиби коли вже не доробили ся чогось, то принайменше своє тримали в купі. А то на чужині розпустили ся, привикли до легкого житя, і вернувши до мів, безсоромно продають решту батьківщини, тікають знов в чужину і пропадають звичайно серед нужди, а їх землю купує найчастійше або Жид коршмар або ощадний Мазур, що не шукає легкого житя на еміграції, але працює, щадить і зараз купує землю. Ощадности свої складає Поляк лише по польських банках і касах; як єму бракує гроший до купна землі, запомагає ся по своїх банках, лучить ся в спілки з другими і так доходить до маєтку, до землі. А наші емігранти зачинають і кінчать свою еміграцію з всякого рода хрещеними і нехрещеними агентами і виходять на тім так, що замість дорібку руйнують ся і народови шкоду і ганьбу приносять. До Поляків Мазурів до школи! Від них учить ся, як емігрувати, щадити і помагати собі! Не продавайте рідної землі легкодушно а заробляйте і докуплюйте! Як Вас серце не болить позбувати ся батьківщини, чи не чуєте стиду жадного?

Дорогі земляки! Рідної землі не покидайте легкодушно!

СЕМЕН ДЕМИДЧУК.

МІЖ УКРАЇНЦЯМИ В АМЕРИЦІ.

Америка! Яке чарівне слово, коли його почуєш! Сей казочний край, що його відкрив Колюмб, являється в уяві нашого чоловіка лише загадочним, страшним, непевним...

Бо щонебудь стане ся неймовірного на світі, так все кажемо, що се мабуть в Америці. Коли появить ся новий винахід, то ми певні, що се стало ся в Америці. Коли стане ся якась катастрофа, яка потягає за собою жертви соток людей, то се також в Америці. А коли з нуждаря стане хтось багатирем, то де инде те можливе, як не в Америці?

Шукати за причинами, чому так, а не інакше говорить ся нині про Америку, я не буду. Обмежую ся лише на ствердженю самого факту, що про Америку ходять між нашим народом казочні вісти. А прецінь се часть світа, де також

живуть люди, працюють, бідують, розкошують, будують дома, церкви, школи, театри, їздять залізницями, трамваями,

автомобілями, колесами, як і в нас в Європі і в Галичині. І там є люди чесні, благородні, характерні як і в нас. Там процвітає торгівля, промисл, наука, просвіта, штука, господарство, ремесло, але не брак і там злочину, п'янства, розпусти — словом, де живуть такі самі люди, як і ми, є й добрі і злі сторони житя.

А прецінь, є в Америці щось, що ріжняє тамошних мешканців, від мешканців Європи. Підприємчивість Американців, відвага, рухливість

погоня за зиском, ризиковні інтереси, вибагливість в житю, — се ті знамена, які виріжняють кожного Американця.

Та коли тут говорить ся про Аме-

Новий ратуш в Нью-Йорку.

рику, то з гори треба зазначити, що все, що висше написано, відносить ся лише до Північної Америки, а то: Злучених Держав і Канади, а не до Бразилії, Аргентини та інших держав в Полудневій Америці. Різниця між Північною і Полудневою є більша, як між Європою а Америкою взагалі. Що при-

так само й пізнійші переселенці се такі очайдухи, що були на все приготовані; тому, коли сі емігранти вже станули ногою на твердім ґрунті, вони відважили ся на такі великі діла, про котрі в старім краю не мож було і мріти. Сей надмір енергії проявив ся в великанських будовах залізниць, домів і цілих міст;

Гр. кат. церков св. Кирила і Методія в Шамокин, Па.

рода в Північній Америці впливає на се, що в людей инший характер ніж в Европейців, про те нема що говорити. Коли тут маємо спеку таку як в Африці і зиму більшу як на Сибіри, то се мусить мати свій наслідок і в господарстві і в людській природі. А возьмім ще й се на увагу, що перші люди, котрі їхали до Америки, мусіли мати не-аби-яку відвагу пускати ся майже на певну смерть;

тому, коли ми приїздимо до найбільшого міста в Америці, Нью-Йорку, ми бачимо там дома, високі на 40, 50 і 60 поверхів; ми їздимо підземними залізницями попід ціле місто, а коли ходимо вулицями, то нам і на гадку не приходить, що там під землею є неначе друге місто. Острови, на яких збудоване місто Нью-Йорк, є злучені великанськими мостами, попід котрі пливають кораблі.

А через мости не лише ходять пішки, але їздять фіякрами, возами, омнібусами, електричними трамваями, автомобілями — словом, зовсім не відчуваєть ся, що се міст, але здаєть ся, що се широка міська вулиця. Впрочім не слід тут описувати міста Нью-Йорку, бо на се треба би окремої книжки. Так само можна би говорити й про інші міста, пр. про Вашингтон, Шікаго, Фі-

лядельфію, Пітсбург, Бостон, Бофало і пр., бо в кождім можна щось цікавого побачити. Розумієть ся, що кожде місто має в собі щось особливого, бо лежить в іншій околиці. Коли пр. надморські міста мають гарні пристані, а в них що дня мож бачити кораблі, які розвозять людей на цілий сьвіт, так знова в містах положених

в горах ми можемо подивляти красу околиць та деякі особливости природи. Так пр. ми звертаємо увагу на Бофало (Buffalo) тому, що воно лежить на границі Канади та над озером Онтаріо, котре творить найбільший на сьвіті водопад Ніягари. Є се прямо чудо сьвіта, тому то до сього водопаду з'їздять ся чужинці з найдальших закутків землі. Найцікавійше в тім водопаді те, що його мож оглядати не лише з боку, бо промислові Американці викопали підземний хідник в той спосіб, що чоловік може

оглядати сей водопад і з долу, при чім сам находить ся межи землею а спадаючою водою.

Крім міст, гарної природи, є ще в Америці щось іншого, що витворили самі люди, а се великанські фабрики, котрі дають заробок мільонам робітників, дальше всілякого рода копальні, перед всім копальні камінного вугля, відтак ве-

ликанські склепи, в котрих дістане чоловік все, що йому лише до житя потрібно, не згадуючи про рільне господарство, до котрого впровадили Американці всілякі можливі машини так, що Европа довго останеть ся позаду Америки.

Рухливість Американців мож пізнати по їх комунікаційних средствах. Кожда хвилина часу в них дорога, тому їх залізниці стремлять до того, щоб як

найскорше перевезти чоловіка з одного місця на друге, бо „час то гроші“, як кажуть тамошні люди. Що в парі з тою скоростию заліниць зростає небезпека для людського житя, се вповні зрозуміле. В Америці не дуже то дбають про поодинокого чоловіка: кождий має дбати про себе сам, тому й має уважати на себе. І коли пр. переїздить залізниця через якесь місто, то там не дуже то перестерігають людей перед небезпекою; вони роблять се ось так: ставлять коло

Руська гр. кат. церков сьв. Петра і Павла в Вілкес Баре, Па.

зелізничої лінії таблицю з написею: „стань, диви ся і слухай“ — і се вистарчає. Як не хочеш сам себе пильнувати так можеш згинути і за тебе ніхто не відвічає.

Одначе з другої сторони не треба думати, що Американці не мають вже серця. Противно, коли працьовитий чоловік в біді, вони йому допоможуть радою, допоможуть найти роботу, але вимагають праці, солідности й чесного характеру. І сей чесний характер вони вміють цінити. Бо коли ти потребуєш гроший, а ти є солідним чоловіком, то ти легко дістанеш позичку, щоби при її помочи ти міг чогось доробити ся. Коли одначе чоловік не ужиє позичених гроший на розробок, але їх протратить, так другий раз йому вже не допоможуть. Недодержане слова уважаєть ся за великий моральний злочин і такого чоловіка, котрий не дотримав обітницї, ніхто не цінить.

Ще є одна гарна черта характеру Американців, якої їм мож позавидувати, а се: пошановане чужої власности. В великих містах мож бачити на порозі кожного дому фляшки на молоко, котрі чекають на те, щоб приїхав властитель і їх собі забрав, а полишив знова на їх місце інші фляшки, наповнені молоком. І нікому на гадку не прийде забрати молоко для себе. А нехай би у нас, пр. у Львові, спробував хто так поступити — то певно, що в одній мінуті счез би слід за такою фляшкою. Так само пр. на зелізничім двірци нераз лишаєть ся пакунок десь в кутику і свобідно відходить ся від нього — то його ніхто не порушить, бо се чужа річ. Взагалі чужа річ там сьвята і ніхто на ню не лакомить ся. Як жеж інакше в нас під сим зглядом! Аж жаль бере чоловіка, коли пригадає собі, що в нас не мож лишити ні одної річи не замкненої, бо сейчас пропаде. Видко в нас дуже ще низько стоїть почуте етики.

Але знова треба пригадати собі, що

не йде тут річ про Американців, лише про Українців в Америці. Тому годі розписуватись дальше над загальними американськими справами. Одначе все, що до тепер було сказане: послужить нам до зрозуміння, серед яких відносин найшли ся наші люди, коли вони виїхали туди.

Трийцять літ з горою минуло від того часу, коли за іншими народами відважили ся й наші люди поїхати до Америки. Хто перший з галицьких Українців туди виїхав, мабуть ніхто не довідаєть ся. Коли одначе наші люди, що так привикли сидіти на місци та казати: „нехай буде, як бувало“ таки відважили ся покинути рідний край та шукати щастя за морем, то видко, що до сього змусили їх не малі причини. Коли ми тепер слухаємо про оповіданя старших людий, як тяжко було давнійше жити в Галичині кождому сьвідомому Українцеві, як за ним стежили жандарми та прямо не давали дихати, то молодша генерація вже ледви хоче вірити в се. А здаєть ся, що та національна недоля була тою причиною, що наш чоловік волів покидати рідну землю, котру він полюбив так як своє жите, і втікати в сьвіт за очи, щоб лише дальше не бачити тої нужди і тої недолі.

Найперше почали емігрувати наші люди з західної части нашої вітчизни, себто Лемки, а за ними пішли й східні повіти. Нині, куди глянеш в Америці, знайдеш Українця. Передовсім осіли вони в тих державах, котрі лежать близько Атлянтійського океану, хоч не брак їх і на другім кінци Америки, над Тихим океаном, як також і по ріжних містах в середині Америки, але там вони не становлять ніякої нашої національної сили. До найбільше замешканих нашими людьми держав в Америці належать: Пенсильвенія, Нью-Йорк, Нью-Джерси, Меріленд, Коннектікут, Мессечусетс, Нью-Гемпшір, хоч, як згадано, не брак їх і в інших державах, де є поодинокі

наші кольонії, як: в Огайо, Іллінойс, Норд-Дакота, Вірджинія, Каліфорнія і т. п. Майже всі наші люди є робітниками в фабриках, в копальнях вугля (особливо в державі Пенсильвенія) та в інших підприємствах, а лише дуже малий процент займає ся торгівлею або самостійними підприємствами взагалі.

Числа наших людей, які в теперішній час перебувають Злучених Державах Північної Америки, годі знати. Ізза не-

себе в Америці за Москалів, деякі знова, найшовшись серед Поляків, стають Поляками, а великий процент, особливо діти Українців, уроджені в Америці, стають Англіїцями і вони раз на все для нас страчені. Причина сього: окружене виключно чужим елементом, брак рідної української школи, і брак загалом трівкої української просвітної організації.

* * *

Українська школа в Монт Кармель, Па.

свідомости наших людей, котрі не вміють себе назвати по англійськи, записує уряд Українців або за Поляків, або Галичан („Галіціяни“) або Австрійців або „Унгарів“, а лише дуже мала часть вміє себе назвати Українцями. Звідси виходить таке, що нема змоги навіть в приближеню обчислити, кілько нас? Деякі подають число Українців на пів міліона, інші більше або менше, я думаю одначе, що цифра 350 до 400 тисяч не буде пересадною. Тут треба одначе взяти на увагу й се, що багато Українців признає

Минувший рік запише ся мабуть нестертими буквами в житю нашого народа в Галичині. Був се, один з найтяжших років під зглядом господарським і сю економічну кризу відчули не лише поодинокі люди, але передовсім наші товариства. Отсе й було причиною, чому „Рідна Школа“, котра удержує під сю пору 7 приватних українських гімназій, кільканайцять гімназияльних курсів, 2 учительські семінарії кілька приватних народних шкіл і т. д. рішила ся звернутись о поміч до наших земляків в Америці.

Предвиджений видаток на сі школи в сумі 300.000 корон ніяк не мож було покрити жертвами з краю, з огляду на зближаючу ся кризу. Тому на засіданю „Рідної Школи“ з початком серпня 1912. рішено вислати мене до Америки, щоб звідтам привезти материяльні засоби на удержанє шкіл. Інші товариства, як: Просьвіта, Земельний Банк, парцеляційне тов. Земля, Союзний Базар, Сокіл-Батько припоручили мені рівнож порушити й інші культурні справи в ціли зближеня заморських земляків до старого краю. Ся справа рішила ся в так короткім часі, що не мож було як слід приготувити ся до подорожи, а треба було поспішати ся, щоб прибути на день 9. вересня до Америки, бо того дня мала відбути ся XIII. Конвенція (збори) нашої найстаршої й найбільшої американської організації, Русько-Народного Союзу. Які думки ворушились тоді в моїй голові, се лише зрозуміє той, хто перший раз мусів покидати рідну землю. Одначе не було ради: „Вітчина в небезпеці“ — отсей клич руководив мною при моїй подорожи.

Дня 19. серпня 1912. року виїхав я зі Львова через Німеччину і її головне місто Берлін до Бреми, де вже 24. серпня всів я на найбільший корабель корабельного Товариства „Німецький Льюїд“ — George Washington (Джьорджь Вашингтон). Се справді сильно збудований корабель і йому мож сьміло повірити своє жите підчас морської переправи. По 9 дневній подорожи через Атлантийський океан прибув я разом з іншими подорожними до ньюйорської пристані, — міста Гобокен, де причалюють всі європейські кораблі. Напроти мене вийшли на зустріч редактори часописи „Свобода“ (пп. Стеткевич і Цурковський) та інші Українці, заняті при Русько-Народнім Союзі в місті Джерси Сіти. Цілий тиждень часу лишило ся ще до Конвенції, котра мала відбути ся в місті Вілксбері

(Wilkes-Barre Pa), тож міжтим мав я час поінформувати ся про відносини між американськими Українцями, щоб поїхати на Конвенцію вже з деяким підготованєм.

Загалом беручи, наші земляки в Америці інтересують ся, дуже багато народними справами. Всяка подія зі старого краю находить між ними відгомін. Деякі, мало сьвідомі, прибувши до Америки, щойно тут пізнають, що їм треба горнути ся до своєї організації. На жаль одначе партійна борба, яка тут завела ся, переходить іноді всякі міри. Коли в нас в Галичині все таки є якась партійна толеранція, люди з ріжних партій живуть зі собою до певної міри в згоді, то в Америці доходить партійна приналежність до пересади. А партії повстають часто зовсім без потреби, лише з особистої амбіції енергічнійших одиниць, котрі потягають за собою якусь часть людий. Так само повстають товариства, котрі іноді не дають знаку житя, з чисто особистих причин. Так пр. в місті Нью-Йорку є около 30 українських товариств, а про деякі з них годі навіть довідати ся. Всякі проби з'єднання всіх разом, не придають ся на ніщо. Навіть загально народні сьвята, як пр. концерт в честь Шевченка, рідко коли бувають виконані спільними силами всіх Українців. Звичайно мусить знайти ся принайменше одно товариство, котре на власну руку справляє й собі такий концерт чи вечерниці. А прецінь як раз на чужині, де ми майже пропащі, бо серед міліонів чужинців ми губимо ся, — потрібно нам згоди і лучности більше може, як в ріднім краю.

От тому то й я підчас мого побуту в Америці мусів поступати незвичайно обережно, щоб не наразити ся на заміт партійности. Зовсім природно, що я, не знаючи відносин, не міг ані думати приступити до якоїсь партії, бо сі партії, що вирости на чужім ґрунті, зовсім не є

Нью-Йорский Боян.

такі самі, як у нас в Галичині. Партії сі групують ся около фінансових організацій, яких під теперішну пору є 4 і кожда з них має свою часопись.

Найстаршою нашою організацією є Русько-Народний Союз, з осідком в Джерси Сіті (Jersey City N. J.) котрий має около 20.000 членів і видає часопись „Свобода“, котру передплачує кождий член обовязково. Є се асекураційна організація, котра виплачує за кожного члена позісталій родині посмертну підмогу в квоті 1000 або 500 долярів, залежно від того, на кілько член забезпечить ся. Членська вкладка виносить місячно 1 доляра, або більше, а се залежить від скількості видатків організації. Члени не вписують ся прямо до головного уряду, але через місцеві відділи, котрі звичайно називають ся брацтвами тому, що вони групують ся коло руських гр. католицьких церков. Такі брацтва чи відділи провадять загалом всю народну роботу, о скільки взагалі така робота є можлива. Одначе не дасть ся заперечити, що вони гуртують Українців в американських містах. Такими самими відділами є майже всі читальні, Січи, Соколи, і товариства з іншими назвами, бо інакше годі було би зібрати наших людей, розкинутих по всіх вулицях великих міст.

Другою такою організацією, що числить під теперішний час около 6000 членів, є Русько-Народний Союз званий „Новим“, з осідком в місті Скрантон, в державі Пенсильвенія (Scranton Pa.). Ся організація повстала що йно недавно (перед 5 літами), коли то на Конвенції Р. Н. Союзу (Старого) в місті Клівеленді (Cleveland Oh.) відлучила ся одна часть членів і рішила заснувати нову організацію. Причина, чому обі організації мають такі самі назви, є та, що Р. Н. Союз рішено на конвенції в Клівеленді назвати Греко-католицьким Союзом, одначе опісля сього не зро-

блено, а в межичасі нова організація назвала себе також Русько-Народним Союзом. Щоб відрізнити обі організації називаєть ся звичайно давний Союз, що є в місті Джерси Сіті „Старим“, а той зі Скрантону „Новим“, або II-им. Органом Р. Н. Союзу „Нового“ є часопись „Народна Воля“, з закраскою социялістичною.

Незалежно від тих двох організацій повстала в Нью Йорку ще й трета під назвою „Гайдамаки“ і вона видає також часопись „Гайдамаки“. Напряма часописи є чисто социялістичний. Число членів доходить до 3000.

Четверта організація „Провидіне“ повстала що йно перед роком. Має вона на пряма християнсько-католицький і в такім дусі редагований її орган „Америка“. Осідком „Провидіня“ є місто Нью-Йорк, а часопись видаєть ся в місті Нью Брітен в державі Коннектікут (New Britain Conn.)

Між тими чотирма товариствами веде ся безвпинна борба, яка прибирає іноді острійші форми. Часто внутрі самих організацій веде ся борба, як се пр. стало ся в „Новім“ Русько-Народнім Союзі; ся борба вела ся минувшого року дуже остро і довела до того, що на послідній конвенції, яка відбула ся в маю 1913 р. в Нью-Йорку, розділили ся члени на 2 партії, а вислідом того розбитя є намірене основане ще одной організації в місті Пітсбургу в Пенсильвенії (Pittsburg Pa.)

Кромі українських організацій є також і москвофільські та т. зв. „угроруські“, бо угорські Русини ніяк не можуть погодити ся з галицькими і тому творять окремі товариства. Українців з Росії є дуже мало і, о скільки вони є сьвідомі, йдуть разом з галицькими Українцями.

Найбільше займає уми всіх заморських Українців справа церковна. Наш нарід, вихований в старім краю в релігійнім дусі, мусів і на чужині подбати

про заспокоєне своїх релігійних потреб. І тому, скоро лише в яким місті збере ся більше число наших людей, то першою їх журбою є будова церкви. Лише, що наші люди не були підготовані до американських відносин, так і справа церковна до недавного часу ще була предметом безнастанних колотнеч і вороговань. Уряд американський зовсім не мішає ся до справ церковних, тому кождий нарід будує собі церкви за власні гроші, удержує сьвященника і церковну

себе 2 греко-католицькі церкви. Галицькі москвофіли знова приступали остентаційно до православної церкви, котру сильно піддержує російський уряд. В слід за тим йшло й винародовлене тих Українців, що пристали до російської православної церкви і вони є тепер, з малими виїмками, Москалями. При греко-католицькій церкві лишили ся майже виключно Українці.

Справа руської церкви стояла ще й тому лихо, що з початку не було сьвящени-

Українські переселенці з Мундаре в Канаді.

службу. Кожний, хто признає ся до якої небудь релігії, платить добровільно якусь місячну вкладку (50 центів, доляра і висше) на церков і церковний причет. Так само отже й наші люди мусіли йти тою самою дорогою, коли хотіли заспокоїти свої душевні потреби. Церкви руські (греко-католицькі) будовано іноді без глибшого застановленя. Часом сварка між церковними провізорами (тростісами) рішала про будову нової церкви. До того незгода між галицькими та угорськими Українцями доводила до того, що в тій самій місцевості маємо побіч

ків, ані гр. католицького єпископа. Що йно від 1907. року іменував Рим руського єпископа в особі Сотера Ортинського, і від тоді починає ся порядковане церковних справ між Українцями.

Під теперішну пору є около 130 греко-католицьких церков в ріжних містах Злучених Держав, одначе тільки сьвящеників там нема. Галицьких українських сьвящеників є тепер около 60, а угорських є около 30. Найстаршу церков поставлено в місті Шенандоа в Пенсильвенії (Shenandoa Pa) а опісля з'організовано парохії в сусідстві, пр. в Монт

Кармель (Mt. Carmel Pa) в Шамокін (Shamokin Pa).

Деякі церкви перевищують своєю красою церкви галицькі, а що до вигоди в церквах, то між старим краєм а Америкою нема навіть порівняння. Кожда церква в Америці є в зимі ogrivana паровими або газовими печами і кожний член парохії має своє місце до сидження; лише в деяких церквах стоять люди під час богослуження. Церкви будують в той спосіб, що на долині (в „сутере-нах“) є велика саля на збори, представлення й концерти, а також і парохіяльна школа. В більшій частині наших кольоній школи містяться таки в тих самих церковних салях (галеях). Над галею знаходиться що йно властива церква, де відправляють ся богослуження.

Згадуючи про школи, треба зазначити, що Американці видають незвичайно багато гроша на шкільництво. Неграмотний чоловік, се надзвичайно велика рідкість між властивими Американцями. Школи є так устроєні, що дитина ніяк не хоче розлучити ся з ними, під час коли у нас якраз тяжко стягнути дитину до школи.

Власне при помочи шкіл досягають Американці те, що всі чужі народи, котрі прибувають до Злучених Держав, мусять ставати Англійцями. Шкільні діти чужинців стидають ся своєї рідної мови, вони говорять між собою виключно по англійськи, а хиба дома під примусом

родичів послу-гують ся рідною мовою. Вийшовши одначе з під опіки родичів, вони стають — з малими виїмками — безповоротно Американцями - Англійцями.

Таке саме буває і з дітьми Українців в Америці. Одинокое средство, що їх удержує при українській народности, се церква і злучена з нею школа. На жаль одначе українські школи стоять дуже низько. Є се т. зв. парохіяльні школи, в котрих учать української мови (дякоучителі лише в пополудневих

Січовик з Нью-Йорку.

годинах, коли то діти вже змучились ранішню наукою в англійській публичній школі. Про засноване правдивих більшеклясових українсько-англійських шкіл, наші заморські земляки починають що йно мріти і, коли сеї гадки не зачнуть в як найкоротшим часі переводити в жите, то незабаром буде вже троха за пізно.

Ми стратимо цілковито молодіж і з українських дітей стануть ся греко-католики Англіїці, для яких українська мова буде незрозуміла.

Маючи менше більше такі інформації про жите нашого народа в Америці, вибрав ся я на конвенцію Русько-Народного Союзу до міста Вілксбері. Конвенція тревала цілий тиждень від 9—16. вересня 1912. Предметом нарад були звіти з діяльності Головного Уряду Р.-Н. Союзу, зміна статута, вибір нового уряду — і взагалі раджено над „добром організації“.

Зі справ, що мають ширше значіне, належить згадати наради над утворенєм шкільного фонду для закладаня українських шкіл в Америці, та вибір „Просьвітної Комісії“, котра має ввести в жите матірне товариство „Просьвіта“ для Злучених Держав. З ріжного рода підмог, ухвалених на конвенції, належить

згадати більшу квоту 3000 долярів, жертвованих на „Рідну Школу“ в Галичині. Загалом конвенція тягнула ся за довго, бо всі справи, які були на дневнім порядку, мож було перемолотити протягом трьох днів. Наради вели ся поважно і тактовно, як на американські відносини. Загалом конвенція, яка в житю американських Українців має звичайно велике значіне, зробила добре вражіне.

Підчас конвенції Р.-Н. Союзу Старого у Вілксбері мав я нагоду познакомити ся з всіми визначнішими людьми, і се мені улекшило опісля мою подорож. Один день підчас нарад посьвятити я на

те, щоб познайомитись з Головним Урядом Р.-Н. Союзу „Нового“, бо саме тоді відбувало ся його засіданє в недалекім місті Скрантон (Scranton Pa). По скінченій конвенції поїхав я до Філядельфії, місця осідку гр. католицького єпископа. Преосьвящений єпископ Сотер Ортинський заінтересував ся сердечно справою „Рідної Школи“ та иншими галицькими українськими справами та обіцяв свою поміч так моральну як і материяльну. По дводневнім побуті в Філядельфії вибрав ся я в подорож по визначніших українських ко-

льоніях, уложивши собі вперед програму віч і зборів при помочи старших американських Українців. Українські часописи, „Свобода“ і „Народна Воля“, а головно „Свобода“ оголосили поклик за вічами в справі „Рідної Школи“, а провідники в поодиноких місцевостях, передовсім духовенство й ин-

ші визначніші світські люди, приготувляли все віча наперед. Ряд віч зачав я з міста Allen-town і їхав через державу Пенсильвенію в місяци вересни й жовтни в напрямі до Buffalo, а звідси виїхав я 23. жовтня до Канади. В Канаді перебув я до половини січня 1913 р., а опісля вернув знова до Злучених Держав через Шікаго, Дітроїт до Нового Йорку. Користаючи з гостинности нюйорського пароха о. Миколи Підгорецького, задержав ся я довший час в тій околиці а опісля вибрав ся в околицю Філядельфії, Пітсбурга, опісля, вступивши до міста Йонгставн в державі Огайо, пої-

Дім Павла Рудика, основателя стипендії для учеників торговельної школи тов-а „Просьвіта“ у Львові.

хав я на схід до українських колоній положених над рікою Гудзоном і в т. зв. державах Нової Англії. Ряд віч закінчився в Нью-Йорку дня 4. мая 1913. Всіх віч в Злучених Державах було 54, а в Канаді 42.

Наш нарід виказав на вічах незвичайне заінтересоване українськими справами в Старім краю. Настрій був всюди незвичайно сердечний і лише в деяких місцевостях робили перепони москвофіли, хочаби перешкодити зборам, одначе ні в одній місцевості їм се не вдало ся. Одушевлене для рідного краю виявляло ся в тім, що учасники склали більші або менші жертви на „Рідну Школу“. Загалом

Т. Стефанік український радний Вінніпеґу.

сума зібраних грошей на сю ціль досягнула квоти 100 тисяч корон, вчисляючи в те більші жертви, стипендії та записи маєтніших людей. Тими жертвами поратували американські Українці рідний край в так тяжкім часі, яким був власне в Галичині минувший рік. Видко, що в наших заморських Земляків бє також українське серце і вони не зрікають ся єдності і лучности з нашим народом в Европі.

Подаючи сей короткий огляд моєї подорожі, мушу ще зазначити, що послідні дні мого побуту перебув я в ті-

снійшій кружку наших патріотів в Нью-Йорку і Джерси Сіті. Сї послідні хвили перед виїздом належать до найприємніших хвиль з цілої моєї гостини в Америці. Заки я відїхав устроєно в Джерсі Сіті пращальний вечер получений з концертом дня 11. мая, а дня 15. мая устроєно спільний комерс в місті Нью-Йорку заходом комітету „Рідної Школи“. На комерсі явили ся делегати майже з цілої Америки і там обговорено деякі проєкти, як перевести трівке порозуміне між Новим і Старим краєм. Окремо зійшов ся на пращане Головний Уряд Русько-Народного Союзу (Старого) в Нью-Йорку дня 19. мая, а того самого дня рано був я ще на конвенції Р. Н. Союзу „Нового“, про котру то конвенцію згадано вже на иншій місци.

На слідуючий день т. є 20. мая при моім відїзді кораблем „Kaiser Wilhelm der Große“ зійшли ся деякі члени нью-йорської і джерсисітської української громади а також і Уряд Р. Н. Союзу (Старого) і тут сказали ми собі в послідне: „Пращайте Дорогі Земляки в Америці“ і: „Передайте привіт рідному краю від американської України“.

„Далека Ти, а близька нам, кохана Вітчино“ співають американські Українці в своїм народнім гимні, в котрім вони виливають свою тугу за рідним краєм. Навідворот і рідний край повинен ямити і на своїх заточенців-вигнанців на чужині. Спільне порозуміне в загально народних справах і спільна праця повинна нас лучити як найтіснійше. І тому, коли заморські Українці спомагають рідний край матеріяльно, то нашим обовязком віддячитись їм за се і дати їм моральну поміч, щоб ратувати в Америці хоч те, що ще не зовсім страчене. А така взаїмна поміч принесе нам і взаїмні користи. Спільна праця чей доведе нас до нашої спільної ціли!

Жінки і дівчата! Не їдьте самі до Америки!

15.000 (п'ятнайцять тисяч) дівчат і молодих жінок заманюють що року торговці дівчатами в Америку, Аргентину, Бразилію і т. д., щоби їх віддати проти їх волі і відомости до дому розпусти, де они марно нидіють і гинуть безслідно! Красно і багато убрані пані являють ся у родичів дівчат і обіцяють, що за морем знайдуть добре місце для їх дочок. Звичайно не беруть дівчат зараз з собою, але кажуть, що напишуть, як тільки знайдуть добре місце. Потім приходить лист і переказ з грішми з запевненем, що вже є дуже добре місце, високо платне, найчастійше в склепах з одінями, в цукорнях або в приватних домах. А коли дівчина, в надії чесних великих зарібків, приїде на місце замовлення, там дають її агенти і агентки до домів розпусти, де при помочи фалшивих обіцянок і уведень, при помочи сили і змушення а також усипляючих средств приводять її до упадку. Властителі і властительки тих домів розпусти держать тих дівчат в цілковитій неволи і дуже їх стережуть, щоби не втекли; а щоби не втекли, то власники домів розпусти пильнують, щоби дівчата не мали ніколи такої одежі, в якій могли би вийти на улицу. Нераз дістають наші дівчата і молоді жінки листи з Америки від знакомих, що вже суть в Америці, щоби там приїжджали, бо мають для них дуже добре місце; тимчасом сї листи не походять

від сих знакомих, а є підроблені і походять від агентів та агенток домів розпусти.

З тих причин дало ц. к. Міністерство внутрішних справ у Відни рескриптом з 11. падолиста 1909 р. ч. 303 приказ до всіх політичних урядів, щоби они розсліджували через ц. к. австрійські конзуляти в Америці, чи то правда, що хтось з Америки пише, що для сеї або тої дівчини чи жінки є добре місце в Америці, наколи тота дівчина чи жінка або її родичі чи опікуни о тоту поміч ц. к. Староство просять.

Остерігаємо отже родичів, щоби не пускали дівчат і молодих жінок самих до Америки, а заки би їх вислали, щоби перше удали ся до ц. к. Староства і оповівши, в чім річ, покликали ся на повисший рескрипт ц. к. Міністерства внутрішних справ, а ц. к. Староство буде питати ц. к. конзулят дотичного місця в Америці, що то за особа є та чи той, хто хоче, щоби дівчина чи жінка їхала до них за море.

Буває і так, і то найчастійше, що знакомі агенти — звичайно жиди і жидівки — намовляють наших дівчат і молодих жінок до виїзду до Америки „на дуже добре місце“. Нехай же не слухають і перше через тутешне ц. к. Староство вивідають ся, що то є за люди в Америці, у котрих они мають дістати дуже добре платне місце.

Дорогі Земляки! Рідної землі не покидайте легкодушно і на все! Коли Вас доля змушує емігрувати, то бодай не продавайте батьківських ґрунтів, щоб ви мали до чого вернути. Їдьте радше на зарібки, щадіть, не розпивайте ся; з заробленими грішми вертайте і поправ-

ляйте ними Ваші господарства. Не майте зарібків пильнуйте, а уважайте також на Вашу душу — не давайте ся пірвати в море зісутья, бо втопите ся на віки! Не забудьте порадити ся перед виїздом в „Товаристві св. Рафаїла“ у Львові ул. Коперника ч. 36.

О. ЖЕРЕБКО.

УКРАЇНСЬКІ УЧИТЕЛЬСЬКІ СЕМИНАРІЇ В КАНАДІ.

Що наш нарід не тіло без душі, що він ще не вмер маємо на се живий доказ на наших переселенцях до північної Америки, які хоч відірвані від рідної землі, від первісного пня, не зівяли там і не згинули, як відломана галузка, — а живуть; живуть на перекиртим, що хотіли би їх усунути з лица землі. Є в нашім народі животворна сила, лише не могла, ще розвинути ся, тому, що була вона через довгі віки пригнетена й залякана.

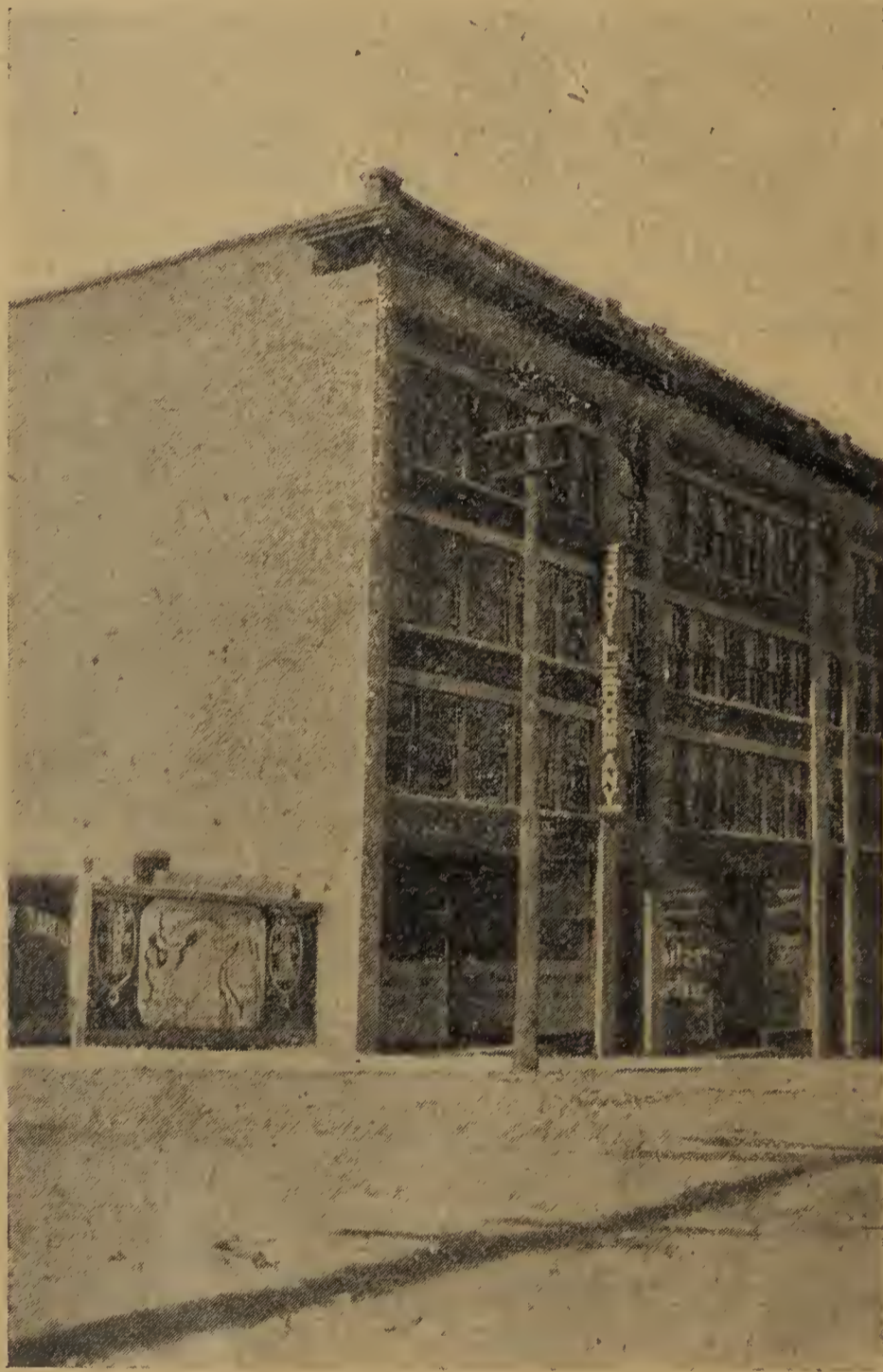
Але є надія, що колись встане з тої руїни кобзар, і розбудить сонливу натуру — як каже поет.

Не маю на меті давати тут огляду життя канадійських Українців, не буду говорити про проблески національної свідомости — які як огники починають щойно тепер блимати на канадійськім горизонті — але хочу розказати дещо про українські семінарії в Канаді для інформації тих, що цікавлять ся тою справою. Про жите взагалі довідають ся читачі з інших жерел¹⁾.

Хотяй канадійські Англіїці не називають їх так як зазначено в заголовку статі, а ріжно як: Рутінян Колегія, Приготовляюча Школа, Школа для Чужинців, ми назвемо їх укр. учительськими семінаріями, бо така назва приняла ся серед канадійських Українців. Є їх три в провінціях Манітобі, Саскачевані і Альберті, (Західна Канада) там, де мешкає найбільше наших земляків. Всі три були засновані і суть удержувані канадійським правительством з державних фондів.

Найперше варт спинитись і розглянути, що спонукало правительство до основаня українських семінарій. За причини мож уважати слідуєчі: 1) Наші переселенці домагали ся їх від правительства, а що власть там в руках одної політичної партії або другої,

тому партії старають ся вдоволити домаганям і зискати людий для себе. 2) Правительство бачило що між нашими пере-

Українська Учительська семінарія в Брендон.

тому партії старають ся вдоволити домаганям і зискати людий для себе. 2) Правительство бачило що між нашими пере-

¹⁾ Друкуєть ся обемиста праця Юліяна Бачинського п. з. Українська еміграція ч. I. Українська еміграція до Зєдинених Держав Північної Америки ч. II. Українська еміграція до Канади. Ціна кожного тому 6 К.

селенцями дуже великий процент аналь-фabetів, і батьки не радо посилали своїх дітей до висшої школи, щоб образува-лись на власний кошт. 3) Канадійські політики бачили як трудно буде їм з'асімілювати великі оселі наших іммі-грантів при помочи своїх учителів, які не знали української мови і не могли зближити ся до народа. Трудність для них лежала в тім, що наші люди засіли великі простори землі (буває по сто квадратних миль і більше) і ніякої иншої народности між ними нема, так, що живуть таким житєм яке привезли зі собою. 4) Шкільні наші комітети не радо приймали англійських учителів, тому що вони не знали нашої мови, і легковажили собі наших комітетових. 5) В сути річи кваліфіковані англійські учителі (яких дуже мало) не хотіли йти учителювати по наших школах на фар-мах, де не було ні доріг ні добрих по-мешкань, ні товариства для них. 6) Ве-ликий брак учителів. Брак добре ви-школеного учительства різко відчуваєть ся в Канаді кожного року з тої причини, що там будують ся нові школи з кожним роком, та мало кваліфікують ся на учительський фах. Учителюване в народній школі в Канаді уважаєть ся за переходовий стан до чогось більше поплатного. Більша часть муштин учи-телів заражуєть ся манією купованя й продаваня, лишає школу і тоне в вирі американського меркантилізму. І не лише стоїть так справа з англійськими учителями, але й наші українські учи-телі йдуть в слід за ними. Менш-більш такі причини приневолити канадійське правительство заложити ті семінарії на державний кошт і ратувати ситуацію. Згадати треба, що лише для україн-ської і недавно для польської народно-сти (лише в Манітобі) позасновувано такі учительські семінарії державним коштом, учителі всіх инших народностей мусять кваліфікувати ся власними коштами, Вла-

сними коштами й наші, бо пізнійше мусять сплачувати за науку, але мають той привілей, що правительство їм по-зичає на легкі сплати.

Пічнем від Манітоби. В сій провінції заложена була така учительська семи-нарія у Вінніпегу ще в році 1904-тім за консервативного правительства, яке й до нині має там власть в своїх руках. Від-разу прийнято коло сорок учеників, і за три роки вже були свої кваліфіковані учителі. В році 1908 сю семінарію пере-несено до міста Брендон (Brandon), де вона істнує до нині. До семінарії пере-січно учащає від сорок до пятьдесять учеників. Вступаючи до школи ученик робить з правительством угоду на три роки і годить ся сплачувати пізнійше по 25 долярів місячно за науку, мешка-не і харч. Всі ученики мешкають разом в бурсі, де мають мешканє, науку і ку-хню. Щоб угода була важна ученик мусить підписати її самий і мати двох ручителів. Довг починає сплачувати до-перва тоді, коли покінчить школу і ді-стане посаду. Платня учительська від 50 до 75 долярів місячно, так що учитель легко може кожного року відложити сто долярів на сплаченє довгу.

В згаданих семінаріях учать англій-ської мови, канадійської і англійської істо-рії, англійської літератури, математики, географії, ботаніки, рисунків, співу і прочих предметів потрібних для кан-дидатів ся на учителів. Кожного року, через три роки складають ученики іспити і перейшовши їх йдуть ще на пів року на педагогіку до так званої Normal School, разом з учениками инших наро-дностей. По укінченю сього курсу ді-стають сертифікат (свiдоцтво) третьої кляси. Коли хочуть дальше кваліфіку-ватись і дістати свiдоцтва другої або й першої кляси, то мусять йти ще пару разів на курси до Normal School, а до того в додатку мати й кількалітну практику.

Чи учать української мови в тих се-

минарiях? Не радо. З заснованем першої семiнарiя у Вiннiпегу були укр. учителi i вчили нашої мови цiлий той час аж поки не перенесено семiнарiї до Брендону. Ще й в Брендонi був довший час учитель української мови Т. Ф. Ферлей. З його уступленем правительство вперто не хотiло прийняти учителя для української мови через яких два роки, мотивуючи се тим, що не було мiж тамошними Українцями вiдповiдного

теля української мови, а все через те, що нарид наш темний i не вмiє впiмнути ся за своїм. Також i в захiднiй провiнцiї Альбертi заснувало правительство таку семiнарiю в роцi 1912, де на початку вступило трийцять ученикiв. Не лiпше й тут стоїть справа з учителем для української мови i iсторiї, хоч є там найбільше ученикiв, якi вже до того в Канадi кiнчили народнi школи i зовсiм нiчого не знають про українську справу,

Українські семiнаристи з Брендон.

чоловіка. З приїздом проф. Карманського до Канади Видiл просвiти i заряд школи радо згодились на пропозицiю, щоб сей професор обняв катедру української iсторiї i мови в учительській семiнарiї в Брендонi. Як буде справа з наукою української мови дальше, почуємо.

Такi самi обставини i труднощі заставили i правительства других захiдних провiнцiй, де мешкають Українцi, заснувати подiбнi семiнарiї як в Манiтобi. В роцi 1909 заложено таку семiнарiю в Регiна столицнiм мiстi провiнцiї Саскачеван. Число ученикiв там доходить до пятидесять, однак трудно їм дiстати учи-

та й мови не знають поправно. Домаганя наших шкiльних комiтетових тамошне (в Альбертi) лiберальне правительство збуває тим, що кандидати самi можуть научити ся рiдної мови, i завсiгди при тiм повторює: „Се англiйський край (яким вiн в дiйсности не був би, колиб всi чужинцi мали трохи бiльше полiтичного розуму) i ви мусите учитись лише по англiйськи“. Англiєць на сiм пунктi зарозумiлий, не може сам вивчити ся чужої мови, то думає, що й нам не треба обтяжувати ся двома мовами. I так собi легковажать наші домаганя. Сему виннi й ми самi в провiнцiї Альбертi

через нашу несолідарність, а в Саскачевані через оспалість.

В обох послідніх семінаріях услівя принята до школи, підписуваня угод і сплачуваня довгу майже такі самі, як в Манітобі, хиба з деякими малими

ного заряду і т. д. Мають сі організатори також нагоду впливати на те, щоб до учительських семінарій приніманс найліпших учеників, щоб всі посади по українських школах були обсажені нашими учителями і другі подібні

Пр. О. Никита Будна, український єпископ в Канаді.

В
М
ХО

ріжницями. Нових учеників приймають кожного року в осінних місяцях.

В тих же провінціях, де є учительські семінарії, маємо також і українських шкільних організаторів, яких задачію є помагати людям організувати нові шкільні округи і дати всякі поради, як і що робити з будовою школи, вибором шкіль-

справи. І правдою є, що ті наші шкільні організатори робили більше для нашого шкільництва як роблять англійські, або як могли би зробити Англійці, але поза тим можна би багато ще від них жадати. Біда лише в тім, що так багато Українців родить ся з заячим серцем, і вже як дістануть хоть би наймізернійшу

посаду, то стають чужими прислужниками. Дух панщизняний не вийшов ще з душі нашого народа.

Основуючи учительські семінарії правительство не робило сего в тій ціли, щоби помочи нашому народови зберегти свою національну окремішність, але на те, щоби Українців скорше винародовити. А що при помочи своїх учителів не може так успішно пересаджувати свої думки на наш ґрунт, то старається брати наших молодих хлопців до тих шкіл — не дати їм образувати ся національно, то є пізнати себе, хто вони і звідки, щоби пізнійше ужити їх за знаряд в ассіміляторській роботі. А школа робить сю задачу найкрасше. Не йде се їм — що правда — дуже успішно, бо багато учеників в тих семінаріях були сьвідомими своєї народности ще з Галичини, а при них осьвідомлювали ся і другі виховані в канадійських школах; при тім сповняє до пев-

ної міри свою задачу українська преса і видавництва. Шкода лише, що українські часописи звертали дуже мало уваги на „тих пропавших земляків“. Чи пропавші вони чи ні, буде в будуччині залежати в великій мірі від духової звязи, між вітчиною і переселенцями в Америці.

Українські учительські семінарії в Канаді зробили вже багато для національного осьвідомлення — хотяй їх ціли були інакші — бо даючи спромогу бідним ученикам образувати ся на чужині, тим самим помагають нам мати свою власну інтелігенцію, якої в Канаді брак. Лише тоді канадійські Українці не пропадуть безслідно, коли будуть мати між собою сьвідомих людей, які могли би давати напрям національному життю, приноровивши ся до тамошних обставин, та коли кожда школа між нашими іммігрантами в Канаді буде обсаджена добре вишколеним і сьвідомим національно учителем. Все зробити можна

..... **Замітки до оголошень.**

Сонце і звізди вистарчали людям колись до означеня часу. Сьогодні одначе, всьо є обчислене „на одну секунду“, тому конечно повинно ся мати добрий кешонковий годинник. Для таких отже цілий не надає ся бляшаний годинник, котрий зле запирає ся і з тої причини скоро запорошує ся. Є то ярмарочні годинники по 3 К., які сього завданя зовсім не сповняють.

До такої ціли надаєть ся тільки годинник на секунду накручений і такий, що щільно замикає ся, задля чого запорошене виключене, а таким годинником є тільки швайцарський — котрий є взагалі найліпшим. Сьвітовий висилковий дім **H. Suttner** в Люблянї (**Laibach Nr. 594**) має в Швайцарії власну запроголоковану фабрику годинників і поза тим має головне заступство фабрики годинників „**Zenith**“ і є тому найліпшим жерелом закупна швайцарських годинників. При тім і ціни є дуже умірковані, бо вже за 4 К. 10 с. можна купити добрий годинник, який що до своєї витривалости перевищає що найменше 3 годинники бляшані. Хто хоче тільки купити годинник або срібні та золоті товари повинен зажадати безплатної пересилки богато ілюстрованого цінника фірми: **H. Suttner — Laibach Nr. 594.**

Образи прикрашують нашу хату тоді, коли вони є справді величаві в гарних рамах та сам собою є нам дорогими — тим що показують нам славні історичні події нашого народа або ставляти перед нас дорогі нашому серцю особи, що покладали були неоцінені заслуги для народного добра. З образів таких черпаємо віру у власні сили, надію на кращу будучність і любов до рідного краю, та почувуємо ся членами великої ідейної сімі. Тому крайна пора викинути з наших хат чужі, незрозумілі нам мальовила а заступити їх нашими образами, які суть не лише чудові в краєсках — правдиво артистичні — але містять у собі наші питомі ідеї. Такі образи не лише прикрашають нашу хату але і підтримувати — муть нашого духа, гріти серце. Такі образи можна набути за готівку або й на рати у п. **Івана Павлика** у Львові, Ринок ч. 10 („**Просьвіта**“). Ціни і спис образів подані є в оголошеню, п. з. „**Такі образи**“ — як містять ся в нашім календарі.

ВСЯЧИНА.

Товариство українських робітників „Кружок земляків“
в Гемелінген коло Бреми.

Наші робітники, проживаючи на роботі в Німеччині, відчують самі потребу гуртувати ся в окремі товариства. Але не всюди, де таку потребу відчуту, зараз і повстає товариство. Кождий з нас знає, як то тяжко з тою справою і тут в краю, а щож доперва на чужині, де нема нерз чоловіка, який би бодай умів порадити, як за діло взяти ся. Тому з тим більшою радостію треба витати кожду вістку про основане нового товариства, яке має за ціль гуртувати наше робітництво на чужині.

До таких товариств належить і „Кружок земляків“ в Гемелінген коло Бреми.

Сей кружок повстав в грудни 1912 р. Почин до його основаня дав о. Ал. Базюк, гр. кат. парох з Бреми, а перевели гадку в жите акад. п. Дереш і Сливич. До товариства горнуть ся робітники і робітниці дуже радо. В 1913 р. числив кружок 52 членів а є надія, що з часом пристане до гурту і більше людей. Сходини членів відбувають ся два рази тижнево. Для неграмотних членів улажено науку читаня і писаня.

Як бачимо з того короткого звіту, то діяльність кружка дуже корисна і можна лише побажати, щоби вона поступала дальше у тім напрямі і що раз то зростала.

ТЕМПЕРАТУРА СОНЦЯ І СТАЛИХ ЗВІЗД.

Ще до недавна вчені цілого світа були в повній непевності що до означення висоти сонішної температури. Не можна було її точно означити й тому, бо думки, виводи й докази вчених не годились із собою, кождий з них робив обчислення на свій лад. Так приміром одні подавали температуру сонця на 2 тисячі, інші знов на 60 тисяч степенів; а були навіть і такі, які температуру сонця підносили аж до 10 мільонів степенів! Та ось послідними часами вчені цілого світа, після найточніших обчислень, добились того, що температуру сонця обчислюють загально на 6 до 7 тисяч степенів. Само собою розуміється, що те обчислене торкається лишень температури поверхні сонця; як великою одначе є температура внутрішніх слоїв сонця, сього — поки що — ніхто не знає і — відай ніколи про се не дізнається ся.

Що торкається температури сталих звiзд, то вона буває всіляка. Т. зв. „червоні“ звiзди (себ то ті, яких світло є червонаве) мають температуру на 3000 степенів Цельзія. Є се температура, яка витворюється в електричних печах. „Білі“ звiзди мають де-де висшу температуру, далеко висшу чим наше сонце. бо аж на 11 тисяч степенів Цельзія.

Коли вже мова про температуру сонця, не завадить згадати і про силу тої температури. А що сила та є справді лячна, переконуємо ся на примірах, основаних на точних і совісних обчисленнях. І так — коли би зібрати усе тепло, яке сонце висилає через цілий рік на нашу землю, то його силою можнаб ogrіти до 2.315 степенів горяча верству води, яка обливала би собою цілу земську кулю на висоту одного метра. Те саме тепло булоб в силі розтопити верству леду (опять таки вкриваючи з усіх сторін нашу землю) грубу на 30 метрів і 89 центиметрів! Ось в яких цифрах ви-

являється скількість тепла, яке наша земля одержує від сонця в протягу одного року!

І усе те тепло є тою пружиною, яка спричинює рух усього житя на землі; воно починається до зросту усього живучого, воно обкладає ледом шпилі і хребти гір, воно є причиною бурі так на суші, як і на мори; словом — воно являється, як вже не одинокою, то головною причиною всіх змін, які відбуваються на поверхні землі.

Нехай одначе ніхто не думає, що наша земля одержує від сонця усе його тепло, яке воно із себе видає. Так воно не є; а наколиб так було, то наша земля або зівсім не існувалаб, або замінилаб ся у вогняну кулю о неімовірно високій температурі. Бо треба знати, що уся скількість тепла, видавана сонцем, 2,300,000.000 разів перевищує його скількість, яку одержує наша земля.

Наколиб так усе сонішне тепло йшло на розтоплюване леду, який з усіх сторін облягав би поверхню самого сонця, то воно моглоб в одній мінуті розтопити верству на 11 метрів і 80 центиметрів грубу, — а за добу — верству, грубу на 17 кільометрів! Та сама скількість тепла ogrіє в одній секундї на один степен 13.610 кільограмів води, або в одній годині доведе до кипіння 2.900 мільярдів кубічних кільометрів тоїж води, яка передше находила ся при температурі зера. І тому, щоби погасити сонце, в тій ціли довелось би спрямувати на нього струю ледяної води, грубу на 72 кільометри, з безвпинною швидкістю 300.000 кільометрів в одну секунду!

Ось вам і жерело тепла, розходячого ся по нашій вселенній!¹⁾

¹⁾ Хто хотівби щось більше о тім довідати ся, тому поручаємо видану „Просьвітою“ книжочку п. з. Про землю, сонце і звiзди написав Др. Іван Раковський, ціна 50 сотиків.

З КНИГИ ЖИТЯ.

Ти відрікаєш ся свого народа, а ще хочеш, щоб тебе люди шанували?

*

Не глядай за правдою у других, як у тебе її нема.

Не збивай яблука поки зелене, як дозріє само впаде.

*

Самолюбство — се смерть, любов — се житє.

..... ГІГІЄНІЧНІ ПОРАДИ.

Десять заповідий для тих, що купають ся.

1. Не купай ся голоден. З'їдж наперед бодай булку, або кусень хліба.
2. По обильній їді купай ся не скорше, як в три години.
3. Ідучи до купелі не спіши ся, а особливо не біжи по сонци.
4. Розбирай ся поволи, але скоро розбереш ся, входи до води, аби надто не остудити ся.
5. Перед входом або вскоченем до води конечно змочи добре голову і шию.
6. Занурюй ся відразу цілком по шию.
7. В воді ніколи не будь без руху.
8. Не давай нурка, а скоро тебе скортишь, затирай щільно пальцями уха.
9. Скоро тільки почувеш в тілі холод, виходи з води, обтирай ся сейчас сильно, а потім можеш вже голий вигріти ся на сонци. Убирай ся не зволікаючи.
10. Радше не доїдж, не доспи, а не опусти щоденної купелі. Недоїжене можеш завтра доїсти, недоспане — доспати, — але недокупаного вже недокупаєш, хотьби ти і 2 рази так довго сидів завтра в воді.

Приписи на красу.

Нічого в с'ім дивного, що жінки, а хочби навіть муштини дбають за зверхний вигляд, за красу. Лише фалшиві є дороги, якими люди йдуть до осягнення краси. Всі штучні способи, всі косметики звичайно найліпші для їх винахідників і купців.

А таки є способи, котрі дійсно діляють успішно. Способи природні.

Передівсім треба памятати, що головним услівем краси є — здоровлє. На сій основі можна видумувати способи до вдержаня краси.

Отже передівсім — праця. Якенебудь занятє, щоби лише вдоволяюче, пожиточне так умови як і тілу, щоби не перетяжувало сил. Коли з вдоволенем сповняете ви свій обовязок, лице прибирає приємну, живу краску, очи лисніють, рухи свободні, цілість гармонійна. Хто думає лише над своєю недолею, нудить нею всіх безнастанно і чуєть ся нещасливим, сей не може виглядати приємно і сьвіжо.

Щоби удержати зглядну молодість і сьвіжість, треба удержувати здорове тіло. Їсти стільки, щоби все ще відчувати певний апетит. Їсти поволи, малими куснями, жувати добре. Їсти страви здорові, прості. Обмежити скількість мяса, їсти більше ростин, овочів, доброго масла, меду, молока. Потім дуже успішною краси є віддихова рухунка. Глибокий віддих очищує кров, а тимсамим і тіло; управильнює круженє крові, відсьвіжує її і так тіло остає довго молоде і сьвіже. Запобігає хоробам серця і легких. Хорі на серце відчувають уже в короткім часі полекшу, коли призвичають ся, заки покладуть ся спати, відітхнути глибоко кільканайцять разів при відчиненім вікні. І чистота, цілковита чистота. Добре обмивати ся літною водою, часті теплі купелі, щоби позбути ся поту зі шкіри, котра, головно на лиці, втягає нечистоту і куряву. Вкінци сон. Закороткий сон — затирає красу, очи і краска змучені не додають краси виглядови. Тому, що потреба сну є зглядна, треба до неї примінити ся, спати скільки природа сего вимагає, все ліпше спати забогато ніж замало.

Сими природними способами удержуєть ся красу до пізної старости.

☆ **ЖАРТИ, ДОТЕЛИ, АНЕКДОТИ.** ☆

У годинникаря.

Алеж сей будильник зовсім не дзвонить!

Дзвонить, дзвонить! якжеж би ні!... Його лише треба трошки потрясти тоді, коли він вас має збудити.

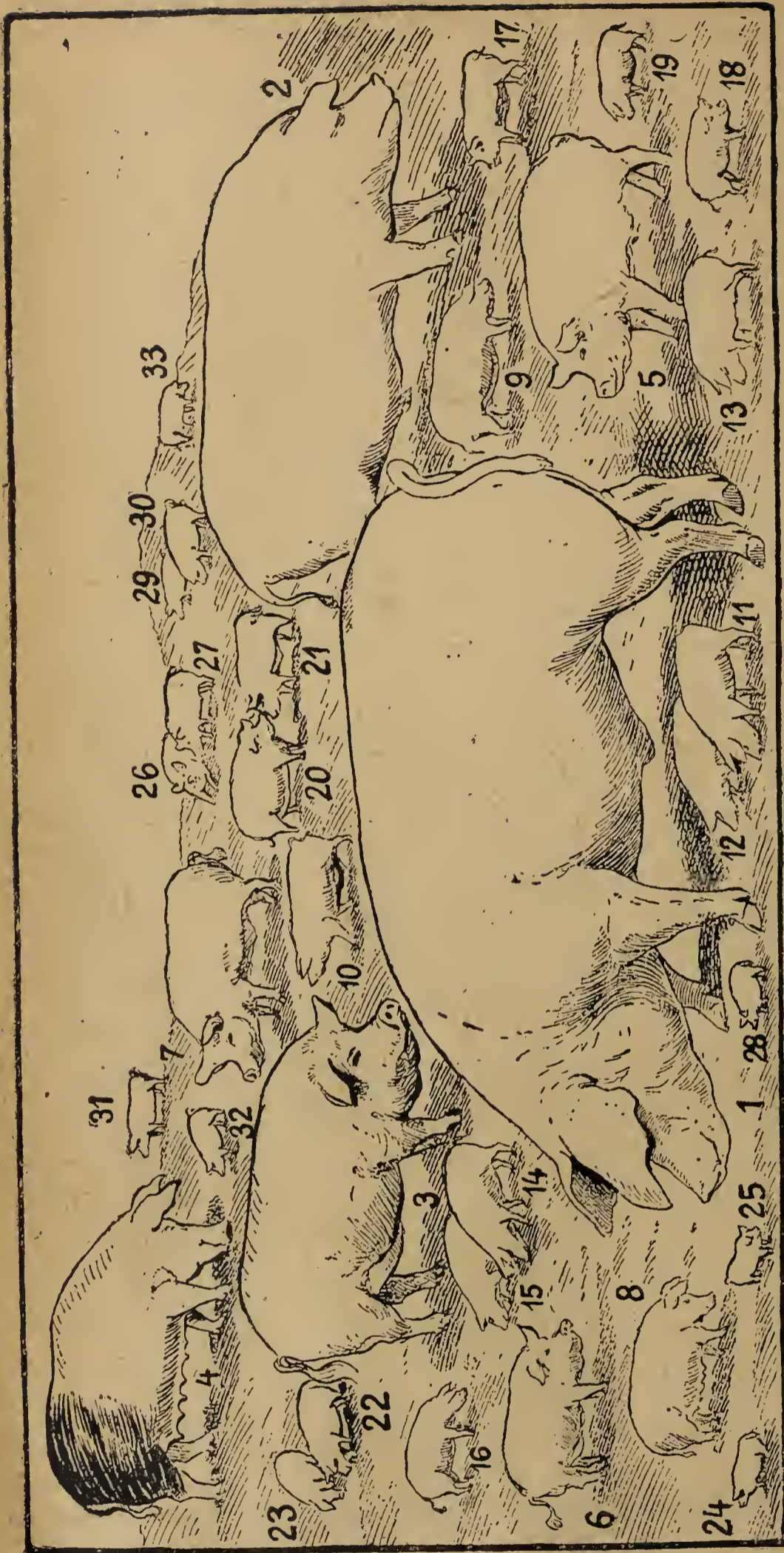
Поміж приятелями.

Павло: Николо позич мені 5 корон.

Никола: А от маєш на пальци перстїнь, піди та застав.

Павло: Та деж би я єго заставив, таже то памятка від тети.

Никола: Так?! Ну, а мої гроші то знов памятка по моїх родичах!

Кілько свиний годують в поодиноких державах і краях нашої землі?

1. Сполучені держави 48,000.000;	19. Швайцария 550.000;	20. Болгария 620.000;
2. Німеччина 22,150.000;	21. Капланд 400.000;	22. Норвегія 500.000;
3. Австро-Угорщина 13,600.000;	23. Японія 300.000;	24. Нов. Зеландія 320.000;
4. Европ. Росія 12,320.000;	25. Нов. Полуд. Валес 240.000;	26. Вікторія 220.000;
5. Франція 7,350.000;	27. Европ. Туреччина 210.000;	28. Урагвай 181.000;
6. Канада 3,000.000;	29. Чіле 178.000;	30. Греція 175.000;
7. Вел. Британія 3,700.000;	31. Люксембург 138.000;	32. Квінсленд 125.000;
8. Італія 2,500.000;	33. Альжир 112.000.	
9. Еспанія 2,400.000;		
10. Румунія 1,800.000;		
11. Данія 1,500.000;		
12. Аргентина 1,500.000;		
13. Белгія 1,200.000;		
14. Португалія 1,000.000;		
15. Швеція 1,000.000;		
16. Сербія 910.000;		
17. Нідерланди 865,000;		
18. Мехіко		

..... ДЛЯ РОЗРИВКИ.

Сокільський РЕБУС ч. 3.

уложив: Л. К.

С П & С Р Я!

ІСТОРІЯ ГОДИННИКА.

Нема мабуть нині такого, осьвіченого чоловіка, який міг би обходити ся без годинника. Навіть у найглухійшій сільській закутині, де мало хто вміє читати, заходить потреба зробити щось на означену пору, напр. поїхати до залізниці або стати на термін. Тоді виходить або виїжджає селянин скоро сьвіт з хати, щоби бути на час, де треба. Розумієть ся, що прийде майже все за скоро і цілими годинами жде перед судом або на потяг, а часом знова спізнить ся, — а все через те, що не має годинника.

Зовсім інакше дієть ся у місті. Там мешканці є більше звязані часом; вони мають приписані години на всьо: на уряд, на школу, на хід до міста по закупно і т. д. Навіть середно заможний робітник мусить мати годинник, щоби на час бути у фабриці. У місті все спішить ся і знає вагу часу, — на селі йде все поволи, без поспіху. У місті уряджуєть ся кождий так, щоби ані не спізнити ся, ані не прийти за скоро; на селі люди волять ждати і тратять час, бо ще не зжили ся так з потребою точности і поділу часу, як мешканці міст.

Мудрі Англіїці мають приповідку: „Час — то гроші“ і придержують ся її в житю. Такий Англієць не буде з вами говорити довше, як конечно треба, бо втрата часу, то для нього грошева втрата. І за той час, як наші люди тратять цілі години на марні балачки, Ан-

гліїці не тратять часу — і мають гроші.

Нема вже й що говорити навіть про се, який важний час для залізниць. Залізниця має свій точний розклад їзди і мусить його придержувати ся. Коли-б кождий поїзд їхав собі, як йому подобаєть ся, то пригодам і нещастям не було би кінця. А так, то можна бути певним, що на тім самім шляху не зійдуть ся два поїзди, бо держать ся приписаних годин. Тому поїзд не може ждати поза означену годину, поки не

посходять ся пасажери. Для того то кождий, хто хоче послугувати ся залізницею, мусить точно пильнувати часу приїзду і відїзду поїздів.

Ще важнійший є точний годинник в корабельній плавбі. Там частогусто служить го-

динник до того, щоби корабельники могли знайти ся, де вони є в даній хвилі на морі. Мала неточність годинника може відігнати корабель з визначеної дороги, і знова можливе нещастє.

Се стоїть у звязи з тим, що положенє корабля на морі означують після стану сонця та звїзд на небі. Моряки мають такі книжки, в яких є точнісінько списане, в яким місці на небі буде стояти о тій і тій порі сонце або та чи инша звїзда. Глянувши на годинник і змїрявши при помочи відповідних приладів, де стоїть дотична звїзда, вони сейчас після книжки можуть знати, де вони є,

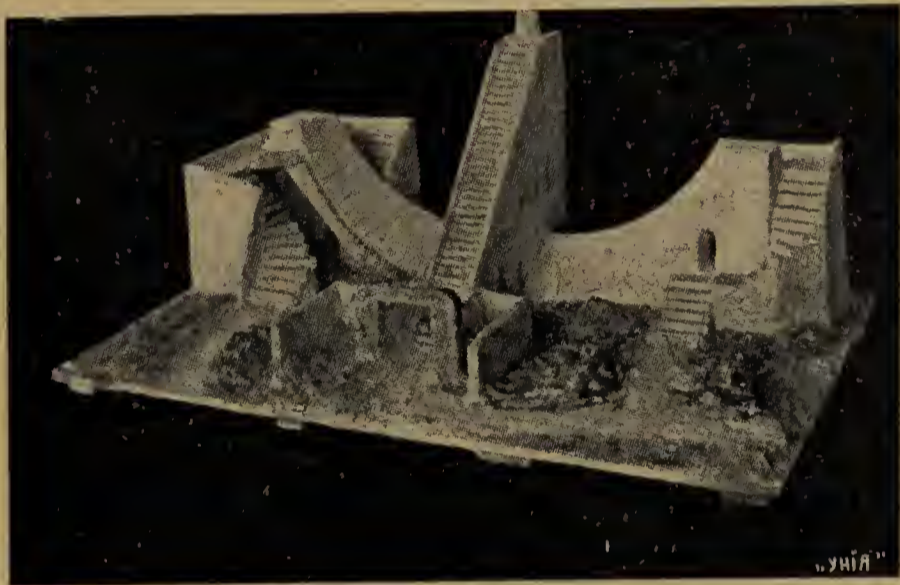

Рис. 1. Сонішний годинник в Дельгі в Індії.

чи їдуть приписаною дорогою, кілька уїхали та як далеко їм ще до берега.

Звідси слідує, що в нинішніх часах точний поділ часу є незвичайно важною річю; отже нічого в тім дивного, що люди видають такі великі гроші на добрі годинники, а ще більші суми йдуть на се, щоби уможливити точне наставляванє годинників на цілім сьвіті.

Хто винайшов годинники? Які були перші годинники та як воно дійшло до того, що люди вміють так точно мірити час? Про ті і подібні речі поговоримо собі нині.

Найдавнійшим годинником було — сонце. Був се дуже дешевий годинник, а кожний міг з нього користати, кілька схотів. Люди вставали разом зі сходом сонця, а з заходом лягали спати. Вони бачили, що в саме полудне сонце стоїть найвисше на небі і тоді кидає найкоротшу тїнь, а рано або над вечером, коли сонце низько, тїни бувають дуже довгі. Щоби мати докладнійшу міру часу, вони вбивали в землю палик і приглядали ся йому; коли його тїнь була найкоротша, тоді знали, що є полудне, і робили на землі знак в тім місці, де паде та найкоротша тїнь. Потім дивили ся, де паде найперша тїнь рано і остатня перед заходом, і там знова робили значки. Врешті ділили відступи поміж тими трьома значками — ранішнім, полудневим і вечірним — на 12 частий. Дивлячи ся, де паде тїнь, вони відчитували, яке число там є написане, і тоді вже знали, котра година.

Отсе були найдавнійші годинники — сонішні. Їх уладжували не тільки на землі, але також на стїнах — напр. на сьвятинах, від полудневої сторони. Врешті подекуди муровано великанські мури, які кидали тїнь, і після неї вгадувано час. Такий великанський годинник бачимо на рис. 1; стоїть він у Індії, в Дельгі. По середині є марморні сходи, високі на 18 м., а по обох їх боках ка-

мінні луки з подїлкою. До якого значка сягала тїнь, така була година.

Але такі сонішні годинники не були все зовсім вигідні. Вони відмовляли своїх услуг ночью та в хмарні дні. В ночи то можна було ще після звїзд вгадувати годину, але коли було хмарно, то ніхто вже не міг дати собі ради. Врешті ще тому вони були не вигідні, що в зимі дні коротші, ніж в літі, сонце кидає ранішну тїнь ближше полудневого значка, отже літні й зимові години не були однакові.

Щоби тому зарадити, придумували люди інші способи до міреня часу. Побіч сонішних годинників уживали також водяних та піскових. Такий годинник виглядав так: була се деревляна (або яка инша) посудина у виді лїйки з маленьким отвором на споді; донеї наливали до означеної висоти води і дивили ся потім, кілька її витекло, а кілька ще зістало. Коли посудина випорожнила ся, то окремий сторож оповішував се і сейчас наставляв новий годинник. Так треба було отже все одного чоловіка, який мав точно вважати на годинники і їх все переставляти. Длятого роблено опісля годинники такі великі, що води в них вистарчило на цілу добу. В лїйці були пороблені значки, і по них відчитувано годину.

Такі годинники — звані по грецьки „клепсидрами“ — були уживані у різних народів, і то в різних відмінах. Римляни напр. уживали водних годинників в судах. Там був такий звичай, що при розправі всьо говорено, а ніяких подань ні позвів не вношено на письмі. Бували там одначе — подібно як і тепер у нас — такі бесідники, що як раз зачали говорити свою промову, то годі було дїждати ся кінця. Длятого заведено таке, що кождому вільно було говорити тільки означений час. До тої ціли служили окремі клепсидри, з яких

вода зачинала витікати з початком промови, а коли вся вода викапала, то бексідник мусів хоч-не-хоч кінчити.

Водяні годинники улучшувано раз-у-раз. Роблено напр. так, що на однім рамени ваги причіплювано наповнену водою клепсидру, а на другім вішали стільки тягарців, аж була рівновага. В міру, як викапувала вода, рамя з клеп-

впроваджували ся в рух тягарцями (але ще без маятників). Такі годинники розходили ся в рр. 1200—1500 по цілій Німеччині, Італії і інших краях. Вони були однак ще дуже неточні, так що деякі астрономи воліли вертати до давних годинників, в яких переливала ся вода, або замість води пісок, олива чи там живе срібло.

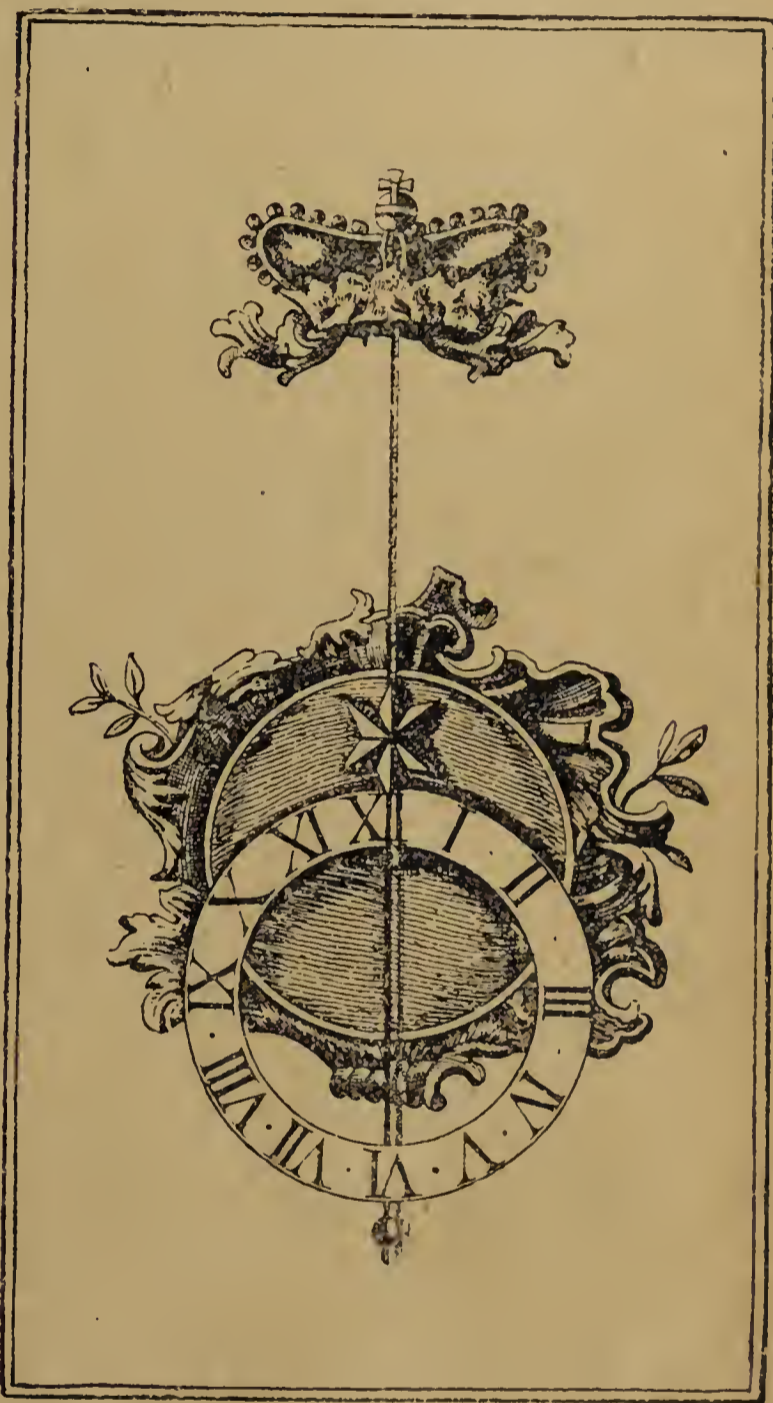

Рис. 2. і 3. Водяні годинники.

сидрою підходило в гору, ставало лекше, а тамто з тягарцями опадало в діл. Воно пересувало ся поперед поділку, на якій були позначені години, і се був перший годинник з вказівкою.

Опісля додавано до них ще різні прилади, які посували вказівки; два такі водяні годинники бачимо на рис. 2. і 3.

Щойно в тисяч літ по Хр. почали робити годинники з колісцятами, які

В рр. 1500—1510 винайшов норимберський¹⁾ механік і слюсар Петер Генляйн перший кишенний годинник, який довгі часи називано — незнати чому — „норимберським яйцем“, хоча він зовсім не мав подоби яйця. Про винахід того годинника розказують таке: Майстер Генляйн був звісний з того,

¹⁾ Норимберга (Nürnberg), се місто в Баварії (Німеччина).

що вироблював добрі вежові годинники. Від якогось часу почав він сторонити від людей і замикав ся в своїй робітні, працюючи над чимось пильно. Його жінка зачала побоювати ся про нього, чи він часом не зійшов з ума. Вона підглянула, що він працює над чимось маленьким, кругленьким, і все його замикає, як куди виходить. Раз вдерла ся вона до його робітні, отворила скринку і побачила, що з малої круглої пушочки видобували ся якісь звуки. Вона налякала ся, що її чоловік чародій і розбила його роботу на кавалки.

Прийшов бідний Генляйн до хати і аж за голову вхопив ся, побачивши таке. З розпуки хотів собі відібрати жите, але згодом надумав ся інакше. Пішов до ратуша до бурмістра і каже йому так: „Ви мене замкніть до ратушевої вязниці разом з моїми приладами, і держіть мене там так довго, доки не попрошу вас, щоби мене випустили на волю“. Бурмістр взяв його за зовсім божевільного, але боячи ся, щоби він вернувши домів не дістав яких нападів і не наробив халепи, вволив його волю. Так пересидів Генляйн як добровільний вязень на ратуші кілька місяців, аж врешті казав попросити до себе бурмістра і показав йому овоч своєї роботи — перший кишений годинник. Виглядав він, як згадано, не як яйце, тільки немов малий бубон і мав тільки одну вказівку, що показувала лише цілі години. Цілий „верк“ йшов при помочи пружини.

Незадовго потім зробив Генляйн другий годинник, який раз натягнений йшов 40 годин і вибиввав години. — За його приміром пішли другі майстри і придумували різні уліпшеня. Зразу були годинники незвичайно дорогі, так що їх могли носити тільки пануючі і інші богачі. Один такий годинник мав між іншими французський король Людовик XI.

Богато таких годинників заховало ся

до нині по різних музеях. Крім кишених годинників вироблювано рівно-ж столові і вежові, а особливо столові бували архитворами. Вони не тільки показували години, але день і місяць, стан сонця, місяця й інших звід. — Найкращий вежовий годинник з того часу є на ратуші в Празі. (Рис. 4). Він показує годину, день і т. д. і вибиває години. По вибитю кожної години отвиряють

Рис. 4. Вежовий годинник в Празі.

ся маленькі дверцятка і по малій галерійці посувають ся фігури, що представляють 12 апостолів і смерть з кошою. Вкінці піє когут.

Але ще й ті годинники не були зовсім точні. Пружина, як тільки її натягнути, йде зразу дуже сильно, а опісля слабне її хід; а у тягарцевих годинниках дієть ся навпаки: вони падають тискорше, чим ближше землі тягарець. Щоби їх хід зрівноважити, придумували різні „регулятори“, але всі вони не придали ся на багато.

Врешті 1636 р. прийшло найважніше уліпшене у виді маятника, а треба його завдячити великому італійському фізику Галілею Галілеї.

Він передумував довго над тим, чи би то не вдалося примінити маятник до годинника, але на старість осліп лишив помисл другим.

Перший годинник з маятником зробив 1657 р. голяндський фізик Гейкенс; його винахід був незвичайно

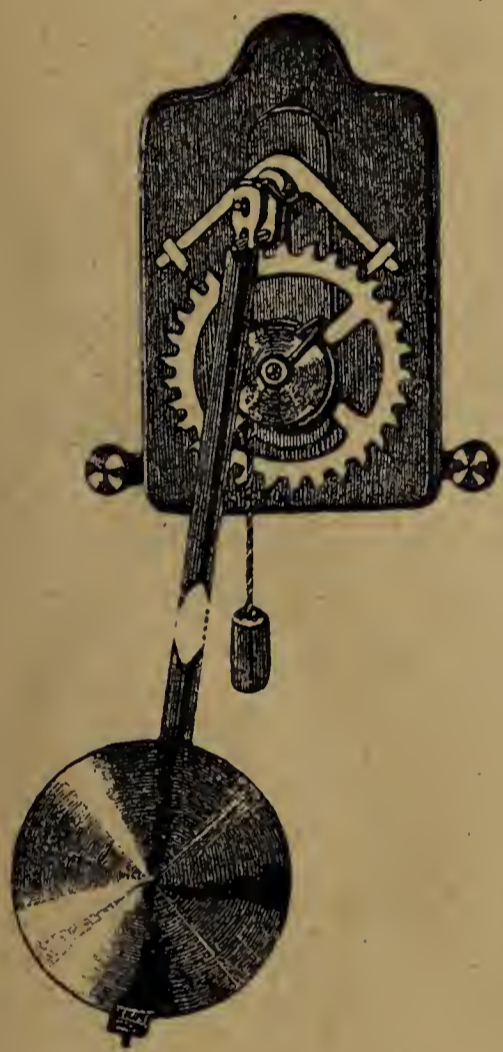

Рис. 5. Маятниковий годинник.

важний, бо ходив значно точніше, ніж давніші годинники з самими колісцями. Маятниковий годинник виглядає так: (рис. 5).

До маятника причіплений на горі якор або спуск, загнутий на обох кінцях; сей спуск зачіпає своїми кінцями за зубці колеса, на якого осі навинений шнурок з тягарцем (вагою). Тягарець тягне за шнурок, який змагається обертати вісь на ліво. Через те тисне зубець колеса на лівий кінець якора, підводячи тим чином цілий маятник в гору на ліво. Коли маятник підійде в гору, зачіпає якор

правим кінцем за зубець і здержує оборот колеса. В тій хвилі, як колесо не може вже далше обертати ся, устає тиснене на маятник, і він зачинає опадати. Через розгін, якого набув при спаданю, підносить ся маятник до тої самої висоти на право і тоді зачіпає лівим кінцем якора за зубець. Тоді починається на нове те саме, що було перше: зубець тисне на спуск, маятник підносить ся і т. д. За кожним колибненем маятника обертається по трохи на ліво колісце, а з ним вісь; до осі причіплена вказівка, і вона посувається рівномірним рухом, т. є все з тою самою швидкістю, по кружку годинника. — Добрий маятниковий (ваговий) годинник ходить дуже точно.

Рівночасно з винаходом Гейхенса впровадив Англієць Гук важне уліпшене при кишених годинниках, а саме т. зв. „волос“, т. є. таку маленьку пружинку, що вертить ся там і назад, а служить до уможливлення правильного ходу головної, сталевий пружини.

До того часу мали кишени годинники тільки одну вказівку, яка показувала години. Щойно у XVIII. століттю додано ще й другу вказівку, мінуту, так що годинники показували години й мінуту. Врешті введено ще третю вказівку, секундову. — Остатнє важне уліпшене кишених годинників було те, що усунено ключик до натягання пружини, а переложено сю задачу на головку годинника, яка служить рівночасно до наставлявання вказівок.

Ось таку то історію перебування годинник. Від найпростішого сонішного, який складався з одного тільки патика, що кидав тінь, дійшли люди протягом століть до тих маленьких інструментиків, що чикають немов живі, а ходять так точно, що добрий годинник цілими місяцями не відбігає від правильного часу!

Тепер стараються люди головно о се, щоби годинники точно ходили. Над

тим продумують великі фабриканти і механіки, вироблюючи щораз ліпші годинники, а учені знова винаходять способи, якби то всі годинники на цілім сьвітї удержувати в рівнім ході, а радше давати людям нагоду наставляти годинники на добрий час.

Наставлюванє годинників можливе тільки при помочи звїзд. По астрономічних обсерваторіях (заведенях, в яких учені дивлять ся на звїзди), є окремі далекогляди, що служать до означуваня часу. Дивлячи ся в такий далекогляд, астроном дає знак, коли є полудне або північ, і тоді в цілім заведеню поправляють ся годинники. Але є там такі годинники, яких і доторкати ся не можна. Бо звїсна річ, що годинник псуєть ся через те, як його вказівку сувати там і назад. Длятого в тих найважнійших і найбільших годинниках, званих „хронометрами“ (т. є. часомірами) зовсім не посувають вказівок; вони стоять у пивницях, в склянних шафах, і кождий з них має свою книжочку, до якої записують, о скільки єго хід ріжнить ся від правдивого часу, т. зн. яку годину він показує, коли той астроном на горі дасть знати, що є полудне. Такого годинника бережуть мов ока в голові і дбають про се, щоби його все накручувати о одній і тій самій порі.

Як же-ж тепер дає обсерваторія знати на зверх правдивий час? До того служать ріжні способи. Найпростійший та-

кий, що точнісінько о 12. годині обсерваторія дає телеграфічний знак до військової цитаделі і там вистрілює гармата. Потім знов може бути так, що на високім стовпі, на виднім місці, куля, яка підносить ся в гору і точна в полудне паде в діл.

Зелізничі уряди роблять се так, що центральне бюро (у нас напр. є вон в Будапешті) в означеній порі (напр. в полудне або о 6-й годині в вечір) розлягають ся по всіх стаціях і будка цілої монархії дзвінки, і тоді наставляють всі урядники свої і стацийні годинники.

По великих містах є на ріжних площах поуставлювані т. зв. „нормальні годинники“, яких хід регулює якийсь центральний уряд. Найчастійше є електричні годинники, т. є. такі, що „верк“ є тільки в однім годиннику, а в усіх інших ведуть дроти, і електрична струя посуває вказівку вперед що мінуту або що пів мінуту (таке урядженє є напр. на львівськїм головнім двірці).

Врешті остатніми часами уживають до наставляваня годинників бездротного телеграфії; але сей спосіб ще не є доведений до совершенности.

Не трудно зрозуміти, що таке удержуванє рівного ходу годинників є дуже коштовне; але є воно дуже важне, супроти тих всіх користий, які приносять людям точність.

Микола Чайковський

..... **Замітки до оголошень.**

Сильна воля найчастійше допроваджує до ціли. Сильну волю однак, мають тільки здорові люди, а не люди нервові, ослаблені безсонністю, ревматизмом і прочими болями. Радимо тому нашим читачам ті горя усунути і поручаємо в тій цілі славного на цілім сьвітї Феллера Флюїд з есенції рости з м. „Elsa-Fluid“. Помагає він усмиряючи і лагодячи болі, покріплює, запобігає всіляким хоробам як пр. кашлеви, хрипці, інфлюенції, як рівнож болевина горла заощаджує здорового сну, скріплює нерви, мушкули і стегна і є

правдивим жерелом сили і здоровля. Купуйте отже, тільки Феллера одиноко правдивий Флюїд та не приймайте наслідувань як пр.: ріжних таблеток, горівок, які продають крамарі та гандлярі і з нечистих мотивів в торгівлю впроваджують. Тому що ніколи не мож знати з чим маємо діла. Замовляйте Феллера Флюїд з маркою „Elsa-Fluid“, тільки впрост від аптикаря: **E. Feller in Stubica Nr. 316. (Kroatien)**. 12 малих флашок або 6 подвійних або 2 спеціальні за 5 крон оплачено.

Я. ЛЕСНИЙ.

ЖИТЕ БЕЗ СМЕРТИ.

Здавало би ся, що ніщо не могло би бути гарнійшого від такого світа, з якого раз на завсігди могла б бути прогнаною чорна тінь смерти і де все, що лишень народить ся, втішалоб ся вічним житєм, і не боялось немилосерної і жорстокої її коси. Хто би так думав, дуже б помиляв ся! Наколиб ми могли побачити картину сього мнимого щастя, — то проклялиб той день, коли прогнали смерть і сталиб так про неї мріяти, як передше мріяли про вічне жите. Світ без смерти був би не країною щастя без „печали і воздыханія“, а справдішим пеклом, кровавим полем лютої завзятущої боротьби, в порівнанню якою нинішний світ із всіми його корстокостями і терпіннями видавав би ся нам справдішим раєм.

І справді. Припустім, що природна смерть припинила свою роботу нищення — постараймось уявити собі, що послідувало би в природі при таких умовах. Ми прийдемо до того нежданого висновку, що в часі яких 20 до 30 літ ціла поверхня світової суші скрізь заросте непроходимими гущавниками літні, в яких буквально кишітиме від мільярдів превсіляких животин, люто пожираючих себе взаємно в боротьбі за місце. Океани, ті незміримі і преглибокі морські пущі, замість води, заповняться рибою до того степеня, що плавання кораблів стане неможливою; — а воздух станеть ся непрозорим, бо його заповнять мільярди птиць і комах. Усе це буде взаємно витискатись, немилосердно пожираючись і винищуючись тому, що для нового покоління ніраз вже не стане місця. Ось як виглядав би світ

без смерти, світ — який виповнювалиб вічні голосіня, риданя, скрегіт зубів...

Цифри і обчисленя незаперечно доказують, що в тих тьмавих пророкуваннях нема й тіни прибільшуваня.

Розвиток розмножуваня живих істот говорить сам за себе і то більше переконуючо, чим всілякі яркі картини. Хай знайдець ся на світі одна-одинокоростина, займаюча можливо найменше землі, то і для неї небавком не стало б місця, наколиб так смерть не нищила її потомства. Уявім собі, що така ростина видає річно лишень 50 зерен насіння — цифра невелика супроти багато інших рослин, прим. маку і и., які видають тисячі і десятки тисяч зеренець. Нічого лекшого як обчислити, що вже за девять літ така ростина покриє густо усі 50 мільонів квадратних миль поверхні суші. Ось вислід обчисленя, який кождий з нас особисто може перевірити.

	Число рослин
За 1 рік	$1 \times 50 = 50$
„ 2 роки	$50 \times 50 = 2.500$
„ 3 „	$2500 \times 50 = 125.000$
і т. д. аж до:	
„ 9 років . .	$1.953.125.000.000.000$

З того обчисленя виходить, що навіть повних 9 років не треба, щоби та рістня так вкрила усю поверхню суші, що для дальшого розмножуваня прямо не стане місця.

А що стало б ся, наколиб так природна смерть не стояла на перепоні розмножуваню усій безчисельній скількості превсіляких звірят і інших рослин? Думаємо, що після того читач в дальших обчисленях повірить нам

на слово, звільняючи нас від нудної доконечности наводити чисельні виклади.

Багато звірят розмножуєть ся далеко швидше, чим для приміру взята повисша ростина. Звичайна домашна муха в протягу одного літа далаб — як що в світі не булоб природної смерти — потомство, якеб числило лишень... двацять міліонів штук! А за пять років її потомство требаб зазначити числом, складаючим ся аж із 37 цифр, яке й не кождий навіть відчитає. Під тим зглядом павуки не уступають мухам: кожда з них зносить сотками яєчок і у продовж кількох років одна пара павуків заселилаб землю неменшим числом потомків від мухи, наколиб смерть не винищувала їх яєчок у відношеню 99 на 100. Ще швидше розмножують ся трависті воші (попелюхи, *Arhis*), які також дають около 25 потомків у продовж лишень одной доби! І наколиб так їх не винищувала природна смерть, то за яких 10 днів сесі легесенькі, майже невидимі, сотворіня утворилиб велитенську гору, яка — що до тягару — рівналаб ся біліонови людей!

Смерть винищує рік-річно не менше трьох четвертин усіх родючих ся птиць; наколиб сього не було, кожда пара птиць за 15 до 20 років діждалаб ся тисячок міліонів штук свойого потомства; пара голубів вже в сёмому році діждаласьби майже 10 міліонів своїх наслідників. — Риби розмножують ся не менше швидко від птиць. Тріска (морська риба) в третьому році житя складає 9 міліонів яєчок-ікри; легко обчислити, що наколиб так всі ті яєчка без перепони розвивались, то у продовж кількох років риба та заповнилаб густою, збитою лавою усі моря і припинилаб плавбу вже не то човнами, але навіть найбільшими кораблями. А що живі організми є в спромозі заповнювати цілі моря, доказом сього служать береги Фльориди: там у багато

місцях море заростає водяними поростами до такого степеня, що кораб приневолені серед них припинюватис. І так голяндські рибаки, насолую рік річно по 625 міліонів штук риби, і Новофунляндці, виловлюючи око. 300 міліонів штук тріски, — причиняють ся (не підозріваючи навіть сього самі до виповнення премудрого пля природи, яка заздалегідь призначила 99% усього родючого ся — на загибл.

Наколиб так „люта“ смерть бод на якийсь час припинила правильне лане своєї страшної коси, жите стало не то невиносимим, але прямо страшним рівнаючим ся пекельним мукам.

У продовж 50 літнього, неперетнюваного, розмножування ся, крокоди заловнилиб усі ріки земської кулі.

А ось ще один вражаючий примір незвичайно швидкого розмножування. 1856 р. Піяцці-Сміт бачив на північних берегах Канарійських островів ста морських сердець (*Medusa*, морська живитина), широке на 60 кільометрів. Скороенько числючи, стадо те моглоб числити принайменше 200 міліонів штук! Морські серця взагалі множа ся в страшних скількостях, але так самі превеликими масами бувають і нищать всілякими морськими хижаками. З другої сторони обчислено, що кожде морське серце у продовж свойого життя проковтує не менше чим 100.000 менших від себе животин. Таким жорстким шляхом піддержуєть ся рівновага в природі: незвичайне розмножування одной породи кладе гальму розмножуваню ся другої, а з черги огруничуєть ся розмножуванем третьої.

Із сухопутних звірят найповільнійше розмножуєть ся слонь; але і він у продовж 500 літ діждав би ся поважної рідини, складаючої ся аж з 15,000.000 штук. Колиб так всі звірі без перепони розмножували ся, то страшні наслідки такого стану річи виявились би далі.

швидше: за яких 20 до 30 літ медведі, вовки, тигри, льви — цілими стаями ходилиб по наших містах і селах, а всіляка культура булаб неможлива.

А чоловік? Під нинішню пору на цілому світі начислюють кругло півтора мільярда людей; числячи-ж по 30 квадратних сантиметрів на кожного чоловіка — таких клаптиків землі є на світі мільйон разів більше. З того й виходить, що коли населенє світа збільшиться мільйон разів, то воно збитою лавою вкриє цілу земську сушу, наче колосє у полі. І як довго довелоб ся того дождати, колиб так не було природної смерти? обчислення вказують, що пересічний процент уродин населеня рівнаєть ся $3\frac{1}{2}$. Капітал, зложений до банку на складаний $3\frac{1}{2}$ процент, подвоюєть ся, як відомо, за кожних 20 років. Те саме буде і з населенєм; бо виходить, що вже за 400 літ люди збитою лавою вкрилиб усю земську сушу, наколиб не було природної смерти. А в р. 2400 по Р. Хр. нові уроженці землі вже містилиби ся хиба на головах старшого покоління.

Ба, навіть при теперішних условинах зріст населеня спричинює поважну не-

безпеку про будуччину. Природний приріст населеня в європейських краях вагаєть ся між $1\frac{8}{10}$ (Росія) а $0\frac{36}{10}$ (Франція). Беручи пересічно $1\frac{0}{10}$ легко обчислити, що населенє подвоювати ся ме кожних 70 літ. І наколи приріст сей не змінить ся, то за 1400 літ населенє збільшиться о мільйон разів і на нашій землі не остане ні одинісінької пяди вільної суші. — Таким чином питає про „кольонізацію інших планет“, про яке тепер думають лишень мрійники, швидше чи пізнійше стане перед людством буденно-практичним і доконечним завданєм.

Так отже смерть, се лячне марєво, яке тьмавою тінию нависло над світом, являєть ся добродійством, яке не то що управильнює жите, але стаєть ся його необхідним услівєм. Наколиб її не стало — жите перемінило би ся в муки усього живучого. Нічого не булоби крім самолюбства і жорстокости. Люта, передчасна смерть з доконечности заступала би природну смерть і живі єства, зморені умученєм і небезпекою безвпинної боротьби, забували би про розмноженє.

З російського переклав: *Ів. К-ий*.

..... **Замітки до оголошень.**

Через ціле жите добрий годинник може нам бути вірним і дорогим товаришем. Тільки при закупні треба уважати на те, щоб дістати правдивий добрий виріб. Яку вартість має одно або дво-коронова ошадність при закупні, коли за се одержимо лихий товар, а особливо годинник, який зле іде, скоро несе ся і тоді вже є не до ужитя. Ліпше заплатити одну або дві корони більше, а купити собі правдивий швайцарський годинник, котрий, як відомо, є найліпшим.

Сьвітовий торговельний дім **Г. Суттнер (H. Suttner)** в Любляні (**Laibach Nr. 594**) має головне заступство фабрики годинників „**Zenith**“, має власну запроотоковану сьгодні в цілім сьвіті славну фабрику годинників з маркою „**Iko**“. До тої фірми зверніть ся при закупні годинників з цілим довірем. Власні склади тої величезної фабрики швайцарських годинників в Любляні заощаджують купуючим дорогі цла, кореспонден-

цію і т. н. Купити можна славні швайцарські годинники неімовірно тано (бо вже за 4 К 10 с.), коли звернете ся до фірми: **H. Suttner** Любляна (**Laibach Nr. 594**). На жаданє висплає ся богато ілюстрований цінник золотих та срібних предметів даром і оплачено.

.....
Обовязком кожного щирога Українця є не тільки належати до своїх Товариств, не тільки передплачувати свої часописи, але також все і всюди підирати своїх Українців-купців та промисловців. Тому кожний Українець ніколи не повинен замовляти товарів у чужих фірмах, як тільки єї товари можна дістати у своїх. Звертаємо отже увагу наших Вп. Читачів на оголошеня звисної української фірми: **Іван Савицький**, дім виспльковий в Розвадові ч. 201. почта Миколаїв н. Дн. (Галичина), яка то фірма усі рахунки стемплює марками „Рідної Школи“ на $5\frac{0}{10}$.
.....

Як велике тепло і зимно може видержати чоловік?

Серед мешканців нашого краю часто-густо доводить ся чути нарікання на „велике“ горячо, чи там зимно, — як що лишень температура нашого підсоня не багато перейде свою звичайну границю. Та такі нарікання нічим не дадуть ся оправдати супроти справдішного, що так скажемо, пекольного горяча, а там і прелютої студіни, які царять в деяких сторонах нашої землі. Маємо надію, що наші читачі не стануть більше нарікати на „незвичайну“ спекоту, або лють-зимно нашого краю, противно — стануть більше терпеливими під тим зглядом, як що ми лишень познакомимо їх з тим, яку найвисшу і найнизшу температуру є в силі видержати чоловік.

Полярні (зимні, підбігунові) сторони нашої землі славлять ся неімовірно лютою студінію і вічними ледами, а тропічні, — себ то горячі, або рівникові — справді незвичайною і нечуваною в нас спекою. Так в одних, як і других тепломір вказує нераз неімовірні цифри: в перших низше точки ціпенія ртути (живого срібла), — а в других — майже сягаючи точки кипіння.

Доказом сього хай служать наглядні приміри.

Побереже північної Африки, зимове пристановище і вирій наших перелетних птиць, визначаєть ся іноді нечуваною в нас спекою, яка там доходить до $+46^{\circ}$ в тіни. Спека та стаєть ся там прямо невиносимою головно тоді, коли її в підмогу поспіє „широко“, себ то пустинний, сухий, горячий вітер. Тоді буває там така невиносима горяч і спекота, що сирі яйця, положені на розпалений сонішними промінями пісок, в кількох хвилинах каменіють, наче зварені в сильнім окропі.

Спекота і обильна вогкість в Альжирі і Тунісі сприяють розкішному росту дактилевих пальм, які становлять одинокое багатство тамошних мешканців; але що є добром для пальм не завсігди буває милим і для людей. Тому то племена, проживаючі в горах Ксур, на окраїні великої пустині Сагари, — Матмата, Ургамма і и., хоронять ся перед спекою в глибоких підземелях, які находять ся нераз і по 10 метрів під поверхнею землі.

Прямо пекольною спекою славить ся перський залив і Червоне море, відділююче Африку від Азії. Ідучі кораблями через те море мусять переносити спеку від 50 до 60° . Ось як один подорожний описує муки плавби тим морем. „Спека м'ягка і вогка. Здаєть ся начеб всі члени, усе єство тає і розпливаєть ся, — спека лячна днем і ночью; одіж, здаєть ся, полум'ям палахкотить, так і хочеть ся її зірвати із себе. З надміру світла очі запалюють ся. Вогняний воздух недвижимий, так і давить — наче зачароване і прокляте марево“.

Найвисша температура на землі, яку до тепер вдалось запримітити і змірити, виносить 67.7° . Завважив її Генрих Дюверє на пустині Сагарі. Мало що низша температура трапляєть ся доволі часто і на австралійських степах. Земля, розгріваючись під впливом температури, осягає ще висшу скількість степенів, так, що чоловік мусить оминати безпосередного з нею зіткнення. Температури між 50 і 60° (на вільному воздуху) не є зовсім рідкі. Алеж бо і в тіни доходить температура інколи до дуже значної висоти. Найвисша температура в тіни, яку дотепер завважено, виносила 55° С. Одначе се незвичайна поява; бо случаї

горяча, від 45 до 50° С в тіни, причислюють ся також до рідкостей.

Особливо сильним є діланє горяча на великих височинах. На збочах гір Гімалая, у висоті 3.000 метрів, зазначено раз навіть 55° С., коли у тім самім часі термомір в тіни і серед снігів виказував більше чим 5° студени. Про ще більшу чудасію під тим зглядом оповідає подорожник Лямі, який в р. 1899 відбував подорож крізь пустиню Сагару до озера Чад. „Треба бачити — пише він — які простори ми проходимо, дошукуючись бодай якої небудь рістні в околицях нашого обозовища; нема ні одного клаптика землі, деб росла бодай яка маленька ростинок, не спалена сонцем, або не зварена морозом. І дивна річ: у нас в ночі, температура від 10 до 13° низше зера! Ось приміром сема година рано. Я сідаю на скрині, загортаюсь в плащ і хочу писати. Відкриваю каламар — чорнило замерзло! Я поставив його біля вогню, щоби відігріти; ледви я вмочив перо і не встиг написати двох слів, як чорнило на кінчику пера змінилось в ледяну кульочку!

*

Коли одні народи томлять ся спекою, другі, проживаючі на далекій півночі, ведуть боротьбу з лютими морозами. Під тим зглядом славить ся Сибір. Про його зими висловлюють ся подорожні з острахом, але одночасно й з одушевленєм. В часі морозів о 36—40° сонце сходить і заходить у виді різко зарисованого кружка, без тої червоно-рожевої заграви, яку в нас бачимо в звичайний час. Сила його промінїв така, що сніг тає на сторонах криш звернених до світла, коли противно в тіни температура держить ся на 25 до 30° низше зера. Ночію, зорі блищать ярким, незвичайно сильним світлом. Воздух незвичайно прозорий, не видно нігде ні хмариночки, лишень над ріками, сям то там, піднімаєть ся густа мрака.

Місцевість Верхоянськ находить ся майже під полярним кругом, бо під 67½° північної ширини. Управа рілі є там неможлива і місцеве населенє (Якути) живе лишень з годівлі ренів, риболовлі і продажі скір на футра. Пересічна температура у Верхоянсьху виносить 16½° низше зера; коли в липні пересічно буває тепло на 15°, то — противно — в січні обнижуєть ся температура до 49° морозу. В найтеплійші дні в році термомір вказує 30° тепла (на сонці), але за те в найзимнійші доходить навіть до 70° понизше зера! А треба згадати, що Верхоянськ, на добавок лиха, в зимі позбавлений 40 діб сонішного світла.

Північна Америка, що до сили морозів, майже не уступає Сибірови; а вже що торкаєть ся Канади, то вона визначаєть ся незвичайно суворим підсонєм: чимало дослідників і місіонарів погинуло в тамошних снігових пустарах, wraz із своїми помученими псами. Канадійські ріки замерзають так, що по леду, з одного берега до другого, укладають залізничі рельси (шини), по яких їздять залізничі. Водопади, не лишень малі, але навіть преславна Ніягара іноді скована буває ледом, який живописною занавісою звисає в долину, творячи прегарний вид.

Найбільше докучливе зимно царить в часі довгих, полярних ночий. Тоді саме треба багато відваги, а навіть геройства, щоби не впасти духом і з впертостію стреміти до наміченої ціли, як се чинили відважні подорожні, бажаючі добитись північного бігуна. Один з тих славних дослідників, Нанзен, оповідає, що йому доводилось йти при леденіючій температурі на 40°, яка іноді обнижувалась до 50, а навіть 52° морозу!¹⁾ Пара — оповідає Нанзен — виділююча ся з нашого тіла, осідала на одежі, пере-

¹⁾ Більше про те написано в книжочці „Промсьвіти“ п. з. Серед вічних снігів і ледів написав В. Лушкович, ціна 40 сот.

мінюючи її в ледяний панцир. Рана, яка була у мене на руці, внаслідок морозу роз'ятрилась глибоко і дійшла аж до кости. Ми розгрівались дрібку лишень тоді, коли в шатрі клались на спочинок, загорнувшись в наші футрянні мішки до снпня.

Ось які бувають підсоня в ріжних сторонах нашої земської кулі. Багато людей воліє спекоту й парню, чим студінь. Та вони помиляють ся. Вже давно запримічено, що там, де підсонє більше суворе, населенє є здоровше; і, противно, сторони уміркованого підсоня (в якому й ми живемо), заселені людьми більше ніжними і які швидше підлягають преріжним хоробам.

*

Коли вже мова про температуру, не завадить згадати й про се, як велику горяч може витримати чоловік.

І так в записках париської Академії за р. 1764 згадує ся про випадок, що служанки при печи Ля-Рошфуку дуже легко могли через десять мінут оставати в тій печи, якої температура виносила 132° С. себ то о 32° висше від точки кипіння води. В часі одного такого досвіду в печи варились страви і пеклась печеня.

В р. 1774 льорд Сіфор і капітан Фіппс, враз із семи іншими товаришами увійшли до великої печи, в якій царила температура о 128° С і перебули в ній

через 8 мінут. Температура їх власного тіла лишень з легка піднялась, коли тимчасом довкруги них кипіла вода, варились яйця і пекла ся печеня.

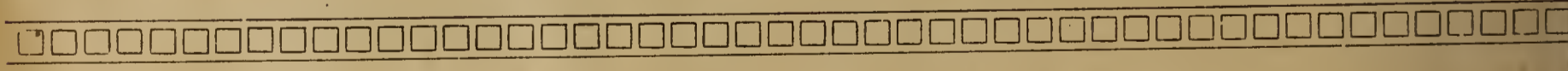
В Парижи в р. 1828 був чоловік, який свобідно входив у піч, високу на один метер, а якої температура на черіні виносила 137° С. В тій печі оставав він через пять мінут. В часі досвіду мав він на собі сорочку з паперу і повстяний плащ.

Оповідують також про досліди двох Англійців, які казали замкнутись до печі, щоби переконати ся, яку видержать температуру. І виявилось, що навіть більше чим 100 степенів не зашкодило їх здоровлю. Такий стан річи дасть ся пояснити відпорністю людського організму завдяки діланям шкіри.

Загально відомо, що багато людей пє каву, горячу на 55°.

Славний вчений Нютон переконав ся що у воді, при безвпинних рухах, рука може видержати температуру не висше 42°; за те в спокійнім стані видержує і 50°.

Деякі лікарі кажуть, що купіль з чистої води не може бути теплійшою як на 42° без поважної небезпеки для людського організму, поза як у воді о висшій температурі, бите живчика при скорюєть ся до небезпечного степеня. А проте оповідають про одного Турка який мив ся водою, нагрітою аж до 78°

ЛЕГКІ І ТЯЖКІ РІЧИ.

О много легше сто корон видати, як одну заробити.

Лекше виказувати похибки, котрих хтось допустив ся, як свої власні направи.

Лекше положити колоду попереk дороги другому, як її усунути.

Лекше відобрати честь свому ближньому, як її йому віддати.

Лекше руйнувати, як будувати.

Лекше приказувати, як слухати.

Лекше яке небудь товариство розбити як оснувати і провадити.

Лекше порозуміти ся із сто розумними, як з одним упертим дураком.

Одним словом лекше: бути нелюдям, немилосерним, несовісним, як чесним і благородним. Тому більшість поди на світі тримаєть ся того, що... лекше

ВСЯЧИНА.

Не їдьте до Канади!

Голод і крайна нужда, спричинені минуло-річними елементарними нещастями, заставили наших безрадних людей шукати зарібку поза межами краю. Найбільше людей виїхало до Канади, бо туди намовили їх свої і чужі агенти. Але коли до Канади було добре нашим хліборобам їхати колись, то тепер нема там що робити. Перед виїздом до Канади перестерігає навіть сам канадійський уряд, який видав в тій ціли деякі розпорядки, що мають утруднити імміграцію. Богато людей, що туди поїхали, пишуть, що там їм зле і закликають других, щоби не кидали рідного краю. Один такий лист, писаний нашим емігрантом з Канади до Товариства „Просвіта“ у Львові, наводимо в цілости. Він звучить:

„Українці! Не лишайте свого краю, щоби ви не потребували по канадійських і американських стациях гірко плакати! Не слухайте ріжного рода агентів-пявок, що то нарід в пропасть провадять.

В році 1912 а ще більше в 1913 прибула така сила емігрантів до Канади, що старі робітники не мають роботи. Наші емігранти ідуть в непоплатні місця, де тисячі людей тратить жите а десятки тисяч остає каліками на цілий вік. Крім того наш емігрант, не знаючи англійської мови, наражає ся на чужині на всякий визиск і иншу біду.

Братя, хлібороби! залишіть ту еміграцію, а горніть ся до „Просвіти“, записуйте ся до читалень, користайте з курсів, які уладжує „Просвіта“, записуйте ся до господарських шкіл „Просвіти“ та учіть ся там, як управляти вашу рідну землю, щоби вона вас і ваших дітей виживила. А до Канади, закликаю вас ще раз, тепер не їдьте! Бо не такі тут гаразди, як то агенти темним людям захвалюють. Наші фармери в Канаді тяжко на хліб працюють. В про-

Хата українського емігранта в Саскачевані в Канаді.

вінції Онтарія земля не то що галицька; там земля неурожайна, бо багато каміня з гір на рілю вода зносить. А хто їде на фарму до провінції Манітоби, Саскачеван, Альберта той також гаразду не має. В тих околицях нема лісів, а дерево, котре спроваджують з Брітїш Колюмбїї та з провінції Онтарію, дуже дорого коштує. Одним словом, наш хлібороб тут не має що робити.

Щоби в Канаді можна добре господарювати, треба привезти з собою 16.000—20.000 долярів. Тому хто має 8—9 соток або і 5000 корон най сидить дома і най йому не забагає ся іти з родиною за море“.

Отсі прості, але щирі слова нашого хлібороба-емігранта з Канади, який сам на своїй скірі зазнав біди, нехай будуть найліпшою пересторогою для всіх тих, що з легким серцем позбувають ся батьківської землі і вандрують в сьвіт за очи на певну загибіль.

..... ГІГІЄНІЧНІ ПОРАДИ.

Перша поміч при ранах.

Доля раненого залежить передовсім від першого бандажу. Карболовий квас показав ся в багато випадках шкідним, часто спричинює гангрену. Тому розчину карболового квасу (хочби навіть 3 проц.) не вільно уживати при закладанню першого бандажу. На багато світових лічницях зовсім не уживають карболового квасу. Також інших т. зв. дезінфекційних ліків не повинно ся уживати при осмотрюванню рани. Послідними часами гадали, що йодоформовий порошок або йодоформова газа се найліпший лік на свіжу рану; щойно найновіші лічнічі досліди виказали, що в найбільшій часті випадків, найліпше зробить ся, коли рану прикриємо сухою, чистою газою, без попередного митя і відкаженя рани. Мите околиці рани не лише є непотрібне, але, коли його не виконаеть ся дуже обережно і руками знатока, може навіть зашкодити.

При першій помочі при випадкових ранах, коли нема сильного упливу крови, нефаховий чоловік не повинен ані рани, ані її околиці зовсім дотикати. Коли не дотикаємо ся рани пальцями, то не треба передтим мити рук. Виглядає се дивним, коли згадаємо, що хірург при кожній операції миє якнайстараннійше руки, а навіть вбирає стерилізовані гумові рукавички, а тимчасом нефаховий чоловік,

коли не має нагоди чистити рук після всяких лікарських приписів, не повинен своїх рук зовсім зогчувати ані змивати околиці рани. Се полягає в сім, що не мита рука а суха віддає менше заразливих зароднів, бо такий сухий стан наче прикріпляє (приліплює) бруд з зароднями до руки, коли тимчасом бруд при митю рук в воді легко розпускаєть ся і так можна його перенести на рану. Що правда не мита (неочищена) рука все таки небезпечна, але в сухім стані менше ніж в мокрім. Отже з двох лих ліпше менше.

Мите руки водою, котра містить багато заразливих зароднів, улекшує перенесенє їх до отворених ран, або інакше є шкідне. Отже ані каплі води до свіжої рани. Кров, котра стинаєть ся в рані є найліпшим ліком для рани, а бандаж повинен лише служити на се, щоби рану хоронити від дальшого занечищеня з зовні. Отже при першім бандажі взагалі не треба рани ані мити ані відкажувати.

В першій хвилі треба рану, не миючи рук ані не змиваючи рани, прикрити білою стерилізованою газою, яка не має ніяких дезінфекційних прикмет. Ся газа втягає в себе матерію, яку виділює рана і творить накрите, котре хоронить від зараженя зароднями з зовні. Стерилізована газа є отже загальним ліком при першім осмотрюванню ран.

..... РАДИ ДЛЯ ГОСПОДИНЬ.

Новий спосіб робленя конфітур з малин.

Конфітури з малин з араком. Вибрати найгарнійші малини, уложити їх в великій камінній ринці, а пересипавши верствами мілкого цукру, покропити найліпшим араком. До фунта малин взяти півтора фунта мілкого цукру і пів склянки араку. Так приладжені малини, винести до пивниці на кілька годин, потім в тім самім тіглю поставити на огонь і завариту звільна через двацять хвиль шумуючи. Коли би дуже сильно варили ся, відставити кілька разів, потрясаючи рондлем. Коли вистигнуть накладати в сло-

їки, завязати міхуром і переховувати в сухім місци.

Підскублюване гусий.

Є пора в році, в котрій від полевого птаха аж до великого струся, родина птиць змінює своє упиренє, випускає піре. Тоді легко без болю для сотворіня можна скубати піре, бо піре легко тоді виділюєть ся. Також і велике піре з крил легко виходить. Бідна гуска немилосердно і на силу обдерта з піря, з покаліченою шкірою, з видертими з крил великим перами хорує, а часто навіть гине.

Відки взяла ся цибуля.

Цибуля, яку ми привикли вважати найзвичайнішою „нашою“ городовиною, зайшла до нас давно-предавно і з далека.

Цибуля — се одна із найстарших в світі городовин. Від непамятних часів управляли її Єгиптяни, серед яких тішилась вона славою не лишень як городовини, але навіть як святої рослини: на неї, як нині ми на хрест, клялись, божились і присягали, — її приносили в жертву богам і в дарі помершим. Розкусити цибулю, на яку присягалось, вважалось найбільшим святотатством.

Як незвичайно широко була розповсюдженою цибуля по цілому Єгипті, найліпшим сього доказом може служити напись поміщена на великій піраміді Хеопса, а в якій є спомин і про видатки на цибулю для робітників, що будували ту піраміду. В тій написі говорить ся, що на закупно цибулі і чіснику для робітників видано 1.600 талантів сріблом, себ то около 5 мільйонів корон на наші гроші!

Цибуля була улюбленою їдою також і у старинних Перзів, де не гордивньою не лишень простий нарід, але навіть і володарі. В одній записці головного перського кухаря, яка доховалась до нинішних часів, зазначено, що на королівський стіл виходило день на-день по 15 кильоґр. цибулі і по 2 рази стількиж чіснику.

Городовина ся була розповсюджена і серед старинних Греків. Про неї згадує вже Гомер так в Одисеї, як головно в XI пісні Іліяди, де золотоволоса Геката, прилагоджуючи для гостей хліб, мід і вино, ставить на стіл також кошик з підбадьорюючою цибулею. Цибуля відгравала чималу ролю в т. зв. „теоксеніях“, себ то торжествах в честь усіх богів, які уладжувано в Дельфах а представляючих одночасно і пир Аполльона. В часі тих торжеств, хто приносив Пітії (преславній ворожці) найбільшу цибулю, одержував від жреців (поганських священників) в дарунку що небудь з принесеного в дарі на пир Аполльона. А се вважалось найбільшим щастєм і почесністю.

У Траків цибуля відгравала важну ролю у весільних обрядах. Атенеї розказує, що коли атенський полководець

женив ся з дочкою тракійського короля Котіса, то в день вінчання, враз з іншими подарунками, одержав також лоханю снігу, горнець сочевиці і бочку цибулі.

До Італії завезли цибулю перші переселенці — Греки. Переказ говорить, що коли ті виходці хотіли у перве вийти на італійський беріг, то тубильці не хотіли їх пустити і згодились на їх поселенє лишень під условиною, що пришельці запрягнуть ся, що жити муть з ними в згоді до сеї пори, поки ногами ходити муть по їх землі і носити голови „на плечах“. Виходці побожились; але, заздалегідь насипавши в ходаки привезеної ними землі і сховавши під одіне на плечах головки цибулі, — після чого висипавши з ходаків ту землю і викинувши цибулю, напали на корінних жителів, вигнали їх з вітчизни і заволоділи їх землею.

Від Римлян перейшла цибуля і до старинних Германів (нинішних Німців), які її признавали як средство, підбадьоруюче духа і бодрість. Її цвітами прикрашували визначивших ся в бою героїв, а часто-густо в „Едді“ порівнуємо з ним і самих героїв. Воєнне значінє цибулі збереглось опісля у Германів аж до кінця XVI. столітя, коли в тій ціли, щоб визвати противника до боротьби, доволі причіпити до свого шелома цвіт цибулі.

В кінці — у старинних Саксів при помочи сеї городовини виражувалось згоду або незгоду женихови, що приходив сватати ся. Коли його приймали бураками, то був се знак, що він їм не вгодний; коли подавали кисіль (жур), то се значило, що його приймають як гарного приятеля; а коли подали яєчницю з цибулею, то тим чином висловлювали свою згоду і давали надію на певну женитьбу.

Хиба й не додавати, яким незвичайним присмаком для наших жидів являється ся цибуля, яка й становить одно з найголовніших їх средств поживи. Проживаючи в Єгипті, хоча й в страшній неволі, — вони нерадо його покидали під проводом Мойсея, виходячи до обіцяної землі. бо жаль їм було присмаку цибулі, якої не надіялись застати у новій своїй вітчизні.

..... ГОСПОДАРСЬКІ РАДИ.

Компост

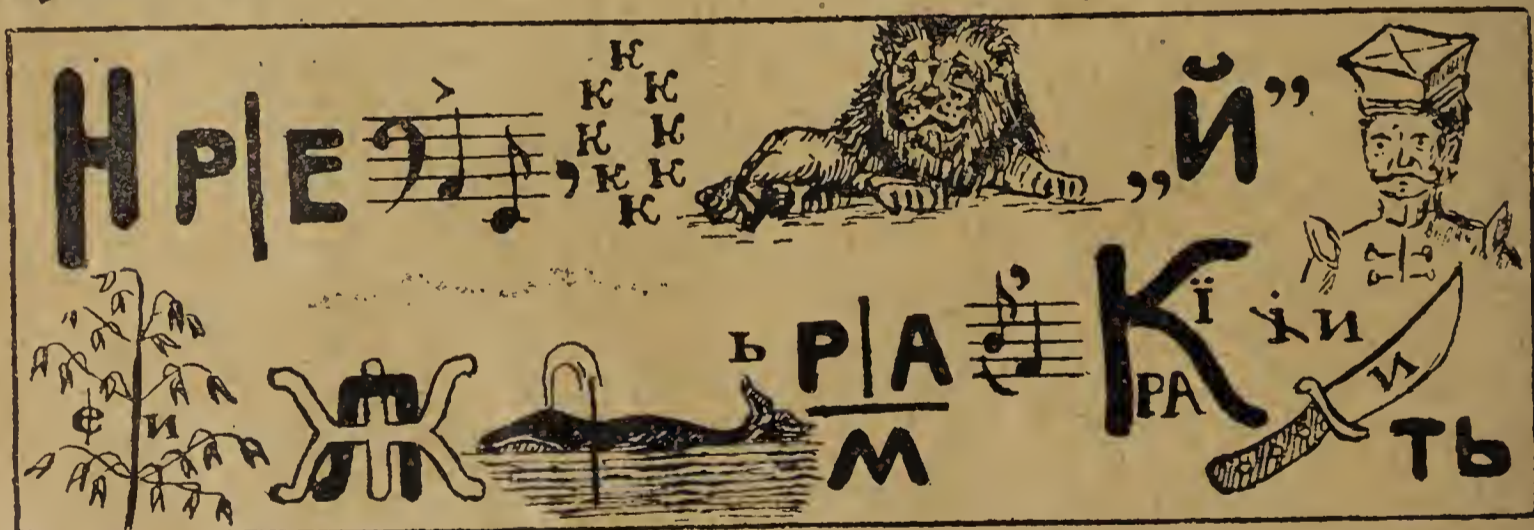
є без сумніву знаменитим навозом на сіножати здібним побільшити так скількість зібраного з них сіна як і його пастівну вартість. Корисне діланє компосту на сіножатах полягає не лише на діланю містячих ся в нїм відживляючих материй, але і на тїм, що землісті єго части заглушують мох на сіножатах і помагають ростинам сильнійше закорїнити ся. А через сильнійше закорїненє ся і розрїст ростин повстає буйний порїст на сіножатах і збір сіна є обильнійший. За найвідповіднійший час до вивозу компосту на сіножати уважано доси осїнь і вчасну зиму. Але новїйші дослїди виказали, що кориснійше розкинути компост на сіножатах тоді, коли жите ростин (вегетація) зачинає будити ся, отже на весну. З компосту розкиненого в осени або вчасною зимою легко улетять розпускальні части азотові, котрі творять найбільшу вартість компосту. А навіть землісті єго части не сповнять в тїм часї своєї задачі, бо через завмерте ростины не можуть розкорїнювати ся і випускати нових го-

нів, а заки жите ростин розбудить ся, з компосту через дощі повстане шкаралапа, котра радше утрудняє розрїст ростинок, як улєкшає. Тому кориснійше розкидати компост аж з початком весни. Хто хоче весною заощадити фірманок, може вивезти компост на сіножати зимою, але лишити єго там купками аж до весни. По розкиненю компосту треба сіножати конечно заскородити. Через се компост розкинеть ся рівномїрно, а поживні єго части лекше всякнуть до корїнцїв, коли борона порозриває зрослу поверхню сіножати. Особливо на новозаложених сіножатах компост є найліпшим навозом, котрого нїякий штучний навіз не може заступити. Але не кожде господарство може витворити тїлько компосту, щоби віддати в нїм сіножатам се, що з них витягне ся через кождоразовий збір сіна. В таких разях треба собі допомочи купном навозів потасових і фосфорових. Сї купні навози можна розсївати на сіножатах в осени і зимою на снїг. На один морг уживає ся 3—4 сотнари каїніту і 2—3 сотнари потасу.

..... ДЛЯ РОЗРИВКИ.

РЕБУС ч. 4.

УЛОЖИВ: Л. Н.

☆ **ЖАРТИ, ДОТЕЛИ, АНЕКДОТИ.** ☆

Гусак.

Раз у баби перехідний
Москаль ночував:
Устав рано — й за спасибі
В баби гуску вкрав.
Доганяє його баба:
„Служба! почекай!“

— „А что, бабушка, мне скажеш?“
— „Та гуску віддай!“
— „Ах ти, Бог мой! ето гуска!
Єкой я дурак!...
Возьмі, бабка! єй-єй думал,
Что ета гусак!“

Степан Руданський.

ЗАВОДОВІ ШКОЛИ ТОВАРИСТВА „ПРОСЬВІТА“.

Нарід, який дійсно стремить до того, щоби здобути собі красшу долю, мусить подбати про своє рідне шкільництво. І то не лише про народні школи, в яких учить ся дїтвора азбуки, не лиш гімназії, реальні школи, семінарії, університети, що виховують в своїй рідній мові людей учених і урядничий стан, але конечно мусить мати також заводові, в котрих набуває в рідній мові фахових відомостей: хлібороб, ремісник, купець, промисловець.

Старий будинок Господарської школи Тов-а „Просьвіта“ в Милованю.

А коли нарід находить ся в такій політичній залежності, що не може упросити своїх верховодів, аби дали йому потрібні для єго розвою рідні школи, то сам своєю власною працею, хочби дуже тяжкою, та власним коштом мусить їх сотворити. Інакше не підійме ся він із свого занепаду а лиш щораз більше бідніти ме і нидіти, а в кінци може дійти до того, що і цілком пропаде.

Щоби дати почин до заводового рідного шкільництва Товариство „Про-

сьвіта“, заснувало три школи а то: Господарську школу в Милованю, товмацького повіту, Жіночу школу домашнього господарства в Угерцях винявських, рудецького повіту і Торговельну школу у Львові.

Господарська школа Товариства „Просьвіта“ в Милованю.

В 1909 р. набуло Товариство „Просьвіта“ від Й. Е. Митрополита Андрея гр. Шептицького в селі Милованю (пов.

Товмач) 39 га 26 а (68 моргів і 361 квад. сяж.) землі враз з домом і господарськими будинками, позісталими з розparcelьованого двірського обшару. В тій маєтности задумало товариство отворити господарську школу, в якій би зимою учили ся селяни, що є самостійними господарями або мають услівя ними стати, рільництва, а літом доростаючі селянські хлопці садівництва і огородництва.

Тому, що не було гроший на цілко

вигляду улажене школи ані учителів, що моглиби постійно учить, тяжко було впровадити відразу в першій році науку після задуманого пляну. Зимовою наука зачала ся перший раз 20 падолиста 1909 і тревала лиш шість тижнів. До школи зіхало ся 30 селян з ріжних сторін Галичини. Науку провадило двох учителів.

Слідуючої зими відбувала ся наука через 3 місяці в часі від 1 грудня 1910 до 1 марта 1911 також при участі 30 селян, принятих до школи з ріжних по-

телів, вимагав конечно відновлення і перерібки. З весною 1911 р. зачато єго відновлювати після пляну і кошторису обчисленого на 34.963 кор. 80 сот. а з початком падолиста мала зачати ся в направленім домі зимовою наукою. Однак в часі направи показав ся будинок цілковито знищений так, що мури треба було давати майже всюди нові а місцями навіть вставляти фундаменти. Через се кошта перебудови перевисшили незвичайно кошторис, бракло будівляного

Новий будинок Господарської школи Тов-а „Просьвіта“ в Милованю.

вітів в віці від 18—35 літ. В тім часі Товариство „Просьвіта“, діставши субвенцію краєву в квоті 5000 кор. на удержане школи, придбало дещо середників наукових і постарало ся на той час о двох учителів агрономів до рільничих наук, фахового садівника, учителя до загально осьвідомляючих наук а крім того упросило було до помочи в научаню куратора школи о. Н. Бачинського, місцевого пароха.

Старий будинок, в яким улажено наукові салі, мешканя для учеників і учи-

материялу, і будинок остав на зиму невикінчений. Через те не могла відбувати ся наука в зимі 1911/12 р. Щоби однак використати в часі зими придбані учительські сили улажено в грудни 1911 п'ятитижневий господарський курс при філії „Просьвіти“ в Тисьмениці при участі 28 селян, а в часі від 23 січня до 1 марта 1912 такий самий курс при філії „Просьвіти“ в Товмачі при участі 31 селян.

В зимі 1912/13 відбула ся наука вже в новім будинку в часі від 6 грудня до 1 цвітня, отже майже через 4 місяці.

В тім часі заносило ся на війну з Росією і через те мимо великих заходів товариства ледви 20 селян прибуло до школи. Від тепер зимова наука буде відбувати ся правильно що року через 5 місяців в часі від 1 падоліста до 1 цвітня.

Шкільний будинок має оден поверх. В сутеринах дому находить ся кухня, їдальня, пекарня, пральня і купальня.

Трета спальня о трех вікнах уміщена на горі при стриху. Часть шопи належної до господарських будинків перероблено на гімнастичну салю. В ній відбуває ся наука гімнастики а також вправи в пожарництві на приладах, закуплених для школи при помочи грошевої підмоги Товариства „Дністер“. В гімнастичній сали відбувають ся аматорські представлення і сьвяточні кон-

Учасники господарського курсу в Милованю підчас науки в школі.

В партері простора викладова сая, де відбуває ся наука а при ній кабінет, вивінований в наукові середники, якими послувають ся учителі при викладах. Там находить ся також мешкане' директора школи.

На першім поверсі є дві спальні — мешкане для двох учителів і гостинна комната для відпоручників Головного Виділу Товариства „Просьвіта“ і філій Товариства та для звиджуючих школу

церти. Школа може помістити 60 учеників.

В школі учать ся селяни предметів фахових і загально осьвідомляючих. Учать ся отже рільництва, годівлі домашних звірят і молочарства, спільництва (кооперациї) книговодства і господарської рахунковости, садівництва і огородництва, природничих наук, рахунків, української мови і літератури, історії України, релігії, писаня (каліграфії), ру-

ханки (гімнастики) і пожарництва. Наука відбуває ся рано від 8—12 год. і по полудни від 3—6 а вечерами читають селяни спільно часописи, ведуть дискусії під проводом своїх учителів. В кінцевих місяцях зимової науки учать ся опрацьовувати відчити і виклади, щоби відтак могли ширити по читальнях і господарських кружках набуті в школі відомости.

Під доглядом школи є спілкова крам-

При школі założено садівниче і огородниче заведенє, яке має стати науковим середником для школи та підоймою садівничого і огородничого поступу серед нашого селянства. Роботу зачато в осени 1909 р. від поступенного закладаня овочевої шкілки. Однак місце назначене під овочеву шкілку показало ся невідповідним до дальшого її поширюваня задля свого положеня до півночи і надмірної вогкості; а що ліпшого місця на

Учениці двомісячного курсу в Жіночій школі домашнього господарства в Угерцях вин.

ниця системи Рочдель. Ся крамниця служить для учеників взором, як мають бути організовані і ведені спілкові крамниці по селах.

Удержанє ученика т. є мешканє, харч і опал в школі в часі зимової науки коштує 25 кор. місячно т. є. 125 кор. за цілу зиму.

Наука є безплатна. Услівя принятя: добрий стан здоровля стверджений сьвідцтвом лікарським, скінчений 18 рік житя, укінчена народна школа.

шкільнім ґрунті не було, тому докуплено в 1911 р. сусідну 36 моргову реальність о дуже відповідним ґрунті, положенім до полудневого склону і там перенесено овочеву шкілку.

Перший раз виплекала школа 500 добірних щеп в осени 1912 р. Їх розкупили на весні місцеві селяни з сусідних сіл. В осени 1913 р. було вже на продаж 4.000 щеп. В слідуючих роках школа мати ме на продаж по 10.000—12.000 щеп а від 1917 р., кожного року по 30—

35.000 добірних щеп. Щепи коштують по 90 сот. на місці.¹⁾

В найблизших роках стане при школі також молодий сад заложений на 20 (двайцять) морговім просторі. При школі є і яринний город. Весною і літом відбувається там наука садівництва і огородництва для селянських синів, що скінчили 14 років життя. Наука опирається головним чином на практичне виконання робіт під проводом фахових учителів в саді

Господарська школа в Милованю, здвигнена для селянства великим накладом гроша, праці і турботи Головного Віділу Товариства „Просьвіта“, має стати осередком нашої хліборобської культури. Тому наше селянство повинно горнути ся до сеї першої заводової інституції наукової як найчисленнійше не жалуючи гроша ні часу на те, щоби в ній набути відомостей, потрібних донде для кожного поступовійшого

Наука варення в Жіночій школі домашнього господарства в Угерцях винавських.

і яринним городі. Ученики дістають в літі даром харч і мешканє, в заміну за що виконують усякі роботи в саді і городі.

На ґрунті необнятім садівництвом і управою ярин провадиться рільне господарство. Але з тої причини, що поле дуже занечищене і виснажене, а при тім в більшій часті вимагає дренажу задля надмірної вогкості, не можна було його доси відповідно визискати. Господарство буде ведене головним чином в напрямі годівляним і молочним.

господаря і свідомого сільського громадянина.

На зиму нехай їдуть до Милованя старші господарі на п'ятимісячну науку, бо тоді, маючи найбільше вільного часу від хліборобських занять, можуть лишити своє господарство на жінку і діти.

Літом знова нехай господарі висилають до Милованя своїх синів та молод-

¹⁾ Цінник щеп з Милованської школи подаємо в оголошеннях сего календаря. Там є також поученє, як ходити коло щеп.

ших братів, що покінчили 14 літ, на науку садівництва і огородництва.

Але загал нашого селянства задля низької уровени освіти та застрашуючої неграмотности не відчуває ще гаразд потреби того рода науки. Наш селянин не хоче навіть повірити в своїй зарозумілості, щоби єго, з діда прадіда господаря, школа могла научити ліпшого способу господарованя. Через те заходить обава, що школа не буде мати достато-

своє істнованє і розвій селянству, повинні призначувати що року грошеві стипендії хоч для одного селянина на виїзд до школи і на удержанє в часї зимової науки.

Такими стипендиями треба заохочувати до школи до тої пори аж загал селян зрозуміє потребу і значіне заводої науки рільництва.

Другою заводою школою українською є:

Учениці з учительками в їдальни в Жіночій школі домашнього господарства в Угерцях винявських.

чного числа учеників. Особливо в часї зимової науки, коли за удержанє треба заплатити 125 кор., можна сподівати ся браку учеників.

І тут повинні прийти з помочію філії Товариства „Просьвіта“ і Товариства „Сільський Господар“. Нехай кожда філія вишле зі свого округа лиш одного селянина на зимову науку то школа буде мати достаточне число учеників.

Також наші повітові інституції кредитові і торговельні, які завлячують

Жіноча школа домашнього господарства Товариства „Просьвіта“ в Угерцях вин.

В 1910 р. помер властитель двірського обшару в Угерцях винявських (повіт Рудки) бл. п. Михайло Малецький. Хоч був дідичем і латинського обряду почував себе так щирим Українцем, що ціле своє майно, обнимаюче 354 $\frac{1}{2}$ моргів. землі, записав на власність Товариства „Просьвіта“.

Обнявши сей щедрий і справді княжий

дар в посіданє Товариство „Просьвіта“ виарендувало орне поле і сїножати місцевим селянам, а двірські забудованя, сад і город рішило призначити під жіночу школу домашнього господарства.

В літі 1912 р. пороблено всякі заходи до отвореня школи. Відновлено дім, в яким мешкав бл. п. фундатор, перероблено комнати на наукову салю, спальню для учениць, комнату для учи-

під проводом і після вказівок, подаваних учительками, виконують назначену роботу. Одні шиють біле, одне, гафтують, другі варять і печуть хліб, треті перуть, прасують, роблять порядки. Практична наука зачинає ся від вчасного рана і триває до обїду. По обїді, до якого засїдають учениці враз з учительками, сходять ся всі учениці до викладової салі і тут слухають викладів і загально осьвідомляючих предметів. Учать ся отже

Лекция прасованя в Жіночій школі домашнього господарства в Угерцях винявських.

тельок і шкільну кухню. А коли вкінци підготовлено дві учительки, потрібні до веденя фахової школи оголошено конкурс на прийняте учениць.

Перший курс в школі зачав ся 1 падолиста 1912 р. і тривав через 5 місяців т. є до 1 цвітня 1913 р. Задля браку місця, прийнято на сей курс лиш 9 замісцевих і 5 місцевих учениць.

Наука в сій школі опирає ся на практиці і теорії. В часі практичної науки учениці є поділені на чети (групи), які

про годівлю домашних звірят, гігієни, домашнього господарства, крою, хемії, рахунків, української мови, історії України, географії, писаня, співу.

Літом 1913 р. в часі від 1 мая до 1 липня відбув ся двомісячний курс головно шитя, вареня і управи ярин при участі 17 учениць.

Хоч учениці незвичайно багато скористали з п'ятимісячної науки а також з двомісячного курсу, то показала ся потреба розтягнути на будуче науку на

довший час, щоби селянські дівчата виходили зі школи з основним знанєм, потрібним для поступової газдині і свідомої громадянки. Вслід за сим вже зимовий курс в 1913/14 р. продовжено до 6 місяців, а дальші будуть тревати по 8 місяців.

Крім того в часі вільнім від науки будуть відбувати ся спеціальні курси. Щоби можна примістити в школі більше учениць перероблено в літі 1913 р. шпільр на спальню для учениць і мешканє для третої учительки. В той спосіб узис-

нашого селянського жіноцтва, яке майже зовсім не горне ся до читалень, господарських кружків, спілкових крамниць насуває ся поважний сумнів, чи буде зголошувати ся до сеї одинокої поки що школи жіночого господарства відповідне число дівчат, що хотілиби своїм коштом учити ся.

Тому то народним та родинним обовязком передовсім кожного інтелігента що вийшов з під селянської стріхи, є наклонити свою молодшу сестричку, що остає на селі при господарстві, брата-

Перші ученики української Торговельної школи тов-а „Просьвіта“ wraz з учителями.

кано місця на 20 учениць. Аби учениці могли научити ся, як належить ходити коло коров і дробу, закуплено дві корови а Товариство „Сільський Господар“ призначило для школи зародовий курник.

Оплата за удержанє в школі, харч, сьвітло, опал виносить по 25 кор. місячно т. є. 150 кор. за шість місяців. Вписове 3 кор. Наука безплатна.

Услівя прийнятя: скінчених 16 літ, добрий стан здоровля, стверджений лікарським сьвідоцтвом, народна школа.

Беручи на увагу теперішну темноту

ницю чи сестриницю і допомочи їй скінчити господарську школу, щоби в той спосіб виховати поступових господинь, та сьвідомих громадянок, уміючих працювати над піднесенєм свого села.

Третою заводовою школою, заснованою „Просьвітою“, є

Торговельна школа Товариства „Просьвіта“ у Львові.

Сю школу покликало Товариство „Просьвіта“ до житя по коротких приготвлєнях дня 5 жовтня 1911 р. Торговельна школа має на ціли виховувати

діловодчиків для зростаючих у нас економічних спілок, а також приватних підприємців торговельних.

Наука в школі триває два роки і обіймає нормальний плян науковий, приписаний для двокласових шкіл торговельних рішенням ц. к. Міністерства Віроісповідань і Просьвіти з 17 мая 1910 р. ч. 17.255.

До першої класи приймає ся учеників, що скінчили 14 літ життя або скінчать в році прийняття та викажуть ся сьвідомством з укінченої III класи гімназійної, реальної або виділової школи. Можуть бути прийняті також ученики, що мають приписаний вік, та здадуть з добрим поступом вступний іспит з української і німецької мови, рахунків, геометрії, географії і науки природи.

До вступного іспиту треба в українській мові плавно і правильно читати, вяснити значіне слів і змісту, письменно обробити прочитаний уступ без значніших граматичних і правописних помилок. В німецькій мові правильно читати та подати зміст знаного ученикови легкого уступу. З рахунків чотири основи діланя цілими і десяточними числами, раховане звичайними дробами. З геометрії: поглядове знане плоских фігур і їх знаменних признаков; засадничі форми брил. З географії: зрозуміне карти, загальний перегляд частий землі поземого і прямовісного уложеня, політичний поділ частий землі. З природи: поглядове знане найбільше розповсюднених і найважніших плодів природи.

В торговельній школі учать слідуєчих предметів:

Української мови 4 години тижнево в I класі а по 3 год. в II класі. Польської мови по 2 год. в обох класах. Німецької мови по 4 год. тижнево в обох класах. Купецьких рахунків по 5 год. на перший піврік а по 3 год. на другий піврік в I кл. а по 4 год. в II кл. Науки о торговлі і вексях по 4 год. на пер-

ший піврік і по 2 год. на другий піврік I класи а по 3 год. в II кл. Кореспонденції і конторової праці по 2 і 4 год. в I кл. і 3 год. на перший піврік II кл. Бухгалтерії по 2 і 4 год. в I кл. і 4 год. в першій півр. II кл. Торговельної географії по 2 год. в I і II кл. Товарознавства по 2 год. в I і II кл. Науки о устрою держави по 1 год. в II кл. Стенографії по 2 год. в I і II кл. Каліграфії по 2 год. в I кл. і по 1 год. в II кл. Взірцевої контори по 7 год. в другій півроці II кл. Наука о спільництві по 2 год. в II кл. Писаня на машині по 2 год. в II кл.

Крім дворічної науки уладжує Товариство „Просьвіта“ при школі в вечірних годинах 6 місячний курс торговельний, по скінченю якого можна піддати ся з поодиноких купецьких предметів іспитови в ц. к. торговельній академії.

В 1913 році скінчило перший раз дворічну науку 30 учеників і всі дістали зняття. В 1913/14 р. вписало ся до I класи 18 учениць і 24 учеників а до II класи перейшло з минушого року 30 учениць і учеників.

Наколи би зголосило ся було сего року до I класи більше молодіжи були би отворені два окремі рівнорядні відділи мужеський і жіночий.

Оплата місячна на дворічній науці виносить по 6 кор. вписове 5 кор. і даток на наукові прибори 2 кор. Оплата за вступний іспит 24 кор. Бідні а пильні ученики дістають знижене оплат або підмоги на покритє оплат з запомового товариства „Велес“, яке в тій ціли засновано при школі. Для сего товариства жертвував Вп. Спиридїон Святоморський урядник торговельної фірми в Лінцу 2000 кор.

Крім того під управую Головного Віділу „Просьвіти“ є один стипендийний фонд в сумі 5000 К., призначений для учеників сеї школи п. Павлом Рудиком з Канади.

Оплата на 6 місячнім курсі торговельній по 12 кор. місячно і 4 кор. вписове. В школі учать 3 учителі що покінчили торговельні академії, оден професор торговельної академії львівської і оден укінчений філософ рутеніст.

Організація того рода торговельних шкіл є дуже важна для нашого економічного розвою. При їх помочи виховували би ся у нас що раз численнійші круги фахово підготовлених людей, що брали би ся до ріжних торговельних підприємств приватних чи спілкових, вибираючи в той спосіб торговлю з чужих рук.

Двоклясові торговельні школи можна би творити без великого накладу труду і гроша в тих місцевостях, де маємо українські середні школи а передовсім, де є наші приватні гімназії.

Попри гімназійальні учительські сили

ще треба для школи двох фахових учителів з торговельними студиями. На приміщенє школи потрібні дві наукові салі.

А з шкіл тих користати моглиб талановиті селянські діти, що ходили два три роки до гімназії і не можуть відтак кінчити цілої гімназії чи то задля старшого віку чи ізза браку средств. З таким підготовленєм моглиби як раз кінчити торговельну школу.

А коли би з часом повстав у нас надмір людей з торговельним знанєм, чого не треба бояти ся, то тоді силою конечности мусілиби вони за межами рідного краю шукати хліба.

За кордоном серед десятків міліонів наших рідних братів знайдуть одиниці з торговельним знанєм ще багато місця. Тай за морем, куди виїжджає громадно наш народ, потрібні наші торговельники.

Олександр Гарасевич.

Згадка про Милованську школу.

*Гень на сході, на Покутю,
Де Дністер гуляє,
Там то мене серце тягне,
Там думка витає.*

*Гень на сході, в Милованю,
Там гора висока,
На тій горі стоїть школа,
Висока, широка.*

*Там то школа господарська,
Там гордість України,
Там то мене серце тягне,
Кождої хвилини.*

*Там минали мені днини,
В щастю і спокою,
За тим щастєм серце тужить,
Розбите журбою.*

*В тій то школі я учив ся,
Як у світі жити,
Як за братів бороти ся,
Вкраїну любити.*

*В тій то школі я учив ся,
Як вперед ступати,
Як за правду бороти ся,
Неправду топтати.*

*Там учивсь я, як то рільник,
Має в світі жити,
Щоби в него був достаток,
Щоб не знав бідити,*

М. Курає,

бувший ученик Господарської школи в Милованю.

З РОКУ НА РІК.

(Огляд найважніших світових подій від жовтня 1912 р. по кінець липня 1913 р.)

Бурі, кров і руїну принесли нам у дарі роки 1912 і 1913. І хто зна чи їх найблизші наслідники будуть кращі, чи й вони не зазначуть свого шляху кривавими слідами.

Кров лила ся, буря скаженіла на Балканах, та наслідки сього відбили ся на житю сливе всього сьвіта. Дуже відбили ся вони на житю

Австро-Угорщини,

яка мусіла боронити свого впливу на Балканах, а то й старати ся бути готовою до війни з Росією, яка тепер бажалаб мати необмежений вплив на славянські балканські держави. Тому теж Австро-Угорщина так у 1912 як і в 1913 роках була більше зайнята зовнішною політикою, як внутрішною: довершила нового зоруженя армії, зреорганізувала її, збільшила її число майже в двоє. На нове зоруженє армії й фльоти видала наша держава пів тисячі мільонів, 205 мільонів ухвалили делегації, а 250 мільонів, було надвишки, яку зробило правительство без згоди делегації. Небезпека війни з Росією спонукала верховну війскову власть, крім збільшення числа жовнірів і заведеня ліпшого оружя, змінити також і людей, що проводили в війску. І так в грудни 1912 р. уступив міністер війни Авфенберг і шеф генерального штабу Шемуа, а на їх місце менував цісар полевого маршала Кробатіна та генерала Гецендорфа, а під кінець січня 1913 уступив командант австрійської маринарки Монтекуколі, і його наслідником став віцеадмірал Гавс. Заразом і скрізь у армії переве-

дено в офіцирських корпусах зміни в тім напрямі, що старих офіцирів заступлено молодшими. В серпни 1913 іменував цісар престолонаслідника архикнязя Франца-Фердинанда генеральним інспектором цілої оружної сили. Великого розголосу наробила шпігунська афера австрійського полковника Редля, що зрадив мобілізацийні пляни австрійської армії російським властям, а відтак, коли його приловили, відобрав собі жите. Взагалі в часі воєнного напруженя появило ся в Галичині дуже багато всяких, головно російських шпігунів.

З загальнодержавної зовнішньої політики важне ще відновленє тридержавного союзу, який заключено на ново, хоч ще реченець попередного не кінчив ся, головно для заманіфестованя одноцільности й сили союзу супроти потрійного порозуміня (Англії, Франції, Росії).

Весь час удержав ся урядницький кабінет Штірка, який брав ся ладнати внутрішні непорозуміня, та се йому зовсім не вдало ся. Анї згоди Чехів з Німцями, анї Українців із Поляками не повело ся покінчити. Через німецьку обструкцію не можна скликати чеського сойму, а тимчасом краєве правительство Чехії лишило ся без гроша. Центральне правительство повідомило 10. цвітня краєвий чеський виділ, що на 1913 рік не може дати ніяких виплат із державних фондів, бо фонди на се вичерпані. Та на сїм не скінчило ся. Коли в Відни пересьвідчили ся, що таки не вдасть ся довести до сього, щоби чеський сойм міг радити й при кінци липня 1913 р. цісар розв'язав чеський

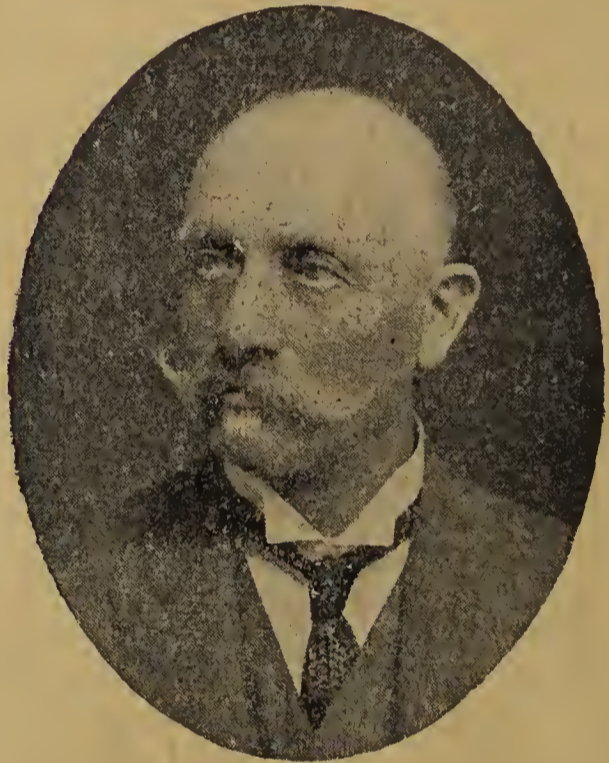
1. Др. Володимир Бачинський,
адвокат, нац. дем. посол з пов.
Підгайці.

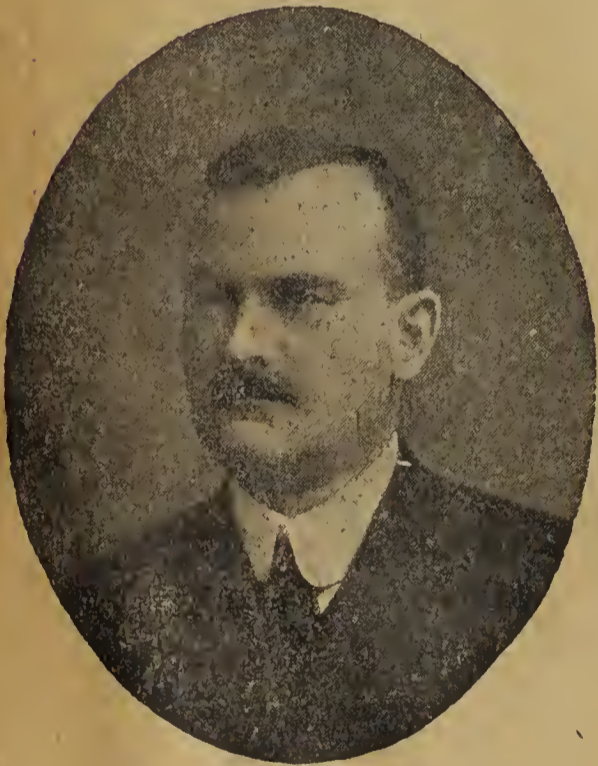
2. Др. Теодор Ваньо, адвокат,
нац. дем. посол з пов. Золочів.

3. Лазар Винничук,
господар, нац. дем. посол з пов.
Станиславів.

5. Др. Антін Горбачевський, адвокат,
нац. дем. посол з пов. Чортків.

4. Др. Ізидор Голубович,
адвокат, нац. дем. посол з пов.
Збараж.

6. Павло Думка,
господар, радикал. посол з пов.
Тернопіль.

7. Роман Залозецький, проф. політехніки,
нац. дем. посол з пов. Рава руська.

Олександр Калустинський,
кат. парох нац. дем. посол
з пов. Борщів.

9. Іван Кивелюк, радник судовий,
нац. дем. посол з пов. Гусятин.

10. Др. Теофіл Кормош,
адвокат, нац. дем. посол з пов.
Перемишль.

12. Іван Кохановський, ц. к. радник
суду, нац. дем. посол з пов. Яворів.

11. Др. Михайло Король,
окаат, „Старорусин“, посол
з пов. Жовква.

13. Др. Іван Куровець,
лікар, нац. дем. посол з пов.
Калуш.

14. Павло Лаврук, господар. радкал.
посол з пов. Косів.

сойм і краєвий виділ та поручив веденє справ окремії краєвій адміністраційній комісії, аж до часу, коли буде вибраний новий сойм і краєвий виділ. Однак виборів до сойму не розпишуть, поки не прийде до порозуміння між Чехами й Німцями. Невдоволені сим і Чехи й Німці. І одні й другі протестують проти відібраня автономії Чехії. Не краще й у нас в Галичині. І тут переговори не довели нідочого. Правда, заключили вже були наші послы компроміс із Поляками що до виборчої реформи, так меншість польських соймових послів спротивила ся тому компромісови. Намісник Михайло Бобжинський уступив, на його місце заіменував цісар намісником Витовта Коритовського, а сойм розв'язано та розписано нові вибори. Вибори відбули ся 30. червня й дали побіду нам, бо наших послів вийшло 31, а навіть москвофіл Марков вийшов українськими голосами при другім голосованю, та зате в Поляків побідили противники компромісової виборчої реформи, тому не знати, коли збереть ся новий сойм, бо так само як у Чехії не могоме він зібрати ся поки не прийде до порозуміння між польськими й нашими послами. Парлямент не перевів майже нічого иншого крім т. зв. „державних конечностей“ себто бюджетової провізорії та військових предложень.

На Угорщині теж не було спокою. Від червня 1912. там так, як виїмковий стан, в соймі править більшість без контролі меншости, бо опозицію викидає силою поліція. А тут опозиційний посол, колишній державний секретар Цольтан Деші обвинив президента міністрів Люкача, що він на переведенє виборів нарушив чотири міліони державних грошей. Міністер Люкач вніс проти Дешія скаргу о обиду чести. Перший раз засудили були Дешія за обиду та клевету на місяць тюрми й 400. К пені, та в другій інстан-

ції суд увільнив його. В падолист 1912 р. почали ся в Будапешті наради делегацій. Угорська опозиция не прийняла мандатів на делегації й старала ся перепинити сі наради та се не вдало ся їм. Предложений делегаціям спільний бюджет на 1913 р. містив такі підвисшеня в порівнаню з попереднім роком: в міністерстві зовнішних справ 1,432.000 К, в воєннім міністерстві 18,301.000 К, в воєнній маринарці 2¹/₂ міліона К. В угорськїм соймі найважнішою справою була виборча реформа. Правительство внесло осьтакий проєкт виборчої реформи: число виборців збільшуєть ся о 800.000, значить о ³/₄ числа дотеперішних виборців. Виборцем є, коли хто скінчив середну школу, в 24 р. життя а инші в 30. Неграмотні дістають виборче право, коли платять 40 К податку, або 16 моргів поля. Однак се проєкт далеко не заспокоює вимог нішних часів. Словаки, Хорвати, Сербі, Українці (яких є в Угорщині понад півміліона) зазнають там такого гнету якого ніде в Европі нема, крім хиб в Росії, а новий проєкт виборчої реформи зовсім не забезпечує сі народ перед мадярським гнетом. Тож сей законопроєкт хоч і стане законом, не довге матиме жите. Народи, що й табудуть ся щораз більше до свідомости, змусять правительство заступити його кращим. А поки сього не буде, не буде на Угорщині спокою. Ось 1912 р. стріляв Хорват Юкіч до бана Хорватии Цувая, а сього року (1913) в серпни ииший Хорват Дейчіч ранив королівського комісаря Хорватії Скерлеча. З причини висше згаданого увільнення Деші президент міністрів Люкач і инші міністри уступили, а президентом міністрів став Тіша. З подій, що вяжуть ся з війною на Балканах треба зазначити прилученє до Угорщини турецького острівця в Дунаю Ада Калег та аферу з Сербією ізза зневаженя австрійського конзула

Прохаски, яка трохи не довела до воєнної виправи на Сербію, та Сербія ще в час перепросила Австрію.

Так само під впливом балканської війни була й

Росія

російська політика, хоч із економічного та фінансового боку наслідки сеї війни не відбили ся на ній так як на Австрії. Росія хоче грати ролю опікунки полудневих Славян і тому стараєть ся мати на балканські держави як найбільший вплив. А що, як уже знаємо, вплив на Балканах хоче мати й Австрія, то

сїю покинути поки що думку про війну з Австрією. Як тут воювати з чужими державами, коли з своїми власними підданими треба разураз вести війну. Російське правительство мусить скрізь по своїх землях держати військо для вдержання „спокою“ й воно сьвідоме сього, що колиб воно відки вивело військо там зараз і вибухла би революція. І тільки війском Росія може вдержати в послуху своїх власних підданих, яких вона гнете як ніхто ніде в сьвіті. Ось напосіла ся на Фінляндию, яка так само як Україна добровільно пристала до Росії й таксамо з умовою, що Росія

Балканські володарі:

1. Король сербський. 2. Кор. чорногорський. 3. Султан турецький. 4. Кор. грецький †. 5. Кор. болгарський

політика Росії полягає на сїм, щоби підбурювати славянські балканські держави проти Австрії. Через оттаку політику Росії трохи не прийшло до війни між Австрією та Росією. І одна і друга держава вже почала була готувати ся до війни, мобілізувати війська на сумежних границях. Вже скрізь говорили про певну російсько-австрійську війну, так тут Німеччина рішучо заявила, що на випадок, колиб Росія почала війну з Австрією, вона не буде дивити ся спокійно, а поспішить Австрії з помочю. А тут ще й у самім російським війську показали ся непорядки та неспокої. Ви-явили ся бунти в Чорноморській флотії й над Севастополем треба було оголо-сити воєнний стан. Се все змусило Ро-

шануватиме її вольности. І довший час Росія справді не важила ся займати фінляндських прав, та в останніх роках напосіла ся на неї та стараєть ся на-сильно окромішне фінляндське князів-ство перемінити в російську губернію. Фінляндці боронять ся, як можуть, так Росія не дає за вигране й далі стараєть ся московщити Фінляндців. Ось недав-но видала розпорядок, що всі фін-ляндські урядники мусять уміти росій-ську мову. Найважкїшеж приходиться жити нашому українському народови. Не досить, що заборонюють учити в рідній мові, не досить що переслідують і замикають українські товариства: „Просьвіти“ й и., а навіть похорони ви-значнїйших Українців не дадуть відпра-

15. Др. Микола Лагодинський,
адвокат, радикал. посол з пов.
Надвірна.

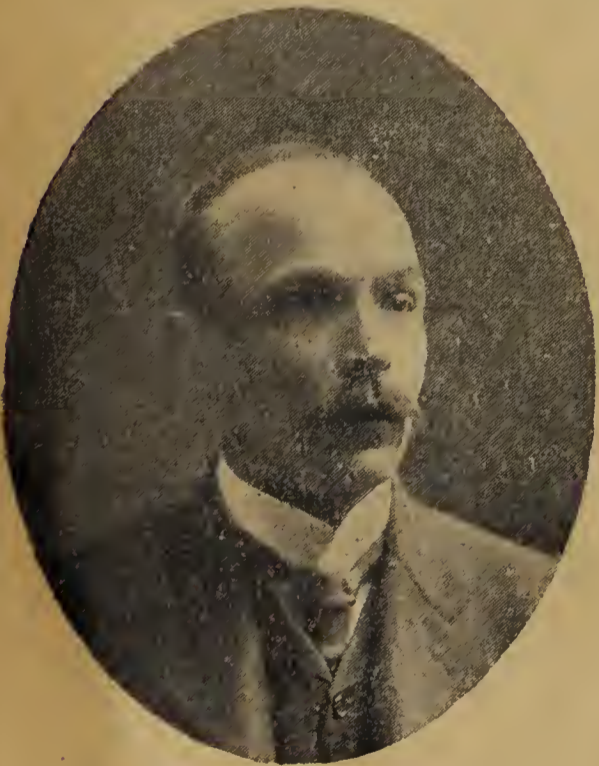
16. Др. Кость Левицький, адвокат,
нац. дем. посол з пов. Рогатин.

17. Лев Левицький,
ц. к. начальник суду, нац.
посол з пов. Жидачів.

19. Северин Метелля, гр. кат. парох,
нац. дем. посол з пов. Цішанів.

18. Др. Іван Макух,
адвокат, радикал. посол з пов.
Товмач.

21. Др. Теофіл Окуневський, адвокат,
нац. дем. посол з пов. Заліщки.

20. Др. Михайло Новаковський
адвокат, безпартійний посол з
Богородчани.

22. Др. Роман Перфецький,
адвокат, нац. дем. посол з пов.
Сокаль.

23. Др. Евген Петрушевич, адвокат,
нац. дем. посол з пов. Стрий.

24. Теодор Рожанковський,
радник судовий, нац. дем. посол
з пов. Турка.

26. Др. Володимир Сінґалевич, ц. к. судня,
нац. дем. посол з пов. Перемишляни.

25. Іван Сандуляк,
господар, радикал. посол з пов.
Снятин.

27. Тимотей Старух,
господар, нац. дем. посол з пов.
Бережани.

28. Гринь Тершаковець, господар,
нац. дем. посол з пов. Рудки.

вити як слід: заборонюють промови, обтинають ленти з вінців, розганяють людей. Так було при похоронах Лисенка й Лесі Українки. На похоронах Л. Українки заборонили навіть співати „Вічная пам'ять“. В останніх часах міністерство внутрішніх справ зажадало від київського губернатора, щоби він подав йому докладний список українських бібліотек і товариств, що можуть уживати української мови та про число членів в українських товариствах. Розуміється, що й із цього російські Українці не можуть сподівати ся ніщо доброго. Отак живеть ся там нашому народови, та мимо того український рух не паде, а росте й росте. Се й наводить на російське правительство все більший страх. А тут ще й у думі, сій послушній у всім правительству думі, обізвали ся голоси, таки корінних, але поступових Москалів в обороні українського народа й української мови. Ся дума се вже четверта від 1906 р. В вересні 1912 р. розв'язано третю думу, а вибори до четвертої думи, що відбули ся в жовтні дали такий вислід: правих 63, націоналістів 90, центр 34, октябристів 95, поступовців 45, кадетів 59, трудовиків 9, соціяльних демократів 15, Поляків 15, Музулман 7, безпартійних 9. Значить праві, до котрих треба зачислити й націоналістів, не мають більшости, але й лівця її не має. Котра сторона переважить рішають октябристи. Отся дума показала ся самостійнішою від попередної, зважила ся навіть ухвалити заяву недовіря міністрови просьвіти, але все таки в більшій йде на руку правительству. Щоби запоморочити голови населеня величю Росії правительство обходить всякі ювілеї і так 7. вересня 1912 обходила величаво столітний ювілей битви під Бородіном, у якій Москалі вперве побили Французів. В сьвяті на бородинському побоєвищі брав участь цар із семею. Так само ве-

личаво обходили 21. лютого 1913 р. 300-літний ювілей панованя династії Романових. (В сей день тому 300 (1613) літ назад по вимертю династії Руриковичів вступив на престол Михайло Романів. З його роду походить і теперішній цар). Війна на Балкані й небезпека війни з Австрією заставила Росию, як і другі держави, подумати про військо, яке в часі японської війни показало ся зовсім нездатним, над його збільшенем і поправою. Події на Балкані спонукали російського царя до зїзду в Німеччині з німецьким цїсарем і англійським королем. Як у нас так і в Росії найшов ся висший офіцир, що зрадив пляни російської мобілізації й теж, коли його приловили, відбрав собі жите.

Німеччина

займала в сьвітовій політиці дуже важне місце. Як знаємо вже головно завдяки її рішучому виступови не прийшло до австрійсько-російської війни. Та не все стояла вона рішучо по стороні Австрії. Коли Греція старала ся загорнути в полудневій Альбанії як найбільше землі, а Австрія спротивила ся сьому, Німеччина заявила ся за полишенем Кавалі при Греції і спротивили ся з гори ревізії букарештенського мира, який збільшив Сербію коштом Болгарії. Бачимо з того, що хоч Німеччина заявила, що колиб прийшло до війни, то воюватиме разом із Австрією й хоч відновлено потрібний союз, то не все попірала Австрію. Попірала Австрію тоді, коли се годило ся з її власними інтересами, а не попірала, коли се було проти її інтересів. А інтересом Німеччини є тепер не допустити до загально європейської війни, поки її воєнна сила, головно морська ще не готова. Головно морська тому, бо найбільшою своєю суперницею вважає Німеччина морську державу Англію й тому на перегони з ньою буде воєнні кораблі, хоч все таки дігнати

Англїю їй не так легко, бо й Англїя не стоїть на місци, а все збільшує свою флоту. Попри збільшеня флоту й сухопутного війська, заходила ся Німеччина також коло реформи війська. Розумієть ся як скрізь так і тут викликали сї реформи головно події на Балкані. З важнійших подій треба зазначити гостину австрійського престолонаслідника Франца Фердинанда в Берліні в німецького цїсаря 22. падолиста 1912 р., та смерть державного секретаря Кідерлен-Вехтера 30. грудня 1912 р., на котрого Німеччина поклала великі надії та смерть німецького амбасадора в Лон-

Туреччина позичила в Франції великі суми грошей. Тому Франція довго опирала ся розборови Туреччини. Перебув-

29. Др. Кирило Трильовський, адвокат, радикал. посол з пов. Коломия.

доні барона Маршала Біберштайна 24. вересня. На його місце покликано Бетмана-Гольвега.

В Баварії помер 12. грудня 1912 р. аварський князь-регент Люїтпольд, а на престол вступив князь Людвик. З внутрішньої політики Прусії слід зазначити, що пруське правительство дальше неустанно працює над вивлаштуванем польської більшої посїлости та над колонізацією пруської Польщі Німцями.

Франція

Франція жила під знаком балканської війни. Ця війна загрожувала її фінансам, бо

30. Др. Льонгин Цегельський, канд. адв. нац. дем. посол з пов. Бібрка.

ши тяжку кризу в мароканській війні, яка коштувала Францію чимало крови, взяла ся вона до внутрішніх реформ. Під впливом подій на Балкані взяла ся

31. Іван Яворський, гр. кат. парох, нац. дем. посол з пов. Ст. Самбір.

вона за реформу війська, а оперла її головно на повороті до давнього, до трилітньої військової служби. Так то, коли другі держави, як от і Австрія, заво-

дять дволітну службу, Франція демократична республіка вертає до старого. Зробила се розумієть ся для збільшеня воєнної сили. В січні наступила зміна в управі республіки. 17. січня відбули ся вибори нового президента республіки. Президентом вибрали президента міністрів Пуанкаре. По виборі на президента мусів Пуанкаре зрести ся президентури міністерства, а з ним по звичаю мусів уступити й цілий кабінет. Президентом кабінету став Бріан, який обняв zarazом і міністерство внутрішних справ. Міністром зовнішних справ став Жонар, міністром праці: Рене Беснар, торговлі: Гіспо, хліборобства: Фернан Даві, кольонії: Жан Море, маринарки: Боден, війни: Етієн, науки: Сте, судівництва: Барту, фінансів: Кльос, публичних робіт: Жан Діпі. Нове міністерство дістало в палаті послів заяву довіря 324 голосами проти 77, а 172 здержало ся від голосованя, а в сенаті 253 голосами, проти 75, а від голосованя здержало ся 133. По ухваленю трілітної служби задержано жовнірів покликаних 1910 р., що викликали в місцевостях Туль, Бельфор, Нансі, Орлеані, Родесі, Шарлевелі, Нарбоні та в багато інших місцевостях, а навіть у самому Парижі невдоволене, а декуди приходило навіть до заворушень жовнірів. 23. червня новий президент республіки удав ся в товаристві міністра Пішоно в подорож до Лондону.

Англія.

Англія як усе так і тепер відграє важну ролю в зовнішній, заграничній політиці. Її завданем було не допустити покищо до війни й вона виступила як посередниця в заключеню мира між Туреччиною а балканським союзом. З заграничної політики слід зазначити ще ослаблене дотеперішного противенства до Німеччини й не було вже в р. 1912 і 1913 ані одної такої хвилі, як

1911 р. в липні, коли всі думали, що прийде до війни Англії з Німеччиною. Хоч поспішне збільшуване німецької флотії змушує Англію будувати щораз більше число воєнних кораблів. Та само приязнь Англії з Росією в 1912 р ще більше скріпила ся. Воно й не диво бо обі держави хочуть взяти участі у розборі азійської Туреччини та Персії. У внутрішній політиці цілий час заняла справа ірландського гомруль (окремішного парламенту для Ірландії). Палата громад (наша палата послів) прийняла закон про гомруль в усіх трьох читанях, мимо опозиції консерватистів і протестантів з м. Ульстер. Провідник консервативної партії Лью Бунар заявив бундючно, що Ульстер в Ірландії по переведеню закону про ірландську самоуправу не буде слухат більшости ірландського парламенту, не піддасть ся ірландським свинопасам і буде шукати иншого пана, хоча прийшло просити чужої помочи. Словом доказують, як дуже в душу Англії ввіла ся нетерпимість до католицької й кильтійської Ірландії (Відносини нагадують зовсім польсько-українські відносини в Галичині). Та мимо того домагане цілого ірландського народу побідить і він дістане самоуправу й свій парламент. Чимало клопоту завдають англійському правительству т. зв. сфразжистки, т. є. жінки, що домагають ся рівних прав для жіноцтва. Гарна ціль, тільки з їх поведеня виходить, що їм не так ходить о рівні права, як о „славу“, кажуть, що навіть ходять о се, щоб повалити ліберальний кабінет. Вони роблять авантури по вулицях, нападають на премієра й міністрів, кидують ся під коні. Правительство виступило рішучо проти них і арештує їх за кожную авантуру. Вони хопили ся голівки, та парламент ухвалив закон, що коли котра занедужає з голоду, щоб її пускати на волю, а відтак коли подужає

Посли російської Думи, що промовляли
в обороні української справи.

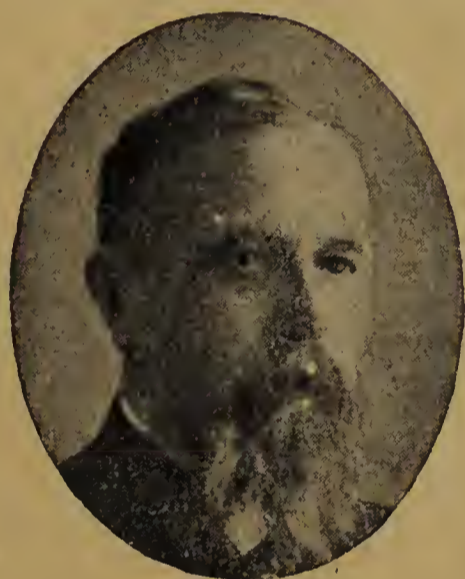
1. А. Шінгарьов, лікар,
заступник председателя фракції
кадетів посол з Петербурга.

2. А. Александров, адвокат,
посол з Катеринославщини.

3. П. Мілюков, публіцист,
посол з Петербурга.

4. С. Іванов, професор
політехніки, посол з Києва.

5. А. Керенський, адвокат,
посол з Саратовщини.

6. В. Дзюбинський, скарбовий
урядник, посол з тобольської
губернії.

7. Г. Петровський, металевий
токарь, посол з Катеринослава.

8. А. Бурянов, металевий токарь,
посол з Тавранщини.

знов арештувати. Спокійніше бореться за жіночі права друга партія: суффражетки й ся партія має в Англії більші симпатії (прихильність).

Італія.

Італія аж до жовтня 1912 р. була зайнята війною з Туреччиною о африканську провінцію Триполіс. Війна покінчила ся 15. жовтня прелімінар

гінська держава й старинний Рим був здобув її та збурих столицю). Та мимо сього, що мусіла гоїти рани з триполітанської війни, Італія не кинула вмішувати ся до загально-європейської політики, як ось у війні Туреччини з балканським союзом. За її порадою а зглядно за порадою італійського короля чорногорський король Микола, тесть італійського короля, відступив від об-

Балканський півострів перед війною.

в Уші, над женеvським озером і миром в Льозанні. Італія дістала Триполіс. Війна з Туреччиною коштувала тисяч мільйонів, італійська фльота стояла цілий рік під повною парою. Тепер приходить черга на будову нових портів у Лібії та Киринеїці, на будову залізниць в лїбійській провінції. Італія чванить ся, що се в друге Рим здобув Картагїну. (На сім місци, де тепер Лїбія, стояла карта-

логи Скутарі й уможливив скорше помирене союзу з Туреччиною. Хоч і належить вона до тридержавного союзу, то коли Австрія зажадала ревізії букарештенського мира, вона, так само як і Німеччина, заявила ся проти ревізії.

На Балканськїм півострові

сливе два роки мара війни не сходила з овиду, страшний косар-смерть не

спочивав ні хвилиночки, а косив і косив сам цвіт населення, молодь балканських народів.

Ледви Туреччина покінчила війну з Італією й заключила з нею мир, як ось і мусіла готовити ся до нової війни, до війни з балканським союзом, до якого приступили: Болгарія, Сербія, Черногора та Греція.

Несподівано літом 1912 р. рознесла

раз почала окружати Андріанопіль. Перша армія йшла в напрямі до Кіркіліс. Тут стрінула вона частини турецької армії, що готовили ся в похід і змусила їх до втечі. Втікачі потягнули за собою й армії, які не були ще в битві. До рішучої битви прийшло на лінії Віза-Ліле-Бургас. Били ся кілька день. Турки мали зразу на правому крилі перевагу, та Болгари так заатакували середину,

Балканський півострів по війні.

ся чутка про заключенє союзу. Союзники поставили Туреччині такі домагання, що вона не могла їх сповнити. І почала ся війна. Не допомгло ніщо посередництво великих держав. Головні події війни розіграли ся на східній частині воєнного поля. Болгари вирушили трьома відділами до Тракії. Другий відділ, що йшов на лівім крилі дійшов 19 жовтня до Мустафа-Паші. Ся армія за-

й лівє крило, що битва випала загалом у некористь Турків. Втеча Турків перемінила ся в переполох. Під Чорлею та Сераєм пробували Турки ще раз опертися, та даремне. Вкінці все опинило ся на Чатальджі. Та Болгари великими втратами були так ослаблені, що ніяк було їм думати, щоби зараз проломити останнє оборонне місце Турків. Аж у половині падолиста Болгари так далеко вже були

вдерли ся на турецькі становища, що могли подумати про приступ. Приступ не вдався. Та Турки тільки в части використали сю невдачу Болгар. Вкінці запустили ся оба начальні вожди в переговори що до перемир'я й тоді не ведено ніяких більших боїв. Перемир'я заключено 3. грудня. Адріанопіль устоявся проти заслабих ворожих військ аж до здержання ворожих змагань і був через се добрим атутом в руках побіджених.

На заході вдерла ся одна сербська армія до Санджаку, а дві інші вислано на Іскіб, а разом одну, зложену з сербських і болгарських відділів післанно попереду через Егрі-Паланку. Серби побили західну турецьку армію під Кумановом заняли Іскіб, побили щераз Турків під Істіп-Кепрлі, здобули всю Стару Сербію й зломили зовсім опір Турків під Монастиром. Тимчасом армія зайнята в Санджаку, злучила ся з північною армією Чорногорців і пішла походом до Адрії та заняла Алесію й Дурацо. Слабкі болгарські відділи заняли тимчасом Македонію й узяли участь в виправі до Солуня. Болгари твердо стояли при сьому, що Сербі не займатимуть нічого в Македонії. Навіть Монастир, що його здобули Сербі, мусіли останні віддати Болгарам. Солунь піддався тимчасом Грекам, котрі майже без опору продістали ся через Сербію, Верію, побили Турків під Яніною й змусили солунську залогу до здачі. Грецькі операції в Епірі були менше щасливі. Тут держала ся Яніна аж до кінця війни, так само Скутарі, яке Чорногорці на дурно облягали.

Так значить лишили ся в турецьких руках Адріанопіль, Скутарі та Яніна, коли 16. грудня почали ся в Лондоні мирові переговори. Тимчасом Альбанія проголошує свою незалежність і творить тимчасове правительство. В Лондоні крім повновласників поодиноких держав, почав ся також т. зв. „реніон

амбасадорів шести великих держав для прояснення балканського питання. Конференція амбасадорів згодила ся на автономію Альбанії й на доступ Сербії до Адрії. Обоє мають бути неутральні під контролею великих держав. Сербія пристала на се. Висланники держав балканського союзу поставили такі домаганя: відступлене європейської Туреччини аж до лінії Родосто-Маястра, всіх островів егейського моря до Крети. На се Турки поставили такі умови: віляєт Адріанопіль лишається турецьким. Македонія автономним князівством під зверхністю султана й із вибраним балканськими державами, затвердженим султаном, безсторонним, християнським, по можности протестантським князем; Альбанія автономним під зверхністю султана й князем із султанської семі, всі острови егейського моря лишаються турецькими, а що до Крети порішене лишається переговорам між Туреччиною та великими державами. В січні Турки багато попустили з своїх умов, стояли тільки при задержанню Адріанополя та егейських островів. Та союз не хотів на се пристати. Війна почала ся на ново. В Царгороді молодотурки під проводом Енвер-бея повалили кабінет Кіяміля Паші й убили при тім міністра війни Назіма Пашу. Молодотурки утворили свій кабінет. Війна ведеть ся далі на суші й на морі, причім турецький кружляк „Гамідже“ робить багато шкоди грецьким кораблям. На суші ведеть ся союзови. Болгари не дають висадити Туркам війська на сушу. По довгій облозі приступом на багнети здобули Адріанопіль. Чорногорці облягають Скутарі й мимо зазиву великих держав не хочуть кинути облоги. Великі держави владжують бльокаду Чорногори, та й се не спонукує чорногорського короля до відступлення. Оборонець Скутарі Есад-паша за тайною змовою віддав без бою ключі до міста Чорногорі-

Коли великі держави не можуть рішити ся, що їм діяти з непослушним чорногорським королем, Австрія заявляє, що буде ділати на власну руку. Вкінці Микола згодив ся уступити з Скутарі.

Ще не покінчила ся одна війна, а вже зажеврїла ся друга. 22. мая Гре-

ком Альбанії. Так само зрекла ся й Крети. Щож до Альбанії та островів на Егейськїм морі, то се лишаєть ся до рішеня великим державам, які признали острови Греції, а з Альбанії утворили окрему державу під своїм протекторатом. Тепер прийшла черга на поділ здобутих земель і ось тут союзники по-

З Балканської війни: Борба під Адріанополем.

ція й Сербія заключили договір проти Болгарії. Тимчасом в Петербурзі поладжено порозумінє між Румунією та Болгарією так, що Болгарія має Румунії відступити Силїстрію. 30. мая 1913. підписано в Лондоні мирові умови між Туреччиною, а союзними державами. Туреччина зрекла ся всіх європейських земель аж по лінію Енос на Егейськїм морі по Мідію на Чорнїм морі з виїм-

сварили ся. Греція й Сербія рушили на Болгарію, до них прилучила ся ще й Румунія, а відтак і Туреччина, яка хотїла відзискати Адріанопіль. Окружена з усіх боків ворогами й опущена великими державами Болгарія не могла боронити ся й піддала ся. Румунія й Сербія та Греція зискали, що хотїли, а Туреччина теж без сумніву задержить Адріанопіль, який уже в її руках.

Еспанія.

В Еспанії нема спокою. Ось в падолисті 1912 р., анархіст Серато вбив президента міністрів Каналехаса. Убійник позбавив сам себе життя. На місце Каналехаса заіменував король президентом міністрів графа Романонеса. Інші міністри лишилися сї, що були доси. 27. падолиста підписано в Мадриті еспансько-французький договір у справі Марока. В договорі одержала Франція крім інших територіяльних користей широкий і багатий у руду простір між Уед Драа та Суз. Еспанія дістала Іфні, Франція на півночі частину дуже родючої з залюдненої долини Уерга а крім сього з стратегічного (воєнного) й господарського боку важні погранича над Мулюєю та Люкусом. Палата послів прийняла сей договір по дводневній нараді 216 голосами проти 22. Старе міністерство уступило, а на його місце Ромонес утворив нове ліберальне. Консерватисти грозили, що зречуться своїх посольських мандатів та якось надумалися й не сповнили грозьби. Король покликав до себе провідника републіканів Азкорате й обговорював із ним ріжні питання, як от забезпеченє на старість, релігійну терпимість, розвиток шкільництва в ліберальнім дусі. В цвітні підписав декрет, яким звільняєть ся некатолицьких дітей від науки католицького катехізму. 25. цвітня анархіст Санше Алєгре з Барцельони дав до короля кілька вистрелів із револьвера та не ранив його. З початком мая гостив король Альфонс враз із Романонесом у Парижі. 30. мая міністерство Романонеса уступило наслідком бесіди консервативного посла Едварда Датоса, який заявив, що не може попірати лібералів, бо вони входять у компроміси з републіканами та соціялістами. Король поручив утворити новий кабінет і покищо старе міністерство лишило ся при уря-

дованю аж до утвореня нового кабінету, що стало ся в половині червня. 19. червня королева повила сина.

Португалія.

Португалія відколи стала республікою не має спокою, бо є там чимало людей, які хотілиби привернути назад королівський престол. От вони й старають ся викликати революцію. Щоби раз уже з ними мати спокій Португалія заключила з Еспанією умову, на основі якої еспанське правительство має всіх провідників заговорів проти португальської республіки видавати з Еспанії. (Сї люди мають найбільш у Еспанії свої заговорні гнізда), а всіх заговорників потягати перед суд, всім заговорникам, що виїхали з Еспанії заборонити приїзду до Еспанії на протяг трьох літ. З причини буч в парляменті зза того, що помірковано-республіканська партія вибрала бесідником нелюбого поступовій партії, міністерство уступило. Новим президентом міністрів став провідник партії розвитку Джузе д Альмейда, та вже по двох днях він уступив, а президентом міністрів став Альфонзо Коста. В Лісбоні прийшло до бучі ультрарадикальних републікан. Вони мабуть думали повалити кабінет й віддати провід міністерства Магальяєслінови. Богато арештовано, найшли чимало бомб.

Бельгія.

В Бельгії має перевагу клерикальна партія й вона в парляменті повалила внесене соціялістів у справі виборчої реформи. Тому соціялістична національна рада порішила 14. цвітня по пол. проголосити загальний страйк, коли до сього часу клерикали не поступлять ся. Клерикали не подали ся й 14. цвітня вибух загальний страйк, в якому взяло участь 400 тисяч робітників. Страйк покінчено 24. цвітня, значить він трівав 10 днів. Не хоче парлямент виборчої

реформи, та зате радить над військовою реформою. На внесенє міністра війни заплановано тайне засіданє, що викликала заяву соціалістів, що вони не обов'язують ся додержати тайни. Ся заява викликала бучу, через яку треба було перервати наради. Аж на другий день міг міністер дати поясненя.

Норвегія.

В Норвегії стортінг (парлямент) прийняв 99 голосами проти 13 внесенє зако-

борчого права від 25 р. життя загальне виборче право.

Персія.

В азійській державі Персії, найстаршій державі в сьвітї, безнастанні неспокої й заворушеня. Заворушеня сї викликають безсильність правительства. Перські губернатори не можуть обняти навіть своїх місць. Загально думають, що все те доведе до повернення на престол попереднього, скиненого з престола

З Балканської війни: Панахида над погибшими болгарськими жовнірами під Адріаноподем.

одатного виділу про знесенє права противу (вета) короля. На будуче постановою стортінгу має мати тільки підпис президента та секретаря, щоби стати законом. Король має тільки оповістити його. Президент міністрів Кнудсен заявив, що цілю знесеня права противу короля є відобрати королеви сяку нагоду демонструвати проти постанов стортінгу. З соціалістичного боку стортінгу зазначено, що королівство за попереднього короля є тільки декоративне. На сьому засіданю дати жінкам замість дотеперішного обмеженого ви-

шаха. А сього дуже бажає собі Росія, тай Англія нічогоб проти сього не мала, бо обі вони мають охоту поділити ся Персією. Незгода в Персії се вода на їх млин.

Японія.

В вересни відбув ся в Токію, столиці величавий похорон помершого цїсаря Мутсугіто. Коли вечером 13. вересня труну з тілом цїсаря винесли з цїсарської палати, щоби відтак залізницею відвезти його до Кіото, полевий генерал-маршал граф Ногі поповнив ураз із жінкою „гаракірі“ (самовбійство). На

місце помершого цїсаря вступив на престол його син Йошігіто (Гару но Мія). З початком грудня уступило міністерство Сайонїя, бо появили ся ріжницї в думках, що до побільшення японського війська в Корей. Президентом міністрів нового кабінету мав стати маркіз Матсукута, та він зрік ся з огляду на своє здоровлє, а став ним князь Куцура. Та з початком 1913 р. проходить до суперечки між ним і провідником партії Саонїя (Сеюквaї), на якого внесене парламент ухвалив Куцури заяву недовіря. Міністерство Куцури уступило, а президентом став Ямамото, який заключив договір з партиєю Сеюквaї, що всі міністри крім президента, міністра зовнішних справ і воєнного міністра мають бути з сеї партії й мають перевести ся реформи, які хоче перевести партія. В червни державний вістник „Кампо“ містить далекойдучий проєкт реформ для всіх міністерств, на основі котрих повинно заощадити ся 150 мільонів єн (япанські гроші). Наслідком сих реформ 800 висших і 4.000 середних і низших урядників тратить посаду. Воєнний міністер Кікоші уступив буцім то через недугу, а в дійсности тому, що що йому обкроїли сильно воєнний бюджет. Його наслідником став генеральний поручник Кусуносе. Так то Японія по побіді над Росією не спочиває на лаврах, а стараєть ся поправити все, що ще не зовсім добре, що вже постаріле.

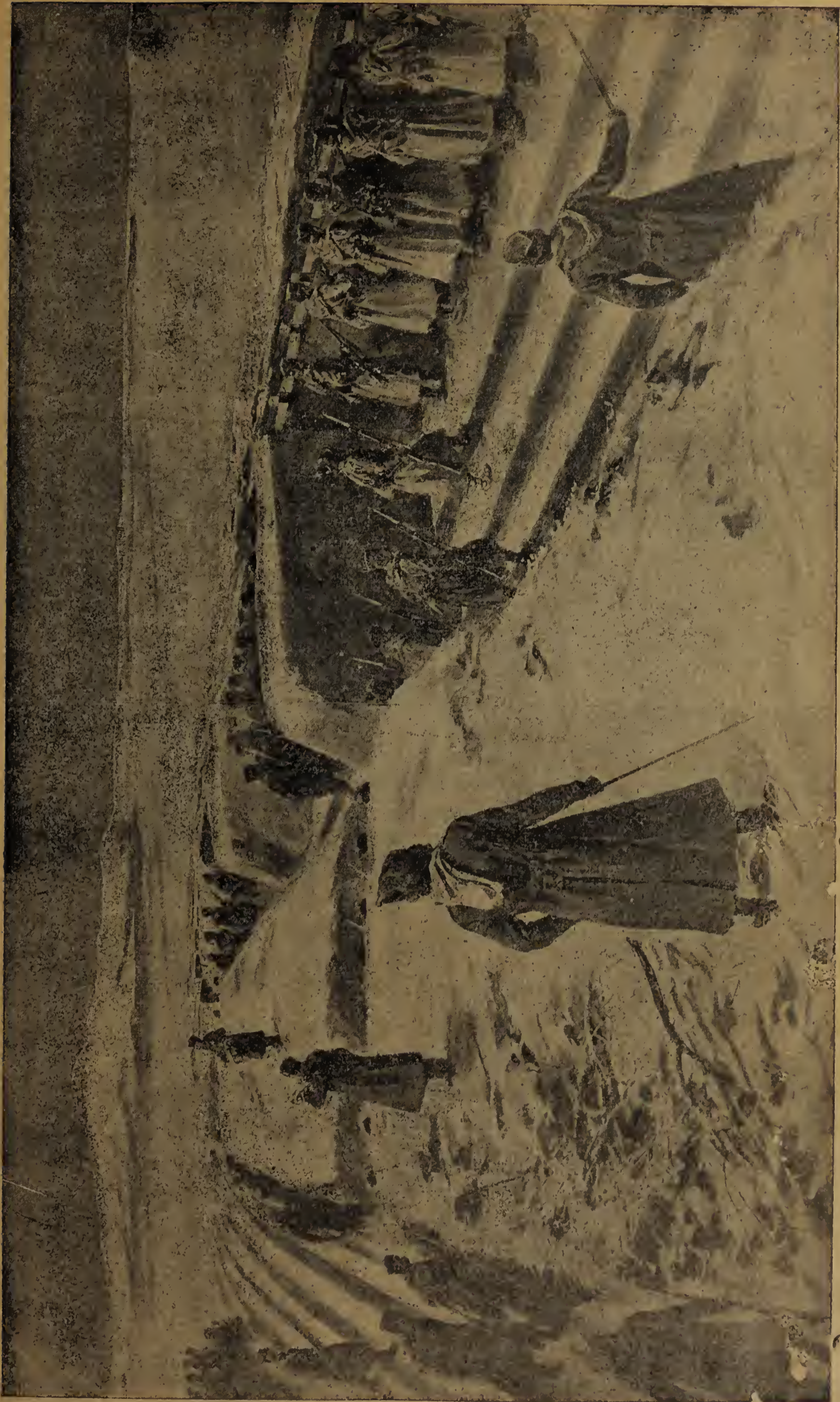
Китай (Хіни).

Повстанє, яке вибухло в Монголії поширило ся в вересни так, що численні монгольські відділи повстанців перейшли границю Манджуриї й обсадили Тоанансу, на схід від Харбіна. Письмом президента Юаншікая розписуєть ся правибори до парламенту на 10. грудня 1912, а вибори на 10. січня 1913. Російський посол у Пекіні передав 6. вересня у Пекіні ноту, що китайське пра-

вительство не відповіло доси на російські пропозиції що до ревізії петербурського договору з 1881 р. й не зробило нового пропозиції. Російське правительство прийшло до пересвідчення, що китайське правительство не хоче чи не може переговорювати в справі ревізії сього договору, тому російське правительство вважає, що договір і 1881 важний ще на дальших 10 літ. В падолисті уступив міністер внутрішних справ Ліянґметінґ, бо не хотів по бажанню кабінету переговорювати з Росією в справі Монголії. На його місце значило би признати Монголії автономію. На його місце прийшов давнійший міністер Люхенґсіянґ, що був перше амбасадором у Петербурзі та в Гадзі. В лютім оповіщено тебетансько-монгольський договір, у яким обидві сторони признають свою незалежність і запевнюють собі в часі замотань поміч. Під кінець лютого померла в Пекіні цїсарева-вдовиця Люнг-лі. В марці вибухли в Пекіні заворушення проти Юаншікай. Юаншікай мусів зводити завзяту боротьбу, мусів так сказати здобувати ціле полудне. І по завзятих боротьбах тай тепер покищо в Китаї спокій, однак чи на довго, не знати.

Сполучені Держави.

Сполучені Держави північної Америки мали в падолисті 1913 вибори президента. Президентом став др. Вудров Уїльзон. В лютім 1913 сенат ухвалив резолюцію, яка продовжує час президентури республіки з 5 на 6 літ, та включає поновний вибір президента. Ся постанова вимірена проти Русвельта який, як думають, хотів би в третє старати ся о президентуру. З ухвал парламенту важна для старого краю, отже й для нас ухвала законопроєкта про переселенців, після якого переселенці з старого краю, що не вміють читати, а мають більш як 16 літ не можуть бути прийняті до Сполучених Держав.

Облога Адріанополя.

жав, хиба що викажуть ся, що вони переселяють ся через релігійні переслідування. Сенат прийняв сю ухвалу, та, коли законопроект прийшов знову в парламент не дістав покищо потрібної більшости. Тепер грозить Сполученим Держава війна з Мехіком.

В Мехіку

вибухла в лютім у столиці Мехіко військова революція під проводом Фелікси Діяца, свояка бувшого президента Порфіра Діяца. По кільканацяти дневних боротьбах революціонери взяли

в полон президента Мадеру. Його наступником став Суерта. В часі пробутчї з полону Мадера й віцепрезидент Суарез зістали застрілені. Сполучені Держави попірали Мадеру й тепер пийого поваленю й убитю поставил Мехікови такі домаганя, що йому нлишаєть ся ніщо тільки або упокорит ся, або почати з Сполученими Державами війну. Сполучені Держави не вітого, бо хотілиб Мехіко получит з своїми державами.

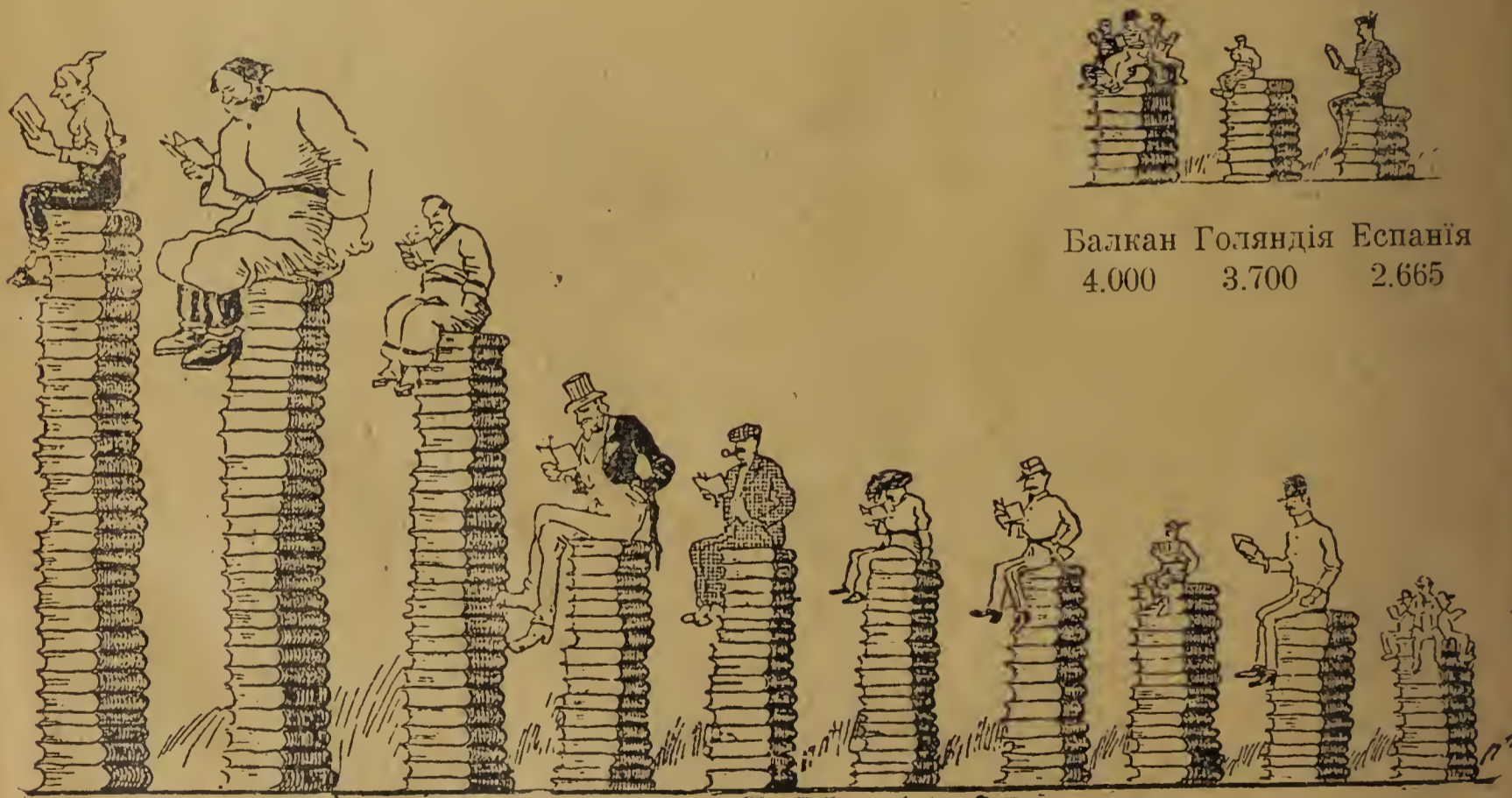
А. Л.

Кілько в котрій державі друкують книжок ?

(після обчислень з 1912 р.)

Фігурки на верху книжок представляють число мешканців в поодиноких державах.

Що зробило Товариство „Просьвіта“ у Львові для піднесення добробиту українського народу в Галичині.

При Головнім Виділі Товариства «Просьвіта» існує від 1906 р. комісія економічна, котра й завідує всіма справами. Діяльність обертається головно в трьох напрямках: господарським, кооперативним і шкільним. Зміст статута Товариства «Просьвіта», в напрямі розширення діяльності на економічну область, переведено в 1891 р. Від 1891 до 1906 р. це виказує Товариство видатнішою діяльністю в сій області, крім видавання між членами книжочками розправ господарсько-кооперативного змісту (впрочім й раніш Товариство такі книжочки видавало). В р. 1896 Товариство приняло учителя господарства, але посаду сю, з браку фондів, приневолене було в 1902 р. звинути. Аж від 1904 р. починається видатніша діяльність Товариства на господарсько-кооперативнім полі, коли Сойм краєвий вперше на сю ціль призначив підмогу. Від року 1905 тримає Товариство учителя господарства, котрий їздить до сел з викладами про господарські справи, люструє господарства членів Товариства, уділяє всяких рад і поучень, заохочує до оснóвування господарських спілок і пр. Полочарські спілки, наприклад, повстали при матеріяльній допомозі Товариства і при участі його учителя господарства. В рр. 1907—1909 Товариство особливу увагу звернуло на закладане досвідних піль на селянських господарствах, щоб живим приміром поучити про нові способи uprawи рілі, про уживане машин і штучних погноїв і т. п. Заложено в тім часі їх 1794 в 425 громадах. В 1907 р. провадило Товариство на ширні розміри купно збіжа для селян на засіви. Від 1904 до 1909 р. Товариство поширило 85 машин знарядів господарських, на спільний ужиток членів. Для виобразованя фахових сил, уділяє Товариство стипендій на рільничі і інші фахові студії. Для піднесеня садівництва, вложило Товариство в Милованю шкільку дерев овочевих, закросну на великі розміри.

Від 1910 р. деякі діли господарської діяльності Товариство звинуло, бо для сего повстало спеціальне Товариство господарське «Сільський Господар» у Львові.

В кооперативній області діяльність Товариства проявляєть ся в слідуючих напрямках. Крім ініціативи філій і читалень до закладаня спілок в селах і містах та співучасти Головного Виділу Товариства в загальній роботі організаційній з иншими Товариствами, при читальнях «Просьвіти» оснóвувались від 1891 р. крамниці, каси позичкові та инші економічні підприємства. З кінцем р. 1912 було 540 крамниць і 236 кас. Невистарчаюча контроля над касами і крамницями (для сего є тепер лише один люстратор, а раніш і його не було), не сприяла доброму розвоєви сих організацій. Люстратор крамниць провадить контролі, робить виклади на кооперативні теми, провадить курси кооперативні, цілю яких підготувати досвідчених керманичів для читальняних крамниць і кас. Таких курсів відбуло ся від 1906 до 1912 р. 15, заняли вони 362 днів, а слухачів на них було 427. З огляду на те, що відповіднішою формою кооперації є реєстрована спілка, Товариство «Просьвіта» стремить до того, щоби читальняні крамниці і каси переміняти на реєстровані спілки.

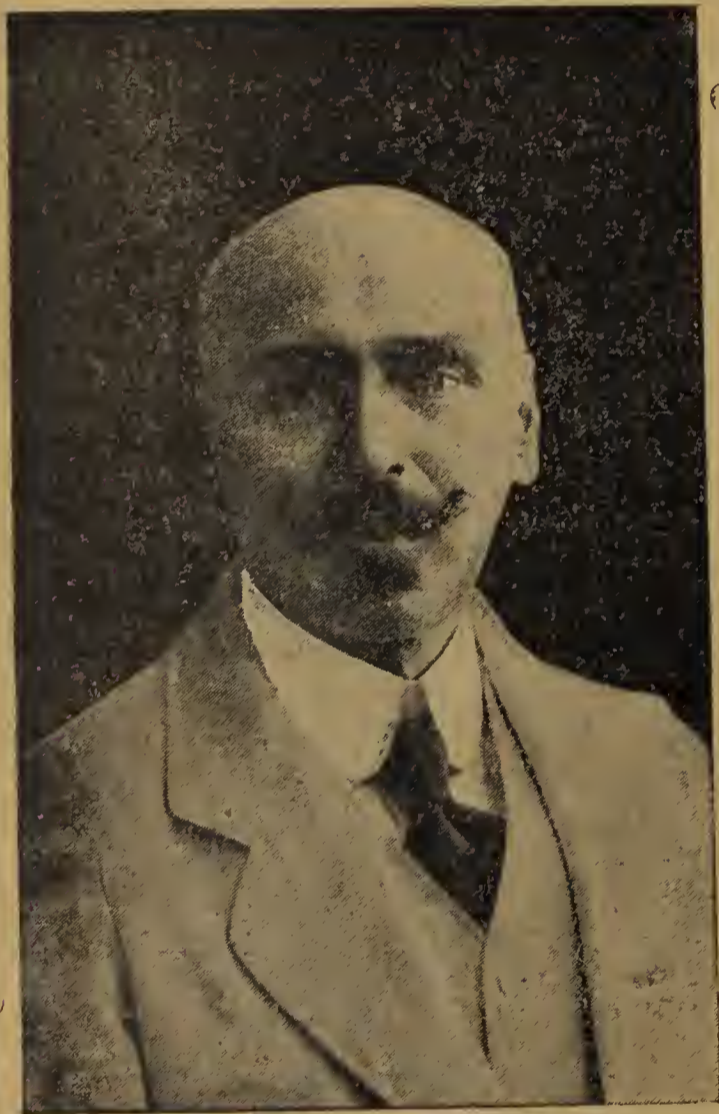
Для поширення огнетревалого покриття, Товариство запомагало оснóване кількох фабрик дахівок (найбільша з них при філії в Стрию).

Послідніми роками видає Товариство більше господарської літератури. На особливу згадку заслугує підручник господарський п. н. «Взірцевий Господар». За весь час існуваня видало Товариство 69 книжок господарсько-кооперативного змісту, в числі 520.635 примірників і около 2 мільонів задрукованих аркушів.

Найважнішою діяльністю «Просьвіти» є тепер утримане трох фахових шкіл, про які згадано в горі.

Памяти сих, що від нас відійшли.

Болючі страти приніс 1913 р. українському народови. В Велику Пятницю рознесла ся з Чернигова сумна вістка по всій широкій українській землі, що не стало в живих царя української новелі Михайла Коцюбинського. Ще не втишив ся жаль українського громадянства по похоронах творця укра-

Михайло Коцюбинський.

їнської музики Миколи Лисенка, аж тут новий рівно сильний удар постиг українську літературу.

Працював на літературнім полі Коцюбинський двацять кілька літ. В останнім десятиліттю сягнула його творчість самих вершин і поставила нашого знаменитого письменника поруч найкрасших європейських новелістів. Тяжка праця на щоденний хліб і доскулююча грудна недуга не дали Коцюбинському спро-

можности бути дуже плідним письменником. Все таки його літературна спадщина поважна навіть що до кількості. Збірку його не всіх новель видала львівська „Українсько-руська Видавничка Спілка“ в шести томиках: В путах Шайтана (1899), По людському (1900), Поєдинок (1903), У грішний світ (1905), Дебют (1911) і Тіни забутих предків (1913).

Що до вартости писань Коцюбинського — загально являють ся його новелі перлами нашої белетристики й становлять дуже цінний вклад в українську літературу. Мірою сього є й переклади його оповідань на різні європейські мови: німецьку, французьку, чеську, польську, норвежську, московську, мадярську й румунську. Свої оповідання викінчував Коцюбинський дуже пильно та совісно, теми й героїв студював дуже докладно так, що в сім напрямі може бути прикладом для наших молодих письменників. У штуці і житю був естетом, улюбленцем усього гарного, ніжного, високого, свідомим будівничим української культури, нової України. А що його праця мала, ма і мати ме великий вплив і вагу на хід нашого національного розвою, здобу собі zarazом Коцюбинський становище справжньої історичної особи.

Умер в досить молодім віці. Уродив ся 1864 р. в Винниці на Поділю. Після скінченю прав на київськім університеті служив у Бесарабії, в Таврії на Криму де від перестуди набрав ся важкої недуги ревматизму. Потім одержав посаду в статистичнім відділі земства в Чернигові. Тут перевів решту життя, тут і поховали його в найкрасшій місці в розкішнім парку під столітніми дубами. Бував і в наших Карпатах на віддиху

й чудовими красками змалював Гуцулів і їх гірську природу.

Для теперішніх наших письменників присвічує Коцюбинський ще приміром і своєю пильною участю у громадському життю. Як редактор земських видань мав діло з тисячами земських кореспондентів-селян, був головою „Просьвіти“ і видав ся таким небезпечним для чернігівського губернатора, що він велів вичеркнути Коцюбинського з членів „Просьвіти“ під загрозою розв'язання товариства. Темних духів сердило, що Коцюбинський скрізь горячо пропагував українську ідею без огляду на свої життєві обставини.

* * *

У громадянській теоретичній і практичній роботі брала рівнож діяльну участь Ляріса Косачева Квітка, загально відома з псевдоніму Леся Українка. Умерла 1. серпня у місцевості Сурам на Кавказі. Була вісім літ молодша від Коцюбинського (ур. 1872 р.). Мати Лесі Олена Пчілка, сестра Михайла Драгоманова, се загально відома письменниця і громадянська діячка.

Леся Українка є може менше популярною, ніж Коцюбинський, але не менше улюбленою поеткою української інтелігенції. Виступила з віршами в 12

році життя. В її творчості переважає поезія. Однак писала також і прозою оповідання, літературно-критичні і публіцистичні статі. Окремо вийшло не багато збірок: Думи і мрії, Відгуки, На крилах пісень, перша книга Творів і ще дещо, а головна сила її писань, розкинена по всіх наших літературних часописах і журналах, жде повного видання.

Леся Українка.

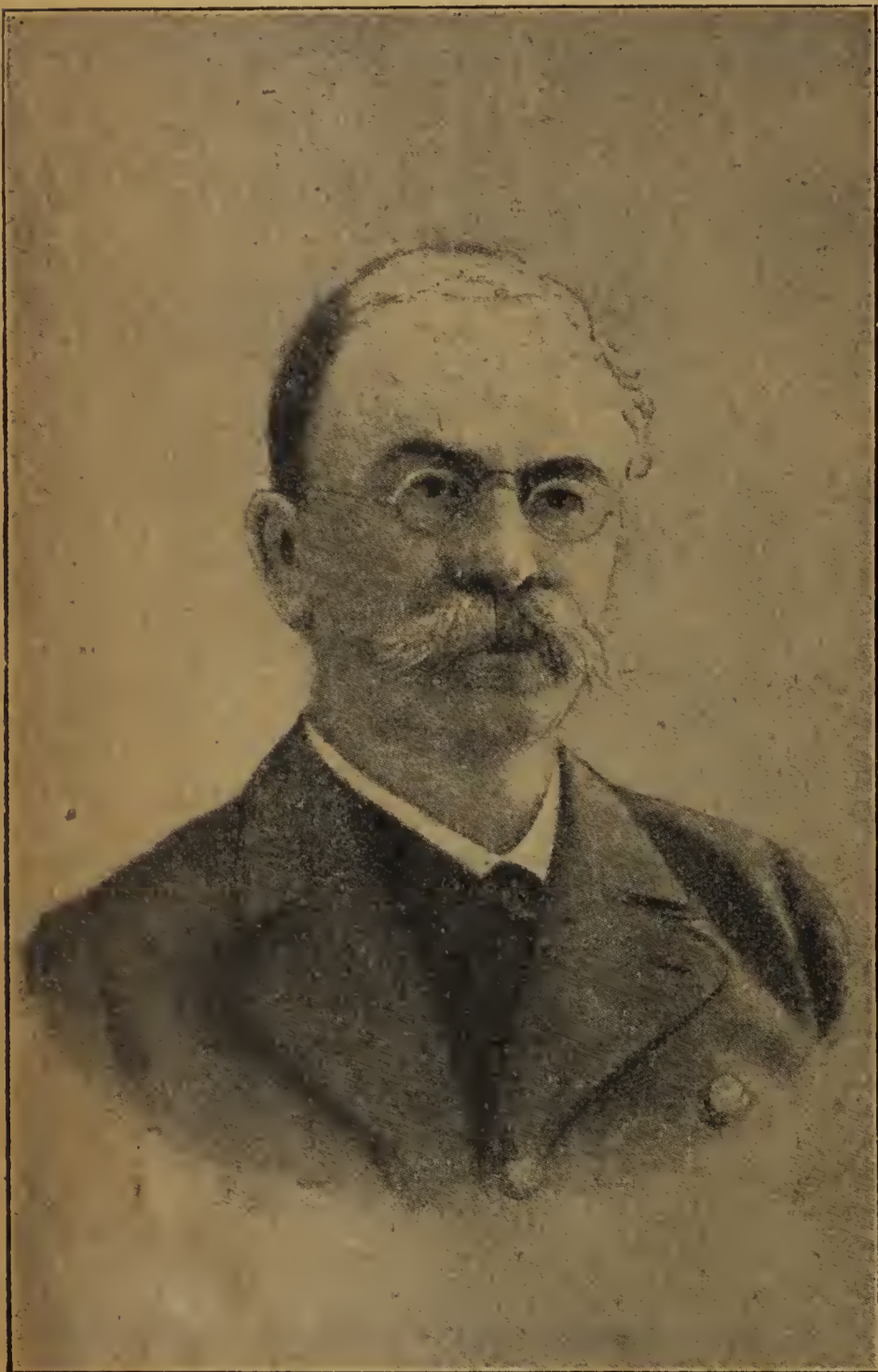
Велике богатство й різнородність сюжетів з одного боку, а гарна мова й велика сила поетичного вислову з другого підіймають її на почесне місце побіч Шевченка. Влучно писав др. Франко, що в неї „такий голосний та страшний стогін примученої душі, якого не чуло ся у нас ще від часу киргизьких думок Шевченкових“. А вже перше місце займає Леся Українка поміж нашими пись-

менниками з погляду на всесвітній характер тем своїх писань.

Своєю огнистою, палкою, щирою і горячою мовою бажала перетопити зиму українського теперішнього лихоліття. І хоч як слабе було здоров'я і невідрадні національні обставини довкруги, поетка бадьоро співала:

Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Хочу жити! Геть, думи сумні!

Мріла про се, щоби почути в ріднім краю вільні, гучні, голосні співи на яві, а не в сні. Українське рабство, якому рівного нема на світі, збільшало її біль. Висмівала „орлині крила“, які „чуєм за

Михайло Комарів.

плечима, саміж кайданами прикуті до землі“. І поетка питала:

Колиж се минеть ся? Чи згинем без долі?
Прокляття рукам, що спадають без сили!
На віщо родитись і жити в могилі?
Як маємо жити в ганебній неволі.
Хай смертна темнота нам очи застеле!

Вона вірила свято, що українська душа повстане:

Якже повстане, — їй не буде впину,
Заснути знов, як перш, вона не зможе,
Вона боротись буде до загіну:
Або загине, або переможе.

Колиж зжахнуть ся Українці на сльози найкрасшої своєї Доньки?

* * *

Прикладним будівничим красшої будучности України і то серед російських обставин був Михайло Комарів (Комар), що помер 19. серпня в Одесі. Сповнюване станових обовязків нотаря не відсувало його ніколи від народньої роботи. Видав кілька гарних популярних розвідок, в кінці 70 рр. під псевдонімом Іванова та пізнійше під власним іменем. Ще більше заслужив ся як бібліограф нової української літератури на російській Україні, а далі як бібліограф української драматургії, показчика сього, що писано про Шевченка і т. д. Цінним вкладом у нашу науку є його чотиротомовий „Українсько-російський Словар“, виданий під псевдонімом Уманця.

Покійний стояв у живих зносинах з галицькою Україною. Він не тільки дописував до галицьких часописий, але й коли треба було помагав грішми Науковому Товариству ім. Шевченка, а при Просьвіті є й доси Леонідів фонд літературний оснований його заходами. Комарів був дійсним членом Наук. товариства ім. Шевченка та почесним членом тов-а „Просьвіта“.

* * *

Чим був що до збираня бібліографії для російської України Михайло Комарів, тим був для австрійської України Іван Ем. Левицький, що помер з початком року. З гідною подиву посвятою серед дуже прикрих житєвих обставин довершив трудного й великого діла — виготовив українську бібліографію в Австрії за час від 1772 по 1900 р. Редагував часописи, написав кілька популярних брошур, кілька наукових статей і приготував матеріяли до житєписного словаря австрійських Українців від 1772 р. Чотири випуски вийшло навіть друком. Про совісність покійного говорить факт, що мимо своєї бідноти волів зрезигну-

вати з підмоги москвофільських інституцій на се виданє, ніж пофалшувати події в некористь українства.

* * *

Притягаюча сила українства що раз більша. Опинюють ся у нїм не тільки

давні москвофїли, але й одиниці, яких радо були би побачили Поляки в своїм таборі. 24. вересня помер у Львові чоловік великого серця і не менше знаменитий педагог Едвард Харкевич. Деякі круги завели ся на нїм і дали вислів своєму гнїву, бо при реорганізації краюї шкільної ради покійний хоч найбільше компетентний і відповідний кандидат не мав щастя стати відпоручником ради від українського середнього шкільництва.

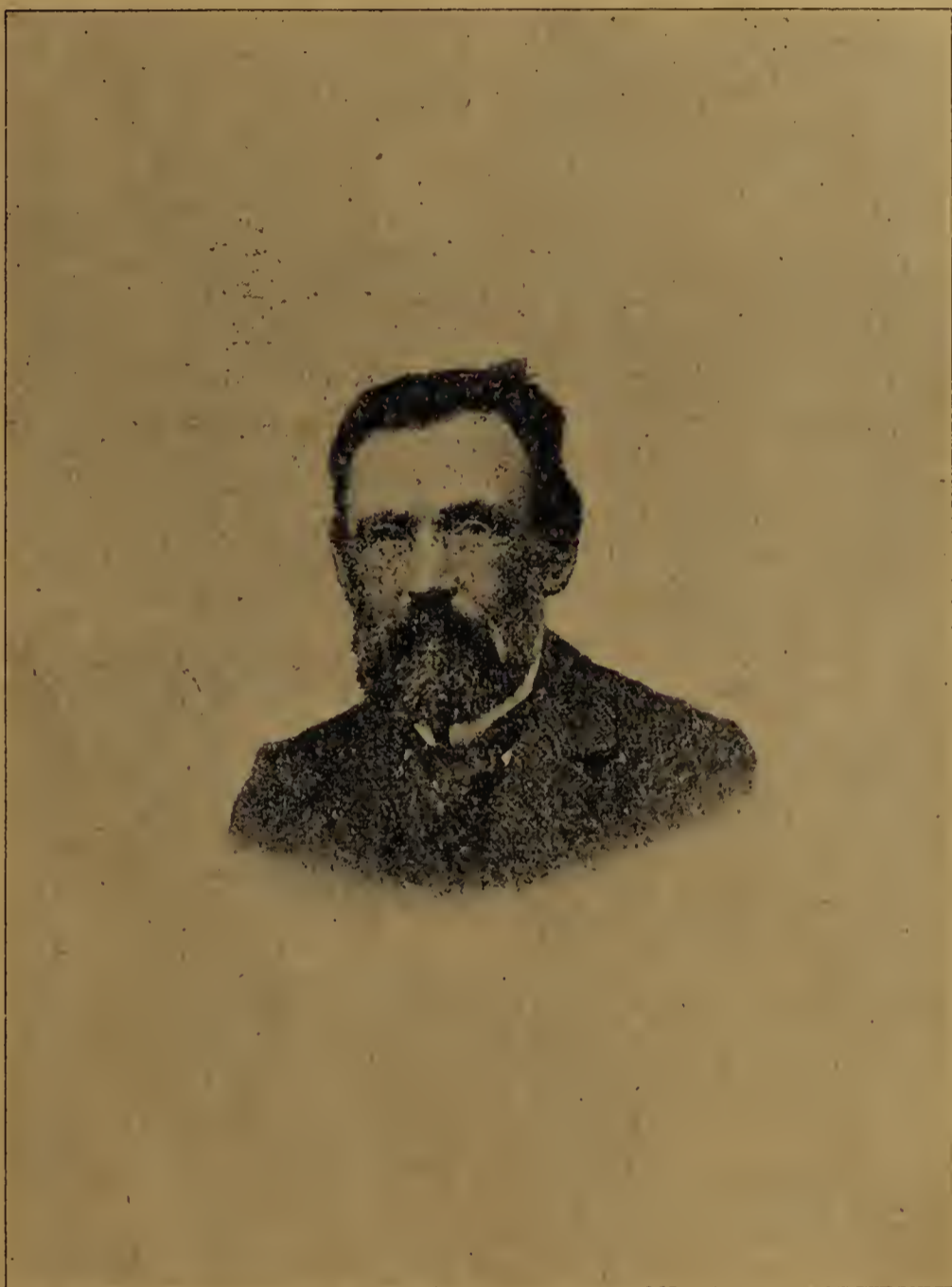
Його поминено в хосен москвофїла. Виною його в очах сих сфер було голосованє в „Руськім педагогічнім товаристві“, якому надав теперішній розмах (від його головоування датуєть ся початок приватного українського шкільництва) і представленє меморіал до міністерства просвіти в справі шкільних українських потреб. Але найбільшою заслугою покійного сотворенє є другої

української гімназії у Львові, одинокого нашого здобутку на полі середнього шкільництва від часу заснованя української гімназії в Станиславові.

* * *

Вкінці треба згадати і про Антона Петрушевича, що помер у Львові

23. вересня. Був свідком і діяльним учасником наших поривів на весні народів, але й сам приложив руку до пізнійшої мертвеччини 50 рр. По переконаню „руській“ у своїм поважнім науковім дорібку пішов в розріз з своїми поглядами, бо його наукова спадщина служить до проясненя ріжних галузей українознавства. Численними науковими працями, головно на історичній, археологічній і лінгвістичній

Іван Ем. Левицький.

ниві, здобув собі так велике признанє, що польська, чеська, російська й румунська Академії Наук іменували його своїм членом. Його богата збірка рукописий, старих друків і новіших книжок буде як „Музей Ант. Петрушевича“ при бібліотеці „Народного Дому“ у Львові на все свідчити, що його основатель посвятив своє жите для якоїсь ідеї.

М. В.

.....

Українська преса.¹⁾

(Подав Вол. Дорошенко, завідаєтель бібліографічного Бюро Наукового Тов-а ім. Шевченка).

І. В Австро-Угорщині.

А) Галичина:

1) **Відгуки.** Орган української молоді. 1-й рік. Виходять двічі на місяць. Ціна на рік 5 кор., 3 руб., 2 дол. Адреса: Омелян Кучерішка, студ. філь. у Львові, ул. Супінського, ч. 21.

2) **Вісти з Запорожа.** Часопись руханкових і пожарних товариств. 4-ий рік видання. Виходить раз на місяць у Львові, ул. Руська, ч. 20. Ціна на рік 2.40 з пересилкою.

3) **Вісти з українських Товариств,** місячник. Видає Руське Товариство Педагогічне у Львові, ул. Мохнацького 12. 2-ий рік. Виходить раз у місяць. Ціна 2 кор. річно.

4) **Вістник законів і розпоряджень краєвих** для королівства Галичини і Володимирії з Великим Князівством Краківським. Львів, Намісництво, ул. Чарнецького. Виходить з перервами від р. 1853.

5) **Вѣстникъ Перемышской Епархіи.** Розпорядження і обіжники єпископські. Перемишль, гр. кат. консисторія 25-ий рік видання.

6) **Вістник Станиславівської Епархії.** Станиславів, гр. кат. консисторія. 28-ий рік видання.

7) **Вперед.** Часопись для робочого люду, орган української соціал-демократії. 2-ий рік. Виходить що місяця у Львові, ул. Скшинського, 14. Ціна на рік 2 кор., 3 м., 1 дол.

8) **Господарська Часопись.** Часопись для хліборобів. Орган краєвого товариства господарського „Сільський Господар“. 4-ий рік вид. Виходить двічі на місяць. Ціна 4 кор. річно. Львів, ул. Зіморовича, ч. 20 (Ч. телефону 1093).

9) **Громадський Голос.** Радикальна політична часопись. Орган укр. радикальної партії. 18-ий рік вид. Виходить раз на тиждень у Львові, ул. Зіморовича, ч. 10, ціна 4 К. річно або 4 марки, 1¹/₂ доляра,

10) **Дешева Читальня.** Літературна часопись. 1-ий рік. Виходить двічі на місяць у Львові, ул. Коперника, 22. II. п. Ціна 3 кор. річно.

11) **Дзвінок.** Ілюстрована часопись для дітей і молодіжи, з „Додатком для малих читачів“. 26-ий рік вид. Виходить двічі на місяць. Ціна 6 кор., 6 м. або 2 дол. річно. Львів, ул. Мохнацького, ч. 12. (рік починаєть ся від вересня).

12) **Діло.** Часопись політична. Орган укр. нац.-демократичної партії. 34-ий рік видання. Виходить що дня у Львові, Ринок, ч. 10, ціна на рік 32 К., за границю 44 кор.

13) **Добра Новина.** Просьвітно-наукова та суспільна часопись для працюючого люду, з образками. 1-ий рік. Виходить двічі на місяць у Львові, ул. Скшинського, 14. Ціна на рік 4 кор., 4 марки, 3 рублі, 1¹/₂ дол.

14) **Економіст.** Місячник економічно-господарський. 10-й рік вид. Орган краєвого Союзу ревізійного у Львові, ул. Домініканська, ч. 11, II. п. Ціна на рік разом з популярним додатком „Самопоміч“ 5 К. (телефон 42).

15) **Емігрант.** Часопись „Товариства сьв. Рафаїла“ для охорони руських емігрантів з Галичини і Буковини. 3-ий рік вид. Виходить 6 разів на рік у Львові ул. Коперника, ч. 36. Ціна 1 К. 20 сот., 1.50 К. для Німеччини, 80 коп., 1¹/₂ дол.

16) **Жало.** Сатирично-гумористична часопись. Рік 1-ий. Виходить двічі на місяць у Львові, ул. Скшинського, ч. 62. Ціна на рік 4 Кор., 4 Марки, 3 руб., 2 дол.

17) **Житє.** Орган присвячений справам молодіжи середних шкіл. 2-ий рік. Ціна

¹⁾ Рік видання показаний той, який мали видання в 1913 році. Укладчик сього виказу просить редакції новоповстаючих часописий присилати їх для уміщення в будучім виказі до Бібліотеки Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові, ул. Супінського 21.

3 Кор. річно. Адреса: Т. Козин, ул. Супінського 21 у Львові.

18) **Записки Наукового Товариства ім. Шевченка.** Український науковий журнал. 22-ий рік вид. Виходить раз на два місяці. Ціна на рік 12 К. Львів, Чарнецького, 22. (Телефон 624).

19) **Здоровлє.** Орган посьвячений санітарно-гігієнічним справам українського народу. 2-ий рік. Виходить раз на місяць. Видає: Руське Товариство Лікарське. Адреса: Львів, Підвалє, 7. Ціна річно 4 К., 2 руб., 4 м., 2 дол.

20) **Ілюстрована Україна.** Ілюстрована часопись для родин. 1-ий рік. Виходить двічі на місяць у Львові, ул. Руська, 18. Ціна 8 кор., 5 руб., 8 мар., 3 дол.

21) **Калуський Листок.** Орган повітової організації народно-демократичної партії. Виходить тричі на місяць. 2-ий рік. Ціна 4 Кор. річно. Адреса: др. Іван Куровець в Калуші.

22) **Львівско-архієпархіальний Вѣдомости.** Орган гр. кат. Митрополичої консисторії. Виходять у Львові 25-ий рік. Пл. св. Юра, ч. 5.

22а) **Літературно-Науковий Вістник.** Український місячник літератури, науки й громадського життя. 16-ий рік видання. Виходить від р. 1907 у Києві. Адреса для Австрії: Львів, ул. св. Софії ч. 52, партер. Ціна 18 К. на рік, для незаможних учнів, студентів, робітників і селян 14 К.

23) **Малий Місіонарчик.** Часопись для дітей. 11-ий рік вид. Виходить що місяця при „Місіонарі“.

24) **Місіонар.** Часопись релігійна для народу. Виходить що місяця у Жовкві. 17-ий рік вид. Ціна на рік 1·20 К. Видають оо. Василяни.

25) **Народна Часопись.** Газета краєвого правит. 23-ий рік вид. Виходить щодня у Львові, ул. Чарнецького, 10. Ціна на рік 10·80 К., в староствах 4·80 К.

26) **Науковий Додаток** до „Учителя“, органу У. П. Т. Виходить раз на три місяці. Рік II.

27) **Наша Школа.** Науково-педагогічний журнал. Орган „Краєвого Шкільного Союзу“, „Учительської Громади“ у Львові, „Товариства ім. Сковороди“ в Чернівцях. 5-ий рік вид. Виходить раз на три місяці. Ціна 10 К. річно. Адреса: Львів, Чарнецького 26 (ред.), Домініканська, 4 (адм.).

28) **Нива.** Часопись посьвячена справам церковним і суспільним. 10-ий рік вид. Виходить двічі на місяць. Ціна на рік 8 К. Львів, ул. Шептицьких, 41.

29) **Нове Слово.** Популярний ілюстрований дневник. Рік 2-ий. Ціна 18 корон річно. Адреса: Коперника, 22, II. п. у Львові.

30) **Основа.** Християнська часопись для руського народу. Виходить двічі на місяць. 8-ий рік вид. Ціна 3 К., за гран. 4 К. річно. Львів, пл. св. Юра, 5.

31) **Перемиський Вістник.** Орган перемиської „Народної Організації“. Видає т-во „Селянська Рада“. 7-ий рік вид. Виходить що два тижні. Ціна на рік 4 К. Перемишль, Побереже Фр. Йосифа, ч. 1.

32) **Письмо з Просьвіти.** Орган т-ва „Просьвіта“ у Львові. 7-ий рік вид. Виходить що місяця. Ціна 3 кор., 3 м., 1 дол. річно. Адреса: Львів, Ринок ч. 10.

33) **Правничий Вістник.** Орган Товариства українсько-руських правників. 3-ий рік вид. Виходить раз на три місяці у Львові. Чарнецького, ч. 26. (Телефон 624).

34) **Провідник рільничих кружків.** Рільнича часопись. Додаток до „Przewodnika Kółek Rolniczych“, що виходить 28-ий рік тричі на місяць і коштує 3 К. Видає Головний Заряд Кружків рільничих у Львові, ул. Коперника, 11.

35) **Рільничі Відомости.** Часопись присьвячена хліборобству. 8-ий рік вид. Виходить що кварталу. Видає безплатно фірма Йосиф Каррах у Львові, ул. Костюшка, 18.

36) **Руслан.** Християнсько-суспільний дневник. 17-ий рік вид. Ціна 24 К., 14 руб., 7 дол. річно. Адреса: Львів, ул. Хмелевского, ч. 15, II. п. (Телеф. 1484).

37) **Самопоміч.** Популярна часопись для народу присьвячена економічним справам. Видає краєвий Союз Ревізійний, 5-ий рік вид. Виходить що місяця. Ціна 1·20 К. річно (5 К з „Економістом“). Львів, Домініканська, 11.

38) **Свобода.** Політична, просьвітна і господарська часопись. Популярний орган укр. нац.-дем. партії. 17-ий рік вид. Виходить що тижня у Львові. Ринок, ч. 10. Ціна на рік 4 К., 4 м., 4 руб., 1½ дол.

39) **Січові Вісти.** Письмо присьвячене січовому і стрілецькому рухови, про-

світлі і науці. 2-ий рік. Виходить раз на місяць у Львові, ул. Зіморовича, 10. Ціна 1·20 К річно.

39) **Учитель.** Орган „Українського Товариства Педагогічного“. 26-ий рік вид. Виходить раз на місяць. Ціна 6 К., 6 м., 7 фр., 2 дол. на рік. Львів, ул. Мохнацького, 12. (рік від вересня).

40) **Учительське Слово.** Орган „Взаємної помочи галицьких і буковинських учителів і учительок“. Рік 2-ий. Ціна 8 К., 4 руб. на рік. Адреса: Львів, ул. Скарбківська, ч. 33. II. п. (рік від вересня).

41) **Часопись для спілок рільничих.** Часопись присвячена хліборобським справам. Видає (в українській і польській мові) Бюро патронату для спілок ощадности і позичок при Виділі краєвим у Львові. 10-ий рік вид. Виходить що місяця. Ціна на рік 3 К. Адреса: Львів, Палата Соймова.

42) **Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка.** Звіт Виділу, секцій і комісій Т-ва. 14-ий рік вид. Виходить раз на три місяці у Львові, ул. Супінського, 21.

43) **Шляхи.** Орган українського студентства. Рік 1-ий. Виходить двічі на місяць у Львові, ул. Супінського, ч. 21. Ціна 6 кор., 3 руб.

б) Буковина :

1. (44). **Борба.** Український соціал-демократичний робітничий орган. Виходить двічі на місяць. 6-ий рік вид. Ціна 4 К., 4 м., 1 дол. Адреса: Чернівці, ул. Райса, 16.

2. (45). **Каменярі.** Орган „Вільної організації укр. учительства на Буковині“. 5-ий рік вид. Виходить двічі на місяць. Ціна 6 К., 1½ дол. на рік. Адреса: Мамаївці Нові (адм.), Нова Жучка (ред.) Буковина.

3. (46). **Народний Голос.** Народній орган. 3-ий рік вид. Виходить двічі на тиждень. Ціна 4 К., 5 м., 2 дол. річно. Адреса: Чернівці, ул. Панська, 33.

4. (47). **Нова Буковина.** Політична часопись. Рік 2-й. Виходить двічі на тиждень. Ціна річно разом з „Народним Голосом“ 15 кор. Адреса: Чернівці, ул. Петровича 2.

5. (48). **Україна.** Демократична часопись. Рік 1-ий. Виходить що тижня в Чернівцях, ул. Панська, 22. Ціна 6 К., для селян 4 К.

6. (49). Крім того в часті по українськи виходить урядова часопись церковна „**Candela**“, орган митрополичої констисторії на Буковині, що видається румунською мовою.

в) у Відні :

1. (50). **Вістник законів державних** для королівств і країв, заступлених в Державній Раді. Виходить з перервами від р. 1849. Ціна на рік 8 К. Адреса: Відень (Wien) К. К. Hof- und Staatsdruckerei.

2. (51). **Робітник в фабриках тютюну.** Орган фахового союзу робітниць і робітників, зайятих в фабриках тютюну в Австрії. 7-ий рік вид. Виходить що місяця як додаток до польської часописи „**Robotnik w fabrykach tytoniu**“. „Wien, XVI/1. Kreitnergasse 31. (Arbeiterheim). Ціна 2 К. або 2 марки.

г) на Угорщині :

1. (52). **Наука.** Духовна і поучительна газета для угро-руського народу. 17-ий рік видання. Виходить раз на місяць. Ціна 2·50 К. річно, за границею 3 К. Адреса: А. „**Nauka**“ Kiadóhivatalának Ungvár (vár), Rákóczi-utca, 34 sz.

2. (53). **Недѣля.** Поучительно-господарска газета для угро-руського народу. Видає Угорське Правительство. 16-ий рік вид. Виходить раз на тиждень. Ціна 3 К. на рік. Адреса: А. „**Negyilva**“ kiadóhivatalának, Budapest, IV, Egyetem utca, 4.

3. (54). А для ознайомлення Європи з нашими справами видається Накладом фірми Gustav Röttig & Sohn в Еденбурзі місячник „**Ukrainische Rundschau**“ — в німецькій мові. 11-ий рік вид. Ціна річно 8 К., 4 руб., 8 м., 2 дол., 10 фр. Адреса ред.: Чернівці, ул. Петровича, 2. (Буковина), адм. Wien, XVIII 1, Höhnegasse 27.

4. (55). Крім сих часописий виходить на укр. мові і мові Есперанто в Коломиї місячник „**Ukraina Stelo**“ Зоря України. Рік 1-ий. Ціна 3 кор. річно. Адм. М. Недільський, ул. Міцкевича. Ред. Орест Кузьма, ул. Нова, 360, Коломия.

II. В Росії.

1. (56). **Дзвін**. Місячник літератури, науки й громадського життя. Рік 1-ий. Виходить у Києві, ул. Жилианська, 20. Ціна на рік 3 руб.

2. (57). **Дніпрові Хвилі**. Українська часопись для народу. 3-ий рік вид. Виходить двічі на місяць. Ціна 2 р. 40 коп. на рік. Адреса: Катеринослав, Проспект, Книгарня Лозинської, для редакції „Дніпрових Хвиль“.

3. (58). **Життє і Знання**. Вістник гігієни, санітарії, медицини і природознавства. Рік 1-ий. Виходить двічі на місяць. Адреса: Полтава, Новое Строєніє, Афанасієвський пер., д. Г. Коваленка. Передплата на пів-року 1 р. 25 коп.

4. (59). **Записки Українського Наукового Товариства у Києві**. Науковий журнал. 6-ий рік видання. Виходить серіями по 4 кн. в кожній. Ціна 5 р. за серію, за кордон 6 р. Адреса: Київ, Велика Підвальна, 14 а.

5. (60). **Літературно-Науковий Вістник**. Український місячник літератури, науки й громадського життя. 16-ий рік видання. Виходить від р. 1907 у Києві, В. Підвальна 36, кв. 8. Ціна 8 руб. на рік, для незаможних учнів, студентів, робітників і селян 6 руб.

6. (61). **Маяк**. Українська що-тижнева газета для селянської і робітничої інтелігенції. Рік 1-ий. Адреса: Київ, Тургенівська, 9. Ціна на рік 3 руб.

7. (62). **Молода Україна**. Часопись для дітий старшого й меньшого віку. 6-ий рік вид. Виходить що місяця. Ціна на рік 2 р. (разом з „Рідним Краєм“ 4 р.). Адреса: Гадяч Полт. губ.

8. (63). **Наша Кооперація**. Український двохтижневий кооперативний журнал. Рік 1-ий. Адреса: Київ, М.-Благовіщенська 83, кв. 3. Ціна на рік 2 руб. 50 коп.

9. (64). **Рада**. Газета політична, економічна і літературна. 8-ий рік видання. Виходить що-дня. Ціна на рік 6 р. за кордон 11 р. або 27 К. 94 с. Адреса: Київ, Велика Підвальна, ч. 6, біля Золотих Воріт.

10. (65). **Рідний Край**. Часопись громадська і літературна з малюнками. 8-ий рік вид. Виходить раз на місяць. Ціна

на рік 3 р. (з „Молодою Україною“ 4 р.), за кордон на 1 руб. дорожча. Адреса: г. Гадяч, Полтавської губ.

11. (66). **Рілля**. Українська ілюстрована хліборобська часопись. Виходить двічі на місяць. 3-ий рік видання. Ціна 2 р. на рік, для Австрії 5 К., в Америку 1 дол. Адреса: Київ, Тургенівська 9.

12. (67). **Світло**. Український педагогічний журнал. 3-ий рік вид. Виходить що місяця крім трьох літніх місяців. Ціна на рік 4 р., за границу 5 руб. Київ, В. Володимирська, 93.

13. (68). **Світова Зірниця**. Селянська газета. Виходить що тижня. 8-ий рік видання. Ціна 3 р. За границу 4 р. Київ, Маріїнсько-Благовіщенська ч. 125.

14. (69). **Сяйво**. Ілюстрований літературно-мистецький місячник. Рік 1-ий. Ціна на рік 3 руб., 7 Кор. Адреса: Київ, Паньківська, 8.

15. (77). **Українська Хата**. Літературно-науковий місячник. 5-ий рік вид. Ціна на рік 4 р. За кордон 10 К. Київ, Ділова, 4.

16. (71). **Український Студент**. Орган укр. студентства у Росії. Рік 1-ий. Виходить збірниками в 4 арк. друку. Ціна випуску 35 коп. з пересилкою. Адреса: С. Петербургъ, Петербургская Сторона, Б. Бѣлозерская, д. 18, кв. 37, А. А. Ковалевському.

Крім того деякі часописі, що виходять в російській мові, містять постійно також і українські статі. Ось вони:

17. (72). **Газета Гадячскаго Земства**. Виходить 2—3 рази на тиждень. 7-ий рік видання. Ціна 3 р. на рік. Адреса: Гадяч, Полтавської губ.

18. (73). **Вѣстникъ Золотоношскаго Сельско-Хозяйственнаго Общества**. 6-ий рік видання. Виходить що тижня в Золотоноші Полтавської губ. Ціна 1 р. річно.

19. (74). **Лохвицкое Слово**. Еженедѣльная газета Лохвицкаго Общества сельскихъ хозяевъ. Виходить двічі на тиждень. Рік 2-ий. Ціна на рік 1 р. Адреса: Лохвиця Полтавської губ., Общество Сельскихъ Хозяевъ.

20. (75). **Муравейникъ (Комашня)**. Еженедѣльный кооперативный журналъ издаваемый Кіевскимъ Союзомъ Учреж-

деній Мелкаго Кредита. Рік 1-ий. Ціна 1 р. 50 коп. річно. Адреса: Київ, Інституцька, 3.

21. (76). **Хлиборобъ**. Крестьянській сельско-хозяйственный журналъ. Виходить двічі на місяць. Изданіе харьковскаго Общества Сельскаго Хозяйства. 7-ий рік вид. Ціна на рік 1 р. 50 коп. Адреса: Харків, ул. Московська, 10.

22. (77). Крім сих часописий виходить у Москві для ознайомленя з нашими справами російської суспільности місячник „Украинская Жизнь“ в російській мові. 2-ий рік вид. Адреса: Москва, Б. Дмитровка, 14 (телефон 308—79). Ціна на рік 6 р., за границю 8 руб.

III. В Америці.

а) в Сполучених Державах.

1. (78). **Америка**. Тижнева часопись для руського народа в Америці. Орган „Провидія“. Видає руська католицька Видавнича Спілка. 2-ий рік. Ціна на рік 2 дол., до Європи 2.50 дол. Адреса: „Амерыка“, 27 Union Street, New Britain, Conn.

2. (79). **Гайдамаки**. Часопись для українського робочого народа в Америці, орган укр. поступово-робітничої організації. 5-ий рік вид. Виходить тричі на місяць. Ціна на рік 1½ дол., для Європи 1.75 дол. Адреса: „Наудамака“. 639. E. 11 Str. New York, N. Y.

3. (90). **Гірник**. Українська часопись присвячена справам укр. народа. 1-ий рік. Виходить що тижня. Ціна 1 дол., за границю 2 дол. Адреса: Hirnyk, 218 Lacka Ave, Scranton, Pa.

4. (81). **Душпастир**. Часопись для руського народа в Америці, присвячена релігійним, народним і суспільним справам. Видає Руська католицька Видавнича Спілка. 5-ий рік вид. Виходить що місяця. Ціна на рік 2 дол., до старого краю 2.50 д. Адреса: „Dushpastyr“, 27 Union Street, New Britain, Conn.

5. (82). **Зірка**. Ілюстрована часопись для дітей старшого й меншого віку. Рік 1-ий. Виходить чотири рази на рік. Ціна 50 цт. річно. Видає Руська католицька Видавнича Спілка. (Адреса та сама, що й „Америки“ і „Душпастиря“).

6. (83). **Народна Воля**. Орган [нового] руського народного Союзу. Виходить що тижня. 3-ий рік вид. Ціна 2 д. річно. Адреса: Narodna Wola, 316 North Washington Avenue (Room 314), Scranton Pa.

7. (84). **Нове Житє**. Просвітно-економічна часопись. Рік 1-ий. Виходить що тижня. Видає Американсько-Українська Видавнича Спілка. Ціна на рік 1.20 дол.,

за границю 1.75 дол. Адреса: „New Life“, 106 Grant Street Olyphant, Pa.

8. (85). **Русинъ**. Rusin. Урядний орган собранія греко-католицьких церковних братств. Виходить що тижня латинкою для Русинів емігрантів з Угорщини. 4-ий рік вид. Ціна на рік 1½ дол. або 10 К. Адреса редакції: Rev. I. Hanulya, 8 Sterling Str. Allegheny, Pa. Адміністрації: Rev. V. Gorzo, 410, Sixth Str. Mc-Keesport, Pa.

9. (85). **Свобода**. Орган [старого] руського народного Союзу. 21-ий рік вид. Виходить щотижня. Ціна 2 дол. річно. за границю 2.50 дол. (Виходить також і латинкою для Русинів, що не знають руського письма). Адреса: „Swoboda“, 83 Grand St., Jersey City, N. J.

10. (87). **Союз**. Тижнева часопись для українського народа. 6-ий рік вид. Ціна на рік 1½ дол., за кордон 2 дол. „Sojuz“, Box 1376. Pittsburg, Pa.

б) в Канаді (Canada).

1. (88). **Кадило**. Гумористичний місячник. Рік 1-ий. Ціна 1 дол. річно. Адреса: Kadylo, Box 3542 Winnipeg, Man.

2. (89). **Канада**. Часопись просвітна, економічна і політична. Видає Руська Видавнича Спілка в Канаді. Рік 1-ий. Виходить що тижня. Ціна 1 дол., за границю 1.50 дол. Адреса: Ruthenian Publishing Co. Ltd. 261 Fort Str. Winnipeg, Man.

3. (90). **Канадиєць**. Народно-моральний двотижневник. 2-ий рік. Виходить двічі на місяць. Ціна 1 дол. річно. Адреса: „Canadian“, 602 Kinistino Ave. Edmonton, Alta. Canada.

4. (90). **Канадійський Русин**. Тижневник. Видає West Canada Publ. Co. Ltd. 3-ий рік вид. Ціна на рік 1 дол., за границю 1½ дол. Адреса: Canadian Ruthenian 619 Mc. Dermott. Ave. Winnipeg Man.

5. (92). **Канадійський Фармер.** Часопись для руського народа в Канаді. Видає Canada North West Publishing Com. Ltd. 11-ий рік вид. Виходить що тижня. Ціна на рік 1½ д., для Європи 2 д. Адреса: „Canadian Farmer“, Box 3658. Stn. B. Winnipeg, Man.

6. (93). **Наша Сила.** Місячник просвітний, критичний і інформаційний. Видає Українська Видавнича Спілка „Наша Сила“ в Канаді. Рік 1-ий. Ціна 1 дол., 6 Кор., 3 руб. Адреса: Nasha Syla, P. O. Box 3628. Stn. B. Winnipeg, Man.

7. (94). **Новини.** Часопись для українського народу в Канаді. Рік 1-ий. Виходить двічі на тиждень. Ціна 2 д., 12 К., 5 руб., в Злуч. Державах 2.50 дол. Адреса: „Nowyny“, 534 Kinistino Ave Edmonton Alta.

8. (95). **Ранок.** Релігійно-народна часопись для Русинів у Канаді. Рік 7-ий. Виходить що тижня. Ціна на рік 1½ дол. Адреса: The Ranok, P. O. Box 3596 Winnipeg Man.

9. (96). **Робочий Народ.** Орган федерації укр. соціал-демократії в Канаді. 5-ий рік вид. Виходить що тижня, ціна 2 дол. річно. Адреса: „Robotchuj Narod“, P. O. Box 3542 (Sta. B). Winnipeg. Man.

10. (97). **Сьвідок Правди.** Релігійно-народна часопись. Видає Союз Євангельських християн баптистів в Канаді і Сполучених Державах Америки. 4-ий

рік вид. Виходить раз на два тижні. Ціна на рік 1 дол., за границю 1½ д. Адреса: „Svidok Pravdy“, 324 Gerrard St. E., Toronto Ont.

11. (98). **Український Голос.** Просьвітно-економічна політична поступова часопись для українського народу. 4-ий рік вид. Виходить що тижня. Ціна на рік 2 дол., до Європи 2½ дол. Адреса: „The Ukrainian Voice“, Box 3626, Winnipeg, Man.

в) в Бразилії.

1. (99). **Місіонар в Бразилії.** Місячник релігійний для Русинів католиків. 3-ий рік вид. Видають оо. Василяни. Ціна 2 мільрейси, 4 Кор., 2 руб., 1 дол. річно. Адреса: Missyonar, Prudentopolis. Paraná, Brazil.

2. (100). **Праця.** Просьвітний двотижневник для Руського народа в Бразилії. Рік 1-ий. Ціна на рік 6 мільрейсів, 10 Кор., 4 руб., 2 дол. Адреса: „Pracia“, Prudentopolis, Paraná, Brazil.

Протягом 1913 року перестали виходити: в Галичині: „Зеліничник“ (двохтижневник), „Станіславівські Вісти“ (тижн.), на Буковині: „Православна Буковина“ (тижн.), на рос. Україні: тижневники: „Вістник культури і життя“ і „Огни“ у (Київі) і „Каневская Недѣля“ (у Каневі), а в Канаді — „Новий Край“ (три рази на місяць).

Розв'язка загадок, ломиголовок і ребусів з календаря „ПРОСЬВІТИ“ з 1913 р.

1. Шахова загадка (стор. 47):

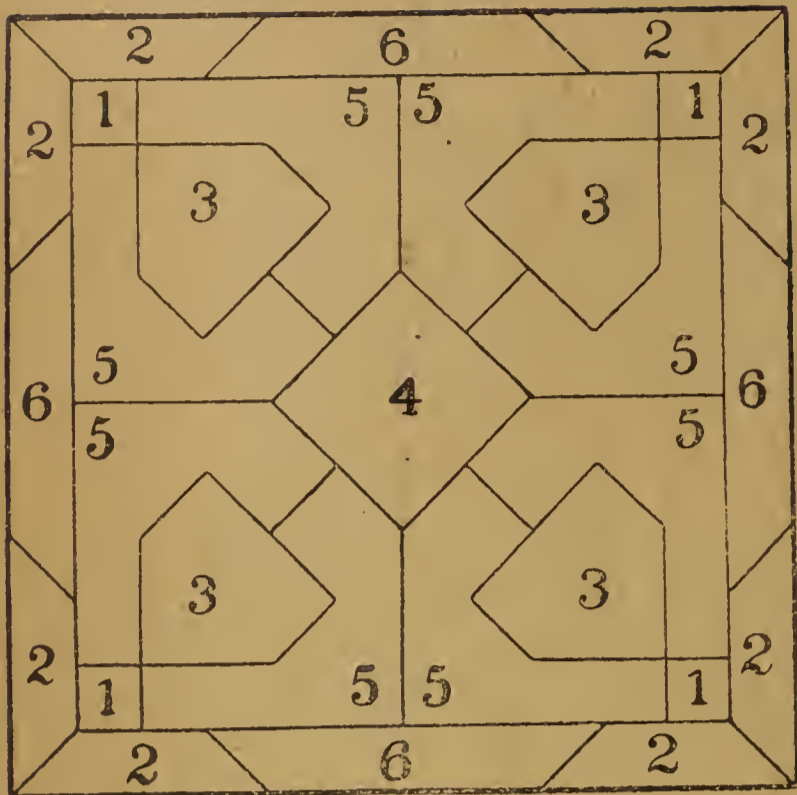
Лиш праця ржу зотре,
що грудь зїдає,
Лиш в праці мужа
вироблюєсь сила
Лиш праця світ таким,
як є, створила,
Лиш в праці варто
і для праці жить.

Іван Франко.

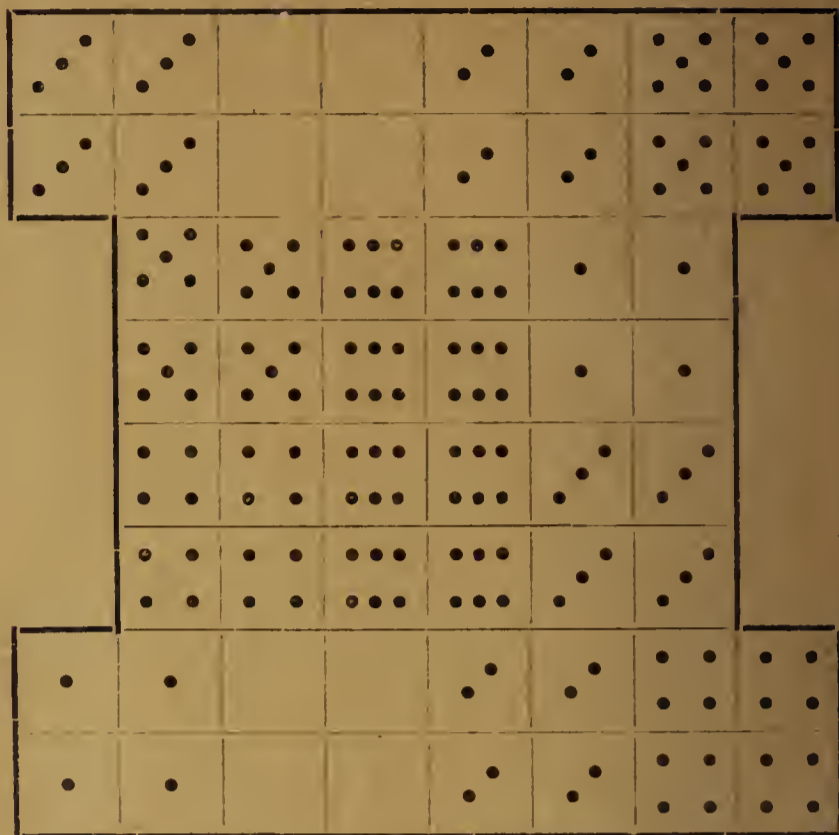
2. Числова ломиголовка (стор. 84):

377	379	375	378	376
375	378	376	377	379
376	377	379	375	378
379	375	378	376	377
378	376	377	379	375

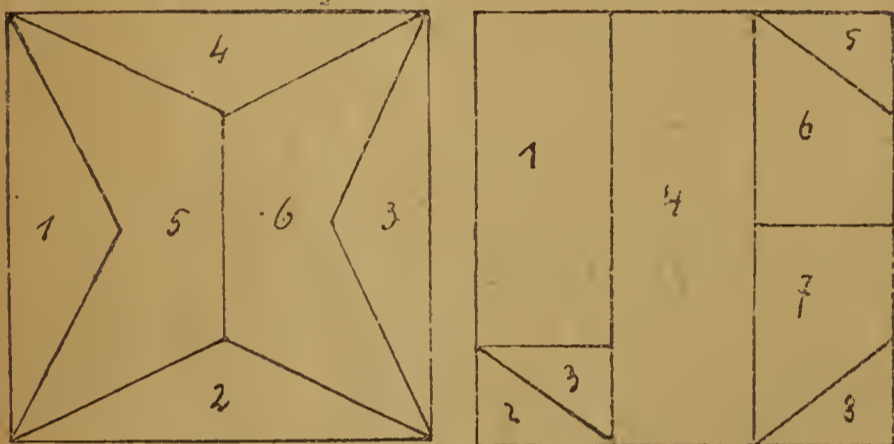
3. Ломиголовка (стор. 117):

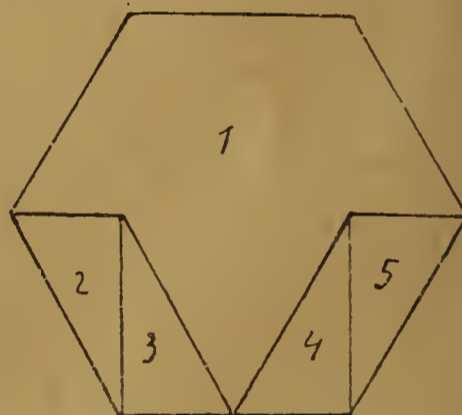
4. Загадка домінова (стор. 134):

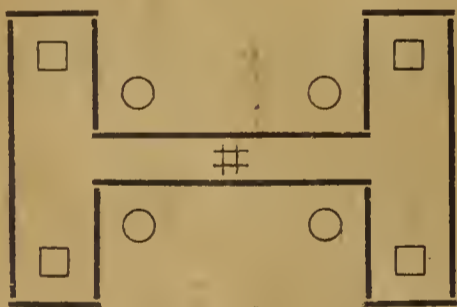
5. Ломиголовка (стор. 155):

6. Ломиголовка (стор. 175):

7. Загадка (стор. 175):

8. Загадка (стор. 188):

65	11	24	7	20	3	65
	4	12	25	8	16	
	17	5	13	21	9	
	10	18	1	14	22	
65	23	6	19	2	15	65

Розв'язка ребусів з календаря з 1913 р.

ч. 1.: Риба не без луски, козак не без долі.

ч. 4.: Не високо мудруй,
Але твердо держись,
А, хто правду лама,
З тим ти сміло борись.

(І. Франко).

ч. 2.: Як між павами ворона
Поваги не має,
Так невчений в товаристві
Голову схиляє.

(І. Франко).

ч. 3.: Не бажай ти умом
Понад світом кружить,
А скоріше завізьмись
В світі праведно жись.

(І. Франко).

ч. 5.: В здоровому тілі здорова душа.

ч. 6.: Терпи козаче, гетьманом будеш.

Календар вагітності домашніх звірят.

Початок вагітності	День оплодження			
	клячи	корови	вівці або кози	свині
1. січня	6. грудня	12. жовтня	3. червня	30. цвітня
8. "	13. "	19. "	10. "	7. мая
15. "	20. "	26. "	17. "	14. "
22. "	27. "	2. падолис.	24. "	21. "
29. "	3. січня	9. "	1. липня	28. "
5. лютого	10. "	16. "	8. "	4. червня
12. "	17. "	23. "	15. "	11. "
19. "	24. "	30. "	22. "	18. "
26. "	31. "	7. грудня	29. "	25. "
5. марта	7. лютого	14. "	5. серпня	2. липня
12. "	14. "	21. "	12. "	9. "
19. "	21. "	28. "	19. "	16. "
26. "	28. "	4. січня	26. "	23. "
2. цвітня	7. марта	11. "	2. вересня	30. "
9. "	14. "	18. "	9. "	6. серпня
16. "	21. "	25. "	16. "	13. "
23. цвітня.	28. марта	1. лютого	24. вересня	20. серпня
30. "	4. цвітня	8. "	30. "	27. "
7. мая	11. "	15. "	7. жовтня	3. вересня
14. "	18. "	22. "	14. "	10. "
21. "	25. "	1. марта	21. "	17. "
28. "	2. мая	8. "	28. "	24. "
4. червня	9. "	15. "	4. падолис.	1. жовтня
11. "	16. "	22. "	11. "	8. "
18. "	23. "	29. "	18. "	15. "
25. "	30. "	5. цвітня	25. "	22. "
2. липня	6. червня	12. "	2. грудня	29. "
9. "	13. "	19. "	9. "	5. падолис.
16. "	20. "	26. "	16. "	12. "
23. "	27. "	3. мая	23. "	19. "
30. "	4. липня	10. "	30. "	26. "
6. серпня	11. "	17. "	6. січня	3. грудня
13. "	18. "	24. "	13. "	10. "
20. "	25. "	31. "	20. "	17. "
27. "	1. серпня	7. червня	27. "	24. "
3. вересня	8. "	14. "	3. лютого	31. "
10. "	15. "	21. "	10. "	7. січня
17. "	22. "	28. "	17. "	14. "
24. "	29. "	5. липня	24. "	21. "
1. жовтня	5. вересня	12. "	3. марта	28. "
8. "	12. "	19. "	10. "	4. лютого
15. "	19. "	26. "	17. "	11. "
22. "	26. "	2. серпня	24. "	18. "
29. "	3. жовтня	9. "	31. "	25. "
5. падолис.	10. "	16. "	7. цвітня	4. марта
12. "	17. "	23. "	14. "	11. "
19. "	24. "	30. "	21. "	18. "
26. "	31. "	6. вересня	28. "	25. "
3. грудня	7. падолис.	13. "	5. мая	1. цвітня
10. "	14. "	20. "	12. "	8. "
17. "	21. "	27. "	19. "	15. "
24. "	28. "	4. жовтня	26. "	22. "
31. "	5. грудня	11. "	2. червня	29. "

Кляч носить 48¹/₂ тижня або 340 днів, або 154 днів, найменше 146, а найдовше 330 днів, найдовше 419 днів. ше 158 днів.

Корова ходить тількина 40¹/₂ тижня або 35 днів, найменше 240, а найдовше 321 днів. Свиня носить над 17 неділь або 120 днів, найменше 109, а найдовше 130 днів.

Вівця і коза носить майже 22 неділі а кітка 8 неділь або 53 днів, а кітка 8 неділь або 56 днів.

Табеля заміжи корон жа чужі валюти.

Корони	сотики	Марки	феники	Франки	центіми	Рублі	копійки	Фунти штерлінг.	шілінги	пенні	Кронер сканд.	ере	Гульдени голянд.	центи	Долари	центи	Песос аргент.	центи	Песос чілійське	центи	Бни	сен	
—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	
—	2	—	2	—	2	—	1	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	
—	3	—	3	—	3	—	1	—	—	—	—	2	—	2	—	1	—	—	—	2	—	2	
—	4	—	3	—	4	—	2	—	—	—	—	3	—	2	—	1	—	—	—	3	—	2	
—	5	—	4	—	5	—	2	—	—	—	—	4	—	3	—	1	—	—	—	3	—	2	
—	6	—	5	—	6	—	2	—	—	1	—	5	—	3	—	1	—	—	—	4	—	3	
—	7	—	6	—	7	—	3	—	—	1	—	5	—	4	—	1	—	—	—	4	—	3	
—	8	—	7	—	8	—	3	—	—	1	—	6	—	4	—	2	—	—	—	4	—	3	
—	9	—	8	—	9	—	4	—	—	1	—	7	—	5	—	2	—	—	—	5	—	4	
—	10	—	8	—	10	—	4	—	—	1	—	8	—	5	—	2	—	—	—	5	—	4	
—	20	—	17	—	21	—	8	—	—	2	—	15	—	10	—	4	—	—	—	11	—	8	
—	30	—	25	—	31	—	12	—	—	3	—	23	—	15	—	6	—	—	—	16	—	12	
—	40	—	34	—	42	—	16	—	—	4	—	30	—	20	—	8	—	—	—	22	—	16	
—	50	—	42	—	52	—	20	—	—	5	—	38	—	25	—	10	—	—	—	27	—	20	
—	60	—	51	—	63	—	24	—	—	6	—	45	—	30	—	12	—	—	—	33	—	24	
—	70	—	59	—	73	—	28	—	—	7	—	53	—	35	—	14	—	—	—	38	—	28	
—	80	—	68	—	84	—	31	—	—	8	—	60	—	40	—	16	—	—	—	44	—	32	
—	90	—	76	—	94	—	35	—	—	9	—	68	—	45	—	18	—	—	—	49	—	37	
1	—	—	85	1	05	—	39	—	—	10	—	75	—	50	—	20	—	—	—	55	—	41	
2	—	1	70	2	09	—	79	—	1	08	1	51	1	01	—	40	—	—	42	1	10	—	81
3	—	2	55	3	14	1	18	—	2	06	2	26	1	51	—	60	—	—	63	1	65	1	22
4	—	3	40	4	19	1	57	—	3	04	3	02	2	01	—	81	—	—	84	2	20	1	62
5	—	4	24	5	24	1	96	—	4	02	3	77	2	52	1	01	—	—	84	2	75	2	03
6	—	5	09	6	28	2	36	—	5	—	4	53	3	02	1	21	1	—	05	3	30	2	43
7	—	5	94	7	33	2	75	—	5	10	5	28	3	52	1	41	1	—	26	3	85	2	84
8	—	6	79	8	38	3	14	—	6	08	6	04	4	02	1	61	1	—	47	4	40	3	25
9	—	7	64	9	42	3	54	—	7	06	6	79	4	53	1	81	1	—	68	4	95	3	65
10	—	8	49	10	47	3	93	—	8	04	7	55	5	03	2	02	2	—	09	5	49	4	06
20	—	16	98	20	94	7	86	—	16	08	15	09	10	06	4	03	4	—	19	10	99	8	11
30	—	25	47	31	41	11	79	1	04	11	22	64	15	09	6	05	6	—	28	16	48	12	17
40	—	33	96	41	88	15	72	1	13	03	30	19	20	12	8	06	8	—	38	21	98	16	23
50	—	42	44	52	36	19	65	2	01	07	37	74	25	15	10	08	10	—	47	27	47	20	28
60	—	50	93	62	83	23	58	2	09	11	45	28	30	18	12	10	12	—	57	32	97	24	34
70	—	59	42	73	30	27	50	2	18	02	52	83	35	21	14	11	14	—	66	38	46	28	40
80	—	67	91	83	77	31	43	3	06	06	60	38	40	24	16	13	16	—	75	43	96	32	45
90	—	76	40	94	24	35	36	3	14	10	67	92	45	27	18	15	18	—	85	49	45	36	51
100	—	84	89	104	71	39	29	4	03	02	75	47	50	30	20	16	20	—	94	54	95	40	57
200	—	169	78	209	42	78	59	8	06	03	150	94	100	60	40	32	41	—	88	109	89	81	14
300	—	254	67	314	14			12	09	05	226	42	150	91	60	48	62	—	83	164	84	121	70
400	—	339	56	418	85			16	12	06	301	89	201	21	80	65	83	—	77	219	78	162	27
500	—	424	44	523	56			20	15	08	377	36	251	51	100	81	104	—	71	274	73	202	84
600	—	509	34	628	27			24	18	09	452	83	301	81				—		329	67	243	41
700	—	594	23	732	98			29	01	11	528	30	352	11				—		384	62	283	98
800	—	679	12	837	70			33	05	—	603	77	402	41				—		439	56	324	54
900	—	764	01	942	41			37	08	02	679	25	452	72				—		494	51	365	11
1000	—	848	90	1047	12			41	11	03	754	72	503	02				—		548	45	405	68

Табеля переміни чужої валюти на корони і сотики.

Валюти подані в цілих назвах. — Назви валют на поштових переказах треба писати з правої сторони побіч квоти. — Феники, центіми, копійки, пенні, центи, ере подає ся завсїгди цифрами.

Марки	феники	Корони	сотики	Франки	центіми	Корони	сотики	Рублі	копійки	Корони	сотики	Фунти шт.	шілінги	пенні	Корони	сотики	Гульд. гол.	центи	Корони	сотики	Кр. сканд.	ере	Корони	сотики	Долари	центи	Корони	сотики
—	1	—	1	—	1	—	1	—	1	—	3	—	—	1	—	10	—	1	—	2	—	1	—	1	—	1	—	5
—	2	—	2	—	2	—	2	—	2	—	5	—	—	2	—	20	—	2	—	4	—	2	—	3	—	2	—	10
—	3	—	4	—	3	—	3	—	3	—	8	—	—	3	—	30	—	3	—	6	—	3	—	4	—	3	—	15
—	4	—	5	—	4	—	4	—	4	—	10	—	—	4	—	40	—	4	—	8	—	4	—	5	—	4	—	20
—	5	—	6	—	5	—	5	—	5	—	13	—	—	5	—	50	—	5	—	10	—	5	—	7	—	5	—	25
—	6	—	7	—	6	—	6	—	6	—	15	—	—	6	—	60	—	6	—	12	—	6	—	8	—	6	—	30
—	7	—	8	—	7	—	7	—	7	—	18	—	—	7	—	70	—	7	—	14	—	7	—	9	—	7	—	35
—	8	—	9	—	8	—	8	—	8	—	20	—	—	8	—	80	—	8	—	16	—	8	—	11	—	8	—	40
—	9	—	11	—	9	—	9	—	9	—	23	—	—	9	—	90	—	9	—	18	—	9	—	12	—	9	—	45
—	10	—	12	—	10	—	10	—	10	—	25	—	—	10	—	1	—	10	—	20	—	10	—	13	—	10	—	50
—	20	—	24	—	20	—	19	—	11	—	28	—	—	11	—	1 10	—	20	—	40	—	20	—	27	—	11	—	55
—	30	—	35	—	30	—	29	—	12	—	31	—	—	12	—	1 20	—	30	—	60	—	30	—	40	—	12	—	60
—	40	—	47	—	40	—	38	—	13	—	33	—	1	—	1 20	—	40	—	80	—	40	—	53	—	13	—	64	
—	50	—	59	—	50	—	48	—	14	—	36	—	2	—	2 41	—	50	—	99	—	50	—	66	—	14	—	69	
—	60	—	71	—	60	—	57	—	15	—	38	—	3	—	3 61	—	60	—	1 19	—	60	—	80	—	15	—	74	
—	70	—	82	—	70	—	67	—	16	—	41	—	4	—	4 81	—	70	—	1 39	—	70	—	93	—	16	—	79	
—	80	—	94	—	80	—	76	—	17	—	43	—	5	—	6 02	—	80	—	1 59	—	80	—	1 06	—	17	—	84	
—	90	1 06	—	90	—	86	—	18	—	46	—	6	—	7 22	—	90	—	1 79	—	90	—	1 19	—	18	—	89		
1	—	1 18	—	1	—	96	—	19	—	48	—	7	—	8 42	—	1	—	3 98	—	1	—	1 33	—	19	—	94		
2	—	2 36	—	2	—	1 91	—	20	—	51	—	8	—	9 62	—	2	—	3 98	—	2	—	2 65	—	20	—	99		
3	—	3 53	—	3	—	2 87	—	30	—	76	—	9	—	10 83	—	3	—	5 96	—	3	—	3 98	—	30	—	1 49		
4	—	4 71	—	4	—	3 82	—	40	—	1 02	—	10	—	12 03	—	4	—	7 95	—	4	—	5 30	—	40	—	1 98		
5	—	5 89	—	5	—	4 78	—	50	—	1 27	—	20	—	24 06	—	5	—	9 94	—	5	—	6 63	—	50	—	2 48		
6	—	7 07	—	6	—	5 73	—	60	—	1 53	—	1	—	24 06	—	6	—	11 93	—	6	—	7 95	—	60	—	2 98		
7	—	8 25	—	7	—	6 69	—	70	—	1 78	—	2	—	48 12	—	7	—	13 92	—	7	—	9 28	—	70	—	3 47		
8	—	9 42	—	8	—	7 64	—	80	—	2 04	—	3	—	72 18	—	8	—	15 90	—	8	—	10 60	—	80	—	3 97		
9	—	10 60	—	9	—	8 60	—	90	—	2 29	—	4	—	96 24	—	9	—	17 89	—	9	—	11 93	—	90	—	4 46		
10	—	11 78	—	10	—	9 55	—	1	—	2 55	—	5	—	120 30	—	10	—	19 88	—	10	—	13 25	—	1	—	4 96		
20	—	23 56	—	20	—	19 10	—	2	—	5 09	—	6	—	144 36	—	11	—	21 87	—	20	—	26 50	—	2	—	9 92		
30	—	35 34	—	30	—	28 65	—	3	—	7 64	—	7	—	168 42	—	20	—	39 76	—	30	—	39 75	—	3	—	14 88		
40	—	47 12	—	40	—	38 20	—	4	—	10 18	—	8	—	192 48	—	21	—	41 75	—	40	—	53	—	4	—	19 84		
50	—	58 90	—	50	—	47 75	—	5	—	12 73	—	9	—	216 54	—	30	—	59 64	—	50	—	66 25	—	5	—	24 80		
60	—	70 68	—	6	—	57 30	—	6	—	15 27	—	10	—	240 60	—	40	—	79 52	—	60	—	79 50	—	6	—	29 76		
70	—	82 46	—	70	—	66 85	—	7	—	17 82	—	11	—	264 66	—	50	—	99 40	—	70	—	92 75	—	7	—	34 72		
80	—	94 24	—	80	—	76 40	—	8	—	20 36	—	12	—	288 72	—	60	—	119 28	—	80	—	106	—	8	—	39 68		
90	—	106 02	—	90	—	85 95	—	9	—	22 91	—	13	—	312 78	—	70	—	139 16	—	90	—	119 25	—	9	—	44 64		
100	—	117 80	—	100	—	95 50	—	10	—	25 45	—	14	—	336 84	—	80	—	159 04	—	100	—	132 50	—	10	—	49 60		
150	—	176 70	—	200	—	191	—	20	—	50 90	—	15	—	360 90	—	90	—	178 92	—	150	—	198 75	—	20	—	99 20		
200	—	235 60	—	300	—	286 50	—	30	—	76 35	—	16	—	384 96	—	100	—	198 80	—	200	—	265	—	30	—	148 80		
250	—	294 50	—	400	—	382	—	40	—	101 80	—	17	—	409 02	—	200	—	397 60	—	250	—	331 25	—	40	—	198 40		
300	—	353 40	—	500	—	477 50	—	50	—	127 25	—	18	—	433 08	—	250	—	497	—	300	—	397 50	—	50	—	248		
400	—	471 20	—	600	—	573	—	60	—	152 70	—	19	—	457 14	—	300	—	596 40	—	400	—	530	—	60	—	297 60		
500	—	589	—	700	—	668 50	—	70	—	178 15	—	20	—	481 30	—	350	—	695 80	—	500	—	662 50	—	70	—	347 20		
600	—	706 80	—	800	—	764	—	80	—	203 60	—	21	—	505 26	—	400	—	795 20	—	600	—	795	—	80	—	396 80		
700	—	824 20	—	900	—	859 50	—	90	—	229 05	—	30	—	721 80	—	450	—	894 60	—	700	—	927 50	—	90	—	446 40		
800	—	942 40	—	1000	—	955	—	100	—	254 50	—	40	—	962 40	—	500	—	994	—	720	—	954	—	100	—	496		

Таблиця відсоткова.

Капітал в ринських, корунах і т. д.	3 ⁰ / ₁₀₀		3 ¹ / ₂ ⁰ / ₁₀₀		4 ⁰ / ₁₀₀		4 ¹ / ₂ ⁰ / ₁₀₀		5 ⁰ / ₁₀₀		6 ⁰ / ₁₀₀	
	на рік	на місяць	на рік	на місяць	на рік	на місяць	на рік	на місяць	на рік	на місяць	на рік	на місяць
1	0.03	—	0.035	—	0.04	—	0.045	—	0.05	—	0.06	—
2	0.06	—	0.070	—	0.08	—	0.09	—	0.10	—	0.12	0.010
3	0.09	—	0.105	—	0.12	0.010	0.135	0.011	0.15	0.012	0.18	0.015
4	0.12	—	0.140	0.011	0.16	0.013	0.18	0.015	0.20	0.017	0.24	0.020
5	0.15	—	0.175	0.014	0.20	0.016	0.225	0.018	0.25	0.020	0.30	0.025
6	0.18	—	0.210	0.017	0.24	0.02	0.27	0.022	0.30	0.025	0.36	0.030
7	0.21	—	0.245	0.020	0.28	0.023	0.315	0.026	0.35	0.029	0.42	0.035
8	0.24	0.02	0.280	0.023	0.32	0.026	0.36	0.030	0.40	0.033	0.48	0.040
9	0.27	0.02	0.315	0.026	0.36	0.03	0.405	0.033	0.45	0.037	0.54	0.045
10	0.30	0.02	0.350	0.030	0.40	0.033	0.45	0.037	0.50	0.041	0.60	0.050
20	0.60	0.05	0.70	0.058	0.80	0.066	0.90	0.075	1.00	0.08	1.20	0.10
30	0.90	0.07	1.05	0.087	1.20	0.10	1.35	0.11	1.50	0.12	1.80	0.15
40	1.20	0.10	1.40	0.12	1.60	0.13	1.80	0.15	2.00	0.16	2.40	0.20
50	1.50	0.12	1.75	0.14	2.00	0.16	2.25	0.18	2.50	0.20	3.00	0.25
60	1.80	0.15	2.10	0.17	2.40	0.20	2.70	0.22	3.00	0.25	3.60	0.30
70	2.10	0.17	2.45	0.20	2.80	0.23	3.15	0.26	3.50	0.29	4.20	0.35
80	2.40	0.20	2.80	0.23	3.20	0.26	3.60	0.30	4.00	0.33	4.80	0.40
90	2.70	0.22	3.15	0.26	3.60	0.30	4.05	0.33	4.50	0.37	5.40	0.45
100	3.00	0.25	3.50	0.29	4.00	0.33	4.50	0.37	5.00	0.41	6.00	0.50
200	6.00	0.50	7.00	0.58	8.00	0.66	9.00	0.75	10.00	0.83	12.00	1.00
300	9.00	0.75	10.50	0.87	12.00	1.00	13.50	1.12	15.00	1.25	18.00	1.50
400	12.00	1.00	14.00	1.17	16.00	1.33	18.00	1.50	20.00	1.66	24.00	2.00
500	15.00	1.25	17.50	1.45	20.00	1.66	22.50	1.87	25.00	2.08	30.00	2.50
600	18.00	1.50	21.00	1.75	24.00	2.00	27.00	2.25	30.00	2.50	36.00	3.00
700	21.00	1.75	24.50	2.04	28.00	2.33	31.50	2.62	35.00	2.91	42.00	3.50
800	24.00	2.00	28.00	2.33	32.00	2.66	36.00	3.00	40.00	3.33	48.00	4.00
900	27.00	2.25	31.50	2.62	36.00	3.00	40.50	3.37	45.00	3.75	54.00	4.50
1.000	30.00	2.50	35.00	2.92	40.00	3.33	45.00	3.75	50.00	4.17	60.00	5.00
1.500	45.00	3.75	52.50	4.37	60.00	5.00	67.50	5.62	75.00	6.25	90.00	7.50
2.000	60.00	5.00	70.00	5.83	80.00	6.67	90.00	7.50	100.00	8.33	120.00	10.00
2.500	75.00	6.25	87.50	7.29	100.00	8.33	112.50	9.37	125.00	10.42	150.00	12.50
3.000	90.00	7.50	105.00	8.75	120.00	10.00	135.00	11.25	150.00	12.50	180.00	15.00
3.500	105.00	8.75	122.50	10.21	140.00	11.67	157.50	13.12	175.00	14.58	210.00	17.50
4.000	120.00	10.00	140.00	11.67	160.00	13.33	180.00	15.00	200.00	16.67	240.00	20.00
4.500	135.00	11.25	157.50	13.12	180.00	15.00	202.50	16.87	225.00	18.75	270.00	22.50
5.000	150.00	12.50	175.00	14.58	200.00	16.67	225.00	18.75	250.00	20.83	300.00	25.00
5.500	165.00	13.75	192.50	16.04	220.00	18.33	247.50	20.62	275.00	22.92	330.00	27.50
6.000	180.00	15.00	210.00	17.50	240.00	20.00	270.00	22.50	300.00	25.00	360.00	30.00
6.500	195.00	16.25	227.50	18.95	260.00	21.67	292.50	24.37	325.00	27.08	390.00	32.50
7.000	210.00	17.50	245.00	20.42	280.00	23.33	315.00	26.25	350.00	29.17	420.00	35.00
7.500	225.00	18.75	262.50	21.87	300.00	25.00	337.50	28.12	375.00	31.25	450.00	37.50
8.000	240.00	20.00	280.00	23.33	320.00	26.67	360.00	30.00	400.00	33.33	480.00	40.00
8.500	255.00	21.25	297.50	24.79	340.00	28.33	382.50	31.87	425.00	35.42	510.00	42.50
9.000	270.00	22.50	315.00	26.50	360.00	30.00	405.00	33.75	450.00	37.50	540.00	45.00
9.500	285.00	23.75	332.50	27.70	380.00	31.67	427.50	35.62	475.00	39.58	570.00	47.50
10 000	300.00	25.00	350.00	29.16	400.00	33.33	450.00	37.50	500.00	41.67	600.00	50.00

Короткий спосіб обчислення відсотків за дні.

Капітал множить ся числом днів, а відтак добуток ділить ся відповідним низше поданим дільником.

Від ста	Дільник	Від ста	Дільник
1	36000	5 ¹ / ₂	6545
1 ¹ / ₂	24000	6	6000
2	18000	6 ¹ / ₂	5538
2 ¹ / ₂	14000	7	5143
3	12000	7 ¹ / ₂	4800
3 ¹ / ₂	10286	8	4500
4	9000	8 ¹ / ₂	4245
4 ¹ / ₂	8000	9	4000
5	7200	9 ¹ / ₂	3780

Напр. сколько дасть приходу 522 К по 5% за 60 днів?
 $522 \times 60 = 31320$
 $\frac{31320}{7200} = 4 \text{ К } 35.$

Господарська бібліотека Т-ва „Просьвіта“.

- К. с.
1. Взірцевий господар, пригадки, що, як і коли робити в господарстві. Написав Др. К. Мічинські. Переклали Др. Іван Брик, о. Антін Глодзінський і Др. Михайло Коцюба. (З 226 рисунками) в оправі 1'60
 2. Плеканє овочевих дерев і овочевих корчів, а заразом збір, перехованє та спожиткованє овочів. Написали А. Куровські і В. Табо. Переложив за дозволом авторів з польського виданя о. Йосиф Кошель (з 117 рисунками) в оправі 1'20
 3. Виріб цементових дахівок написав Михайло Тюн, управ. варстату цемент. дахівок філії т-ва „Просьвіта“ в Стрию (з 3 рисунками) 0'15
 4. Пасіка або наука про те, що треба знати, чого постарати ся, та як, що і коли робити, щоби пасіка все добре вела ся. Написав Микола Михалевич. IV-те виданє поправленє з 1 образком і 19 рисунками 0'50
 5. Рільничі досьвіди і пробн, роблені заходом т-ва „Просьвіта“ у Львові на селянських господарствах в літах 1908—1910. Зладив Сидір Кузик, б. вандрівний учитель господарства при тов. „Просьвіта“ у Львові. (З 6 образками) 1'00
 6. „Наука про народне господарство“ І. Кулішера: в перекладі Миколи Залізняка. Книга перша: Наука про продукцію, в оправі 1'60 К. брошур. 1'00

**Замовляти в канцелярії тов-а „Просьвіта“
у Львові, Ринок ч. 10.**

На рекомендовану пересилку поштову належить долучити 55 сот., а на звичайну пересилку по 20 сот.

ПРОПАМ'ЯТНА КНИГА.
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ
ПРОСВІТНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
КОНГРЕС

уладжений
Товариством „Просвіта“ в сороклітє заснованя
у Львові

в днях 1. і 2. лютого 1909 року.

ПРОТОКОЛИ і РЕФЕРАТИ

зредагували

Др. Іван Брик і Др. Михайло Коцюба.

Львів 1910.

Коштом і заходом Тов-а „Просвіта“ — стор. 655+XV.

Ціна брошурованого примірника 7 корон,
а оправлений 8 корон. З пересилкою о 55 сот.
більше.

„Пропамятна Книга“ містить 71 рефератів з області просвіти, організації, культури, економії, гігієни і т. и., опрацьованих фаховими людьми і виголошених на конгресі. З того згляду заслугує ся книга на те, аби знайшла ся вона в бібліотеці кожної української організації, в руках кожного громадянського робітника.

З замовленнями на

„ПРОПАМ'ЯТНУ КНИГУ“

треба звертати ся до

Канцелярії Товариства „Просвіта“
у Львові, Ринок 10.

Ілюстрований Каталог видавництва
Товариства „ПРОСВІТА“

висилає канцелярія товариства „Просвіта“
у Львові Ринок ч. 10 на жаданє кождому

даром і оплачено.

Що в календарі є:

	стор.		стор.
„Просьвіта“, її цілі й засоби	III	Юліян Ловицький: Про місцеві шкільні ради	85
Рік 1914	V	— На що мають бути ужиті гроші стягнені з шкільних кар	90
Затміння сонця і місяця в 1914 р.	V	По сотикови на „Рідну Школу“!	92
Пасхалія	VI	Сидір Кузик: Поправа наших громадських пасовиск	94
Пости гр. кат. і рим. кат.	VI	Де що про оброблюване і навожене лук і пасовиск	96
Ловецький і рибацький календар	VII	Андрій Жук: Наша економічна організація в 1912/13 р.	97
Календарієм і історичний календар. VIII—XXXI		Іван Чепига: Алькоголь і його поборюване	100
Часть літературна:		Петро Кузьменко: Три дороги	114
Деся Українка: Шевченкови	1	Олекса Назарійв: Де що про Музеї	115
Тарас Шевченко: Спомини з дитинних літ	2	Г. Свенціцький: Національний Музей у Львові	119
— Вечір	6	Др. Михайло Волошин: Все вперед! Всі враз!	123
— Гамалія	20	Українські народні заповіді	132
— Страшний косар	25	Рідної землі не покидайте легкодушо	137
— Смерть чумака	43	Семен Демидчук: Між Українцями в Америці	145
Олелько Островський: Зруйноване Батурина (Історичне оповіданє)	7	Жінки і дівчата! Не їдьте самі до Америки	157
Т. Романченко: Не зітхай а працєю	19	О. Жеребко: Українські учительські семінарії в Канаді	158
Антін Чехов: Темнота	23	Микола Чайковський: Історія годишника	167
Як осліп Прохор (з білоруського)	26	Я. Лесний: Житє без смерти	173
Іван Франко: Наука	29	Як велике тепло і зимно може вдержати чоловік?	176
В. Самійленко: Українська мова	30	Олександр Гарасевич: Заводові школи Товариства „Просьвіта“	183
Г. Ш—т: Як Степан чоботи купував	31	М. Курах: Згадка про Милованську школу	192
Богдан Лепкий: Батуринські руїни	36	З року на рік	193
Михайло Коцюбинський: На крилах пісні (картка із щоденника)	37	Що зробило Товариство „Просьвіта“ у Львові для піднесеня добробиту українського народу в Галичині	213
В. Щурат: Гимн американських Українців	44	Памяти снх, що від нас відійшли	214
Гей за морем за широким	45	Українська преса	218
Генис Лукіянович: Про житє Тараса Шевченка	46		
— Про Шевченкові творп.	59		
Гюдмила Волошка: Шевченкови від жінки — Українки	72		
Іван Крипякевич: Про Шевченка — маляра	76		
— Перед 300 роками, з історії козаччини 1614 р.	111		
— Герб України	126		

	стор.		стор.
Всячина.			
Молоді Українці в Німеччині з Равського повіту	81	Легкі і тяжкі річи	178
Товариство українських робітників „Кружок земляків“ в Гемелінген коло Бреми ...	163	Добрі ради.....	109, 134
Не їдьте до Канади.....	179	Гігієнічні поради	83, 165, 180
Народний фестин Сокола-Батька в „Українським Городі“	133	Господарські ради	83, 134, 182
Найбільша на сьвіті бібліотека	107	Ради для господинь	180
Страшна сила комах	82	Для розривки	110, 136, 166, 182
Температура сонця і сталих зізд	164	Жарти, дотепи, анекдоти ...	84, 110, 136, 165, 182
Винищуванє лісів на культурні ціли	108	З книги жия	42, 58, 106, 122, 131, 164
Відки походить наша городовина.....	108	Розвязка загадок з калєндара з 1913 р.	229
Відки взяла ся цибуля.....	181	Калєндар вагітности домашних звірят.....	229
Кілько мила уживають в ріжних державах .	135	Табеля заміни корон на чужі валюти.....	226
Кілько свиний годують в поодиноких державах і краях нашої землі.....	166	Табеля переміни чужої валюти на корони і сотики	227
		Табеля відсоткова	228
		Короткий спосіб обчисленя відсотків за дні	229
		Зміст	231

АСЕКУРУЙТЕ СВОЄ МАЙНО ВІД ОГНЮ В „ДНІСТРІ“.

Кожний Русин повинен асекурувати ся від огню, щоб на случай пожежі не понести страти, бо достаток одиниці то добробит цілого народу.

Кожний Русин повинен асекурувати ся тільки в руським товаристві взаїмних обезпечень

„ДНІСТЕР“.

Нема жадного иншого руського товариства асекураційного, тільки один „ДНІСТЕР“.

„ДНІСТЕР“ рахує найтаньші оплати за обезпеченє селянських будинків.

„ДНІСТЕР“ звертає кождорічний чистий зиск своїм членам; на рік 1913 виносить зворот 10%.

„ДНІСТЕР“ оцінює та виплачує шкоди по огни скоро і ретельно, а до комісії запрошує все двох господарів на оцінителів

„ДНІСТЕР“ дає підмоги руським школам і бурсам, де виховують ся селянські діти.

Люди асекуровані в „Дністрі“ можуть дістати позичку у всіх великих банках і в товаристві взаїмного кредиту „ДНІСТЕР“.

Власні фонди „ДНІСТРА“ виносять з кінцем 1912 року 3.910.293 корон.

„ДНІСТЕР“ приймає обезпеченя на жите у всіх догідних комбінациях (на дожитє, посмертні капітали, посаги, ренти).

В „ДНІСТРІ“ можна обезпечати від крадежи з вломом движимости всякого рода, а товариства кредитові готівку, цінні папери і векслї за дешевою оплатою премії.

Адреса „Дністра“:

ТОВАРИСТВО ВЗАЇМНИХ ОБЕЗПЕЧЕНЬ „ДНІСТЕР“ у ЛЬВОВІ, у власнім домі, ул. РУСЬКА ч. 20.

ТОВАРИСТВО ВЗАЇМНОГО КРЕДИТУ

„ДНІСТЕР“

у ЛЬВОВІ, ул. Руська ч. 20., Телефон ч. 788, засноване при Товаристві взаїмних обезпечень „ДНІСТЕР“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришенях з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цілию Товариства є уділюване кредиту своїм членам рільникам обезпеченим в „ДНІСТРІ“ від більше літ.

Процент від вкладок 4% без потрученя податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекції Товариства в годинах
урадових, від 8 до 2 год. в полудне.

Конто в Щадниці почтовій ч. 35537.

Конто жирове в Банку австро-угорським.

Вкладки щадничі К 3,683.428

Уділи членські К 474.302

Позички уділені К 4,494.957

Канцелярні Товариства при ул. Руській ч. 20. отворені перед полуднем від 8—2 год.

→→ **Лькуйте ошадности** ←←

В КРАЄВІМ СОЮЗІ КРЕДИТОВІМ У ЛЬВОВІ.

Союз є центральною касою для руських товариств кредитових, торговельних і молочарських, уділяє їм кредиту на 5 і 6%.

Вкладки ошадности приймає в довільній висоті, опроцентовуючи їх на 4½%. — Один уділ членський в „КРАЄВІМ СОЮЗІ КРЕДИТОВІМ“ вносить 50 К. Кождий член може мати необмежене число уділів. При плаченю першого уділу належить зложити вписове в квоті 2 К. на фонд резервовий.

Льокаль Товариства: Львів, Ринок 10. I. поверх.

КРАЄВІЙ СОЮЗ

ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНИХ СПІЛОК
СЛОВ ЗАР. З ОБМЕЖЕНОЮ ПОРУКОЮ

торговельний синдикат Товариства

СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР

ДИРЕКЦІЯ У ЛЬВОВІ, ул. Зіморовича ч. 20.

Офіси: ПЕРЕМИШЛЬ, дім „Віри.“; КОЛОМІЯ, ринок ч. 40.; СТРИЙ ринок ч. 6.

Телефон Ч. 40.

Чекове конто Ч. 75497.

Адреса для телеграм: ГОСПОДАРСТВО ЛЬВІВ.

Головна продаж ШТУЧНИХ НАВОЗІВ

як: суперфосфатів, тома-
сини, калітиту, салітри чі-
лійської, соли потасової,
вапна азотового і т. п.
В сезоні великий вибір
насіння: ярин, цвѣтів,
трав і збіж.

СКЛАД МАШИН І ЗНАРЯ- ДІВ ГОСПОДАРСЬКИХ.

Байца проти сніти.

АПНО ПАШНЕ БАРТЕЛЯ
І ПРОЧІ НОРМИ ДЛЯ
ЗВІРЯТ.

Зутина на нященє ми-
ший і щурів.

УГОЛЬ КАМІННИЙ
пруський і краєвий най-
ліпшої марки.

Машини до цементових
виробів, цемент, фарби
і олива до форм.

ДРОТЯНІ СІТКИ
до огорожи.

ДЕРЕВО ОПАЛОВЕ, ВА-
ГОНАМИ.

Огневі сикавки і прибори
пожарничі.

КАСИ ОГНЕТРЕВАЛІ.

ПЕЧІ ЖЕЛІЗНІ
ріжної величини.

Бляха на крите дахів.

ДОСТАВИ ДЛЯ ВІЙСКА
і збут збіжа, паші, овочів,
стручкових ростин, та
ярин.

КОЛОВОРТКИ.

КРАЄВЕ ТОВАРИСТВО ГОСПОДАРСЬКЕ

„СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР“

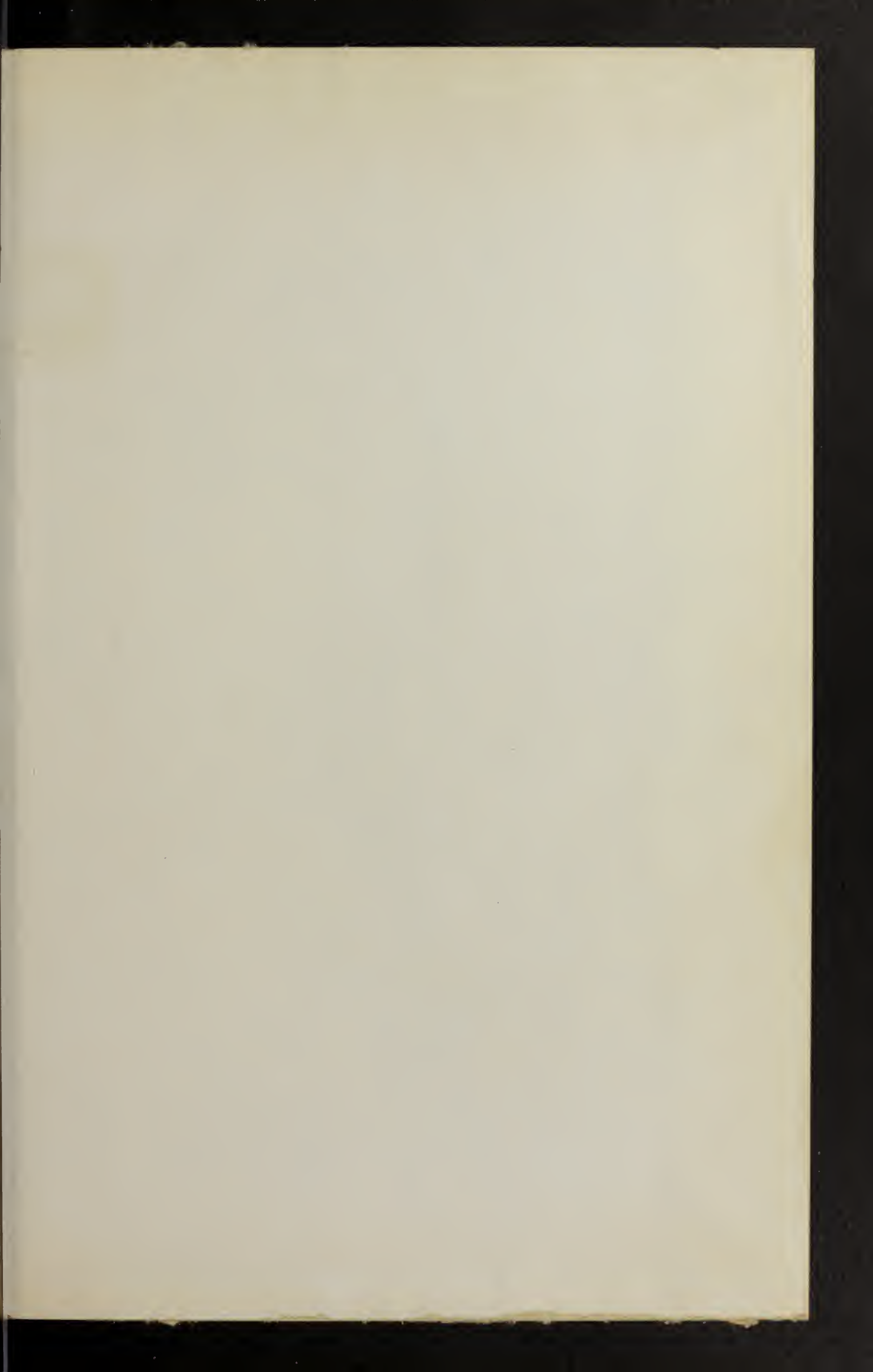
У ЛЬВОВІ, ул. Зіморовича ч. 20.

Числить 90 філій, 1.280 Кружків
- господарських, 26.622 членів. -

Задачу Товариства є: заступати господарські і госпо-
дарсько-промислові інтереси руського народа перед дер-
жавними і краєвими властями, основувати дальші ріль-
ничі і промислові організації, вєднувати для них
підмоги і субвенції, та стреміти до піднесеня всяких
галузій сільського господарства. В тій ціли удержує
Товариство фахових інструкторів, уряджує госпо-
дарські віча, курси і виклади, видає від р. 1910. фа-
ховий орган „Господарська Часопись“ (передплата
вносить річно 4. Кор.), „Бібліотеку Сільського Го-
сподаря“, якої вже вийшло 27. випусків по 2000—50000
примірників, та закладає взірцеві господарства, стайні,
хлівні, гноївні, сади, пасіки, дослідні поля і т. д.

Кождий сьвідомий Русин, а особливо кождий госпо-
дар, котрому лежить на серци розвиток нашого хлі-
боробського стану, повинен стати членом „Сільського
Господаря“.

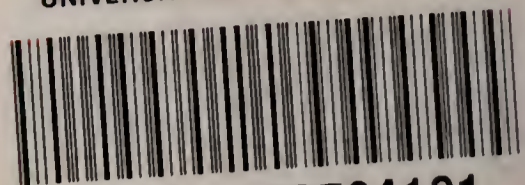
Членська вкладка вносить для членів звичайних 2 К.
річно, для членів досмертних 50 К. а для членів
добродіїв 100 К. одноразово.

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA

3 0112 033764181